

Enderun Özgün Eğitimciler Derneği
Yayın Organı

Para ile Satılmaz

Üç Ayda Bir Yayınlanır

Yıl 3, Sayı 12

Mart - Nisan - Mayıs 2020

Mekân ve Eğitim

Enderun Özgün Eğitimciler Derneği
Adına Sahibi

Zekeriya Arslantürk

Genel Yayın Yönetmeni

Bayram Yılmaz

Yayın Kurulu

Prof. Dr. M. Ali Büyükkara

Prof. Dr. Mustafa Özel

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Korkut

Hasan Uyar

Mehmet Dağ

Abdullah Taşkıran

Zekeriya Arslantürk

Kamil Ergenç

Bekir Dilekçi

Tasarım

Ertan Akbulut

Kapak Fotoğrafı

Orhan BEKTAŞ

Adres

Bahariye Mevlevihanesi Eyüp Merkez

Mah. Silahtarağa Cad. No:12

EYÜP / İSTANBUL

İletişim

Tel: 0212 501 31 71

enderdergi@gmail.com

Baskı - Cilt

Çağlayan Basım

Sarıncı Yolu Üzeri No:7 Gazimir-İZMİR

Tel: +90 232 274 22 15

Fax: +90 232 274 22 84

İstanbul, Mat 2019

Enderun Özgün Eğitimciler Derneği
"İnsan ve Medeniyet Hareketi" Kurumudur

» Editörden

Dünyanın Aralık ayında Çin'de başlayan, kamuoyunda "Corana Virüsü" olarak bilinen pandemik (küresel) salgın yüzünden tüm dünya ile birlikte insanlarımız da alışık olmadıkları bir sosyal izolasyon sürecini yaşamak zorunda kaldılar. Bu süreçte tüm dünyada ve ülkemizde insan-insan ilişkilerini ve temasını en aza indirmeye yönelik tedbirler alınmaya ve uygulanmaya başlandı. Bu tedbirler den biri olarak ülkemizde İlk ve orta dereceli okullarda iki, Üniversitelerde üç hafta (şimdilik) eğitime ara verildi.

Ülkemiz ve bütün bir eğitim camiası alışık olmadığı bir durumla karşı karşıya kaldı. İnsan sağlığını önceleyen acil tedbirlerden sonra sürecin nasıl yönetileceği konusu tartışılmaya ve çözümler sıralanmaya başlandı.

Günümüzde sahip olduğumuz internet ve teknoloji altyapısı "uzaktan eğitim" uygulamalarını hem çeşit olarak hem de süre olarak çoğaltmıştır. Bu imkânlar ile süreci en az kayıpla geçirebilme düşüncesinde olan Milli Eğitim Bakanlığımız bu süreçte alt yapısını daha önceden oluşturdukları Eğitim Bilişim Ağı (EBA)'nı aktif olarak kullanma yönünde çok hızlı kararlar alıp buna yönelik olarak da hızla güncel içerikler üretme yoluna gitti.

Bu sürecin nasıl yürüyeceği, ne kadar verimli kullanılabileceği, yetersiz veya aksayan yönlerin nerelerden kaynaklandığını zaman gösterecektir. Temennimiz süreçteki kayıplarımız için teselli bulacağımız tecrübeler ve alışkanlıklar kazanabilmemizdir.

Öncesinde iletişim araçlarının azalttığı, Corona Virüsü pandemik salgını ile pik yapan sosyal izolasyon, bizleri "**Eğitimde nereye gidiyoruz**" sorusundan önce "**İnsani ilişkiler nereye gidiyor? Dünya nereye gidiyor? İnsan-insan ilişkilerinde ne tür araçlara mahkûm olmaya başladık?**" Soruları üzerinde yoğun düşünmemizi gerektirmektedir.

Sinemalarda bilim kurgu olarak izlediğimiz (izlettirilen mi deseydik) kaçınılmaz son olarak insan nüfusunun felaketlerle yok olma eşliğine geldiği filmler acaba bir senaryo uyarlaması olmanın ötesinde bir halkla ilişkiler, bir piar çalışması mıydı? diye sormadan edemiyoruz. Batılı düşünce tarzının önemli teorisyenlerinden aynı zamanda bir eğitimci de olan Peter Drucher'in bir sözü aklımıza geliyor. "Geleceği tahmin etmenin en iyi yolu onu yaratmaktır." diyor.

Son zamanlarda çok fazla dikkatimiz çekmeye başlamıştı salgın ve dünyanın sonu ile ilgili felaket senaryoları. "Ölümcül deney 1, 2,3,4, 5, serileri, Dan Brown'dan Cehennem kitapları ve filmi, onlarca felaket senaryolu filmler. En sondan bir önce Marvel film şirketinin yapımı olan Avengers-End Game filmi izledikten sonra yakın çevremle bir zannımı paylaşmıştım. "dünyanın nüfusunu azaltmayı düşünüyorlar ve sanki dünyayı da buna hazırlıyorlar." (End Game filmi dünyada en çok izlenen ve hâsılat yapan filmidir. Dünyada en çok izlenen filmlerin büyük çoğunluğunun konusu gerçek dünyada geçmeyen filmlerdir.

Filmler üzerinden pazarlanmaya çalışılan "Dünya nüfusu bugünkünden çok daha az olsa dünya daha yaşanılır bir yer olmaz mı?" düşüncesi beni ziyadesi ile işkillendirmişti. Soruya her filmde farklı cevaplar verilse de bir nevi "**akla gelen dile gelir, dile gelen gündeme gelir, gündem olan normal olur.**" süreci her türlü (olumlu-olumsuz fark etmez) değişim sürecinde şaşmayan bir sıralamaydı.

Basit bir soru olarak da daha önce bazı tartışma platformlarında gündeme gelen "Eğer dünya nüfusunu azaltmak istersek en uygun yol ne olurdu" sorusuna üretilen cevaplar içinde şaşmaz bir şekilde "Aşısı önceden üretilmiş ve kontrol altında tutulan bir virüsle olurdu..." cevabı tüm cevaplar içinde en popüler cevap olmuştu. En kötü yol ise; dünyanın havasını, suyunu, canlı varlıklar için çok önemli olan habitatını bozacak, şehirleri altyapıları ile mahvedecek bir nükleer felaket hiç kimsenin istemeyeceği bir yöntem olurdu. Çünkü doğulu-batılı, zengin-fakir, müslümanı hiristiyanı ayırmaz, İnsanlığın maddi birikimini yok edebilir ve tepkime reaksiyonları kontrol edemeyebilirsiniz ama tedavisi elinizin altında bulunan bir virüs ile dünyada hiçbir fiziksel yapıya zarar vermeden çok daha kontrollü bir nüfus oluşturabilirsiniz.

Çok kötümser olmak ve felaket tellallığı yapmak istemiyorum ama sanal gerçekliğin asıl olanın yerini çok fazla doldurmaya başladığı bu sürece paralel alternatif gerçeklik ihtimalinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Kimseye bulaşmasını arzu etmediğimiz ama tüm insanlığa bulaşma ihtimali de kaçınılmaz olan bir hastalığı iletişimi kontrol edebilme imkânları ile bir felakete dönüştürebilir, sadece bireylerden değil kitlelerden de istenilen davranışlar oluşturabilir, devletlerin bile istediğiniz şekilde politikalar uygulamasını sağlayabilirsiniz.

Süreç içerisinde dünyanın ekonomi politik eksenin çok çabuk bir şekilde değiştiğini görebiliyoruz. Süper güç kavramının anlamsızlaşması, "uçan otomobillere az kaldı." gündeminden, "ellerimizi sık ve uzun uzun sabunla yıkanmalı" gündemine döndüğümüz bir zamanda insanın ve insanlığın ürettiklerinin ne kadar kırılgan olabileceğine de şahitlik ediyoruz.

Uzun zamandır bizi insan yapan tüm insani ilişkilerimizden uzaklaştıran bir kültür yaygınlaşıyorken şu an bir tür grip virüsü üzerinden "her insan bir mikrop yuvası" fikrini bilinçaltımıza zerk edilme endişesini taşıyoruz. Ülkemizde ve dünyada anlık ve manüplatif üretilen reflekslerle oluşturulan politikaların sonucu zaten uzun zamandır bir çocuğun başını okşamaktan uzaklaştırdık. Şimdi ise en yakın akrabalarımızın bile düğününe, cenazesine katılmaktan imtina edeceğimiz bir sürece evriliyoruz. En geniş dayanışma halkalarımızdan koparıldığımız gibi artık aile olmaktan/olabilmekten de uzaklaştırılıyor, bireyselleştirici yaklaşımların gönüllüsü oluyoruz.

"Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine..." hasretinden, "Kervanda yürü ama kendin ol" iradesinden uzaklaştırılıp duygusuz makinelerin/sistemlerin bir uzvuna dönüşüyoruz. Tüm ihtiyaçlarımızın, isteklerimizin ve ilişkilerimizin makineler aracılığıyla ya da bizzat makinelerin kendisiyle giderilebileceği kabulüne sürükleniyoruz. Elimizde tuttuğumuz bir makineye bakıp tek başımıza gülüyoruz ya da heyecan duyabiliyoruz.

Onlar "yalnız olduğumuzu düşündürerek kazanıyorlar..." Bizlere düşen "nereye bu gidiş" in farkına varıp, saptığımız ilk sapaktan geri dönüp istikamet üzere dosdoğru yolda olmaktır. "Yol O'nun varlık O'nun." İdrak hepimizin olsun.

Baki muhabbetle...

BAYRAM YILMAZ <<

> **04**
ZEYTİN DALI KIRILDI ERVA'NIN
TUBA NUR KAR

> **05**
BAZI CANLAR SOĞUKTUR...
REYHAN CANTÜRK

> **06**
KADİM GÜZEL AİLEMİZİN DÜNÜ BUGÜNÜ
PROF. DR. AHMET AKIN

> **12**
EVLİLİK YAŞI TARTIŞMALARI ÜZERİNE
HASAN UYAR

> **16**
SÖYLEŞİ; DR.FARUK ÖNDAĞ
ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR
VE "FİLOZOF ATAKAN"

> **22**
"... BU İNEĞİ KİM SAĞA"
BAYRAM YILMAZ

> **26**
MEKÂNI ANLAMAK
PROF. DR. KÖKSAL ALVER

> **28**
TARİHİN KIRILMA NOKTASI: GÖBEKLİTEPE
İSMAİL YÜKSEK

> **32**
TARİHİN İLK EĞİTİM KAMPÜSÜ OLARAK
MESCİD-İ AKSA
ÖMER FARUK DEMİR

> **36**
İÇERİK VE MEKAN YÖNÜ İLE
FATİH'İN SAHN-I SEMAN MEDRESELERİ
UMUT DİRİÖZ

> **39**
TÜRKİYE KENTLEŞME DENEYİMİ VE AİLE:
EVDE YAŞANAN DEĞİŞİMLER
PROF. DR. MURAT ŞENTÜRK

> **44**
SÖYLEŞİ; DOÇ. DR. ALEV ERKİLET
EĞİTİMİN MEKÂN VE ŞEHİR KÜLTÜRÜ İLE
İLİŞKİSİ

> **48**
EVİMİZE BUYURUN
İLKAY CAN

> **50**
MEKÂNIN RUHU VE EĞİTSEL ALGI ETKİSİ
DOĞAN DAĞ

> **55**
SINIF TASARIMINA GENEL BİR BAKIŞ
HAKAN BAYIRLI - EMRE BAYSAN

> **58**
KAMPÜS MAHALLESİ
KÖKSAL ALVER - AHMET KOYUNCU
MEHMET ALİ AYDEMİR - UĞUR ÇAĞLAK

> **64**
SÖYLEŞİ; ŞERAFETTİN KALAY
EĞİTİM İMKÂNI VE MEKÂNI OLARAK
CAMİLERİMİZ

> **72**
ULU CAMİ'NİN GÖLGESİNDE...
MUAZ ERGÜ

> **74**
MEKÂNSIZ EĞİTİM
BAYRAM YILMAZ

> **82**
KUTSAL MEKÂNLARIMIZDAN
MEKKE, MEDİNE VE KUDÜS
ALPASLAN ARSLAN

> **90**
DAR-ÜL İSLAMDAN VATAN'A:
MEKÂNIN İDEOLOJİK İÇERİĞİNE DAİR...
KAMİL ERGENÇ

> **96**
PARAZİT
BAYRAM YILMAZ

ZEYTİN DALI KIRILDI ERVA'NIN

▲ TUBA NUR KAR

*Zeytin ağaçları, söğüt gölgesi,
Bende çıkar güneş aydınlığına.
Bir nişan yüzüğü bir kapı sesi.
Seni hatırlar her zaman bana.
Zeytin ağaçları, söğüt gölgesi.**

Uzakta, o mavi göğün altında kapkara bir duman... Etrafa dağılan eşyalar, yıkılan binalar, onlara karışan insan sesleri, çığlıklar, çocuklar...

Bir minik beden uzandı boylu boyunca yere. Boğazındaki kuru öksürük leblebi tozundan öyle değil mi yavrucuğum? Elindeki taşı o küçük gölette sektirdin, değil mi? Neden kırmızıya boyandı ki elbisen, nerede oynadın sen yine Küçüğüm? Nerede yanından ayırmadığın oyuncağın, kim aldı elinden? Kim kıydı annene senin güzel çocuk? Kim çaldı mavi göğünü elinden, uçurtmanın ipini kim kopardı? Kim küstürdü yarımın umutlarını, kim kusturdu bu canları kanile!

Kim attı seni bu yangının içine? Topraklarına diş geçirenlerin içindeki hırsı nasıl eritirsin miniğim? Acının gönülsüz hamalı olduğun dünyada sesini nasıl duyurursun?

Hani çocukların düşleri hep aynıdır ya; gökteki hilalin ucunda oturup ayaklarını sallamak, bir ağacın dalına salıncak kurmak, beyaz bembeyaz bulutlardan pamuk şekeri yapmak, belki ondan bir ısırık almak... Patlayan yalnızca bisikletin tekeri olacaktı hani her çocuğun! Yarım kalan sadece yediği ekmeği olacaktı. Kırmızı rengini elma şekerinde göreceklerdi mesela. Anneleri her gece başucunda masallar okuyacaktı, ninnilerle büyüyecekti hayalleri. Her çocuk aynıydı hani!

Oysa kimileri tek bir şeyi düşünürler; hayatta kalmayı..

Filistinli, Iraklı, Afrikalı, Suriyeli, Kürt, Arap, siyah, beyaz.. hangi dinden, ırktan, milletten oldukları hiç önemli değil. Onların tek bir dini ve ırkı var: Çocuk! Hepsini aynı gökyüzünü paylaşıyorlar, bir avuç toprağı

paylaşamayanların dünyasında. Nice minik beden can verirken daha nedenini bilmeden, nicesi de kalanların ardına takılıp hicret ediyor yerlerinden, yurtlarından. Babasının varlığından gider gibi, anasının sıcaklığından gider gibi yollara düşüyor o minik bedenler...

Hoyrat esen rüzgâr düşünce ardına bir minik yavrunun, tahmin edilemez resim çiziliyor havsalamıza. Biri var biri yok pabuçları, üzerinde çamurdan hırkası, ellerinde zemherinin çatlakları, bakışlarındaki korku; yaşadıklarının ince sızısı... Anasından yadigar Erva kuzusu! Sütüne doyamamış güzel yavrum benim! Kalk benim minik kızım! Zeytin ağaçları korumaz seni! Kalk minik can'ım! Ayıplar bizim; gökyüzü senin olsun. Zalime dur demek bizim; gülümsemek senin olsun! Dualar bizim; yaşamak senin olsun!

Rehâvetin çöktüğü sineler tumturaklı cümleler kurmak için yerinde durmasın, kıyama dursun! Zeytin ağacı yasını tutmasın; meyvesini tutsun! Herkes sussun; senin sükûtun

konuşsun güzel kızım! Vicdanı öfkesi ile târumar olmuş dünyanın zalimleri uğraşadursun hastalıklarıyla, yangınlarıyla; müslümanların safı safını tutsun!

Öyle mahcubum ki sana yavrucuğum! Nâzenin ismin dilime dolandıkça, gözlerim buğusuna çare bulamıyor. Mahfuz vechin geliyor gözlerimin önüne. Dünyadan muaf tutulmuş bedeninin gitmiyor pencereden...

Bağrında taşıdığın annenin râyihasının, babacığının yanağına konduramadığı devâ bûsesinin mükellefiyiz biz! Gelemeyen geleceğinin sorumlusuyuz. Hesabı verilemez bir vebalin altında ezilen seyircileriniz senin! Affet bizi yavrum! Altında uyuduğun zeytin dalı sulh getiremedi yuvana, kurtaramadık zalimin elinden yurdunu. Kurtaramadık seni karanlığın çığığundan, doyuramadık o bir yumruk kadarlık mideni, üzerine çatı olamadık, sana bir nefes olamadık!! Hakkını helal et güzel yavrum. Hakkını helal et.

*Sezal KARAKOÇ, Mona Rosa şilirinden...

BAZI CANLAR SOĞUKTUR...

▲ REYHAN CANTÜRK

Sırâtte dokuduğumuz hayatların canları titrer ruhun yalın soğukunda, çünkü soğuktur bazı kelimeler, acısıyla kavrulmuş yüreklerin bağrında yanan o koca ateşe rağmen insanın içini titreten bir derdi vardır yalnızlığın.

Mesafelerin katedildiği âlemin başkaboyutlarında, her bedeninin ardında olan o tek nefeslik ruhun mahfelinde soğuktur ilkin ve son olarak can. Aşkın yarattığı ve özenle çevrelediği yüreğin yaşamak denen halden çekilmesidir. Bazı kelimeler mürekkebin kederinden damlamıştır kâtibin hak yazan ellerine. Kapısına varmış meczûbun rızkıdır eşikten içeri dökülen merhamet yüklü sözler. Boyun bükmüş şehlá çehreli kâğdın âhidir damında soğumuş bazı kelimeler.

Bazı canlar soğuktur, serdettiği ömrün hâsılına varana kadar yazda kalmış, kışa vurmuş içi vuslatın şavkında. Toprağa dönen bedeninin yoldaşı, toprakta gibi yaşayan ruhun en alışlagelmiş vaktidir. Titrek yüreğin özlemle çınlayan çağrısına kulak vermesidir her hücrenin elini eteğini çekmesi yaşamaktan. Sırrın kendisine yer bulduğu en büyüklü ânin adıdır soğuk. Koşulan ufkun bir anda dağılan pembe bulut ordusundan toprağa düşen her nefer için, çığıktır soğuyan canların mor benizleri. Bizler de kalmışızdır bir sükûtun en vahşi yankısında ve soğumuştur sürûr o havlin can pazarında.

Gecelerin taştan ağır yükleri biner ayaz adlı atların eyerine, uykudan kaldıramadığımız çocuğun son uyanışı kervanla sefere çıkmıştır. Ardından salınan mendiller an olup solmuş an olup dolmuştur ıslak yüzü toprak tenlerde. Bilâhare ayaz ölmüş, yükü kalmıştır kervandan öte kulun sırtına. Soğumuştur gecelerin taştan ağır acısı yanmakta olan günün havsalasında. Han yıkık kul mecruh kalmıştır cânanın otağında... Bazı dertler soğuktur, çehrenin yara bağladığı zannın doruklarında ben kimim sorusuna muhatap halin ilk anında kendi için tutunduğu kâldir. Bendin doruklarındaki fırtınada yalnız değildir lâkin yalındır dert, bedeninin inşâsında

dolacaktır iliklerden, üşüyecektir her akışta. Varlığın hayat bulduğu bilinç, şahitliğe, bu meclisin meşcedinden doğacak, yeryüzüne sarılacaktır kadri hüküm sürmüş ahvâlin şefkatinde. Çağlarda canlanan ızdırabın gebe kaldığı nefsin sancılarını sınanacaktır "Ben" uçurumunda.

Bilenmiş zihinlerin dillerinden kanlar akar masum yarı çıplak bileklerin avuç içlerine. İman terk-i diyar eylemiştir bu bedenlerden, âh'a kabri âşına alınlar buz tutmuştur kilden bozma isimsiz toprakların altında. Çocukluğumuz bir coğrafyanın kış ayında gizlenmiştir görmemenin ferâsetinden. Hükümdar katli hakir kalmış günün omuzlarına dolanmıştır tepeden asılan halatların düğümlerinde. Bir devrin devleri sürülmüştür.

Bazı ruhlar soğuktur, kıyâm durmuş bedenlerin âlem dolaştığı secdesiz bulvarlarında ölmüş, Ölümün ölmediği bedenlerde sıkışmış, aramakta olduğu huzurun sebebinin yitirdiği dağların doruklarında bulmuş, yokluğun nazarında vâr olmaya kavuşmuştur. Zamanla soğumuş, ağırlaşan hissini her anında parçalamıştır kendini.

Soğuk acıdır gönlü kışta kalan takvimler için. Eleme el'e bırakmamış kendi büyütüştür ördüğü duvarların altında. Duvak niyetli tüller örtmüştür kefen yerine. Hem anadır hem babadır soğuk, hem evlattır hem şehittir soğuk.

KADİM GÜZEL AİLEMİZİN DÜNÜ BUGÜNÜ

▲ PROF. DR. AHMET AKIN

Bizim kadim medeniyetimizde aile bağları ve ailenin güçlü kılınması her şeyden fazla önemsenen, tüm devlet politikalarında değer gören bir vizyonla ele alınmaktadır. **Geçmişimizde aile ve evlilik kurumuna verilen önemin temelinde yatan bilinç; "Bir toplumun sanayisi, savunması ve teknolojsi ne kadar güçlü olursa olsun eğer aile ve gençliği güçlü olmaz ise o toplum yıkılmaya mahkumdur."** idrakiydi. Günümüzde ise kadim ailemizi ve geleneklerimizi bizden uzaklaştırmak ve aile algımızı çarpıklaştırarak bizim geçmişimizden utanmamızı ve böylece kültür ve geleneğimizle bağlarımızı koparmamızı sağlamak üzerine yoğun bir enformatik saldırı altındayız. Umudumuz odur ki; bizim gençlerimizde ve büyüklerimizde maya çok

sağlam, biraz farkındalık ve sorumlulukla bu sorunun da üstesinden gelinbilir.

Osmanlı ve daha önceki Türk İslam toplumunda aile ve toplumsal adetler, örfler, geleneklerin her birisi birer doktora tezi yapılabilecek kadar hassas ve insani boyutu yüksek olan değerlerimizdir. Sadece insana değil eşya ve tabiata da aynı hassasiyetle bakılır, evrendeki her şeyin Yüce Mevlamızın bize birer emaneti olduğu gerçeğini insanlar bir an olsun aklından çıkarmazlardı. Mesela Osmanlıda karı koca merdivenden çıkarken erkek arkadan gelirdi ki hem hanımının vücudu ifşa olmasın hem de hanımı düşerse tutabilsin diye. Aynı sebeple merdivenden inerken yine erkek önden inerdi. Yine bir evin penceresinin önünde sarı çiçek varsa bu çiçek, "evde

hasta var, evin önünde gürültü yapmayın" anlamına gelirdi. Eğer pencerenin önünde kırmızı çiçek varsa bu çiçek, "evde gelin olma çağına gelmiş kızımız var, evin önünden geçerken konuşmalarınıza dikkat edin, kaba ve argo konuşmayın" işareti vermekteydi. Ne büyük incelik. Örneğin bir misafirlige gittiniz ama sevmediğiniz bir yemek varsa yapacağınız şey ev sahibinden bir tabak yoğurt istemektir. Böylece hem yoğurdu yemeğin üstüne dökerek sevmediğiniz yemeğin tadını değiştirip daha kolay yiyebiliyordunuz hem de ev sahibi bu durumda sizin o yemeği sevmediğinizi anlayarak bir dahaki sefere o yemeği yapmamaya özen gösteriyordu.

Kahvenin yanında su getirirlerdi misafire, eğer misafir toksa önce kahveyi alır sonra suyu içerdi, ama eğer açsa önce suyu ağzına götürürdü, bu esnada ev sahibi hemen sofraya kurma hazırlıklarına başlardı. Kız istemeye gittiklerinde veya kızları için damat aday aradıklarında anne babalar damadın pantolonun dizine bakarlardı, eğer dizinde eskime belirtisi varsa damat adayının namaz kıldığı anlaşılırdı. Erkekler hanımlarına hediye olarak ayna alırlardı, bu hediye şu anlama gelirdi; "sana senden daha güzel verebileceğim bir hediyem yok" hem ucuz hem romantik değil mi? Günümüzde binlerce liralık pırlanta yüzüklerle bu etkiyi oluşturamıyoruz, çünkü kanaat azaldı.

Bir başka güzel özellik toplumumuzda; 63 yaşını geçen büyükler yaşları sorulduğunda "biz artık haddi aştık" derlerdi. Çünkü efendimiz 63 yaşında ahirete irtihal etmişti. Eski insanımız kainata ve eşyalara da insan gibi davranırdı; "lambayı yakmak" veya "mumu söndürmek" yerine "lambayı uyandırmak" veya "mumu uyutmak" ifadelerini tercih ederlerdi. Eşyaya bile insanmış gibi hassasiyet ve letafetle davranırlardı.

Biraz da kadim geleneğimizdeki vakıflardan söz edelim mesela;

- ✓ Leyleklerin iyi beslenmesi için Leylek Vakfı,
- ✓ Yazı yazılan veya pislenen duvarları temizlemek için Duvar ve Sokak Temizliği Vakfı,
- ✓ Oradan geçen insanların bila bedel yemesi için Meyve Ağaçları Dikme Vakfı,
- ✓ Sellerin getirdiği ağaç ve taşlardan köprüleri temizleyerek şehrin zarar görmesini önlemek için kurulan Köprüleri Sellerin Zararından Koruyan Vakıf,
- ✓ Borçlu ve hapiste olan Müslümanlara senede bin

akçe verilmesini öngören Borcundan Dolayı Hapse Düşenlere Yardım Vakfı,

- ✓ Halkın rahat nefes almasını sağlamaya çalışan Nefes Vakfı,
- ✓ Misafirleri Ağırlandırma Vakfı,
- ✓ Helva Dağıtma Vakfı,
- ✓ Ramazan ayında köyüne gitmeyip de medresede kalan öğrencilere beşer kuruş pabuç parası veren Pabuç Parası Vakfı,
- ✓ Su soğutma Vakfı,
- ✓ Suyu çekilen çeşmeleri tamir eden ve suyun gürül gürül akmasını sağlamaya çalışan Suyu Çoğaltan Vakfı,
- ✓ Yaşlı ve Kimsesiz Hanımları Koruma Vakfı,
- ✓ Yetimleri Giydirmeye Vakfı,
- ✓ Yaz Günlerinde Soğuk Su Dağıtma Vakfı,
- ✓ Kışın Abdest Alanlara Sıcak Su Dağıtma Vakfı,
- ✓ Yetim Kızlara Çeyiz Hazırlama Vakfı gibi yüzlerce vakıf

Ne büyük medeniyet! Tabi bu medeniyette eş seçme kriterleri de bugün gençlerimizin kriterlerinden biraz farklıydı. Osmanlı döneminde Samsun'da yayımlanan Musavvar Malumat Gazetesi'nde bir izdivaç ilanı şu şekilde; "Ben bir zabıtim. Rütbem Mülazım, memuriyetim şehirde. Yaşım yirmi altı. Yumuşak huyluyum, kadınlığın esaretinden müstekeyim (şikayetçiyim). İşret (içki) asla kullanmam. Tütün içmem. İdaremi bilirim. Başka gelirim olmadığı gibi kimsem de yoktur. Yirmi iki yaşlarında, iyi huylu, inas mektebi idadiyesi (Kız Lisesi) derecesinde tahsil görmüş, **iyi evlat terbiye eder, ev işlerini yapmağa gücü yeter, musikiden anlar, sadeliği sever**, bir refikaya talibim. Şartlar uygun olduğu takdirde evvela vekil veya velisinin (muhterem Malumat vasıtasıyla) adreslerini bildirmelerini arz eylerim. (H. Celal)" Bir başka eş kriteri: "Otuz yaşındayım. Henüz evlenmedim. Asil bir aileye mensup olduğum gibi güzel ve asil bir hanım kız ile izdivaç edip bir aile teşkil etmek isterim. Dört bin lira gelirim var. Hiçbir şeye ihtiyacım yok. Yalnız ihtiyacım, **iffet sahibi bir kız** ile izdivaç etmektir. Benim ile teşriki hayat edecek olan refika-i müstakbalemin (müstakbel eşimin) serveti az veya çok olsa da kabul ederim. Asil bir aileye mensup olmalı, yirmi yaşından küçük ve yirmi beşten büyük olmamalı. Okur yazar, biraz musikiye aşına olmalı. Bu şartlar dahilinde izdivaca talip olanlara adresimi bildiririm." (Akıner & Eren, 2013).

Bizim aile yapımızda kadın ve erkeğin romantizmden ve aşk ve sevgi gösterilerinden uzak durduğu önerisinin de aslında bir tarihi karşılığı var. Hepimiz biliyoruz 1900'lu yıllardan sonra Kurtuluş savaşı ve Çanakkale savaşı büyük savaşlar yaşadık. Bu büyük savaşlarda erkekler şehit oldu, kadınlar dul çocuklar ise yetim kaldı. Bu yüzden savaşta gazi olanlar ve sağ kalanlar sokakta ve toplum içinde çocuklarını kucaklarına almadılar, eşlerini kollarına takmadılar veya eşlerinden biraz önde yürüdüler ki; dul kadınlar veya yetim çocuklar, babası olan çocukları veya kocası olan kadınları sokakta ve toplum içinde mutlu mesut görerek kendilerinde mahrumiyet ve eksiklik hissetmesinler. Yoksa Osmanlı kadar romantik ve eşine düşkün, ailesine bağlı, çocukları için her şeyini feda eden başka bir millet bulunamaz yeryüzünde.

Günümüzde Aile

Batı menşeli ve Anglosakson tandanslı psikolojinin bireysel, sosyal ve ailevi yansımaları son derece bariz biçimde açığa çıkmaktadır. **Toplumsal ve ailevi yapımızı bilinçli biçimde "ataerkil" olarak nitelendirerek suçlayan ve böylece niteliksizleştirmeye çalışan bu psikolojinin bize önerdiği aile yapısı ise amorf yani şekilsiz ailedir.** Erkeklerin kadınları ezdiği, kadının toplumda geri planda kaldığı ve bu nedenle toplumun ilerleyemediği şeklindeki tezler son 50 yılda karşılık buluyor ve buna bağlı olarak hızlı ancak dengesiz bir sosyal değişme yaşanıyor. Amorf aile yapısında kadın ve erkek rolleri ve anne ve babanın aile içi sorumlulukları birbirine karışmış vaziyette. Androjen bir yapıda açığa çıkan ebeveyn davranışları sonucunda kız çocuğu annesine, erkek çocuğu babasına bakarak cinsiyet rol kimliği geliştirme fırsatını elde edememekte. **Kız çocuğu evde kadın gibi davranan bir anne, erkek çocuğu ise evde erkeğe uygun davranan bir baba görmedikçe ileriki yıllarda bir türlü kendi cinsiyet kimliğine uygun davranma sorunu yaşayabilir.** İleri durumlarda ise meskulen kadınlar ve feminen erkekler artabilir ve buna bağlı olarak cinsel kimlik problemleri gözle görülür düzeye gelebilir. Bunun sinyalleri mevcut günlük yaşamımızda kısmen de olsa görülmektedir. Beyefendi gibi davranması gerekirken meteroseksüel davranan gençler ve hanımefendi gibi davranması gerekirken erkeksi protesto sergileyen kız ergenlerin sayısı giderek daha fazla artmaktadır. **Bu olgu, dini, siyasi, felsefi ve sosyal tüm katmanlardan bağımsız olarak gözlenmektedir.**

Cinsiyet rolleri ve şemaları ile ilgili yoğun çalışmalar yapan Sandra Bem; ebeveyn ve kültürün çocukların erken çocukluk yıllarından itibaren cinsiyet kimliği ve şema geliştirmelerinde oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır. Bem'in teorisine göre çocuklar sosyal gelişimlerinin ilk yıllarından başlayarak kendi cinsiyet davranışlarını içinde yaşadıkları aile ve kültüre göre şekillendirmektedir. Cinsiyet kimlik ve şemalarının gelişimi, sosyal öğrenme ile model alma ve taklit etme yöntemiyle gerçekleşmektedir. Bununla birlikte Bem'in teorisinde kültür ve ailenin çocuğu sınırlandırdığı ve cinsiyetine uygun davranmasının belli bir noktadan sonra özgürlük önünde engel olduğu vurgulanmaktadır. Halbuki kültür ve aileden bağımsız yetişen bir çocuğun cinsiyet şemalarının ve kimliğinin son derece uç noktalara savrulabileceği gerçeği, günümüzde Batı aile yapısında yaşanan bir çok problemin ana belirleyicisidir.

Yaygın olarak ortaya çıkan günümüz amorf ailesinin diğer bir özelliği anne babanın çocuğuyla arkadaşça bir ilişki kurmaya çalışmasıdır. Anne babalar çocuklarını sevgilerini göstermeli, onlarla ilgilenmeli, ihtiyaçlarını mümkün olduğu oranda gidermeye çalışmalıdır. Ancak bunu yaparken çocuklarına her istediklerini elde edemeyeceklerini de anlatmalıdır. Aksi takdirde çocuk merkezli aileler ortaya çıkabilmektedir. Böyle bir durumda ebeveyn çocuğunun karşısında yutkunmakta ve çocuğuyla problem çıkmaması için söylemesi, yapması gerekenleri yapamamakta ve çocuğuna koyması gereken sınırları net olarak ortaya koyamamaktadır. Buna bağlı olarak günümüz gençlerinin temel sorunu; haklarını bilmelerine rağmen hadlerini yanı sınırlarını bilememeleridir. Ergenlerde ve genç yetişkinlerde "isteminin farkında olan ancak karşıt istemi reddeden" bir davranış şablonu giderek yaygınlık kazanmaktadır. Benzer biçimde "anne babaya hürmetin" yerini giderek "anne babaya saygı" almaktadır. Halbuki anne babaya hürmet her koşulda farzdır. Saygı yasal hürmet duygusal bir bağlılıktır.

Çocuklarımız artık daha az doyum hisseden ve kanaatkar bir kişilik yapısından uzaklaşan bir konuma gelmektedir. En iyi kolejlerde okutmak, her eksikliğini gidermek, konforlu bir yaşam tarzı sunmaya çalışmak onların kişilik ve karakterine tam olarak istenen katkıyı sunmamıştır. Bilakis "ihtiyaçları giderilebilse bile doyurulmayan" bir algı zemini oluşmuş, hep daha fazlasını, lüksünü isteme eğilimi giderek artmıştır. Kendisine verilen

hediyenin markasına bakarak mutlu olan ve ileri durumlarda markasını beğenmediği hediyeye burun kıvrabilecek noktaya gelen çocuklar ve ergenler artabilecektir.

Kadınların zamanla çalışma hayatına girmesine rağmen bu noktada yani çalışan annelere yönelik politikalar da bir takım düzenlemeler gerekmektedir. Hem çalışma hayatına hem de aile hayatına adapte olabilmek oldukça zor olmakla birlikte mutlu bir yuva için gereklidir. Gençlerimizi evliliğe özendirmemiz ve mutlu aile ve yuvanın kolaylaştırıcı faktörlerini onlara sunmamız önemlidir. Evlilik yaşı geciktikçe ebeveyn olabilmek zorlaşmaktadır. Hem babayı hem de anneyi eve yakınlaştırmak ve ebeveynlerin evden uzak kalmasına yol açacak engelleri ortadan kaldırmak kısa vadeli planlar arasında olmalıdır. **Hayattaki tek anlamın "Ekonomik özgürlük", "kariyer yapma" ve "ayaklarının üstüne basma" gibi değişkenler olmadığına yönelik farkındalığı her iki cins ebeveyne de kazandırmak ve aile ve yuvayı, çocuk sahibi olmayı önemseyen yaklaşımlar geliştirmek zaruridir.** Evliliği geç yaşta da olsa tercih edenler bir dizi ailevi sorumluluğu bir külfet

olarak görebilmektedir. Anne veya baba olmak bazı durumlarda ağır gelebilmekte ve bir türlü genç evliler "çocuk sahibi olmaya hazır" hissedememektedir. Bu ileri durumlarda 30'lu yaşların ortalarına kadar uzanabilmektedir. Belli bir noktadan sonra da imkansızlaşmaktadır, psikolojik anne babalık dönemi için geç kalınmış olmaktadır. Günümüzde evlilik yaşı ortalaması 29 olarak belirlenmiştir.

Çalışan anneler çocuklarını çok küçük yaşlarda kreşlere ve yuvalara bırakmak zorunda kalmaktadır. Halbuki bebek en az üç yaşına kadar mutlaka annesiyle ve de babasıyla mutlu bir şekilde evinde kalmalıdır. Ne en eğitimli bakıcı ne babaanne ne de anneanne bu görevi bebeğin anne ve babası gibi işlevsel olarak yerine getiremez. Ayrıca kreşlerin sayısı ile huzurevlerinin sayısı doğru orantılı artmaktadır. Her ikisi de toplumsal yapının psikolojik anlamda sorunlu kurumlarıdır. **Artık Batıda insan bakımevleri sayısı giderek artmaktadır. Alt katında bebeklerin üst katlarında ise yaşlıların bakım gördüğü kurumlar göze çarpmaktadır. Bununla birlikte bize bilinçli olarak geç yaşta evliliği, az sayıda çocuk yapmayı, kreşi ve huzurevini öneren**

batı, kendi dünyasında bunların tam tersi yönde politikalar üretmektedir. Ancak onlar bu noktada bize göre çok geç kaldıklarını da bilmektedir. Özellikle İskandinav ülkelerinde erken yaşta yani genç yetişkinlik döneminde evlilik teşvik edilmekte, annelerin ilk yıllarda bebekleriyle birlikte olmaları sağlanmakta ve çocuklar için maddi destekler giderek artmaktadır. Buna rağmen artık bu ülkelerde evlilik gençler tarafından tercih edilmemektedir, bunun yerine alternatif birlikte yaşama biçimleri yoğun biçimde gözlenmektedir. Halbuki evlilik hem fiziksel hem de psikolojik sağlığı güçlendirmektedir. Birçok bireysel ihtiyacın giderilmesini sağlamaktadır. Ülkemizde bir kısım medya, sosyal medya, haber programları ve evlilik programları; sağlıklı evlilik ve aile yaşamını adeta yok etmeye çalışmakta, iyi örnekleri daha az gündeme getirir iken şiddet, vahşet ve ahlaksızlık içeren örnekleri sürekli gündemde tutmaktadır.

İnsanoğlu bir takım sorunlarını kendi başına veya aile desteğiyle çözebilir. Günümüzde ülkemiz giderek daha kırılabilir bir insan modeli ile karşı karşıya kalmaktadır. Buna neden olan yanlış ve hatalı psikoloji algısıdır. **Anne babalar ebeveynlik görev ve sorumluluklarını psikologlara devretme**

yoluna gitmemelidir. Eğer çocuğu yalan söylüyorsa bunun nedenini psikoloğa değil kendine sormalıdır. Çocuğunu en az bir psikolog bir pedagog kadar tanımalıdır. Benzer biçimde karı koca (karı-koca terimini özellikle kullanmak istiyorum, zira karı ve koca kelimeleri kadın ve erkek için evlilik sürecine yönelik -"eş" kelimesinin aksine- sadece yasal bir bağlılık değil duygusal, dini ve sosyal bir bağlılık algısı da oluşturmaktadır ve bana kalırsa boşanmayı zorlaştırmaktadır. Eş kelimesi ise sanki evliliği bir ortaklık gibi göstermektedir, iyi gitmeyince kolayca bitirilebilecek bir ortaklık gibi....), aralarındaki küçük sorunları psikolog ofislerine taşımamalı bunun yerine birbirlerini anlama ve dinleme yoluna gitmelidir.

Psikolojik sorunlar günümüzde artık biraz da öğrenilmiş vaziyettedir. Doğum öncesi depresyon, lohusalık depresyonu, ilk çocuk depresyonu, vb. kavramlar günlük yaşamda çok sık kullanılmaktadır. İnsanoğlu böyle bir varlık değildir, gençler birbirine "depresyodayım, panik atağım var" gibi ifadeleri çok rahat kullanmaktadır. Unutulmamalıdır ki ne konuşulur ise o üretilir, sözcükler düşünceleri, düşünceler duyguları, duygular davranışları, davranışlar alışkanlıkları, alışkanlıklar tutumları, tutumlar da yaşam tarzını oluşturur. Yaşam tarzı da

bir kez oluştu mu artık insan ona göre sözcük üretir. Günümüzde acizlik içeren bir sözcük dağarcığını toplum olarak benimsemiş vaziyettediriz. Bu bir kısır döngüdür.

Bazı istatistiklerle Aile ve evlilik

Yapılan araştırmalarda aile yapımızın giderek dejenere ve deforme olduğunu gösteren üzücü bulgular elde edilmektedir. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar bir bütün olarak incelendiğinde özellikle en fazla dikkat çeken sonuç; gençlerin oranının giderek azalması yaşlılığın ve yalnızlığın giderek artmasıdır. Kasım 2019'da açıklanan ve

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının finansal olarak desteklediği ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından '2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması' sonuçlarına göre ülkemiz hâlâ genç bir nüfusa sahip olmakla birlikte yaşlıların toplam nüfus içindeki oranı ilk kez bu yıl %10'a ulaşmış vaziyettedir. Yine son 20 yılda Türkiye'deki ortalama hane halkı büyüklüğü ortalama 4.5 kişiden 3.5 kişiye düşmüştür. Anne olma yaşının giderek ilerlediği yani artık geç anne olunan ülkemizde sezaryen yöntemiyle doğum, 5 sene öncesine göre %4 düzeyinde artmış durumdadır. Artık doğumların yarısından fazlası da sezaryen ile gerçekleşmektedir. Aile yapımız giderek küçülürken doğurganlık oranı ilk kez durağan konuma gelmiştir. Bunlar önemli işaretlerdir.

Ayrıca İstanbul Aydın Üniversitesi'nde (2016) yapılan "Türkiye'de Boşanma Araştırması" başlıklı çalışmada da boşanma ile ilgili derinlemesine analizler yapıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. En önemli sonuç son zamanlarda boşanma oranlarının giderek katlandığı yönündedir. 50'li yıllarda 4 bin, 70'li yıllarda 13 bin olan boşanma sayısı 90'lı yıllarda iki katına günümüzde ise yaklaşık 4 katına çıkmıştır. Boşanma nedenleri arasında ekonomik krizler, aile içi şiddet, değer ve ahlak yozlaşması, sadakatsizlik ve aldatmanın artması ön plana çıkmaktadır. Boşanan eşlerin %55'ini kadınlar, %45'ini erkekler oluşturmaktadır. Çalışan kadınlar daha fazla boşanmaktadır. Boşananların %90'ı çalışan kadınlar olmaktadır. Boşanma kararını daha çok kadınlar vermekte, erkekler daha az boşanmak istemektedir. Ayrıca şiddetin kadının boşanmak istemesinden sonra daha fazla ortaya çıktığı

gözlemlenmektedir. Maalesef bu noktada erkeklerin hem şiddet sergilemesi hem de kadınlardan bu şiddete katlanmalarını beklemesi gibi son derece üzücü bir durumla karşılaşmaktadır.

Tabii boşanmadan en çok çocuklar etkilenmektedir. Çocuklar sadece aşırı şiddetin olduğu aile ortamında boşanmayı meşru görmekte onun dışında boşanmadan nefret ettikleri bilinmektedir. Özellikle küçük yaşlarda olan çocuklar, anne babasının boşanmasını anlamlandıramadıkları için boşanma sebebi olarak kendi varlıklarını görmekte ve bu nedenle yoğun suçluluk duygusu hissetmektedir.

Sonuç olarak kültürel arketiplerimize geri dönüşten ve Batı politikalarını ve özentisini bir kenara koymaktan başka çaremiz yoktur. Sorunun kaynağı olarak öncelikle her bir fert kendini görmelidir, aile ve gençlik politikaları ne kadar iyi olursa olsun ailenin sorumluları olan ebeveynler kendi aileleri için gerekli önlemleri almazsa politikalarla veya sözleşmelerin değişmesiyle çok az şeyin değişebileceği ortadadır. Hiçbir politika veya yasa anne babanın evinde kuralları ve sorumlulukları kadar aileye yararlı olamaz. Politikalarla devlet yönetilir, ebeveynler de ailelerin yöneticileridir her evin kendi öznel yaşama alanına, kültürel kodlarına ve geleneklerine, dini esaslarına uygun kuralları ve aşılması gereken sınırları olmalıdır. Çözüm bundadır diye düşünmekteyiz.

Huzurlu yuvalarda selamette olunuz. Selamette kalınız.

EVLİLİK YAŞI TARTIŞMALARI ÜZERİNE

▲ HASAN UYAR

Aile, bütün toplumlarda var olmuş köklü bir kurumdur. Aile kavramı neslin devamını, aile içindeki fertlerin başta fiziksel olmak üzere duygusal ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayarak yaşamının devam ettirmesini sağlaması bağlamında "evrensel ve doğal" niteliklere sahip olarak görülmektedir.

Evlilik, kadın ve erkeğe yeni bir statü kazandıran, yeni roller yükleyen, aileler için yeni bir akrabalık ilişkisi geliştiren ve toplumsal dayanışma ve ekonomik ilişkileri belirleyen hukuki bir sözleşme olup aileyi oluşturmanın ilk aşamasıdır. Evliliğin gerçekleşebilmesi için tarafların buna hazır olmaları gerekmektedir. Evliliğe hazır olmak, psikolojik, ekonomik, fiziksel açılarından ele alınabilir. Sözgelimi, evlilik için belli bir fiziksel olgunluğa erişmiş olmak gerekmektedir ki bunu "evlilik yaşı" olarak adlandırıyoruz. Bunun yanı sıra, kişilerin ekstra

bir finansal yük altına gireceklerinden zamanın ve toplumun şartlarına göre belirli bir ekonomik yeterliliğe de ulaşmış olması beklenmektedir.

Ülkemizde olduğu kadar yurtdışında da evlilik öncesi ile ilgili nicel ve nitel araştırmalar yapılmıştır. Evlilik yaşının yükselmesinin nedenleri üzerinde çalışmıştır. Araştırmaların sonuçlarında, gençlerin önceki yıllara oranla daha eğitilmiş olmaları ve daha da eğitilmiş olmak istemeleri, eğitimin sadece okul boyutuyla değil bir işe girdikten sonrada kariyer arzusuyla da sürdürülme isteği evlilik yaşının uzamasına belirgin bir etkisinin olduğu saptanmıştır. Modern yaşamda evlilik bağının/kurumunun bireysel statü kazanmayı engellediğine yönelik yaygınlaştırılan kanaat evlenme düşüncesinden insanları uzaklaştırmaktadır.

Evlilik üzerine gerek ülkemizde, gerekse dünyada yapılan istatistikler evliliğin yaşının her geçen gün daha geç yaşlara bırakıldığını, evliliğin çeşitli sebeplerle geciktirildiğini gösteriyor. Evliliklerin geciktirilmesinin sebepleri genellikle toplumsal sebeplere dayanıyor. Özellikle yakın zamanlarda toplum ve aileler gençlerin önüne en temel hedef olarak diploma ve iş sahibi olmayı koyuyor. Evliliğin ister istemez gecikmesine sebep olan bu durum esasında diploma ve işin evlilikten daha önemli olduğuna dair gizli bir anlayışı da içinde barındırıyor.

Evliliklerin geciktirilmesinin bir diğer sebebi evlenmenin, "ev"lenmek olarak kelime manasıyla anlaşılmasıdır. Yani müstakil bir ev sahibi olmadan, evlilik yapmanın her iki taraf için de imkânsız hale gelmesidir. Hâlbuki ev donatmak için mecbur görünen o uzun listedeki çeyizinden mobilyasına, ev eşyasından kocaman vitrinlerine her şey bir insanın uzun yıllar birikim sonucu olarak sahip olabileceği imkânlardır. Herhangi bir şekilde babanın böyle bir imkânı veya birikimi yoksa evlilik o imkânlar olana kadar imkânsız görünmektedir. Bütün bunlardan önce ise düğün meselesi evliliği olduğundan zor yapan önemli faktörlerden bir tanesi.

Evliliğin birçok kültürde, doğurganlık yaşını geçirecek kadar erteleniyor olmasında ekonomik kaygıların belirleyiciliği de, yapılan birçok araştırmada, gün yüzüne çıkmıştır. Sözgelimi, bekârlar ve evlilerle yapılan bir araştırmada, başarılı bir evliliğin anahtarını, katılımcıların büyük çoğunluğu; "sevgi, sadakat ve ömür boyu bağlılık" olarak tanımlamışlardır. Bekârların paranın önemine vurgu yapıyor olması ve bu bekârların çoğunluğunun da erkek olması, erkeklerin evlilik yaşının hemen hemen tüm toplumlarda yükselmesinin sebepleri konusunda fikir verebilecek niteliktedir.

Bireyselleşmenin yaygınlaştığı, ahlaki sınırlamaların gevşediği, aileyi yücelten geleneksel değerlerin aşındığı toplumlarda oluşan zihniyet dönüşümüyle beraber evliliğe yönelik farklılaşan bakış açısı evlilik yaşının yükselmesinde ikinci önemli belirleyici unsurdur. İnançlı ve geleneksel toplumlarda Evlilik yoluyla meşrulaşan cinselliğin, kadim ahlaki değerleri dışlayan birey ve toplumlarda nikahı gerek şart olarak görmemesi de "onlar" için evliliğin gereğini ve önemini azaltmıştır.

Önemli bir husus da şüphesiz çocuk bakımının kariyer hedeflerini olumsuz etkileyeceği yolundaki endişedir.

Aslında, hükümetlerin evlilik yaşıyla ilgili endişeleri tam da bu noktada anlamlıdır. Doğurganlığın azalacak olması, bununla beraber üretken genç nüfusa oranla yaşlı nüfusun artması Sağlık ve sosyal harcamaların sürdürülebilirliği konusunda endişeler oluşturmaktadır. Sosyal, siyasal, ekonomik olarak birçok sorunu tetiklemesi ve toplumsal sorunları çoğaltma potansiyeli barındıran "evlilik yaşının yükselmesi" konusunda Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'nın da en üst düzeyden bu konudaki soruna dikkat çekip endişelerini dile getirmiştir.

09 Ocak 2020 tarihinde Beştepe'deki Cumhurbaşkanlığında düzenlenen bir programda Cumhurbaşkanımız Türkiye'deki evlenme yaşının giderek yükselmesinden duyduğu endişeden dolayı "Aile kurumunun milli varlığın bel kemiği olduğunu söyleyen Cumhurbaşkanı özetle "Bugün Batı toplumlarını bekleyen en büyük tehlike budur, çöküyorlar. Niye? Aile diye bir kavram buralarda kalmamış. Ama şimdi bizi tehdit ediyor. Ben niye en az üç çocuk diyorum. Güçlü milletler güçlü ailelerden oluşur. Nüfusumuz çoğalmalı. Gençlerimizin evlilik yaşı giderek yukarı doğru çıkıyor. Genç yaşta maalesef evlenmiyorlar. Kızlarımız da erkeklerimiz de çoğu 30'u aşkın evleniyor veya çoğu evde kalıyor. Böyle bir şey olur mu? "Hiç evlenmeyenlerin sayısı da artıyor, evlilik dışı hayat biçimi medya aracılığıyla meşrulaştırılmaya, daha da vahimi özendirilmeye çalışılıyor, televizyonların birçoğunda bunun kampanyası yapılıyor. Aman bunlara dikkat edelim" diye konuştu. (basından)

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verileri üzerinden inceleme yaptığımızda **Türkiye'de evlilik yaşı giderek yükseldiğini görülmektedir.**

Bir senede 553 bin kişi evlenmiş.

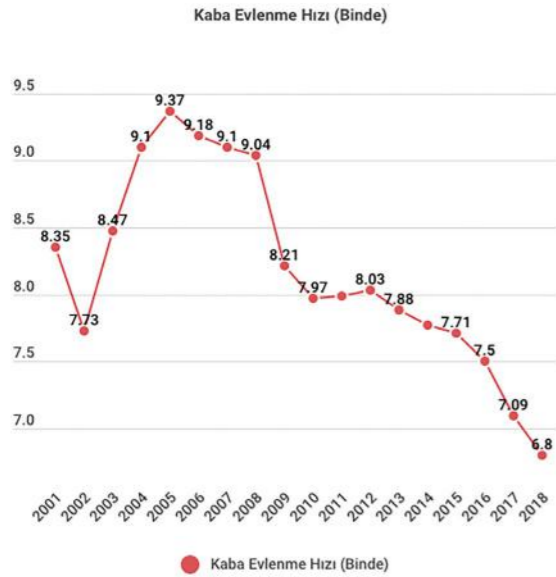
TÜİK "evlenme ve boşanma istatistiklerini" yıllık olarak tutuyor. Mart 2019'da açıklanan 2018 istatistiklerine göre bu yılda evlenen çift sayısı 553 bin 202 kişi oldu. 2017'de bu rakam 569 bin 459'du. Yani bir başka deyişle 2017'den 2018' evlenen çift sayısında yüzde 2,9 azalma yaşandı.

Kaba evlenme hızı düşüyor

Her bin kişilik nüfusa karşılık gelen evlenme sayısına kaba evlenme hızı deniyor. 2005'te 9,37 olan Türkiye'nin kaba evlenme hızı 2018'e gelindiğinde 6,8'e kadar geriledi. Yani başka bir deyişle Türkiye'de evlenme hızı giderek azalıyor.

Kaba evlenme hızınının 2018'de en yüksek olduğu il binde 8,55 ile Kilis olurken en düşük olduğu il binde 4,43 ile Gümüşhane oldu.

Kaba boşanma hızı incelendiğinde ise 2001'den 20018'e kadar geçen süreçte gözle görülür bir değişim olmadığı görülüyor. 2001'de 1,41 olan kaba boşanma hızı 2018'de 1,75'e yükselmiş durumda.

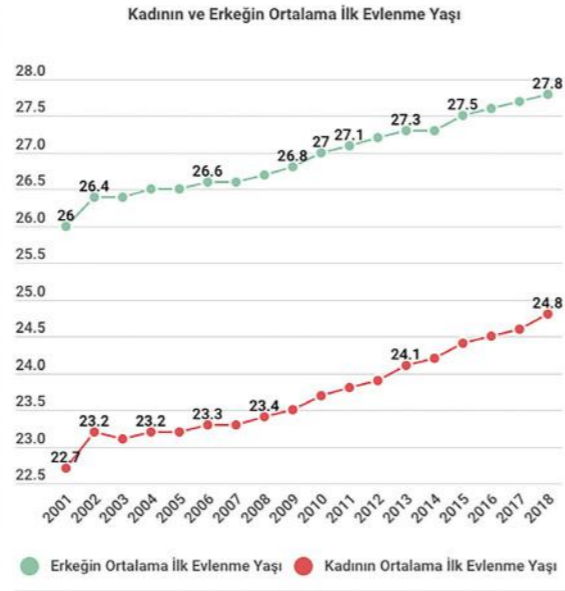
Kadının ve erkeğin ortalama ilk evlenme yaşı

TÜİK'in istatistiklerine göre 2001'de erkekler için 26 olan ilk evlenme yaşı ortalaması 17 sene boyunca

sürekli yükselerek 2018'de 27,8'e yükseldi. Kadınlarda ise bu oran 22,7'den 24,8'e çıktı.

Bir başka deyişle istatistiklerde ortalama ilk evlilik yaşındaki düzenli artış söz konusu. Daha açıkça söylemek gerekirse hem kadınlar hem de erkekler ilk evlilik yaşını git gide daha geç bir yaşa erteleniyor. Erkekler son altı yılda evlenme yaşını bir yaş ileriye taşıırken, kadınlar bir buçuk yaş ileriye taşıdı.

Erkek ile kadın arasındaki ortalama ilk evlenme yaş farkı ise 3 yaş olarak gerçekleşti.

Hiç evlenmemiş nüfus

Ayrıca 30 ile 59 yaş arasındaki hiç evlenmeyen nüfus incelendiğinde 2018'de bu rakamın 2 milyon 888 bin olduğu görülüyor. Bu rakamın 32 milyon 879 milyon kişilik toplam nüfus içerisindeki oranı ise yüzde 8,8.

Sadece 30 ile 34 yaş aralığındaki nüfusta hiç evlenmeyen kişi sayısının yaklaşık 1,2 milyon olduğu görülüyor ve bu yaş grubu yüzde 18,3'lük payla en yüksek değere sahip.

Veriler bir bütün olarak incelendiğinde 16 ile 29 yaş aralığında evlenenlerin toplam evlenenler içerisinde en yüksek çoğunluğa sahip yaş grubu olduğu görülüyor. Bunun yanında 30 ile 70 üzeri yaşlar arasında evlenen kişi sayılarının, toplam evlenen kişi sayısı içindeki oranını 2012'de yüzde 31'ken 2018'de yüzde 35'e çıkmış durumda. Ayrıca 2012'den 2018'e

30 yaş ve üzerinde evlenen kişi sayısının toplam nüfusa oranında yüzde 15'lik bir artış söz konusu.

Hiç Evlenmemiş Nüfusun 0 Yaş Gurubundaki Toplam Nüfusa Ağırlığı

Yaş Grupları	Toplam Nüfus	Hiç Evlenmemiş Nüfus	Oranı
30-34	6 Milyon 319 Bin 97	1 Milyon 155 Bin 57	Yüzde 18,28
35-39	6 Milyon 563 Bin 350	690 Bin 126	Yüzde 10,51
40-44	5 Milyon 836 Bin 212	427 Bin 682	Yüzde 7,33
45-49	5 Milyon 302 Bin 832	286 Bin 310	Yüzde 5,40
50-54	4 Milyon 693 Bin 555	194 Bin 728	Yüzde 4,15
55-59	4 Milyon 163 Bin 996	134 Bin 798	Yüzde 3,24
Toplam:	32 Milyon 879 Bin 42	2 Milyon 888 Bin 711	Yüzde 8,79

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "evlilik yaşının sürekli yukarı çıktığı" iddiasını TÜİK verileri desteklerken, 16-29 yaş grubunun halen Türkiye'de evlenme oranının en yüksek olduğu yaş gurubu olduğu görülüyor. (Verileri işlerken TÜİK istatistiklerinden ve m.bianet.org sitesinden yararlandık)

Evliliği geciktirmenin bir diğer önemli sebebi olan doğru insanı bulma meselesi ise bir başka imkansız istemektir. Çünkü doğru insan bulunmaz doğru insan olunur. Evlilik insanı değiştiren ve geliştiren bir süreçtir. Dolayısıyla evlenen insan eşinin ve evliliğin etkisiyle doğru ya da yanlış insan olur. **Evlilik ve eşlerle ilgili aşk filmlerinden devşirilmiş beklentilere sahip olmak yorucu, üzücü ve nafîle bir süreci beraberinde getirir.** Hem evlenilecek eşi bu tür kriterlere göre arayarak zaman kaybedilir hem de evlilik sürecinde bu tür kriterler aranır hayal kırıklıkları yaşanır.

Evliliği geciktirmek insanın fiziksel ve ruhsal anlamda ciddi gerilimler yaşamasına neden olur. Çünkü temel bir ihtiyaç göz ardı ediliyor hatta yok sayılmaktadır. Evliliği geciktirenlerin söz konusu fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak için başvurdukları evlilik harici her yol bir hastalığı veya bir bağımlılığı ya da ahlak sınırlarının zorlandığı davranış problemlerini beraberinde getirecektir. Evlilik öncesinde evliliğin geciktirilmesi sebebiyle başlayan bütün bu sorunlar genellikle evlilik gerçekleşse bile devam etme potansiyeline sahiptir.

Sosyolojik bir bulgu olduğu kadar psikolojik niteliği de olan "bekleme halinde olma", evliliğin maddi yükümlülükleri yüzünden ertelenmesi, kişilerin 20'lerin sonlarında ve 30'larının başlarında hala ergen olarak kalması evlenebilmek için gerekli yetişkinliğe erişememeleri, maddi anlamda ailelerine

bağımlı olmalarından dolayı tercihlerinin olamaması Ekonomik faaliyetlerden uzak kalmanın kalıcı hale getirdiği çekingenlik, müteşebbis olamama, hem maddi uğraşlarda hem de sosyal sorumluluk ve faaliyetlerden uzak kalma tercihlerinden dolayı da kimlik inşa edememeleri... gibi nedenler; geciktirilen yuva kurma arzusunun, bir noktadan sonrada gerçekleştirilemeyen, gerçekleşse de sağlıklı birliktelikler üretemeyen sonuçlar üretmektedir.

Evlilik geciktirildikçe eşlerin birbirlerinden beklentileri artmakta, karşılanması çok zor hatta imkânsız noktalara ulaşmaktadır. Evlilik geciktirildikçe çocuk sahibi olmak ve çocuk yetiştirmek zorlaşmaktadır. Evliliğini geciktirenler istedikleri kadar çocuk sahibi olamamakta ve çocuklarını doğru bir şekilde yetiştirmek için gerekli olan zamanı, sabrı ve enerjiyi bulamamaktadır.

Ülkemizde evlilik yaşı tartışmaları bağlamında gündeme gelen bir hususta erken evlilik meselesidir. Karşılıklı rıza ve ailelerinin oluru ile evlenen hatta birçoğu çocuk sahibi olup mutlu yuvalarda yaşayan binlerce ailemiz bulunmaktadır. Kamuoyu tarafından İstanbul sözleşmesi olarak bilinen anlaşmanın uygulamalarından dolayı bu ailelerimiz ciddi mağduriyetler yaşamıştır. Tarafların hiçbirinin şikâyeti olmamasına rağmen, haklarında "Kamu Davası" açıldığından dolayı ciddi mağduriyetler yaşanmakta, bu durumdaki aileler sosyal bir kangrene dönüşen büyük bir problemle karşı karşıyadır. Bu problemlerin kendi sosyal dokumuzu uygun olarak çözümlenmesi de Emine Karakaya gibi kocasının devlet tarafından kamu davası ile hapse atılıp, eşinin hapiste kendisi ve çocukları dışarıda mağduriyetler yaşarken bu strese dayanamayp önce felç geçirip sonra hastanede vefat eden, ölümü haber olmayan ailelerimize de borcumuzdur.

SÖYLEŞİ; DR. FARUK ÖNDAĞ ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR VE “FİLOZOF ATAKAN”

ENDERUN DERGİSİ OLARAK Şubat ayı içerisinde gündeme gelen ve çok kısa sürede çok konuşulan “10 yaşında filozof...” gibi başlıklarla öne çıkarılan “ATAKAN KAYALAR” isimli çocuğumuz özelinde yapılan tartışmaların olması gereken zemine çekilmesini ve doğru kişilerce yapılmasını önemli buluyoruz. Bu amaca yönelik olarak psikoloji, öğrenme süreçleri, üstün zekâlı çocuklar gibi alanlarda çalışmaları bulunan, özel öğrenme beklentileri olan kişi ve guruplara bu alanda çok sayıda eğitim düzenlemiş, seminerler vermiş Dr. Faruk Öndağ ile konuşmak istedik.

Dr. Faruk Öndağ hocamız; 1970 yılında Ankara da doğmuştur. Lisans eğitimini Trakya üniversitesi Tıp Fakültesinde tamamlamıştır. Daha sonra Siyami Ersek GKDC hastanesinde tezini hazırlayarak sunmuştur.

Yüksek lisansını İstanbul Ticaret üniversitesi Klinik

Psikoloji alanında tamamlamıştır. Sınav stresi alanında tez çalışması yaptı. Lisans çalışmalarından sonra ise Bilinçli Hipnoz eğitimleri almıştır. Faruk Öndağ öğrenme süreci, bireysel danışmanlık ve bunların yanı sıra dersane, okul gibi eğitim kurumlarında verimli şekilde ders çalışma, öğrenme eğitimi, motivasyon, stres yönetimi gibi alanlarda seminer ve eğitimler vermektedir.

9 adet kitap yayınlamış olan Dr. Faruk Öndağ Pozitif Psikoloji ve Araştırma Enstitüsünde koordinatörlük görevini sürdürmektedir.

Sayın hocam merhabalar. Öğrenme psikolojisi alanında çalışan bir uzman olarak sizlerden Üstün zekâlı çocuklarla ilgili olarak söyleşi yapmak istedik. Öncelikle kıymetli zamanınızdan ayırdığınız için okuyucularımız adına teşekkür ederiz.

İsterseniz konunun bilimsel yönüne geçmeden önce hızlı bir şekilde gündeme gelen ve herkes tarafından çok konuşulan “Atakan Olayı” nı sormak istiyorum. Geçtiğimiz ay biliyorsunuz “filozof Atakan” olayı ülkemizin gündemine oturdu. Çocuğun doğaüstü yeteneklere sahip olmasından tutunda, sırtında giydiği yeleşin pazarlanmasına ve hatta siyasal kampaşmaya kadar gitti olay. Özel çocuklar la ilgili çalışmaları olan bir uzman olarak bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Hoş geldiniz. Öncelikli olarak ben teşekkür ederim. Atakan olayı gerçekten ilginç bir tablo çıkardı karşımıza. Bu sadece “üstün zekâlı” ilginç bir çocuk haberi ile sınırlı kalmadı, sanki toplumsal yapımızın toplum psikolojimizin de röntgenini çekti. Enteresandır, herkes o minik çocuğun üzerinden feci bir kavgaya tutuştu, hızlıca hastalıklı bir şekilde kamplara bölündük... Süreç içerisinde Atakan her şeyi bilen büyük laflar eden ama sanki bir mahallenin belli bir siyasi yapının çocuğuymuş gibi algılandı ve karşı mahalle kendince atağa geçti.. Aynı dönemde küçük yaşta hafızlık yapan, küçük yaşta dini beceriler sergileyen çocuklar gündeme getirildi, “işte onu beğeniyorsunuz da bunu beğenmiyorsunuz...” tarzında videolar yayınlandı. Maalesef “Atakan olayı”nda Traji komik, tatsız bir sosyal itişmeye de şahitlik yapmak zorunda kaldık.

Onun bir çocuk olduğunu, evet üstün zekâlı, çok okumuş, birikimi olan okuduğunun sentezini yapabilen çok değerli bir çocuk olduğunu unuttuk. Üstün zekâlı bir beyne sahip olabilir ama onun bedeniyile gönlüyle olgunlaşmamış çocuk ruh haliyle henüz küçücük bir yavru olduğunu unuttuk. Henüz yaşam tecrübelerinden mahrum (Allah aşkına daha ergenliğe bile girmemiş bir çocuktan bahsediyoruz) olduğunu gör(e)medik. Bu çocuğumuz okuduğu kitapların etkisi ile “aile hakkında, eğitim hakkında, devlet hakkında, devlet yönetimi hakkında büyük laflar etti diye toplum bir anda karşısında hayat tecrübesi olan erişkin bir birey var zannetti ve aynı anda çocuğa yüklenilmeye başlandı. Ne kadar zeki olursa olsun nihayetinde karşıdaki bir çocuk. Böylece çok ama çok gergin bir toplum olduğumuzu, insanlarımız arasında gruplaşmanın had safhaya çıkmış olduğunu ve öfke nedeniyle aklımızın çok kolay gölgelenebildiğini de görmüş olduk.

Hocam üstün zekâlı olmak nasıl? Avantaj mıdır, üstün zekâlı olmak nimet midir?

Üstün yetenekli çocuklarımızın toplumdaki oranı %2 seviyesindedir. IQ'su 130 ve üzeri olan çocuklarımız %2 iken, IQ' su 140'ın üzerine çıktığında ise bu oran binde iki lere düşmektedir. Azdırlar, değerlidirler. Sağlıklı hakkı verilerek yetiştirildiklerinde toplumlarının dinamosudurlar.

Ben yaklaşık 20 yıldır profesyonel olarak “öğrenme psikolojisi” üzerine çalışan bir kurumun başındayım, beraber çalıştığımız Psikiyatrist ve psikolog arkadaşlarımız var. Son yıllarda çocuklarının üstün zekâlı olduğu iddiasıyla ortalıkta dolaşan hastalıklı bir veli kitlesinin çığ gibi büyüdüğünü rahatlıkla söyleyebilirim. Zamane çocukları çok fazla uyararak büyüyorlar, hal böyle olunca bazen boylarından büyük laflar edebiliyorlar. İşte buna aldanan pek çok anne baba çocuğunun aşırı zeki olduğu iddiasıyla ortalığa dökülebiliyor. Ve bilmiyorlar ki üstün zekâlı çocuğa sahip olmak bir nevi belalı bir nimettir. Onları bekleyen süreç çok yorucu ve yıpratıcı. Ve maalesef çoğu zamanda mutlu sonla bitmiyor.

Toplumumuzda tabii ki normal zekâlı insanlar çoğunlukta ve hayat akışı bir yönüyle normal zekâlı insanlara göre akıyor. Dahası Türk eğitim sistemi ortalama zeka ya göre dizayn edilmiş bir sistem IQ yüksekse de sistem dışına itiliyor düşükse de. Toplumsal hayat akışında öğrenme güçlüğüne sahip olmak nasıl bir takım sıkıntılara sebep oluyorsa, aynı şekilde üstün zekâlı olmakta çok büyük sıkıntılara neden olabiliyor.

En sık rastladığımız sorun çocuğun gelişim sürecini yönetememektir. Üstün zekâlı bir çocuk hayatın Eğitim - Öğretim ayağında okulda, evde, sokakta doğal akan ritmi kaçırabiliyor, doğal seyir bozuluyor. Sokak ve okul hayatı farklı bir kodlama ile giderken çocuk kendi kodlaması ile devam ediyor ve çocuk

sistem dışı kalabiliyor. Üstün zekalı çocuk demek maalesef her zaman başarı ve mutluluk demek değildir. Belki size tuhaf bir örnek olarak gelebilir ama hızlı bir spor araba aldığınızda bir Ferrari yada lamborghini hemen anahtarı size teslim etmiyorlar. Önce sizi bir eğitim'den geçiriyorlar. Çünkü bu araba çok ama çok güçlü bir araç, onu normal bir araba kullanır gibi kullanırsanız yolda tutamazsınız, mutlaka kaza yaparsınız. Aynı bu örnekte olduğu gibi bu çocuklar da çok hızlılar çok özeller... Onları hayata hazırlamak da normal sıradan eğitimsel yaklaşımları ile pek mümkün gözüküyor.

Bu yavrularımızın öğrenme hızı çok yüksektir, hayatı sorgulamaları beyninin çalışma şekli farklıdır. Gençlerin ifadesi ile bu çocuklar bir kaç "level" üstten devam ediyorlar. İşin sırrı bu çocuklar da merak ve öğrenmenin tadını sürekli tutabilmekte saklı. Önlerine keyifle zevkle yürüyecekleri yeni kulvarlar açmak gerekiyor ki çocuklar bu kulvarda tad alarak akıp gitsinler ve yol boyunca yeni icatlar, yeni yaklaşımlar, yeni sanat eserleri verebilsinler.

En sık gördüğümüz tatsızlık okul hayatlarında normal çocukların arasında ve normal insanların hayatı akışına uygun bir eğitim sunulduğunda bu çocukların canı sıkılmaya başlıyor. Heyecanlarını yitiriyorlar bir süre sonra sınıftan kopuyorlar, kendi hayal dünyalarında kendi iç dünyalarında kontrolsüz bir şekilde girdapları dalıyorlar. Üstün zekalı çocuk demek her zaman başarı demek değildir. Bir zamanlar çok başarılı olan çocuk bir anda başarısız olmaya da başlayabiliyor, anne babanın beklentisi yüksek kalıyor, çünkü çocuğunun zeka seviyesini ve neler yapabileceğini biliyor. Zavallı anne baba ellerinde çocuklarının üstün zekalı olduğunu belgeleyen kağıtlarla çaresiz bir şekilde ortada kalakalıyorlar.

Bir önceki ifademiz de bu tarz çocukları ferrariye benzetmiştik. Bunu yönetmek kolay değil daha ustalık gerektiriyor ölçü kaçırdınız da çocuğu sıra dışı özel hissettirdiğinizde yaşı çok küçük olduğu için kendini çok üstün görebiliyor, narsist eğilim gösterebiliyor. Bu başlı başına bir problem buna izin vermemek lazım. Çocuğun psikolojisinin ortalama bir sağlıklı devam etmesine becerilemek gerekiyor

Benim şahsi tecrübem aslında biraz tatsız, biraz acı... Bizim üstün zekalı çocuklarımız genellikle narsis falan olmuyorlar, çünkü kendi alanlarında çok üstün başarı falan ortaya koyamıyorlar Çünkü biz bu çocukları yönetmeyi beceremiyoruz, bu çocukların çok büyük bir kısmı ilkökullu yıllarda Ortaokullu yıllarda avucumuzdan kayıp gidiyor. Maalesef akademik başarıları sıkıntılı, hayatla, anne-baba ile arkadaşları ile iletişimleri sıkıntılı, bunalımlı çocuklar oluyorlar..

Genellikle eğitim sistemimizde kendilerine bulamadıkları için, sisteme ayak uyduramamış, çuvallamış yaralı bereli çocuklar çıkıyor karşımıza. Anne babada beklenti çok yüksek ancak çocuk heyecanını yitirmiş özgüvenini kaybetmiş olabiliyor. Çalışma disiplinleri gelişmiyor, iç motivasyonları çok zayıf kalıyor. Süreç içerisinde her şeyin en iyisini yaparım/ yapmalıyım gibi bir beklentisi oluyor ama Emek vermeyi sevmiyor, çalışmayı sevmiyor, ortalama bir işi de sevmiyor. Yani zirve yapmak istiyor ama o zirve için gerekli emeği veremeyen çocuklar ortaya çıkıyor ve sürekli ailesi ile etrafı ile çatışan bahaneler üreten çocuklar karşımıza çıkıyor.

Geçmiş dönemde çalıştığım üstün zekalı bir çocuk; gerek okul hayatında gerek aile hayatında büyük problemler yaşıyordu. Genç çocuk hayatı anlamsız, dersleri gereksiz, öğretmenleri boş, anne baba nasihatlerini da sıkıcı buluyordu. Yaşadığı hayatı üç kelimeyle ifade ediyordu; "sıkıcı, sıkıcı, sıkıcı..." Sonrasında lisede okurken ilk defa hayatına anlam katacak bir uğraşa giriyor. Okul olarak bir "roket takımı" kuruluyor ve yurt çapında gerçekleşecek olan teknoloji yarışlarına katılıyorlar. Bu olay çocuğun hayat akışının değiştiriyor ilk defa yaptığı işten zevk alıyor. Lise takımı pek çok üniversiteyi geride bırakarak dereceye giriyor. Tabi ekibin başında gecesini gündüzüne katarak çalışan bizim delikanlı var.

Yerli kaynaklar yeterli gelmediği için ABD kütüphanelerine dadanan delikanlı bu arada

İngilizcesini de müthiş ilerletiyor. Çocuk belli bir anda resmen ülkede otör oluyor, üniversite takımları bile belli konularda onun yardımına başvuruyor. Sihir; okul müdürünün çocuğun gece geç saatlere kadar çalıştığı laboratuvarı akşamın erken bir saatinde kapatma kararı ile bozuluyor. Yarışmalar bitmiş alınan kupa okulda yerini almıştır, artık hayat normale dönebilir. Ancak bizim delikanlının bunu kabullenmesi kolay olmuyor depresyona giriyor ve psikolojik destek alması gerekiyor.

Bu çocuklara öyle yada böyle ilgilerini çekecek heyecanlarını diri tutacak kulvarlar açmak zorundayız. Hem onların hem ülkemizin geleceği için...

Hocam biz bu üstün zekalı çocuklarımızı değerlendirebiliyor muyuz yani en iyi üniversitelerimize giden çocuklarımız bu üstün zekalı diye tanımladığımız çocuklar mı?

Maalesef hayır. Üstün zekalı çocuklar çok özel bir grup. Onların yaklaşımı da eğitimi de özellikli ve zor. Biz bu anlamda çoğu zaman üstün yetenekli çocuklarla parlak öğrencileri karıştırıyoruz. Aslında "Cerrahpaşa tıp" a giren, "Boğaziçi'ne, Bilgisayar mühendisliğine" giren öğrencilerimizin yani ilk bine giren öğrencilerimizin önemli bir kısmı parlak öğrencilerdir. Bunlar üniversite sınavı başarılarından sebeple üstün zekalı çocuk tanımına girmezler. Zaten gerekmiyor. Yüksek Motivasyon (çocuğun gönlüne dokunmak) ve disiplin bu üst düzey başarıyı beraberinde getiriyor. Bu çocuklarımız derslerini dikkatle dinlerler, derse aktif katılırlar. Derste anlatılan konular onlara yeterli ve doyurucu gelir, ilgilerini çeker, iyi notlar alırlar, iyi not almayı çok önemserler. Ödevlerini düzgün yaparlar, iç disiplin sahibidirler.

Üstün zekalı çocuklar ise sıra dışıdır. Buldukları ortamdaki anlatılan dersten, dersi anlatan öğretmenden genellikle keyif almaz, sıkılırlar. Dolayısıyla ders esnasında farklı aktiviteler içerisinde bulunabilirler, yine de derslerini kulaklarının ucuyla dinlerler zaman zaman sıra dışı Sınıf ortalamasının ve mantığının ötesinde onlara saçma gelecek tespitler bulunup, sınıfa göre saçma sapan espriler yapabilirler.

Parlak bir öğrencinin dersi muazzam bir şekilde öğrenebilmesi için 4-5 tekrar yapması gerekirken bu öğrencinin 1-2 tekrarı yetebilir ama genellikle motivasyonları düşük olduğu için yapmazlar. Düz

mantıktan hoşlanmazlar, aykırılık isterler, yeni tasarımlara projelere kafası çok çalışır.

Hocam üstün yetenekli bir çocuk farklı olduğunu bilmeli mi, özel durumunu bilmemeli mi? Ne düşünüyorsunuz.

Üstün yetenekli bir çocuğa bu durumun iletilmesi çoğu zaman doğru sonuç doğurmuyor, bu etiket çocuğa ağır gelebiliyor. Her düzeyde beklenti çok yükseliyor, çocuk etrafındaki çocuklara bakarken de kendini farklı hissedebiliyor. Çocuk belli bir başarı çitasını sürekli yakalamak zorunda kalıyor. Bu çocuğu yorabiliyor çünkü her zaman o motivasyonu yakalayamayabiliyor. Bu süreç sürekli bahaneler uyduran, sürekli başkalarını suçlayan, bir türlü yürüyemeyen, hamle yapamayan, çok kapasiteli çocuklarımızın oluşmasına neden oluyor. Okul başarısızlığı bir yana psikolojileri de sağlıklı olmayan çocukların anne babaları da bu durumda çaresiz kalıyor.

Bu yavrularımız da aynı diğer yavrularımız gibi bedensel ve ruhsal gelişimlerini tamamlamaya ihtiyaç duyarlar. Çevrelerindeki insanlar tarafından seilmeye Onure edilmeye ihtiyaç duyarlar. Başarı beklentisi yükseldiğinde sürekli başarı kaygısı olabiliyor ve bu durum onları huzursuz ve güvensiz hissettirebiliyor. Eğitim süreçleri boyunca kendi yeteneklerini ortaya koyabilecekleri, başarılarını basamak basamak arttırabilecek değeri ve bunun tadını çıkartabilir bir süreç için de ruh sağlıkları çok yerinde olmalıdır.

En büyük problemlerden biri de çocuk okulda derste çok kolay öğrendiği için ekstra çalışmasına gerek kalmıyor başlarda. Ancak ilgisi azaldıkça derslerden hakikaten geri kalıyorlar. Bu çocuklarda yaşanan

en büyük sıkıntılardan biri iç disiplin geliştirmektir. Heyecan duymadıklarından ödev yapmayı sevmeyenler, ders çalışmayı sevmeyenler. Çalışsa uçacak ama çalışmayı sevmedikleri için çuvallayabilirler.

Bu tip çocuklarımıza hem anne baba, hem öğretmen hem devlet anlamında ortak bir takım çalışmasıyla sahip çıkmak gerekmektedir. Bu tek başına ailenin yada öğretmenin çözebileceği bir durum değildir.

Peki hocam bu Atakan olayı ile beraber daha önce pekte aşına olmadığımız terimler havada uçuşmaya başladı, indigo çocuk, kristal çocuk, asperger sendromu vs. nedir bunlar gerçek payı var mı?

Evet en azından milletimiz bu çocuk sayesinde "üstün zeka-deha" konularında müthiş bir farkındalığı oluştu.. Ama tabii bu arada toz dumana karıştı. Bilimsellikten uzak fantastik kurgular da havalarda uçuştu. Çocuğun göz yapısından tutunda bakışlarının derinliğine kadar her şey bir bir irdelendi ve hatta iş çocuğun dünya dışı canlılarla irtibatına kadar gitti. Bunların çoğu azıcık bilimsellik sosuna bandırılmış ama daha çok ucu kaçık teorilerden ibarettir. En çok merak edilen konu İndigo çocuk kavramı oldu.

Teoriye göre bu özel "seçilmiş" çok zeki çocuklar 1950'li 60'lı yıllarda tek tük dünyaya geliyorlar ama asıl 70'li yıllar sonrası yoğun bir şekilde doğmaya başlıyorlar. Bunlar aşırı zeki olup isyankar yapıdadır. Duruşlarında bir asalet vardır otoriteye başkaldırırlar mücadelecidirler, önsözleri çok kuvvetlidir, etkileyici düzeyde psikik yetenekleri vardır o nedenle lider özellikli insanlardır.

2000'li yıllardan sonra doğan çok zeki çocuklar ise "kristal çocuklar" olarak adlandırılırlar. Bunlar indigolar kadar Sert ve isyankar değillerdir. Dikkat çekecek kadar iri gözleri vardır, derin ve etkileyici bakarlar, daha çok mistik özellikleri ön plandadır. Bunlar mutlu, sakin, bağışlayıcı çocuklardır. Telepatik yetenekleri üst düzeydedir karşısındaki insanların düşüncesini okuyabildiği gibi değiştirebilir. İndigo ile ortak özellikleri sıra dışı zeki olmalarıdır.

"Asperger sendromu" ise aslında bir çeşit hastalıktır. Bu çocuklar aslında üstün zekâli değillerdir, göz teması kurmaktan sakınan, normal insanlarla sağlıklı bir sosyal ilişki yaşamaktan çekinen hatta bunu beceremeyen çekinik karakterlerdir. Bu çocuklar kendilerine bir konu belirlerler ve işleri güçleri artık o konu olur, o konuya yoğunlaşırlar. Bu konu futbol, basketbol olabileceği gibi kimsenin aklına gelmeyen

sıra dışı bir konu olabilir. Bu çocuklar haftalarca aylarca aynı konuya kafa yorarlardı ve o konuyla alakalı ayrıntılı bilgiye sahip olabiliyorlardı. Bunların ezber yetenekleri çok üst düzeyde olabiliyor. Bir şekilde iletişim kurarsanız uzun soluklu bir şekilde karşı tarafı şaşırtacak düzeyde konu ile alakalı bilgileri paylaşabilir. Döner dolaşır size o konuyu açar o konunun dışında mutlu olmaz. İçlerine kapanıktırlar rutin, sıkıcı, renksiz bir hayatı severler.

Hocam o zaman biz bir anlamda bu üstün zekâli çocuk olayını yeni keşfettik ve ona uygun okulları, eğitim sistemlerini yeni geliştirmeye başladık diyebilir miyiz?

Bu sorunun cevabı aslında hem evet hem hayır. İşin aslına bakarsanız Üstün zekâli çocuk kavramı bize yabancı değil. Tam tersine aslında tarihimizin kültürler kodlarında hem de ilk bakışta bu özel çocuklarla karşılaşırız. Belki de medeniyetimizin temelini bu çocuklar oluşturuyor. Osmanlı tarihine baktığımızda eğitim sisteminde "Enderun" denilen devasa, sarsıcı, kendisine hayran bıraktıran bir sistemle karşılaşırız

Sistem ana hatlarıyla şöyle çalışıyor. Özel görevliler var, bunlar bir nevi yetenek avcıları. Bunlar sahaya çıkıyorlar ve onbinlerce yüzbinlerce çocuğu tarayarak o günün şartlarına göre zekalarını, karakterlerini ve fiziksel durumlarını değerlendiren elemelerden geçiriyorlar. Bu zorlu elemelerden geçebilen sınırlı sayıda üstün zekâli çocuk Enderun Mektebine kabul ediliyor.

Önce sıkı bir İslami eğitimden geçen ve gerekli edep ve adabı öğrenen çocuklar sonrasında o dönemin bilimsel ve sanatsal eğitimlerine tabii tutuluyorlardı. Bu aşamada her bir çocuk yeteneğine göre bir sonraki

eğitim basamağına geçiyor. Bu aşamada yeteneğine göre orduda mı görev alacak, devlet kademesinde mi, yada ilim erbabını olacak şekilleniyor.

O dönem günümüze oranla sistem Tabii ki çok farklı çalışıyor. Diz dize, birebir bir eğitim söz konusu. icazet alma denilen bir sistemle yürüyor sistem. Dolayısıyla çocuk yeteneği oranında ve o hızla ilerliyor. Her çocuk hızını kendi belirliyor, diğer çocukları beklemek zorunda değil. O nedenle çocuk doyusya ilerliyor canının sıkılacağı boş bir zaman dilimi kalmıyor. Önce öğrenmenin tadını aldıkları için ve zaten isimleri de talebe olduğu için işlerini aşkla şevkle yerine getiriyorlar.

Yine bu çocuklara bu eğitimi veren hocalar da aynı süreçlerden geçmiş olduğu için yani onlarda Seçkin üstün zekâli, üstün yetenekli insanlar çocukları için birbirlerinin dilinden çok iyi anlıyorlar. Çocukların merak duyguları, ilgi duyguları yine üstün zekâli hocaları tarafından sürekli diri tutuluyor. Yani bu anlamda bir kurum kültürü bir ihtisaslaşma söz konusu.

Hocam anladığımız kadarıyla üstün zekâli çocuklar ülkeler için cevher niteliğinde. Bizim ülkemizde eğitim anlamında durum nedir?

Çok şükür ki son yıllarda üstün zekâli çocuklarımıza yönelik özel eğitim veren kurumlarımızda hem nitelik hem de nicelik anlamında artış var. Yine hem devlet kurumları anlamında hem de özel eğitim kurumlarında bu yönde son derece güzel adımlar atılıyor.

Hemen hemen her şehrimizde devlete bağlı Bilsem (Bilim Sanat Eğitim Merkezi)lerimiz var. Yine son yıllarda farklı özel okulların üstün zekâli çocuklar için özel eğitimler uyguladığını gözlemliyoruz. Yine burada çocuk üniversitesinin adını anmakta yerinde olacaktır sanırım.

Yine biliyoruz ki gelişmiş ülkelerde onlarca yıldır bu anlamda hizmet veren özel okullar, gelişmiş eğitim programları var. Onların bu konuda birikmiş bir kültürleri, altyapıları var ve bu kültürel birikimlerini paylaşma konusunda tabii ki istekli değiller. Bizim bu anlamda kat etmemiz gereken uzunca bir yol olduğu aşikâr.

Bilsem'ler devlete ait kurumlardır. İlkokul seviyesinde çocuklarımız arasından özel testler aracılığıyla belirlenmiş "üstün zekâli" çocuklarımızın sağlıklı gelişimlerini devam ettirebilmek amacıyla

kurulmuş özel eğitim kurumlarıdır. Ülke çapında hemen her ilde bir tane açılmış olup büyük illerimizde daha fazla okulları vardır.

Sayfalarında kendilerini tanımlarken; "Bilsem'ler üstün yetenekli bireylerin yeteneklerini hızla keşfetmek, geliştirmek ve topluma katkıda bulunmalarını sağlamak için kurulmuştur. İlkokul 1. 2. ve 3. Sınıf öğrencilerimiz den bu özelliği taşıdığına inanılan öğrenciler daha çok öğretmenlerinin yönlendirmesi ile kuruma sınav için başvurmuşlardır.

Bilsem'lerin amacı ifade edilirken "Testlerde başarılı bulunan öğrenciler; 1)İletişim Becerileri, 2) Grupla Çalışma Teknikleri, 3) Öğrenme Yöntemleri, 4) Problem Çözme Teknikleri, 5) Bilimsel Araştırma Teknikleri, 6) Yabancı Dil, 7) Bilgisayar, 8) Sosyal Etkinlikler, c) Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme, ç) Özel Yetenekleri Geliştirme, d)Proje Üretimi/Yönetimi alanlarında eğitimler alırlar." İfadesi kullanılıyor.

Bilsem'lerin ötesinde ise IQ seviyesi 150 ve üzeri olan çocuklarımızın yatılı kalarak eğitim alabileceği "Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Araştırma Geliştirme Eğitim ve Uygulama Merkezi" adını taşıyan kurumlarımızda yavaş yavaş eğitim sahasında yerini almaya başladı. Bu okullarda yüksek lisans ve doktoralı öğretmenlerin çalışması, bu çocuklara özel bir müfredatın uygulanıyor olması, anne babaların da bu eğitime katılıyor olması bizim için güzel haberler doğrusu.

Hocam çok keyifli ve bereketli bir sohbet oldu çok teşekkür ederiz, gönlünüze sağlık.

Bu fırsatı bana verdiğiniz için asıl ben teşekkür ederim. Sağlıkla kalın Allaha emanet olun.

“... BU İNEĞİ KİM SAĞA”

▲ BAYRAM YILMAZ

Milli Eğitim Bakanımız Selçuk'un Bakanlar Kurulu'nda mesleki eğitimin öneminden bahsederken yaptığı açıklamada "Bir sohbet sırasında, konunun, Bakanlar Kurulu'nda da gündeme geldiğini" ifade ederek "Kabinede de dile getirdim. Herkes üniversiteye gitmek zorunda değil. "Okumayan çocuğu meslek lisesine göndereyim" algısını yıkmalıyız. Dönüşümü sektörle birlikte, istihdam ihtiyacına göre gerçekleştireceğiz. Sanayici bizden nitelikli ara iş gücü istiyor. Herkes üniversiteli olmak zorunda değil. "Sen ağa ben ağa, bu inekleri kim sağa' durumu var yani." dedi.

Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk, bu sözleri mesleki eğitimin önemini anlatmak için söylemişti. Türkiye'nin 'ara insan gücüne' olan ihtiyacı ve eksikliği ortadaydı. Milli Eğitim Bakanımız, "Asıl projemiz meslek liselerini güçlendirerek üniversitedeki yığılmayı azaltmak istiyoruz." diyerek bizce samimi temennilerini belirtirken, sahadaki uygulayıcılar olarak bizler uygulamada bu sonuçları üretecek yaklaşımların gösterilememesini de üzülerken ve şaşkınlıkla gözlemliyoruz.

Bakanımızın özgüvenli bir şekilde "Üniversite öğrencisi sayısı çoksa o ülkede sorun vardır. Az öğrenci sayısı varsa başarılıdır. Meslek liselerine karşı oluşan olumsuz yargıyı yönetebiliriz" demesini doğru bir paradigmatik yaklaşım olarak destekliyor, karşısına çıkartılacak farklı popöler önceliklere ve

engellemelere karşıda sabır ve sebat diliyoruz.

Yine Şubat ayı içerisinde Sayın Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk, liselerde sınıf geçme ve kalmaya ilişkin mevzuat düzenlemesi hakkında Anadolu Ajansı (AA) muhabirlerine açıklamalarda bulundu.

Bakanımız, liselerde sınıf geçme sistemine ilişkin "Velilerimizin 'Tamam, çok güzel', öğretmenlerimizin 'Böyle olursa eğitimde gerçekten büyük bir sıçrama olur', yöneticilerimizin 'keşke' dediği bir yönetmelik geliyor." dedi.

Okullarda sınıfta kalmanın 1999'dan beri kaldırıldığını ifade eden Selçuk, çalışan ve çalışmayan çocuk arasında ayrım olması gerektiğini söyledi.

Her bir öğrencinin liseyi bitirdiğinde sahip olması gereken yeterlilikler konusunda standartlar oluşturulmasının önem taşıdığını anlatan Selçuk, bu yeterliliğe ulaşılmaması halinde, 4 işlem bilmeyen, okuduğunu anlama-yazma konusunda sıkıntı yaşayan çocuğun liseden mezun olabildiğini belirtti.

Ders geçmeyle ilgili 120 öğretmen, okul müdürü, il, ilçe yöneticileri ile velilerle Ankara'da bir araya geldiklerini ifade eden Selçuk, bu çalışmada, eğitim, ekonomi ve istihdam ilişkisi ile bölgesel durumlar dikkate alınarak bir çerçeve oluşturulduğunu bildirdi.

Sınıf geçmeyle ilgili çalışmanın bitirildiğini ve gelecek 2020-2021 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanacağını kaydeden Selçuk, "Velilerimizin 'Tamam, çok güzel', öğretmenlerimizin 'Böyle olursa eğitimde gerçekten büyük bir sıçrama olur', yöneticilerimizin 'keşke' dediği bir yönetmelik geliyor." açıklamasında bulundu.

Birdenbire kural değiştirip öğrenciler için de sorun oluşturmak istemediklerine işaret eden Selçuk, şunları kaydetti:

"Bu ülkenin çocukları, bizim deneme tahtamız değil, pilotla başlayalım dedik. Hazırlıklarımız tamam, bunun bu sene pilotunu yaptık, simülasyon

anlamında yaptık, gayet güzel geçti. Burada, her dersten iki dönem notunun aritmetik ortalamasının en az 50 veya birinci dönem puanı ne olursa olsun ikinci dönem puanının 70 olması gibi bazı şeyler var. Bu böyle olduğunda kaç öğrenci yukarı çıkıyor, kaç çıkamıyor, kimi nereye yönlendirebiliyoruz, bunun modellenmesi çıktı. Bir yazılım oluşturduk ve senaryoyu rahat görebiliyoruz. Dolayısıyla çözebileceğimiz bir konu. Problem yok."

Buraya nereden ve nasıl geldiğimizi bilmek düzeltmeler ve düzenlemeler için önemli olduğunu düşünüyoruz.

Yine Resmi Haber Ajansımızda yer alan habere göre, 2018 yılında uygulanan Milli Eğitim Bakanlığı'nca, PISA ve TIMSS gibi öğrencilerin akademik becerileriyle ilişkili öğrenci, öğretmen ve okul özelliklerinin belirlenmesi amacıyla Türkiye genelinde binlerce 4. ve 8. sınıf öğrencisine yönelik yapılan **Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi (ABİDE)** eğitim araştırmasının tamamlanmış veri analizleri (AA 03.07.2019)'nin özeti ile devam edelim.

ABİDE araştırması 81 ilde 1.230 okulda 75 bin sekizinci sınıf öğrencisine ve 1.062 okulda ve 41.054 dördüncü sınıf öğrencisi ile yapıldı.

ABİDE araştırmasında 8. sınıf öğrencilerinin 4 dersten ayrı ayrı temel altı, temel, orta, orta üstü ve ileri olmak üzere 5 yeterlik düzeyi ölçüldü.

✓ Türkçe testinde öğrencilerin yüzde 1,6'sının temel altı, yüzde 23,5'inin temel, yüzde 41'inin orta, yüzde 26,8'inin orta üstü ve yüzde 7,2'sinin ileri düzeyde olduğu bilgisine ulaşıldı.

✓ Matematik testinde öğrencilerin yüzde 16,4'ünün temel altı, yüzde 36,6'sının temel, yüzde 32,8'inin

orta, yüzde 11,3'ünün orta üstü ve yüzde 3'ünün ileri yeterlik düzeyinde bulunduğu tespit edildi.

✓ Fen bilimleri testinde öğrencilerin yüzde 9,4'ünün temel altı, yüzde 30,4'ünün temel, yüzde 46,3'ünün orta, yüzde 11,4'ünün orta üstü ve yüzde 2,5'inin ileri yeterlik düzeyinde olduğu görüldü.

✓ Sosyal bilgiler testinde ise öğrencilerin yüzde 4,4'ünün temel altı, yüzde 20,5'inin temel, yüzde 40,4'ünün orta, yüzde 25,3'ünün orta üstü ve yüzde 9,4'ünün ileri yeterlik düzeyinde bulunduğu belirlendi.

ABİDE 8. sınıflar raporuna göre derslerde yetersizlik ilkokulda başlıyor ve artarak ilerliyor. 8. sınıf öğrencilerinin yüzde 16'sı dört işlemi bile yapamıyor. Her 4 öğrenciden birinin de, Türkçe bilgisi, temel ve temel altı seviyede bulunuyor.

Rapora göre, öğrencilerin en yetersiz olduğu alan matematik ve yüzde 85,8'i orta ve alt düzeyde, yüzde 53'ü ise temel ve temel altı düzeyde matematik bilgisine sahip bulunuyor. Öğrencilerin yüzde 16,4'ü, dört işlem sorularını çözemiyor ve basit hesaplamaları da yapamıyormuş.

Ana dilimiz Türkçe'de ise, öğrencilerin yüzde 66,1'i orta düzey ve altında kalırken, bu öğrenciler, deyimleri, atasözlerini, hiciv ve nüktelerdeki mesajları anlayamıyor ve neden-sonuç ilişkisi kuramıyor.

Fen bilimlerinde öğrencilerin yüzde 86'sı, sosyal bilimlerde yüzde 65,3'ü orta ve alt düzeyde yer alıyormuş. Yüzde 39,8'i vücuttaki organların görevini bilmiyor, her dört öğrenciden biri harita okuyamıyor, iki farklı olay arasında bağ kuramıyormuş.

ABİDE 2018 uygulaması kapsamında ulaşılan bulguların, genel olarak ABİDE 2016 uygulamasında ulaşılan bulgular ve Türkiye'nin katılmakta olduğu uluslararası durum belirleme çalışmalarındaki (PISA ve TIMSS) bulgularla örtüştüğü görüldü.

Araştırmada, öğrencilerin eğitim hedefleri yükseldikçe değerlendirme yapılan alanlardaki puanlarının da arttığı belirlendi. Evdeki kitap sayısı fazlalaştıkça öğrencilerin akademik beceri puanlarının da arttığı anlaşıldı.

Öğretmenlerin eğitim düzeylerinin ve mesleki gelişimlerinin değerlendirme yapılan alanlarda öğrencilerin akademik beceri puanlarında tutarlı bir değişime yol açmadığı gözlemlendi. Ancak öğretmenin mevcut okulda çalışma süresi, genel çalışma süresi

(kıdem), mesleki yeterlik algısı gibi değişkenlerin öğrencilerin akademik becerileri ile pozitif yönde ilişki gösterdiği ortaya çıktı.

Özel ortaokulların ölçülen akademik beceriler bakımından genel ortaokulları ve imam hatip ortaokullarını geride bıraktığı, yatılı bölge ortaokullarının ise en son sırada yer aldığı görüldü.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilkökul 4. sınıf öğrencilerine yönelik yaptığı ABİDE araştırmasında da ilginç veriler elde edildi.

✓ Türkçe için öğrencilerin yüzde 27,9'unun temel altı ve temel, yüzde 39,5'inin orta, yüzde 32,6'sının ise orta üstü ve ileri düzeyde yer aldığı belirlendi.

✓ Benzer şekilde sosyal bilgiler alanında öğrencilerin yüzde 29,7'sinin temel altı ve temel, yüzde 37,9'unun orta, yüzde 32,3'ünün ise orta üstü ve ileri düzeyde yeterlik gösterdiği görüldü. Her iki alanda da öğrencilerin üçte biri oranında temel altı ve temel, orta ve orta üstü ile ileri düzeyde dağılım gösterdiği belirlendi.

✓ Matematik alanında, öğrencilerin yüzde 14,2'sinin temel altı, yüzde 25,7'inin temel düzeyde, yüzde 30,8'inin orta, yüzde 24,6'sının orta üstü ve yüzde 4,7'sinin ise ileri düzeyde yer aldığı görüldü.

✓ Fen bilimleri alanında öğrencilerin yüzde 11,4'ünün temel altı, yüzde 26,1'inin temel, yüzde 32,5'inin orta, yüzde 26,8'inin orta üstü ve yüzde 3,2'sinin ise ileri düzeyde yer aldığı belirlendi.

ABİDE araştırmasında başarıyı etkileyen öğrenci özellikleri incelendiğinde 4. sınıf düzeyinde anne eğitim düzeyi önemli bir değişken olarak görüldü. Bulgular, **anne eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin ABİDE kapsamında uygulanan 4 derste de başarılarının arttığını gösterdi.**

Araştırmada, kendisine ait odası ve çalışma masası olan, kendisine ait ya da evde paylaşılan bilgisayar veya tableti olan öğrencilerin başarılarının daha yüksek olduğu belirlendi. Benzer şekilde **evdeki kitap sayısı arttıkça öğrenci başarılarının da arttığı görüldü.**

Önemli bulgulardan biri de öğrencilerin kitap okumaya ayırdıkları süre ile ilgili tespit edildi. Bu başlıkta yapılan analiz sonuçları öğrencilerin kitap okumaya ayırdıkları süre attıkça başarılarının da arttığını gösterdi. Kitap okumaya ayrılan süreler ait dağılıma bakıldığında, öğrencilerin yüzde

42,3'nün bir haftalık süre içinde kitap okumaya 1 saatten az zaman ayırdıkları belirlendi. Bu sonuçlar birlikte ele alındığında, öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarının geliştirilmesi üzerine çalışmalar yapılması gerektiği belirtildi.

Eğitimde verimliliğin ön koşulu kişinin beklentileriyle toplumun beklentileri arasındaki uyum ve hedef birlikteliğidir. Çünkü eğitimin kendisi bir amaç değil, ekonomik sosyal ve kültürel gelişmeyi sağlamanın, bireyleri mutlu, toplumu daha huzurlu yapabilmenin aracıdır. Bu özelliği ile eğitim dinamik yapı arz etmektedir. Eğitim süreci hem bireyin potansiyelini ortaya çıkaran hem de onu her düzeyde sosyalleştirerek toplumsallaştırma süreci olması gerekir.

Eğitimde dikkat edilmesi gereken önemli bir hususta eğitimi planlanan bireylerin talepleri ile ihtiyaçlarının doğru tespit edilmesidir. Gelişim süreçlerinde bulunan öğrencilerimizin potansiyelinin doğru tespit edilebilmesi doğru rehberlik için önemlidir. Doğru tespitler öğrencimizin kendisini iyi tanıyabilmesi ve ona göre gelecek planlarının sağlıklı yapılması için de önemli ve önceliklidir.

Her insan başarmak için önüne konulan bedel üzerinden bir mücadele sürecine girer. Bir nesli doğru yetiştirmek için; Ya başarı tanımını doğru yapar ve bu tanımlı toplumsallaştırırız. -Ki bugün buna çok ihtiyacımız bulunmaktadır.- Ya da mevcut başarı kriterine ulaşmak için öğrencilerimiz kazanması gereken nitelikleri doğru belirlemeliyiz.

Öğrencilerimizin öğrenme performansını etkileyen önemli unsurlardan biri de: öğrencinin okul başarı tanımını belirleyen ders ve sınıf geçme sistemidir. Mevcut uygulamada -bizce aşırı kolaylaştırılmış- sınıf geçme sistemi öğrencinin temel kültür altyapısına sahip olamadan ortaokul ve lise eğitimi sürecini tamamlamaktadır. Sınıf geçme sisteminin bu yapısı acil değiştirilmeli mutlaka öğrencimize gelecekte ihtiyaç duyacağı kültür ve becerileri kazandıracak şekilde işlevsileştirilmelidir. Bu temel yaklaşımın sonucu olarak yeterlilik düzeyinin (sınıf geçme) öğrenci-veli istekleri doğrultusunda değil hayat gerçekleri doğrultusunda düzenlenmelidir.

Sınıflar ve kademeler arası geçiş sisteminin; başarı için ödenmesi gereken bedelin olduğu öğretecek aynı zamanda sorumluluk duygusunu kazandıracak

şekilde kurgulanıp uygulanmalıdır.

Eğitim faaliyetinin sağlıklı yürütülebilmesi için eğitim sürecin her düzeyinde başarının ödüllendirilmesi ve başarısızlığın bir bedelinin olması gerekir.

Süreç; öğrencilere sorumluluk ve ödev ahlakı kazandırmalı, hayatta başarılı olmak için mutlak ödenmesi gereken bir bedelin olduğunu içselleştirerek öğretmelidir. Biz biliriz ki en erken öğrenilen en geç unutulandır...

Şuan uygulanmakta olan sınıf geçme sistemimiz ağırlıklı not ortalamasına göre sınıf geçme sistemidir. Mevcut sistemde öğrenci diğer derslerdeki başarısından dolayı hiç bilmediği dersleri de geçebilmekte kendisini başarılı olarak ve yeterli görebilmektedir.

Sınıf geçmeyi düzenleyen böyle bir sistem öğrenci yeteneklerinin farklı olmasından dolayı doğru bir yaklaşımdır. Bu sistem ders kredilerinin birbirine yakın olduğu alanlarda bir sorun teşkil etmez. Başarı puanına göre sınıf geçme sistemi ders kredisinin birbirinden çok farklı derslerin olduğu -özellikle meslek- liselerinde çok ciddi mahsurlar oluşturmaktadır. Özellikle endüstri meslek ve teknik liselerde, 12. Sınıftaki bir öğrencinin 24 kredilik staj uygulamasında sanayide ustasından aldığı notu diğer tüm derslerin toplamının sınıf geçmedeki ağırlığından fazladır.

Mevcut uygulamadaki sınıf geçmeye dayalı başarı algısı; derslerin önemli bir kısmını öğrenci algısında önemsizleştirmektedir. Öğrenci temel kültür altyapısına sahip olamadan ortaöğretim sürecini tamamlamaktadır.

Sınıf geçme sisteminin bu yanlış algının oluşmasına neden olan yapısı acil değiştirilmelidir.

Meslek liselerinde öğrencinin 9. Sınıftan itibaren bölüm tercihi yapması ve derslerini almaya başlaması da aidiyet oluşması bakımından faydalıdır.

Özellikle meslek liselerinde dört yıl süren eğitim çalışma yaşamının koşullarına uyumu güçleştirmektedir. Özellikle Üniversite sınavlarına girmeden hayata atılacak öğrencilerimizin daha kısa sürede mezun olmalarına imkan tanınmalıdır. Ortaöğretim eğitim müfredatının işlevsel

olarak sadeleştirilmesi ve bu öğrencilerimizin üç senelik eğitimin sonunda lise diploması almaya hak kazanmaları öğrencilerimiz ve devlet için zaman, emek ve ekonomik olarak tasarruf sağlayacaktır.

Meslek lisesinin okuması gereken öğrencinin daha az yetenekli öğrenci yaklaşımından da hem eğitim yöneticilerini hem de kamuoyunu kurtarmak gerekmektedir. Üniversitenin mühendislik fakültesinde okuyacak kişinin teknik bir alt yapısının olması daha tutarlı ve sağlıklıdır. Meslek liselerine yönelik itibar arttırıcı yaklaşımlar ülkenizin işsizliğin kaynağı olan mesleksizlik sorununu en aza indirecektir. Bu aynı zamanda %65 meslek lisesi hedefine uygundur.

Mühendislik fakültesine gitmek isteyen öğrencilerin teknik okullardan mezun olmasını teşvik edecek (mümkünse gerek şart olarak gören radikal) bir yaklaşım; Mesleki Eğitime hak ettiği itibarı kısa sürede kazandırabilecek, Gençlerimizde yaygın olan mesleksizlik sorununu da azaltacaktır.

Özellikle "Sen ağa ben ağa bu ineği kim/nasıl sağa" sorusuna cevaplar üretmeye çalıştığımız yazımızı bir temenni ile bitirmek isteriz.

Tüm bu bağlamda Milli Eğitim Bakanımız Sayın Ziya Selçuk'un açıkladığı Kamuoyunda "Sınıfta Kalma Geri Geliyor" şeklinde ifadesini bulan yaklaşımın sisteminin bütününde/tüm okullarımızda 2020-2021 yılından itibaren yürürlüğe girmesini bir öğretmen olarak ülkemiz ve ülkemizin geleceği olan öğrencilerimiz için faydalı bulmakta, uygulanmasını temenni etmekteyiz. Arz ederiz.

MEKÂNI ANLAMAK

▲ PROF. DR. KÖKSAL ALVER

Mekân nedir? Mekânın insan ve toplum için önemi nedir? Nasıl anlaşılabilir mekân? Nasıl izah edilebilir? Mekan ve insan ilişkisi hangi ölçütler üzerinden tartışmaya açılabilir? İnsan, mekânla nasıl bir ilişki kurar; mekânla kurulan ilişkinin/iletişimin insana ve topluma kattığı değerler nelerdir?

Mekânın anlamına odaklanan açıklamalar, **olmak** ile **mekân** arasında doğrudan bağlantı kurmaktadır. Develioğlu, sözlüğünde mekânı (kökü: kevn), yer, mahal, ev, oturlan yer şeklinde tanımlar. TDK sözlüğü ise mekâna 'yer, bulunulan yer, yurt, ev, uzay' gibi karşılıklar verir. Mekânın ism-i faili olan 'mekin' ise 'temekkün eden, oturan, yerleşen, mekân sahibi, mekânda barınan kişi' demektir. **'Şeref-ül-mekân bi-l-mekin'** sözü, mekân ile mekân kişisini yani mekini eşleştirir. **Bir mekânın şerefi, şanı, ünü, değeri, kıymeti oradaki kişiye, oturana, mukim olana göredir.** Bir mekâna değer katacak ana aktör insandır, insanın sosyal ilişkileri ve sosyal sermayesidir.

İbn-i Arabi, mekânı varlığın dört unsurundan biri olarak görmektedir. Cevher, Araz, Zaman ve Mekân. Mekânın yerleşmek ve konaklamak için temizlenip-açılmış meydan anlamına geldiğini ifade eden Heidegger'e göre (2004), mekân, "yer açılmış, serbest bırakılmış bir şeydir, yani Yunanca peras karşılığı olarak bir sınır içerisinde olandır." Kutluer (2003: 550), mekân kavramını tanımlarken *olmak* unsuruna işaret eder: "Olmak anlamındaki kevn masdarından türetilmiş ism-i mekân ve oluşun meydana geldiği yer... Gündelik dildeki manasıyla nesnelere veya kişilerin bulunduğu yer" diye tanımlar mekânı. Felsefe Sözlüğü'nde ise "Varolanların içinde yer aldığı, tüm sınırlı büyüklükleri içine alan uçsuz bucaksız büyüklük. Boşluk, hiçlik durumu. Sınırsız ortam, sonsuz büyük kap ya da hazne. Üç boyutu, yani eni, boyu ve derinliği olan hacim. Yer kaplama" (Cevizci, 1997: 468) şeklinde tanımlanan mekânın, hem 'oturlan yer' hem de içinde yaşanan 'çevre, ortam, dünya, kainat' anlamlarını içerdiği görülmektedir (Göka, 2001: 8). Mekânın zaman içindeki davranışı yansıtan ve bir anlamda ona nüfuz eden bir olgu olduğunu belirten Gür'e göre (1996:

34-35) mekân, "insanın insanla, insanın nesneyle ve nesnenin nesneyle olan aralıklarının, uzaklıklarının ve ilişkilerinin, kısacası, bizi saran boşunun üç boyutlu bir anlatımıdır."

Mekân ile olmak/var olmak arasında güçlü bağlar mevcuttur. **Var oluşun gerçekleştiği bir alan, sahne, kap, kucak biçiminde anlam bulan mekân, ontolojik bir açıklamaya imkân tanımaktadır.** İnsanın varoluşuna, dünyadaki yürüyüşüne, hayat sahnesinde kendi kimliğini, sözünü ve benliğini buluşuna tanıklık eden mekân, esaslı bir varoluş meselesi haline gelmektedir.

Mekân, genelde, çevre, coğrafya, yer gibi kavramlarla birlikte anılmaktadır. Kuşkusuz bu kavramlarla doğrudan ilgili olan mekân kavramı, daha özgül bir alana ve eylemliliğe işaret etmektedir. Şöyle ki, mekân, zorunlu bir şekilde insan ve toplumla birlikte ortaya çıkan bir varlık alanıdır. Bundan ötürü mekân, toplumsal yapı ve insani edimle/eylemlerle birlikte değerlendirilmelidir. Çünkü mekân, verili bir durum olan yerin/coğrafyanın yeniden yorumlanması, biçimlendirilmesi, şekillendirilmesi sonucunda meydana gelmektedir. İnsan, 'yerlerden ve coğrafyalardan', kendi hayatını sürdürecekt fonksiyonları karşılması için 'mekânlar' üretir. Hazır bulunduğu, oluşumunda hiçbir katkısının olmadığı doğadan, coğrafyadan, çevreden, yerlerden mekânlar meydana getirir. **Mekân, doğaya, yere, coğrafyaya insan elinin değdiği andan itibaren oluşan yeni bir durumdur.** Yer ile mekân arasındaki ayrıma Certeau (2008: 216-217) da dikkat çeker. Ona göre yer bir düzen ve durağanlığa işaret eder. Oysa mekân, hareketliliklerin kesişme noktasıdır. Yerden farklı olarak mekân (uzam), ne tek yönlü ne de durağandır. Çünkü 'uzam, uygulanan bir yerdir.' Bu yüzden mekân, bütünüyle toplumsal, insani ve kültürel bir kategoridir.

Mekânlar, kültürel göstergelerdir. İşaret taşlarıdır, kültür öbeklerinin yol haritalarıdır. Her kültür ortamı, kendini biraz da mekânlarıyla ortayere serer. Binalar, kültürel kodlarla biçimlenir, bina çizgileriyle konuşur. Söylediği ise ait olduğu dünyanın, kültür evreninin,

inanç halesinin ezgisinden başka bir şey değildir. Bir caminin çizgileri ile bir kilisenin çizgileri arasındaki fark, iki dünyanın ezgisidir. Yahut iki ayrı dünyanın evlerinin kodları, iki ayrı dünya görüşünün yansımasıdır. Çünkü mekân bir aynadır ve yansır: bir dünya görüşünü, bir kültür iklimini, bir hayatı yansır. Mekân, temsil gücüne sahiptir; bir temsilcidir. Ait olduğu kültür evreninin gerçek bir temsilcisidir.

Anlam, mekânın belli başlı unsurlarından biridir. Ne tür mekân olursa olsun, hangi dönemin eseri olursa olsun mutlaka belli bir anlam dünyasını içine alır. Onu inşa eden el ve gönül, çizgilerine, oymalarına, kalem işlerine, süslemelerine, köşelerine, tavanına ve tabanına adeta bir anlam dünyasını yani kendi dünyasının anlamlarını kazımıştır. Orada koca bir dünyanın yaşama iksiri rahatlıkla seyredilebilir.

Hayatı taşıyan bir kap olan mekân, göze hitap eder. Hayatın akıp gittiği mekânlar, görsellik boyutuyla öne çıkar. Mekânın gözle ilk teması dış yüzeyi ile yani ilk elden 'görünen' yüzü ile gerçekleşir. Mekân kendine bakana zamanla bütün yüzlerini açar. Göz ne görür mekânda? Örneğin bir eve, stadyuma, gar binasına, alışveriş merkezine, camiye, bedestene bakan göz ne görür orada, neyi yakalar, hangi ayrıntıyı, hangi çizgiyi? Göz başlar keşfetmeye. Mekânda açık ve saklı olanı tel tel çözmeye girer.

Mekân, başlangıçta bir yeri imler. O yer, insan eliyle, kültürel, dini, toplumsal süreçler paralelinde üretilen, dönüştürülen bir yerdir; insan elinin değmesiyle mekâna dönüşmüştür ve başkalaşmış bir yerdir artık. Bu anlamda mekân insanın dünya üzerindeki yerini, konumunu, toplumsal durumunu imlemesi açısından kayda değerdir. İnsanı bir yere bağlayan, bir yer ile irtibatlı hale getiren mekân, insan için önemli bir bağ haline gelir. Onu bağlar, onu başıboş bırakmaz. Bazen ona baskı uygular, onun kimi edimlerini sınırlandırır belki. Ama mekân bağı olmaksızın da bir şey üretebilmek, hayata ve topluma katılabilmek alabildiğine zorlaşır. Bu açıdan da mekân, bir imkandır ve bu imkan kapısından giren insan kendini inşa etmeye başlar.

Mekân, boş değil aksine bütünüyle doludur, çok anlamlı bir yapıya sahiptir. Mekân, yalnızca biçimi değil özde olanı yani manevi olanı da taşır, yansır. Mekâna bakan önce bir şekil ve biçimden oluşan bir manzara ile karşılaşılır. Çizgiler, şekiller, biçimler, tarzlar okyanusunda belli bir anlam dünyasının izleri yakalanır. Bir şekil, yalnızca bir şekil koca bir dünyayı

resmetmeye yeter. Bir çizgi, bir dönemin ruhunu ayan beyan eder. O çizgide bir düşünce tarzını yahut hayat tarzını görmek ne müthiş bir şeydir doğrusu. Mekânın yansıttığı şey bütünüyle anlamdır denebilir. Bu anlam elbette çok yönlü bir okumaya insanı sevkeder.

Mekân, insan ve toplum meselelerini içeren, bu meseleleri açıklayan ve izah eden bir yapılar manzumesidir. Tüm toplumsal kurumlarla sıkı bir bağı olan mekân, toplumsal kurumların işlerlik kazanmasının gerçek zeminini meydana getirir. Aile, din, siyaset, eğitim, ekonomi gibi temel toplumsal kurumların gerçekleşme imkânı mekânla doğrudan ilgilidir. Mekân kurmaksızın bir toplumsal kurumun işlemesi söz konusu değildir. Her toplumsal kurum mutlak anlamda mekânlarla anlam kazanır. Her toplumsal kurum kendine özgü mekânlar çerçevesinde hayata dahil olur.

Ev, sokak, mahalle, çeşme aile kurumunun genel işleyişini temsil eder. Cami, medrese, mezarlık, tekke, türbe gibi mekânlar din kurumu içinde anlam bulur. Meydan, parti binası, hükümet konağı, vilayet konağı, meclis, resmi kurumlar siyaset kurumunun; okul, üniversite, kütüphane, yurt, öğrenci evi gibi mekânlar eğitim kurumunun; çarşı, pazar, avm, bedesten, han, kervansaray ekonomi kurumunun cisimleşmesine imkân tanır. Her bir mekân ait olduğu toplumsal kurumun zihniyeti, anlam dünyası ve pratikleri içinde anlam kazanır.

Mekânı anlamak, bir yönüyle insanı ve insan ilişkilerini kavramaktır. Çünkü insan mutlak surette mekânla ünsiyet halinde olan bir varlıktır. Mekâna mahkumdur, mekâna kayıtlıdır, mekânla sınırlıdır. Zaman ve mekân, insanın varoluşunda ve kimlik kazanmasında iki temel unsurdur. İnsani eylemler bu iki unsur sınırlarında gerçekleşir ve anlam bulur. İnsan, zaman ve mekânla kurduğu ilişkide kendini kimliklendirir. Varlığını mekânda bulan insan, eylemlerini burada gerçekleştirir. Mekân, insanın kendini gerçekleştirdiği ana dizgedir. Hayatın havzası ve insanın yürüyüşünün tanığıdır.

KAYNAKÇA

- Certeau, Michel De (2008), Gündelik Hayatın Keşfi- 1, çev. Lale Arslan Özcan, Ankara: Dost Kitabevi.
- Cevizci, Ahmet (1997), Felsefe Sözlüğü, Ankara: Ekin.
- Göka, Şenol (2001), İnsan ve Mekân, İstanbul: Pınar.
- Gür, Şengül Öymen (1996), Mekân Örgütlenmesi, Trabzon: Gür.
- Heidegger, Martin (2004), "İnşa Etmek Oturmak Düşünmek", çev. Yıldız Erdal-Behramoğlu, Neslihan vd., Kutadgubilig, Sayı: 6, Ekim.
- Kutluer, İlhan (2003), "Mekân", İslam Ansiklopedisi içinde, Cilt 28, İstanbul: İSAM.

TARİHİN KIRILMA NOKTASI: GÖBEKLİTEPE

▲ İSMAİL YÜKSEK

Tarih boyunca farklı disiplinler "Mekan" kavramının ne olduğunu ve insanla olan ilişkisini anlamaya çalışmıştır. Coğrafyacılar, sosyologlar, filozoflar, tarihçiler ve antropologlar gibi birçok sosyal bilimci **mekanın şekillendirdiği insan ile insanın şekillendirdiği mekanı tüm yönleriyle ortaya koymaya gayret etmiştir**. Bu kişiler mekânı tarih öncesinden ele alıp modern döneme (kentsel mekanlar) kadar uzanan hikayesini kendi penceresinden değerlendirmiştir. Yapısalcı yaklaşımla ilgilenenler mekânın sembolik öğeler etrafında şekillendiğini ortaya koyarken, sosyologlar toplumsal ilişkilerin niteliğinin mekânı şekillendirdiğini öne sürmüştür. Dini ilimlerle uğraşanlar inancı merkeze alarak izah ederken,

Marksist çalışmalar yapanlar sosyal ürünlerin/ üretimin bir sonucu olarak görmüştür. Fenomenolojik çalışmalar yürütenler mekânı idealize etmeden ve salt somut bir obje olarak görmeden (maddeleştirmeden) ele almış, coğrafyacılar ise insan-mekân ilişkisini doğal-beşeri etkileşimin neticesi olarak görmüş ve birbirinden bağımsız düşünülmecek kadar girift ilişkiler içinde olduğunu ortaya koymuştur. O kadar ki insan-mekân ilişkisi, bilimler topluluğu olan coğrafyayı ortaya çıkarmıştır.

İnsanlar sahip oldukları sosyo-ekonomik yapıya, kültürel değerlere, inanç ilkelerine ve daha birçok değişkene bağlı olarak mekâna farklı anlamlar

yüklemiş ve mekânı yaşamının önemli bir parçası olarak görmüştür. Mekânlar zamanla alışkanlıklara dönüşmüş ve kişiyi hayatta tutan bir rol üstlenmiştir. Mekânın önemini anlatması bakımından İngiliz Sosyolog John Urry'nin şu tespiti oldukça önemlidir: *"...yerin anlaşılması kuramsal çaba olmadan gerçekleşmez, neredeyse tüm toplumsal ve kültürel kuramlar yerin bir biçimde tanımlanmasına dayanır"*

İnsanlık, tarih kavramını insanın şehirleşmesi ile başlatırken; bu süreci avcı toplayıcı insan gruplarının planlı tarım ürünleri üretmesinin başlangıcı olarak kabul ettikleri M.Ö. 10.000 yılı ile başlatmaya çabalarken yakın zamandaki kadim Mezopotamya'da ortaya çıkarılan bir gerçek bu tarihin başlangıcı tezini en az 2000 yıl daha geriye çekilmesi gerektiğini bizlere gösterdi.

Durağan tarih bilgisini sarsarak, geçmişi algılayıp değerlendirme yapmamızda bugüne kadar doğru bilinen ve kabul gören birçok kemikleşmiş unsuru kırıp, mekân-insan ilişkilerine yeni bir paradigma ile yaklaşmamız gerektiğini ortaya koyan bir gerçeklik; **GÖBEKLİTEPE** olarak münbit topraklarımızda ortaya çıktı.

Farklı birçok medeniyete ev sahipliği yapan Anadolu, bugün üzerinde yaşayan insanlar tarafından maalesef gereken ilgiyi görmemektedir. Arkeolojik kazıların yabancı bilim insanları tarafından yürütülmesi, ülkemize ait birçok tarihi eserin yurt dışındaki müzelerde sergilenmesi ibretlik bir vesikadır. **Geçmişten günümüze miras kalan bulgular ve kalıntılar toplumsal hafızayı oluşturma ve geçmişe yaslanarak ilerlemeyi sağlama noktasında hayati bir öneme sahiptir**. Ülkemizin bu noktada iyi bir sınav verdiğini söylememiz maalesef ki mümkün görünmemektedir. Ayrıca kendi tarihimizi hem aşırı yüceltme hem de tam tersi tutum olarak yok sayma gibi hastalıklardan henüz kurtulabilmiş değiliz. Kendi medeniyetimizin ve insanlık tarihinin ortak birikimini önemsemeyen çağı yakalayabilen bir perspektif oluşturamayız. **"Hiçbir olay üzerinde geliştiği mekândan bağımsız düşünülemez"** gerçeğinden hareketle kendi tarihimizi ve insanlık tarihini mekân ile ilişkilendirerek farklı bir paradigma ile ele alabilmeliyiz. Bu noktada STK'lar, üniversiteler ve ilgili tüm kurum ve kuruluşların dahil olduğu inter-disiplinel bir yaklaşıma ihtiyaç duymaktayız.

Göbekli Tepe mekânsal olarak "Bereketli Hilal" olarak adlandırılan bölgenin tepe noktasında; zamansal

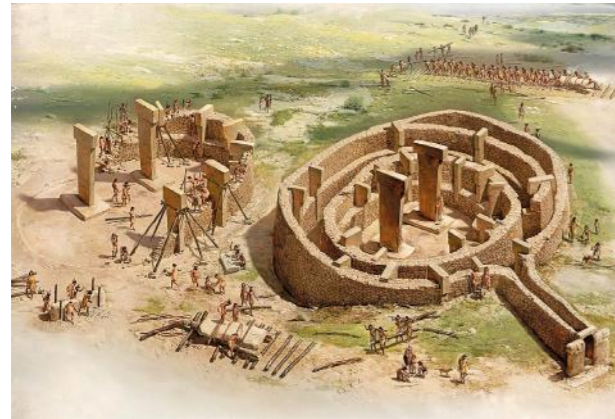
olarak ise 12.000 yıl önceye dayanan ve Neolitik Devrim sürecinde yer almaktadır. İlk kez 1963 yılında Şanlıurfa ve Diyarbakır'ı içine alan kazı çalışmalarında fark edilen Göbekli Tepe mezar taşlarından oluşan bir alan olarak tanımlanmıştır. 1980 yılında İstanbul Üniversitesi'nin yüzey araştırmaları üzerine yayınlanan bir çalışmada yalnızca isim olarak geçmiştir. 1994 yılında Şanlıurfa'da Göbekli Tepe ve çevresini ziyaret eden Alman Arkeolog Doç. Dr. Klaus Schmidt kireçtaşı plato üzerinde karşılaştığı tepenin konumunu ilgi çekici bulup detaylı araştırmaları sonucunda buranın bir mezarlık olmadığını ifade etmiş ve daha karmaşık sosyal ilişkiler ağının yaşandığı bir mekân olduğu kanısına varmıştır.

Göbekli Tepe bir kaya üzerine oyularak yerleştirilmiş, ağırlıkları ortalama 50 ton olan, boyları 3 ile 6 metre olan taşlardan oluşmaktadır. Göbekli Tepe tapınaklarının en ilgi çekici unsuru, "T" şeklindeki biçimiyle stilize insan heykelleri olduğu düşünülen ve üzerinde hayvan kabartmalarını barındıran bir yapıya sahiptir. Bu T biçimindeki dikili taşlar üzerinde detaylı bir inceleme yapıldığında Mezopotamya ve kadim Anadolu uygarlıklarının dinsel inanışları ve tapınak kültürü göz önünde bulundurulduğunda, bu dikili taşların inançlarının merkezinde yer alan "tanrıları" sembolize ettiği düşünülmekte, Göbekli Tepe'nin tanrı ve tanrıça çiftini merkeze alan kutsal bir ibadet alanı olduğu düşünülmektedir. Göbekli Tepe'deki anıtların üzerinde aslan, akbaba, leopar, yaban domuzu, tilki ve akrep gibi evcilleştirilmemiş hayvan figürlerinin yer alması ve yapılan kazılar sonucunda çok sayıda hayvan kemiğinin ve avcılıkta kullanılan aletlerin bulunması **alanın yerleşim amaçlı kullanılmadığını** ortaya koymaktadır. Göbekli Tepe için seçilen alanın diğer Neolitik Dönem'in diğer yerleşim yerlerinde olduğu gibi su kenarı, vadi ya da ovada olmayıp, Harran Ovası'nı

sınırlandıran uzun bir yükselti silsilesi üzerinde ve manzaraya hâkim bir konumda bulunması da yerleşik hayata geçilmeden önceye dayandığını ortaya koyan diğer bir faktördür.

Göbeklitepe'de yaşamın tarım faaliyetlerinin başlangıcından önceye uzanması, önce tarımsal faaliyetlerin daha sonra yerleşik hayatın başladığının ve akabinde ise dini yapıların inşa edilmesi düşüncesiyle çelişmektedir. Yerleşik hayata geçilmeden önce böyle bir yapının inşa edilmesi avcılık ve toplayıcılıkla geçinen insanların mütevazı ve basit bir yaşam sürdürdükleri düşüncesinin aksine görkemli bir dönem yaşadıklarını ortaya koymuştur. Çünkü bu **büyük anıtları inşa edebilmek için o dönemin insanların organizeli bir iş bölümü ve sistematik bir çalışma ortaya koymaları gerekiyordu. Bu durum gelişmiş bir toplumsal düzeni de ortaya koymaktadır.** Göbeklitepe'yi inşa eden insanların yaşadıkları çağın çok ilerisinde mühendislik bilgisinin yanı sıra bu taşları şekillendirebilmek için jeoloji bilgisine de sahip oldukları düşünülmektedir. Henry Ford'un dediği gibi **"Bir araya gelmek başlangıçtır, bir arada durabilmek ilerlemedir, birlikte çalışmak başarıdır."** M.Ö. 350 yılında Aristoteles'in "Bugünlerde gençler kontrolden çıkmış durumda. Kaba bir şekilde yemek yiyorlar, yetişkinlere karşı saygısızlar, ebeveynlerine karşı çıkıyorlar ve öğretmenlerini sinirlendiriyorlar" şeklindeki açıklaması günümüzdeki modern insan algısını değiştirmiştir. Dolayısıyla modernite teknoloji ile yada zaman mefhumu ile doğrudan ilişkili bir kavram değildir. Binlerde yıl öncesinde yaşayan insanların daha medeni olabildiği ile ilgili Göbeklitepe gibi çok sayıda örnek verilebilir.

Klasik bir tapınak olmanın ötesinde önemli bir inanç merkezi olan Göbeklitepe, Neolitik Dönemin erken

evresinde yaşayan insanların sanıldığı gibi ilkel olmadığını ortaya koyması bakımından önemlidir. Dinin pozitivist ve evrimci bakış açısının iddia ettiği gibi korku, büyü ve atalara tapma gibi basit bir anlayış olmadığını göstermiştir. Yapılan araştırmalar tarımsal faaliyetlerin ardından yerleşik hayata geçildiği ve akabinde yaşanan (daha çok toplumsal problemlerle ilgili) sorunların çözüm arayışı sonucunda dinin ortaya çıktığı tezini de çürütmektedir.

Göbeklitepe insanların güvenlik, konut ve tarımsal faaliyetler gibi temel ihtiyaçlardan önce görkemli ve karmaşık tapınaklar yaptığını ve bu durumun ilkel insan topluluklarının güçlü inanç duygusundan kaynaklandığını göstermiştir. Uzun yıllar kazı çalışmalarına başkanlık yapmış olan Alman Arkeolog Klaus Schmidt, Göbeklitepe'nin ortaya çıkışını **"..öncetapınak kuruldu sonra şehir"** sözleriyle, insanoğlunun genlerinde bulunan inanma ihtiyacını belirtmiş ne kadar öncelikli olduğunu ifade etmiştir.

Göbeklitepe ile temsil edilen inanç sistemi ve düşünce dünyasının ne kadar zengin ve etkili olduğunu, aynı bölgede binlerce yıl sonar ortaya çıkan Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları üzerindeki etkisinden anlayabiliriz. Bu uygarlıkların tapınak yapıları ve inanç sisteminin kendisinden sonra gelen medeniyetlerle önemli ölçüde benzerlik göstermesi, bu uygarlıkların (Anadolu ve Mezopotamya Uygarlıklarının) karanlıkta kalmış yönlerini ortaya çıkarma noktasında, Göbeklitepe kaçırılmayacak bir fırsat sunmaktadır. Göbeklitepe üzerinde yapılan arkeolojik kazıların derinlik kazanması ve daha fazla bilgi toplanması ile bu megalitik yapının bir tapınak (ritüelmerkezi) olduğunu göstermiştir. Dikilitaşların dizilim ve bulunduğu konumun yerleşim yerlerinin uzağında yüksek bir tepede yer alması bu düşüncenin doğruluğunu teyit etmektedir. Tüm bulgular Göbeklitepe'nin avcı-toplayıcı insane topluluklarının mabedi, Tanrılarına kurbanlar sundukları, yılın belirli dönemlerinde dini festival ve şöenler gerçekleştirdikleri, bir mekan olarak gördüklerini işaret etmektedir.

Göbeklitepe gibi ilk dönemin gizemli sırlarını taşıyan bir tapınak kompleksinin Perygamberler Şehri Şanlıurfa'da ortaya çıkması Anadolu'nun kadim kültürünü görmek isteyen yerli-yabancı turistlerin ilgisini çekmiştir. Göbeklitepe'nin UNESCO Dünya Mirası listesine alınması ve 2019 yılının "Göbeklitepe Yılı" ilan edilmesi ciddi bir tanıtımı da beraberinde getirdi. Tarihin akışını değiştiren bu önemli yapıyı görmeye gelen yabancı turistlerden tam not alırken,

aynı şeyi yerli tursitler için söylememiz mümkün değildir. Bu bağlamda yerli turistlerin bir kısmının beklentisini karşılayamadığı görülmektedir. Aslında bu durum insanların turizm faaliyetine yüklediği anlamdan bağımsız değildir. Deniz turizminin daha fazla tercih edildiği ülkemizde Göbeklitepe'ye gelen insanların bir kısmının umduğunu bulamamış olması sürpriz olmamıştır. Çünkü maalesef ülkemizde antik kentler, tarihi dokuya sahip yapılar ve eserler yerli ziyaretçilerin yeterince dikkatini çekmemektedir. Yerli-yabancı tursitler arasındaki bu farkın en büyük sebebi büyük oranda yabancı tursitlerin öğrenme motivasyonu ile yerli turistlerin ise gezmek/ eğlenmek motivasyonu ile hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. Tüm bunların yanı sıra doğa ile uyumlu, yapının aslına sadık kalarak, sürdürülebilir turizm yatırımının ve konaklama, ulaşım gibi önemli hizmetlerin ülkemizde istenilen düzeyde olmadığı gerçeğini de dikkate almak gerekir.

Göbeklitepe'nin Mısır'daki Büyük Piramitlerden 7000 yıl önce, İngiltere'deki Stonehenge'den 6000 yıl önce inşa edilmesi dünyanın tespit edilen ilk tapınağı olma unvanını hak ettiğini göstermektedir. KlausSchmidt'in **"Burası çok kısa süre sonra Dünya Kültür Mirası**

özelligi kazanacak bir insanlık tarihi anıtıdır" şeklinde özetlediği, şu ana kadar 6 tane anıt çıkarılan ve 14 tane daha olduğu belirlenen bu önemli yapıdaha çok ses getirecek ve kabulleri değiştirecek gibi duruyor ancak **"Bizler 12000 yıl sonrasına ne bırakıyoruz?"** sorusunun yanıtı günümüz inşaları için önemini hala korumaktadır.

KAYNAKÇA

- Göregenli, M., (2010), Çevre Psikolojisi: İnsan Mekân İlişkileri, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Solak, S.G. (2017), "Mekan-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış", MANAS Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:6, Sayı:1
- Kurt, A.O. ve Göler M. E., (2017), "Anadolu'da İlk Tapınak: Göbeklitepe", Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, Cilt:21, Sayı: 2 (1107-1138).
- Schmidt, K., Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe - En Eski Tapınağı Yapanlar, Çev.:Rüstem Arslan, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul, 2018.
- Albustanlioğlu, T., "Uygarlık Tarihinin Karakutusu: Göbeklitepe" Bütün Dünya Dergisi, Sayı 2017/8, s.88-94, 2017.
- Collins, A., Göbeklitepe Tanrıların Doğuşu, Çev.: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Aydoğdu, H. (2018), "Göbekli Tepe", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi,
- https://t24.com.tr/k24/yazi/gobekli-tepe.1882 (24/02/2020)
- http://www.sanlıurfa.gov.tr/gobeklitepe (24/02/2020)
- https://www.academia.edu/38188185 (24/02/2020)
- http://web.harran.edu.tr/tarih/tr/makaleler/gobekli-tepe/(24/02/2020)
- http://indigodergisi.com/arsiv/mk142.htm (24/02/2020)

TARİHİN İLK EĞİTİM KAMPÜSÜ OLARAK MESCİD-İ AKSA

▲ ÖMER FARUK DEMİR

Bereketi Kur'an-ı Kerim ile tescilli "Beytül Makdis" ve onu çepeçevre kuşatan mübarek Kudüs şehri hakkında birçok yazı okumuşsunuzdur. Ayet-i kerime ve hadis-i şerifleri ezberleyecek kadar çok gördüğümüz için, coğrafi ve kronolojik bilgiler de genellikle okul kitabı üslubu ile anlatılıp insanları "Kudüs ruhundan" uzaklaştırmaya sebep olduğu için iki önemli noktaya temas edip Mübarek Aksamız ile eğitim arasındaki ilişkiye yoğunlaşmak istiyoruz.

Birinci mesajımız;

Peygamberimiz Efendimiz'in eşi Meymune (rha) validemiz bir gün, "Ya Resûlallah! Bize Beytu'l Makdis hakkında bilgi verir misin?" der. Allah'ın Resûlü şöyle buyurur: "Orası mahşer ve menşer, yani yeniden diriliş yeridir. Oraya gidin ve içinde namaz kılın. Çünkü orada kılınan bir namaz başka yerdeki bin namaza bedeldir." Meymune (rha): "Peki oraya girmeye gücümüz yetmezse ne yapalım ya Resûlallah" dediğinde Rahmet Elçisi şu cevabı verir:

"Kandillerini yakmak için zeytinyağı gönderin. Kim bunu yaparsa oraya gitmiş ve namaz kılmış gibi olur." (İbnMâce, İkâmetü's-Salât, 196; Ebû Dâvûd, Salât, 14.)

Mescid-i Akşa'ya ilişkin bu hadis-i şerif hepinizce malumdur. Mesele tefekkür edilmeden direkt okunduğunda elde edilecek tek mesaj "Kudüs ile ilgili hizmetlere maddi katkı önemlidir" şeklinde olur. Haksız da sayılmaz, ama bu mantıkla en kaliteli zeytin ağaçlarının ana vatanı Kudüs'e, zeytin ağacının şeklinin bile bilinmediği Medine-i Münevvere'den zeytinyağı göndermek pek anlaşılır olmuyor tabii ki.

Mesele maddi katkı olsa "en kaliteli develerinizin sütünü gönderin" emri daha mantıklı olurdu.

Bizim anladığımız, Fahr-ı Alem Efendimiz (sav);

- Beytülmakdis ile ilgilenin,

- Bu coğrafyaya hizmet edin, bu topraklar için fedakârlıkta bulunun demiştir.

İkinci mesajımız;

Ayeti kerime ile methedilen yerin; inşa edilmiş bir bina değil, bereketli bir alan olduğudur. Bu sebeple "Altın kaplı kubbe mi önemlidir, kurşuni renkte olanı mı?" sorusu anlamsızdır. Efendimiz (sav) Miraç dönüşü müşriklerin Beytül Makdis'teki duvar, kapı gibi yapılar hakkında sorularına cevap verir."Cebrail o an, o yerleri gözümün önüne getirdi" buyurur.

O dönemde ne Kubbetüssahra var meydanda, ne de Kible Mescidi...

Yüz kırk dört dönüm (144.000 m²) olarak sınırları belirlenmiş kısım ve ona ev sahipliği yapan Kudüs şehri hakkındaki bu iki hatırlatmadan sonra asıl konumuza geçelim...

Kadim kültürümüz, bugünkü durumumuzun aksine hep planlı şehirler inşa etmiş. Evet, yollar birbirine paralel ve 20 metre genişliğinde değildi belki, ama kadim şehirlerimiz insan merkezliydi. En çok neye ihtiyaç duyuluyorsa oradan başlanırdı inşa ve imar faaliyetine.

Önce mescidler merkeze konulur, sonra diğer tüm yapılar.

Mescidden anladığımızda bugünden oldukça farklıydı.

Başlar secdede iken ahiret sermayesini çoğaltan alanlar, bu vazife bittikten sonra dünyayı ihya etme hizmetine başlıyordu.

İnsanın elbette yeme içmeden başlayarak birçok önemli ihtiyacı vardı ancak "Kamil manada insan" markası ile bulunulan mekânlarda daha önemli hizmet; kişilik, yani karakter inşası idi.

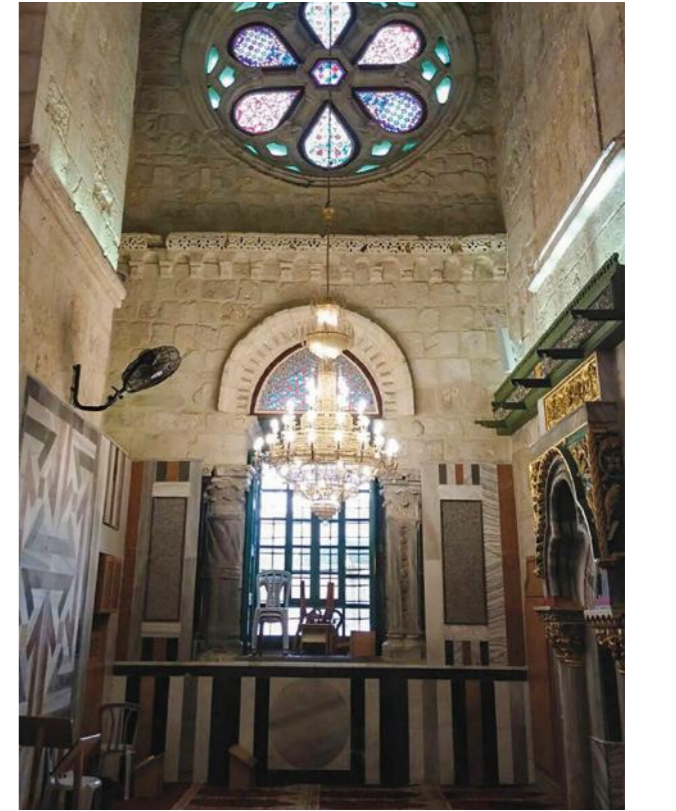
Efendimiz (sav) den sahih bir nakilden öğrendiğimize göre; dünyada ilk inşa edilen mabed "Mescidi Haram" onun kırk yıl sonrasında "Mescid-i Akşa" olunca, Beytül Makdis'in eğitim faaliyetlerine katkısının geçmiş de anlaşılabilir oluyor.

Kaynaksız iddia itibar görmez, hele tarih gibi ciddi ve disiplinli bir ilim dalında hiç makbul değildir. Fakat yukarıdaki tespitlerimizin üzerine; insanlık, semadan arza indikten çok kısa bir süre sonra "Mescidi Akşa" da eğitim başladı iddiasına itiraz gelmeyeceğini tahmin ediyoruz. Davud (as) ve halefi Süleyman (as)'ın fethi ve inşasına ömürlerini verdikleri Beytül Makdis bölgesi, tahmin ediyoruz ki ilahi emirlerin nüzul ettiği, Nebevi terbiyenin müşahhas örneklerinin sergilendiği bir eğitim sahası idi.

Fakat, ismi ile bilinen ilk meşhur talebe Meryem (rha) validemiz olsa gerek. Zira fiziki manada hizmet etmeyecek bir adanmışın, bu mübarek mekânda sergileyeceği en mühim amel; şahsi tekamüldü.

Eğitim mevhibe i ilahi mi idi

Zekeriya (as)'ın şahsi terbiyesi mi bilmiyoruz ama, Allah'a adanmış bir bebek olarak girdiği BeytülMakdis'ten mümin topluluğunun en muhterem annelerinden biri olarak çıktı.

Hiz. Meryemin yaşadığı tahmin edilen alan

Genel olarak Biladişşam daha özel olarak Kudüs-ü Şerif, her medeniyet döneminde cazibe merkezi olmuştur. Ticaret yada siyasetle değil, **birbirinin ayrılmaz parçaları olan maneviyat ve ilim ile tabii ki.**

Bu sebeple, mesela Emeviler devrinde Beytül Makdis topraklarında inşa faaliyetleri çok ilerlemişti cümlesinden, beş vakit namaz kılınıp, her vakit ilim okutulan mescidler anlaşılır.

Yada "Memlûklülerin bu mahalde çok hizmeti var" denildiğinde, ayrıntıya gerek olmaksızın çoğu hala ayakta duran medreseleri hatırlanır.

Tenkeziyye Medresesi

Eğitim her şekliyle mübarek bir vazifedir. İlimin maddi olanı da, manevi olanı da birbirinden ayrılamaz şekilde elzem olunca Akşamızda zülcahaheyn (iki kanat sahibi) olarak devam etmiş bu şerefli hizmete. Mihrabın hemen doğusunda kalan alanda kırklar meclisi kurulmuş. Mükemmil şahısların huzurunda kemalat aranmış.

Uzak coğrafyalardan İmam Gazaliler gelip yerleşmiş mübarek bölgenin bir köşesine. İhya-i Ulumiddin'in epey bir kısmının yazıldığı Tevbe ve Rahmet kapısındaki halvethane/dershanede Akşa için kural olan bereketini esirgememiş eserden ki; nesiller ve çağlar sonra bile hala istifade devam ediyor.

Tevbe ve Rahmet Kapısı

Tac kısmında İmam Gazali'nin İhyayı kaleme aldığı mekan var.

İhyanın orijinal hali, hala Beytül Makdis'te mevcut. Küçük bir farkla; şimdiki misafirhanesi, Kible Mescidi'nin hemen sağındaki İslam Eserleri müzesi.

En uzun süreli hizmetle şereflenen Osmanlı'dan kalan eserlerde; ya batı ve kuzey revaklardaki dersaneler, medreseler yada burada müdavim talebelere hizmet için inşa edilmiş tesisler olmuş. Bilinen bir çok âlim var yolu Akşa'ya düşmüş, bazıları kadrolu bazıları misafir öğretim üyesi olarak.

Avluda dolaşmaya çıktığınızda dikkat ederseniz birçok mastaba bulunur. Çevrelerinden biraz yükseltilmiş genellikle dikdörtgen düz zeminler. Namazgah işlevleri olsa da, asıl misyonları ilmi toplantılara ev sahipliği yapmalarıdır. Asırlar boyu yukarıda bahsettiğimiz ulema gelip bu mahfillerde nasiplerine düşen talebelerine heybelerindekini sunmuşlar. Buraya kadar gelmişken, bu saadet asırlarından hüznün dönemine – işgal sonrasına – bir geçiş yapalım. Şu anda işgal kuvvetlerinin en önemli planı, Mescid-i Akşa'nın asıl sahibi Müslümanlarla işgal güçleri arasında zamansal ve mekânsal bölünmesini hayata geçirmek. "Aksanın bir kısmı sizin, bir kısmı bizim olsun, yada Akşa'yı bazen siz kullanın, bazen biz" projesinin önünde yıllardır en önemli engel "murabıtlar" yani gönüllü nöbetçiler. Peki erkek- kadın, genç-yaşlı bu murabıtlar ne iş yapıyor?

Kuzey Revaklardaki Medreseler

Eğitim kampüsü deyince olmazsa olmaz yapılardan biri tabii ki kütüphaneler. Kible Mescidi'nin altındaki kadim mescidin kible duvarını oluşturan "Hataniyye Kütüphanesi" de ilim hizmetini kesintisiz sürdüren yapılardan. Mescidin dış duvardan komşusu İslam Eserleri Müzesi de birçok el yazması nadide ilim eserine ev sahipliği yapıyor.

Akşa avlusundan bir Mastaba

Murabıtlar, okuldaki ders zillerine gösterilen ciddiyetle sabah Mescid-i Akşa'da toplanıp akşama kadar farklı halkalarda farklı ilimleri tahsil ediyor. Bu mekânda ehli ilim, ehli cihad ünvanı da kazanılıyor yani.

Avluya çıkmışken, kuzeye doğru döndüğünüzde göreceğiniz 6-7 asırlık yapıların hepsi medrese olarak inşa edilmiş ve elhamdülillah hala resmi eğitim kurumu olarak vazifelerine devam ediyor.

Hattaniyye Kütüphanesi

İlim; bereket vesilesidir.

Beytülmakdisin çevresi, bereketin ana vatanı.

Biz bu kadarla yetinip Rabbimizden satırlarımıza, dergimize, iş ve hizmetlerimize bereket vermesini niyaz edelim.

İÇERİK VE MEKAN YÖNÜ İLE FATİH'İN SAHN-I SEMAN MEDRESELERİ

▲ UMUT DIRİÖZ

"Edeple Gir İlimle Yüksel"

Osmanlı Devletinde fetih politikasına göre fethedilen yerlerde önce cami ve yanında medrese açılması bir gelenek haline almıştır. Bu gelenek topluma ve devlete gerekli din, ilim ve eğitim hizmetleri yanında devlet idaresinde ihtiyaç duyulan idari ve adli personelin yetiştirilmesine yöneliktir. Böylece Osmanlı devlet işlerinde bilgili ve aynı zamanda yapılan işlerin 'şer-i şerife' ve 'örfe' yani kanunlara uygun olması hususlarına riayet eden yetişkin insan gücüne sahip olmuşlardır. Bu da merkezi idarenin sağlam ve güçlü olmasını sağlamıştır.(1)

XIV. yüzyılın başından Fatih Sultan Mehmet'in saltanatının başlangıcına kadar büyük şehirlerden Bursa'da yirmi beş, Edirne'de on üç ve İznik'te dört olmak üzere toplam kırk iki medresenin kurulmuş olduğunu, aynı dönemde daha küçük şehirlerde

ise kırk medresenin bulunduğunu görmekteyiz. Kısacası 1331-1451 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin ilim çevreleri henüz kuruluş döneminde iken toplam seksen iki medresenin tesis edilmiş olması, Osmanlılarda eğitim ve bilim ortamının çok hızlı bir şekilde geliştiğini göstermektedir.(2)

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra şehre yeni bir şahsiyet kazandırmak için imar faaliyetlerine başlamış, etrafındakileri de bu hamleye katılmak için teşvik etmiştir. Bu faaliyetler neticesinde yüzden fazla Bizans eserini mescit, medreseye çevirmiştir. Şehrin yedi büyük tepesinden birinin üzerine de İslamiyet'in buraya hâkim olduğunu göstermek, İstanbul'un silüetine İslam'ın ve Türklüğün damgasını vurmak için de muhteşem bir külliye yaptırmıştır. Tepenin tam ortasında büyük bir cami, caminin iki yanında boydan boya uzanan medreseler, önünde tabhane(misafir hane), tabhanenin altında

kervansaray, yanında imarethane, karşı tarafta darüşşifa, daha ileri de bir çarşı, hamam ve Sibyan mektebi, kütüphane yaptırmıştır. Osmanlı şehir mimarisinin merkezini cami oluşturmaktaydı. Mahalleler, sokaklar, eğitim kurumları, diğer birimler caminin etrafında kümelenmekteydi. Fatih camii külliyesinde de bunu görmek mümkündür.

Fatih Sultan Mehmet şehrin fethinin hemen arkasından öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesi için Bizans'ın en büyük manastırlarından Pantokrator Manastırı'nın keşiş odalarını medreseye çevirmiş, kilisesini de camiye dönüştürmüş ve başına çağının ileri gelen ilim adamlarından Molla Zeyrek'i tayin etmişti. Caminin iki yanındaki medreselerin yapımı 1470'te tamamlanuncaya kadar dersler bu medreselerde yapıldı.(3)

Caminin iki yanındaki medreselere Sahn-ı Seman adları verilmiştir. Bu büyük medreselerin dışında yine iki yanlarda arazinin meyilli olmasından dolayı daha aşağıda olmak üzere Tetimme denilen hazırlık medreseleri inşa edilmiştir. Bunlardan Marmara tarafında olanlar Edirnekapi yönünde uzanan Fevzi Paşa Caddesinin genişletilmesi sırasında bütünüyle yıktırılmış, Haliç tarafında olanların yerlerine de bir ilkokul yaptırılmıştır. Büyük medreselerden Haliç tarafındakilere Bahr-ı siyah (Karadeniz) Marmara tarafındakilere Bahr-ı Sefit (Akdeniz) medreseleri deniliyor ve bunlar Saraçhane başından Edirne kapıya doğru Baş kurşunlu, Baş çifte kurşunlu, Ayak çifte kurşunlu, Ayak kurşunlu şeklinde adlandırılıyordu. Bunların her biri on dokuz hücre ve birer büyük kubbeli dershane ve mescitten mürekkebdir.(4) Medreseler ceman 152 hücre, 8 dershane ve 32 ayak yolunu ihtiva eder.(5)

Böylece Fatih Camii'ne paralel uzanan dört tane sağında dört tane de solunda büyük sahn medreseleri

yine bunlara paralel ve bunların arkasında dörder tane küçük Tetimme medreseleri toplamda on altı medrese kurulmuştur.

Bu medreselere sahn isminin verilmesi medresenin bulunduğu mekân için, yani yüksek düzlük halinde olan ve İstanbul'un yedi tepesinden biri sayılan bu tepeye verilen isimden dolayı konduğu kanaatindeyiz. Medreseler neden sekizerli kurulduğu merak konusudur. Bu tarihe kadar görülmeyen bu mimari düzeni ve bu sayıdaki medreseleri, medreselerin eğitim müessesesi olarak ortaya çıktığı dönemden itibaren ilk defa on altı medresenin bir arada ve bir külliye içinde inşa edildiğini görüyoruz. Genellikle bu sekiz medrese Tursun Bey ile Ali'nin ifadeleriyle sekiz cennete(heşt bihişt) benzetilmekte veya Kara Çelebizade Abdülaziz'in Ravzatül Ebrar adlı tarih kitabında cennet kapıları adedince Medarisi Seman ve sekiz Tetimme kurulduğu belirtilmektedir. **Bu benzetmeler bu medreselerin ilim tahsil etmek isteyenlerin cenneti yani erişebilecekleri en yüksek saadet ve başarı zaferinin sembolü olarak görünmesine dayanmaktadır.**(6)

Tetimme medreselerinin ne Fatih öncesi ne de sonrası ikinci bir örneğine tarih boyunca rastlanmamaktadır. Bu medreselerin mimari yapısıyla ön görülen vazifesi arasında muhakkak bir korelasyon bulunmaktadır. Yüksek veya büyük medrese olan Sahn medreselerine talebe yetiştirmek için kurulan bu medreseler esas büyük medreselerin tamamlayıcısı(tetimme) ve ya daha sonraları kullanılan bir tabirle sahn medreselerine ulaştıran(musla-i sahn) medreseleri olarak büyük medreselerin arkasında ve onlara paralel olacak şekilde kurulmuştur. Bu tamamlayıcı fonksiyon imparatorluğun hızla genişleyen topraklarında bir an evvel din, idari, yargı ve eğitim görevlerini yürütecek çok sayıda yetişmiş insan gücünü az zamanda hazırlayabilmek için planlanmış ve bu medreseler sayesinde gerçekleştirilmiştir. Bu hedefe Fatih devrinde ulaşıncaya daha sonraki dönemlerde bir arada bulunan ikili sisteme bir daha gerek duyulmadığından Fatih'in Tetimme medreseleri bir daha emsaline rastlanmayan Osmanlı medrese ve mimari tarihinde tek örnek olarak kalmıştır.(7)

Fatih Medreseleri vakfiyesinde medreselere tayin edilecek müderrislerin hem dini(nakli) hem de mantık, felsefe, matematiği kapsayan akli ilimleri bilenler olmaları şart koşulmuştur... Aynı zamanda Sahn Medreselerinin yani Fatih külliyesindeki üst seviyede sekiz medresenin müderrisleri de ulemanın

ileri gelenleri kabul edilmiş ve resmi teşrifatta sancak beylerinin önünde verilmişlerdir.(8)

Medrese tedrisatında okutulan ders kitapları, öncelikle her Müslüman şahsın din ve dünya işleri için gerekli olan bilgileri elde etmesine imkân sağlayacak şekilde tertip edilmiş görülmektedir. **Medrese eğitim sisteminde asıl hedefin Müslüman bir şahsın bilgili ve düzgün ahlaklı olarak yetişmesini sağlamak olduğunu söyleyebiliriz... Eğitimin amacı önce bilim ve hikmet, sonra sırasıyla, fazilet ve marifet, din ve şeriatın açıklanması ve insani meleke ve kabiliyetlerinin geliştirilmesine matuftur.** Bunların sağlanmasından padişah kendisini mesul tutmaktadır.(9)

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra harap olan şehri aynı zamanda imar da etmiştir. Dünyanın başkentini ilim yuvasına çevirip Osmanlı damgasını vurup insanlığa hediye etmiştir. İnsanlar için en güzel mekân her halde doğduğu, çocukluğunun geçtiği yerdir. Bülbülü altın kafese koymuşlar illa vatanım demiş. Vatanı da bir kayalıkmiş. Her ne kadar durum böyle olsa da bazı mekânların önemi herkes için çok değerlidir. Mekke, Medine, Kudüs Cenabı Hakkın seçtiği çok önemli mekânlardır. Bunların dışında doğal, fiziki, manevi, tarihi güzellikleri bağrında barındıran en güzel şehir her halde İstanbul'dur. Kurulduğu günden beri imparatorluklara başkentlik yapmış, ortasında deniz büyüklüğünde boğaz geçen, en çok camii, mescit, tekke, medrese, kütüphane bulunan, ümmete en uzun süre başkentlik yapan tek şehir İstanbul'dur. İstanbul'un kalbi, gözü, ruhu, nefesi ise Fatih'tir. Fatih (daha geniş anlamıyla sur içi) imparatorluğun kalbidir. Fatih Sultan Mehmet'te bu bilinçle külliyesini buraya yaptırmıştır.

Fatih camii ve külliyesi birçok yangınlara, depremlere maruz kalmış yanmış, yıkılmış ama her defasında yeniden toparlanmış, aslına uygun inşa edilmiş, kaldığı yerden hizmetlerine devam etmiştir. Ta ki 1932'ler de açılmaya başlayan 1940'larda da Fatih taphanesinin Halk evlerine çevrilmesine kadar. Şu anda Fatih Kur'an Kursu olarak hizmet veren Tabhane (misafirhane) yapıldığı dönemde misafirhane olarak kullanılmış sonra medrese olarak hizmet vermiştir. Hatta rivayete göre Fatih Sultan Mehmet misafir olarak burada derslere katılmak istemiş hocası imtihanı buraya alınamayacağını söylemiş. Fatih de imtihandan sonra zaman zaman girişin karşısında ikinci katta özel bir odada derslere katılmıştır. Bu kurumların giriş kapıları oldukça alçak tavanları da oldukça yüksektir. Buradaki mesaj 'ilim öğrenmeye edeple gir mütevazı ol, ilim öğrendikçe de yüksel.' İşte bu kurumlar yüzyıllarca dünya devletlerine yön veren Osmanlı devletine ilim adamı yetiştirmiştir. Ancak 1940'larda bu kurum (Tabhane) halk evine çevrilmiş, halk evlerine mahsus kadınlı erkekli oyunlar buralarda öğretilmiştir. 1970'li yıllara kadar bu durum devam etmiştir. Külliye İstanbul'un yangınları, depremleri değil bu tutum yıkılmış, Fatih'in kemiklerini bu davranışlar sıplatmıştır. 1980'lerden sonra bu bölüm(tabane) tekrar Kur'an kursuna dönüştürülmüştür. Günümüzde ise Sahn-ı Seman (sekiz büyük medrese) medreseleri Haliç tarafında olan (Karadeniz medreseleri) ilim yayma yurdu olarak kullanılmaktadır. Marmara (Akdeniz medreseleri) tarafında olanlar uzun bir tadilat döneminden sonra ilim yayma cemiyeti bünyesinde hizmet vermeye yeni yeni başlamıştır. Umarız dünya var olduğu müddetçe bu kurumlar aslına uygun bir şekilde kullanılır. Dünyaya yön verecek edepli, ahlaklı, ecdadını seven, kadirşinas ilim insanı yetiştirmeye devam eder.

KAYNAKLAR

- 1-Ekmelettin İhsanoğlu, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, C. 2, 'Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri' s.235
- 2-Ekmelettin İhsanoğlu, a.g.e. s.236
- 3-Semavi Eyice, TDV İslam Ansiklopedisi C.12, 'Fatih Camii Ve Külliyesi', s.247
- 4-Semavi Eyice, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. C.3, 'Fatih Külliyesi' s.268
- 5-Reşat Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, 'Fatih Külliyesi' s.187
- 6-Ekmelettin İhsanoğlu, Osmanlılar ve Bilim, s.88
- 7-Ekmelettin İhsanoğlu a.g.e. s.96
- 8-Ekmelettin İhsanoğlu, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, C. 2, 'Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri' S.238-239
- 9-Ekmelettin İhsanoğlu, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, C. 2, 'Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri' S.246

TÜRKİYE KENTLEŞME DENEYİMİ VE AİLE: EVDE YAŞANAN DEĞİŞİMLER

▲ PROF. DR. MURAT ŞENTÜRK

Türkiye kentleşme deneyimi ve aile denildiğinde aslında çok geniş iki kavramdan, başlıktan bahsedilmektedir. Bu bildiri de söz konusu ilişki ev üzerinden ele alınmaktadır. Evde yaşanan dönüşümler ekseninde yaşanan hem mekânsal hem de toplumsal değişimi sizinle paylaşmaya çalışacağım.

Türkiye kentleşme deneyimi denildiğinde bazı klişeler söz konusu olur. Örneğin 1950'de başlayan hızlı kentleşme şeklinde bir ifadeyi sıklıkla duyarız. Bu aslında altı çok da doldurulmuş bir ifade değildir. Bir takım klişelerin, tanımlamaların tartışmaya açılması gerekmektedir. Kentle ilgili temel meseleler söz konusu olduğunda belirli klişeler, tanımlamalar etrafında değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Hâlbuki yerleşik hâle gelmiş bu tanımlamaların gerçekten böyle olup olmadığını ortaya koymak için çok sayıda araştırmaya ihtiyaç vardır. Türkiye'de kentleşme deneyimi ve aile bağlamında yeteri kadar araştırma olmadığı için bazı tanımlamalar üzerinden tartışmanın yürütüldüğü söylenebilir. Üzerinde çokça konuşulan ama kapsamlı araştırma verilerinin de olmadığı bir alanda konuşmaya gayret edeceğim. Burada hem kendi yaptığım araştırmalardan hem de diğer araştırmacıların görüşleri çerçevesinde bazı değerlendirmeler yapmaya çalışacağım.

Bu bildirin amacı Türkiye kentleşme deneyiminde ailenin nasıl konumlandığını, kentte yaşanan değişimlerden hangi boyutlarda ve nasıl etkilendiğini ele almaktır. Peki, bu meseleye yaklaşım nasıl olmalıdır? Bir ailenin değişimi var, bir de kentin değişimi var. Kentin değişimi ekseninde ele alırken ailenin bizatihi kendi içinde farklı süreçlerle yaşadığı değişimleri dikkate almadan bir değerlendirme yapmak aslında kentteki mekânsal değişime çok belirleyici bir rol biçmek anlamına gelir. Aslında aile kendi içerisinde farklı sosyolojik ya da ekonomik kültürel gelişmeler ile değişmektedir. Dolayısıyla ailenin değişimini paranteze alarak konuşacağım ama bu değişimlerin de farkında olmak gerektiğini düşünüyorum.

Kentin değişimi konusunda ise makro değişim süreçlerinin farkında olarak meseleye yaklaşılmaktadır. Diğer bir deyişle kenti etkileyen çok sayıda makro değişimin farkında olarak ama bunları eksene almadan değerlendirmeler yapmaya çalışacağım. Aile ve kentleşme ilişkisini kentsel müdahaleler ekseninde ele almaya odaklanarak mekâna bağlı değerlendirmelerde bulunacağım. Peki **aile ve kentleşme ilişkisinde neden ev önemli?** Bunu Uğur Tanyeli'ye (2004) atıfla açıklamak istiyorum. **Ev; ailenin bir araya geldiği, gündelik hayatında ailenin her türlü ilişkiyi var ettiği, dışarıdan kamusal alandan kendine ayırdığı ve kendini ontolojik olarak konumlandığı bir mekândır.** Eve ilişkin modernleşme sürecinde kamu otoritesinin etkinlik alanı ile toplumsal grupların ve sınıfların tercihlerinin kesiştiği bir alan olarak ev, kentte olup bitenleri anlamak açısından önemli bir mekân olarak değerlendirilebilir. Peki, hangi kent? Türkiye kentleşme deneyimi ve aile ilişkisini İstanbul üzerinden değerlendireceğim. İstanbul, bütün Türkiye kentleşme deneyimine biçim veren bir kent. Burada olup biten sadece İstanbul'u değil, İstanbul'un dışındaki birçok kenti ilgilendiriyor. Hem örnek alınması bakımından hem de kentin göç dinamikleri bakımından değerlendirildiğinde İstanbul'un

kentleşme deneyimi için örnek olarak kabul edildiği söylenebilir. Diğer taraftan Türkiye kentleşme deneyimi İstanbul bağlamında değerlendirilirken farklı dönemlendirmeler kullanılmaktadır. Genel olarak Tanzimat'tan 1930'lara; 1930'lardan 1950'lere; 1950'lerden 1980'lere; 1980'lerden 2000'lere ve 2000 sonrası olacak şekilde bir dönemlendirme yapılmaktadır. Bu bildiride ağırlıklı olarak 1950 ve sonrası gelişmeler ele alınmaktadır.

Ev aslında yaşama ve var olma mekânıdır. Evin sadece barınma işlevi yoktur. Ev giderek yaşama ve var oluş mekânından barınma mekânına doğru dönüşmektedir. Artık sadece bir yuva değil, içindeki yaşama kültürünü kaybetmiş daha çok geceleme için kullandığımız bir mekân haline geldiğini söylemek mümkündür. Bahsedilen dönemlendirme içerisinde bakıldığında 1920'li ve 1940'lı yıllar özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi kentlerde ciddi konut ihtiyacı bulunmaktadır. Fakat **1950'lerden ama özellikle 1960'lardan sonra gecekonduların sorununu daha fazla büyümesi söz konusudur.** Kentleşme deneyimi içerisinde gecekonduyu ele alırken hep bir sorun olarak ele alınması dikkat çekicidir. Daha önce konut yokluğuna sorun derken konutun var olma biçimi de bir sorun hâline gelmiştir. Burada konutun mevcut olmaması değil konutun niteliği hakkında bir sorun tanımlaması ile karşılaşılıyor. 2000'li yıllarda ise gecekonduların ne kadar insani mekânlar olduğu kent çalışmaları literatüründe ağırlık kazanmaktadır. 1960'dan 1990'ların sonuna kadar yapılan ve Türkiye kentleşme deneyimini ele alan çalışmalara baktığımızda genellikle gecekondular üzerine yapılan araştırmalardan oluştuğu görülmektedir. Gecekonduların temelinde yeni gelenlerin kente nasıl uyum sağlayacağı ve/veya neden adapte olmadığı sorusu yer almaktadır. Diğer bir deyişle kente yeni gelenlerin modernleşme süreçleriyle ilgilenilmektedir. Bu araştırmalarda gecekondunun hem fiziksel olarak hem de toplumsal olarak ihtiyacı karşılamadığını ve modern bir kente uygun olmadığı ileri sürülmektedir. 2000 sonrası yapılan çalışmalara baktığımızda ise TOKİ toplu konutlarını, rezidansları, kapalı siteleri olumsuz olarak değerlendiren yaklaşımların aslında gecekondunun ne kadar insani ve toplumsal açıdan bize uygun evler olduğunu sıklıkla vurguladığı görülmektedir. Dolayısıyla *konut sorunundan gecekonduların sorununa* geçen bir süreç vardır. Barınma problemi varken barınma probleminin dışında yaşama kültürü eleştirisi gerçekleşmiştir. Türkiye kentleşme deneyiminde gecekondudan

apartmana doğru ama bu alt ve orta gelir grupları için bir geçişten bahsedebiliriz. 1960'larda başlayan, 1970'lere doğru yap-sat uygulaması ile kentlerdeki konut stokunun değişmeye başladığı görülmektedir.

Apartmana baktığımızda Tanzimat döneminden itibaren başlayan ve hızla yaygınlaşan bir sürece işaret ettiğini görüyoruz. Fakat apartmana yönelik eleştirilerin 80'li ve 90'lı yıllarda alt gelir ve orta gelir grubunun gecekondularının apartmanlaşması sonrası gündeme geldiği söylenebilir. Apartman, 1970'lerde yap-sat usulü ile başlamadı. Aslında, apartmanların 19. yüzyılın ortalarından itibaren inşa edildiğini söylemek mümkün. Dolayısıyla 1970'ler sonrası hızla gelişen bir apartmanlaşma var ve bu apartmanlaşmanın farklı toplumsal gruplar içinde olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle sadece alt ve orta gelir grubu değil, ortanın üstü ve üst gelir grubunun da çok ciddi anlamda apartmanlarda yaşamayı tercih ettiğini görüyoruz. Apartmanlaşma ya da *gizli/örtük modernleşme* süreci aslında Türkiye'de ailenin nereden başlayıp nereye geldiğini anlamamız açısından bize çok önemli imkânlar sunmaktadır.

Apartmanlar, Osmanlı Devleti'nin son döneminde kent formunda belirgin bir biçimde sahne almıştır. Ancak bu eğilim erken cumhuriyet döneminde de devam etmiş, 1950'li yıllardan sonra ise hız kazanmıştır. 1970'lere gelindiğinde ise tarihi kent

merkezindeki konutların yap-sat usulü ile, 1980'lere gelindiğinde ise hem merkezde hem de kentin dışında orta ve üst gelir gruplarının ve çıkan yasal düzenlemelerle ilk kuşak gecekonduların sahiplerinin evleri apartmana dönüşmüştür. Apartmana dönüşmek, kentlerin giderek yüksek, çok katlı ve haneli bahçesiz ya da küçük bahçeli binalardan oluşması anlamına gelmektedir. Bu süreçle birlikte apartmanlarda oturanların sayısı artmış, bu da otomobiller için park yeri sorununu gündeme getirmiştir.

Apartmanlaşmada hangi sosyal grupta yer alırsa alsın apartmanlaşma olgusu ailenin kendi içerisindeki iletişimini, komşuluk ilişkilerini, sokakla ve mahalleyle olan temasını ve doğayla olan münasebetini neredeyse bütünüyle ortadan kaldırmıştır. **Apartmanların göğe doğru yükselmesini sadece estetik açıdan değil toplumsal ilişkilerde yarattığı değişimler açısından ele almak gerektiği söylenebilir.** Geleneksel kent formunda mevcut kentlerin hem özel hem de kamusal alanda kolaylıkla erişebilecekleri ve temas edebilecekleri doğa, hızla konutlara, üretim ve ticaret alanlarına dönüşmüştür. Böylelikle çevreyle olan temas kopmuş diğer taraftan doğal bir çevrenin içinde yaşamış olan ve kırdan kente gelerek yaşamını sürdürmeye çalışanlar ise gecekondularla bu ilişkiyi devam ettirebilirler. Bu durum **apartmanlaşmanın farklı sosyoekonomik ve kültürel yapıda olan toplumsal grupları genel olarak aynı biçimlerde etkilediğini göstermektedir.** Tüm toplum katmanları açısından apartmanlaşma olgusu hem çevreyle olan irtibatın kopmasına neden olmuş hem de toplumsal ilişkilerin kendini yeniden üretmesini sağlayacak formatı zedelemiştir. Tabii bunun bir müstesna hali bulunmaktadır. Bu hal, Türkiye kentleşme örneğine özgü bir durumdur: Aile apartmanları... Literatüre baktığımızda çok fazla çalışılan konulardan bir tanesi değil ama Türkiye kentleşmesine özgü yapılardan bir tanesidir. Farklı sosyoekonomik ve kültürel özellikleri olan ailelerin yer aldığı apartmanlarda kültürel alışkanlıklar ve yaşam biçimi açısından çeşitli problemler yaşanabilmektedir. Mekânsal olarak birbirine yakın olan bireyler ve aileler birbirlerinden uzaklaşmakta ve hatta kavgalı duruma gelebilmektedir. Kırdan genel olarak birlikte yaşayan geniş ailenin kentte hem ekonomik hem de sosyokültürel ihtiyaçları nedeniyle aile apartmanlarının ortaya çıktığını

söylemek mümkündür. Aile ilişkilerinin kentte de sürmesini sağlayan aile apartmanları kentsel mekânda ailenin konumunu göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Kentleşme deneyimine ilişkin literatürde kentleşmeyle beraber *ailenin ciddi anlamda bozulduğu* gibi değerlendirme biçimi bulunmaktadır. Ama aile apartmanlarının bize özgü mekanizmalardan biri olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Kentsel dönüşüm süreci ile beraber bu aile apartmanlarının da giderek ortadan kalktığını söylemek mümkün. **Daha önce aile apartmanlarında bir arada yaşayan ailelerin 2000'ler sonrasındaki kentsel dönüşümle beraber kentin farklı mekânlarına gittiği gözlenmektedir.**

Konut, çevresi ile bir bütün oluşturmaktadır. Apartmanlaşmayla beraber konutun çevreden kopartılması söz konusudur. Bu türden konutlarda, bloklar arasındaki boşlukların bakımında, bu yerlerde güvenliğin sağlanmasında sorunlar yaşanmaktadır. Yine bu tür yapılarda insanların çevreleri ve komşuları ile ilişkileri kesilmekte, çocukların bahçe ve doğa ile irtibatları ortadan kalkmakta ve aileler kendileri dışında geliştirilmiş konutlarda yaşamaya mahkum edilmektedir. **Bu durum ailelerin çevre bilincinden ve sorumluluğundan uzaklaşmalarına neden olmaktadır** (Cansever, 1994). Çevreden kopmakla sadece bir yeşil alan kaybı değil aslında insanın kendi yaratılış hikâyesiyle de ilişki kurmasını engelleyen yani öteki insanla olan ilişkisini zedelediği gibi aslında doğa ile olan ilişkisini de tümüyle sıfırlayan bir ilişkiden bahsediyoruz. Rezidans ya da kapalı site inşa ettiğinizde ortada yeşil alanlar oluyor ama bu yeşil alanlar sizin sadece tüketiminize odaklanmış unsurlar olarak kalıyor; sizin için doğa ile bir irtibat kurmanızı sağlayan yapılar olmuyor. Zira bunlar daha çok yapay unsurlar taşıyor. Kendi yaratılış hikâyenizi düşünmeniz konusunda yönlendirdiğini söylemek mümkün değil. Dolayısıyla insanın çevreden kopartılmasının aslında evde yaşanan değişimlerle beraber olduğunu söylemek mümkün; tabii bu apartmanlaşmanın bir tarafıyla modernleşmeyle çok net bir ilişkisinin kurulması sonraki konut tipolojisini de çok önemli bir biçimde etkiliyor.

1980'li yıllardan itibaren baktığımızda toplu konutların, kooperatif yapıların, blokların ortaya çıkmaya başladığını görüyoruz. Bunların aile yaşamında önemli kopuşları beraberinde getirdiğini söylemek mümkün. Toplu konutlar ve bloklar kentsel arazinin değerli olması nedeniyle kentte

çok fazla seçeneği olmayan toplumsal grupların seçtiği yapılar. Toplu konut mekânlarının sosyal ve dayanışmacı etkileşimi, komşular ile teması, bahçe kullanımını, mahalle ile olan alışverişi ve benzeri ilişkileri bütünüyle değiştirmektedir. Elbette toplu konutlarda aileler ve bireyler yeni bir toplumsallık üretebilmektedirler. Ancak bu, geçmiş ile kopuk ve yaşama kültüründen çoğu kez bağımsızdır. Yaşama kültürü ile uyumlu olmayan toplumsallığın da arızı taraflarının olduğu ifade edilebilir.

Toplu konutlar daha çok kamunun ürettiği ya da kamunun teşvik ettiği konutlar; lakin onun dışında 1980'lerin sonunda orta ve üst gelir grubunun yaşadığı kapalı sitelerin inşa edilmeye başladığını görüyoruz. Sitelerde mimari evlerin yapısı önemli ölçüde değişmiştir. Aslında geleneksel forma yaklaşıldığı söylenebilir ancak söz konusu sitelerin yüksek duvarlarla buldukları sokaktan, mahalleden ve hatta kentten ayrı bir mekân oluşturmaları kent içi parçalanmayı artırmıştır. Farklı sosyal grupların etkileşim halinde olduğu bir kent dokusundan adım adım uzaklaşmış ve nihayetinde bugün kapalı site olgusu yaygınlaşmıştır. Aşırı güvenlik kaygısı ile oluşturulan bu mekânlarda ise bütünüyle güvenlik sorunu çözülmüş ancak içinde yaşadığı kentlerin toplumuyla teması neredeyse hiç olmayan toplumsal gruplar oluşmuştur. 1990'lı yıllarda yapılan araştırmaya (Ergül, Kaplan ve diğerleri, 1999) baktığımızda Türkiye'deki insanların %93'ü ve bu kararları veren siyasilerin de neredeyse

tamamına yakını bahçeli, müstakil, birkaç katlı bir evde oturmayı arzu etmektedirler. Hepsinin tercih ettiği şey ise çocuğun böylesine bir ortamda yetişmesidir. Bu kaygı farklı şekillerde analiz edilmesi gereken bir husus. Çocuğu iyi yetiştirmek istiyoruz ama çocuğun toplum ile, farklı kişilerle olan temasını ne kadar önceliyoruz ayrı bir tartışma konusudur. Daha çok çocukların güvenliği nedeniyle tercih edilen bu tür konutlar çocukları güvenli kılssa da yapay ve steril bir mekâna hapsedmekte. Görece doğayla iç içe olan çocukların doğa ile tabii bir ilişki

kurabildikleri söylenemez. Zira içinde buldukları mekân, aşırı bir biçimde yapılandırılmıştır; **insana bırakılan özgürlük alanının kısıtlı olması tabii bir ilişkiye izin vermemektedir.** Bunun yanı sıra çocukların yalnızca kendi gibi olanla teması topluma ve toplumun yaşama kültürüne yabancı kalabilen kuşakların yetişmesine neden olabilir.

Türkiyekentleşme deneyiminde 2000'li yıllarda başlayan kentsel dönüşüm ile beraber kentteki sosyoekonomik ayrışma derinleşiyor. Kentler parçalı hâle geliyor; evin ve kamusal mekânın anlamının değiştiğini

görüyoruz. Mevcut toplumsal ekonomik ve kültürel ilişkilerin yeni yerleşen alanda üretilmemesi söz konusu. Kentsel dönüşüm ile sadece bir makro form ya da fiziksel form değişikliği olmuyor aslında, daha önce kurulmuş toplumsal ilişkiler bundan öncesinde akrabalık, hemşerilik, cemaat ilişkileri gibi bir sürü sosyal ilişki ortadan kalkabiliyor.

Sonuç olarak farklı konut tipleri ve bu konut tiplerini tercih eden sosyoekonomik gruplardan gelen sakinler hem kendi işlerinde hem de kentin bütünü ile mekânsal ve toplumsal ayrışmaya işaret etmektedir. Geleneksel ilişkilerin görece devam ettiği günümüzde büyük problemler olarak bilinmese de **mekânsal ve toplumsal ayrışmanın, kentleşmenin ve değişimin hızı dikkate alındığında yakın gelecekte ciddi sorunlara yol açma potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Ailede yaşanan değişimler aynı evde, binada ve sokakta oturma pratiğini dönüştürmektedir.** İstanbul'da

yapılan bir araştırmada yaşlı bireylerin %60'ı aynı bina, sokak, mahalle ve ilçe içinde oturmaktadır. Üç kuşak, yakın mesafede yaşıyor denilebilir. Ama bunun da değişme ekseninde olduğunu söylemek mümkündür. Üç kuşağın kent içinde hatta farklı kentlerde yaşamaya başladığını söylemek gerekiyor. Bu durum aile içinde bir takım değişimlere yol açmaktadır.

Büyük ebeveynlerin profesyonel mesleklere sahip olan evlatlarının çocuklarına bakım konusunda çok önemli bir yer olduğunu biliyoruz. 2020-30'lu yıllarda yaşlanacak grupların kendi çocuklarına bakmak konusunda hem mekânsal zorluklarla hem de alenin kendi içinde yaşadığı bir takım değişimlerle karşı karşıya kalacağı söylenebilir. Konut piyasasındaki değişimler, aile bireylerinin aynı apartmanda sokakta, mahallede bulunma biçimlerini dönüştürmekte; çünkü giderek kentsel arazi değerli hale gelmektedir. Bu sadece İstanbul için geçerli değildir. Kent merkezine yakın yerlerde nedense arazi ve konut değerleri o kentin kendi ekonomisi içerisinde çok yüksek yerlere tekabül ediyor. Konut piyasasının çok yüksek bir seviyede seyretmesi işleri zorlaştırıyor. Aileler ve aile içindeki bireyler arasındaki mesafelerin özellikle metropollerde giderek artacağını söylemek mümkündür. Özellikle çocuğun bakımında büyük ebeveynin rol alması yönündeki eğilim giderek azalmakta, çocukların ev dışına bakımının sağlanması giderek yaygınlık kazanmaktadır. Çocuklar bundan böyle dışarıda idare edilen kişiler olacaklardır. Yaşlı bireylerin bakımı konusundaki değişimler yaşlıları da evin dışına itmektedir. Uzun çalışma süreleri ve kent içi ulaşımında yaşanan güçlükler, ebeveynlerin evde bulunmamasına ve/veya daha az vakit geçirmesine neden olabilmektedir. Çocuğun, yaşlının ve ebeveynlerin olmadığı bir eve doğru gidiş söz konusudur. Çocuk ve yaşlının bir arada olabileceği ev, bina çözümleri henüz bulunmamaktadır. Yaşanılan bir yerden barınılan bir yere dönüşmektedir ev.

Yaşama pratiği ve kültürü olmayan bir evde iletişimden ve paylaşımdan bahsetmek mümkün değildir. Farklı toplumsal grupların kesişmediği, bir paylaşım içerisinde ve kullanım içerisinde olmadığı bir evde paylaşımın ve iletişimin olması

mümkün değildir. İletişim ve paylaşım yoksa ortak bir yaşamın oluşması giderek zorlaşmaktadır. **Ev; kuşakların bir araya geldiği, yaşamaya ve inanca ilişkin değerlerin aktarıldığı ve yeniden üretildiği bir mekândır.** Bu mekânın giderek söz konusu değerden, bu inanca hem de yaşama kültürüne ilişkin değerden bağımsızlaşmasının söz konusu olduğunu söylemek gerekir. **Dolayısıyla eve yeniden dönmek için çalışmak gerekmektedir.** Geçmişte Türkiye kentleşme deneyiminde ailenin kamusal mekânı çok fazla kullanmadığı ve deneyimlemediği belirtilmekteydi. Şimdi ise ev aslında dışarıda bırakılmış durumda, geçmişte ihmal ettiğimiz kamusal mekânı ise çok bilinçsiz bir biçimde tüketiyoruz. Hem evi kaybediyoruz bir taraftan hem de kamusal mekânı olması gerektiği gibi kullanamıyor ve deneyimleyemiyoruz. Bu durumda hem evin hem de kamusal mekânın anlamının ve kullanımının aile açısından bütünüyle değişmeye başladığı söylenebilir. Ailenin evle ve kamusal mekânla ilişkisini ortaya koyacak yeni araştırmalar, bu değişime ilişkin neler yapılması gerektiğine dair ipuçları verebilecektir.

KAYNAKÇA

- CANSEVER, T. (1994). Ev ve şehir. İstanbul: İnsan Yayınları.
 - ERGÜL, N., KAPLAN, M. ve diğerleri. (1999). Türk ailesinin yaşadığı mekânlara/konutlara ilişkin eğilimler. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
 - TANYELİ, U. (2004). İstanbul 1900-2000 konutu ve modernleşmeyi metropolden okumak. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- (Bu yazı, 25-27 Mart 2016 tarihlerinde gerçekleştirilen Toplumsal Değişim Sempozyumunda yapılan konuşmanın deşifresinin gözden geçirilmiş hâlidir.)

SÖYLEŞİ; DOÇ. DR. ALEV ERKİLET EĞİTİMİN MEKÂN VE ŞEHİR KÜLTÜRÜ İLE İLİŞKİSİ

Hocamız ile **EĞİTİMİN MEKÂN VE ŞEHİR KÜLTÜRÜ İLE İLİŞKİSİ** konularındaki sorularımıza verdiği cevapları hayra mebnî olması temennisi ile okuyucularımızın nazarı dikkatlerine sunarız.

ALEV ERKİLET Hocamız 1962 Ankara doğumludur. İlk, orta ve lise öğrenimini TED Ankara Koleji'nde tamamladı. 1983'te Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. Yüksek lisans (1985) ve doktorasını (1996) araştırma görevlisi olarak çalıştığı aynı bölümde tamamladı. Hocamızın **Araştırma Alanları:** Siyaset Sosyolojisi, Toplumsal Hareketler, Kent Sosyolojisi, Modernleşme, Toplumsal Değişme Hocamız **Temel Alan olarak:** Sosyoloji, Değişme, Azgelişmişlik ve Modernleşme Sosyolojisi, Kent Sosyolojisi, alanlarında uzmanlaşmıştır.

Hocam öncelikle talebimizi kırmadığınız için teşekkür ederiz.

Sayın hocam, Toplumumuzda yaygın bir söyleyiş olarak "Dünyada mekân, Ahrette iman" sözünde barınmanın en öncelikli ve temel ihtiyaç olarak

görüldüğünü anlıyoruz. İnsanın barınma ve barınak inşa etme süreçlerini nasıl ifadelendirirsiniz? İnsanların bir barınak olarak ev(ler) inşa ederlerken ihtiyaçlarını, beğenilerini neler şekillendirmektedir?

Barınma insanın en temel ihtiyaçlarından biri. Mesela İbn Haldun, doğanın etkilerine, hayvanlara ve diğer insanlara karşı korunmak için barınaklara ihtiyaç duyduğumuzdan bahseder. Bu arayışta sadece fiziksel korunma değil huzur içinde yaşama saiki de mevcuttur. Bu, barınmaktan da ötesidir, ev ve yuva ihtiyacıdır aslında. Ev, modern-öncesi dönemde ihtiyaçlar istikametinde insanların genellikle bizzat kendilerinin yaptığı; zaman içinde ihtiyaçlar doğrultusunda büyüyen, genişletilen; malzemesi, alana yerleşmesi bakımından doğayla bağı kopmamış organik bir yapıdır. Bu çerçevede ele alındığında, insanların evlerini inşa ederken tercihlerini şekillendiren unsurların değerler ve coğrafi bakımdan erişebildikleri malzemeler olduğu söylenebilir. Tarım devrimi sonrasında tabakalaşmış toplumların ortaya çıkışıyla, konutun özelliklerini belirleyen etmenlerden biri de tabaka/ sınıf olmaya başlıyor.

Tarihsel akış içerisinde dinlerin ve inançların mimari yapıya etkileriyle beraber son yüzyıl özelinde insanın mekânla kurduğu ilişki(ler) hakkında neler söylemek istersiniz? Mekân ve kimlik ilişkisi bağlamında neler söylenmesi gerekir?

Önemli bir hususa değindiniz. Sizin de işaret ettiğiniz gibi, şehirler ve binalar, yalnızca fiziksel, maddi gerçekliğin bir parçası değildir. Teknik bir imalat mevzusu da değildir. Zira onlar sahip olduğumuz anlam ve değerlerin mekânda cisimleşmiş, Sorokin'in deyişiyle "taşa kazınmış" halleridir. Onları değer, fikir, inanç dünyamız istikametinde biçimlendiririz. Nitekim İslam dünyası açısından mekânda tecessüm ettiğini bildiğimiz ana ilke "tevhittir"; "çokluk içinde birlik, birlik içinde çokluk" anlayışıdır. Bunun mimaride arabesk süslemelerde, ebruda, müzikte, kaligrafide ve daha pek çok alanda tecessüm ettiğini görüyoruz. Modernleşmenin etkisi yirminci yüzyıldan çok önce

başlamış olsa da, 20. yüzyılda şehirlerin hızlı ve radikal biçimde kapitalist modernleştirici müdahalelere maruz kalması mekân-kimlik ilişkisini bozmuştur. Bu durumda İslam kimliği kenti biçimlendirmemekte, kapitalist kent İslami değerleri aşındırmaktadır.

İnsanın yeryüzünde mekanlar/şehirler arasında yollar inşa ederken bu süreçlerin yeryüzündeki yaşamsal dengeye etkisi çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Bu denge ve insanın müdahale sınırları nasıl yönetilebilir?

Aslında bu da mekân-kimlik dengesinin, aralarındaki ahenk ilişkisinin bozulmasına dair güzel bir örnek. İslam kenti dediğimiz kentin en önemli özelliklerinden biri de doğa ile uyumlu varoluşudur. Bu hem genel manada ekolojik dengenin hassasiyetle gözetilmesine tekabül eder hem de kentin doğaya onun bir parçası olarak nazikçe yerleşmesini gösterir. İstanbul bu bakımdan mükemmel örneklerden biriydi. Ama maalesef 1950, 80 ve 2000 ana kırılma noktaları olarak alınırsa, liberal ekonomiye eklemleme sürecinde bu denge aşıldı. Şu an medeniyet unsurları ya da kalkınma göstergeleri olarak algılanan yapılaşmalar, gökdelenler, büyük otoyol projeleri, HES'ler ormanları, nehirleri, denizleri, hayvanların habitusunu ve elbette bizim için sağlıklı yaşam alanlarını yok ediyor. ABD'de yılda 600 milyon kuşun gökdelenlerin yapay ışıkları nedeniyle yön duygularını kaybederek binalara çarpmaları sonucu yaralanıp öldüklerini tespit eden bir çalışma yapılmış. Hatta kuşların göç mevsiminde bu binaların ışıklarının kapatılması yönünde çağrılar var. Biz de her geçen gün boğazı yüzerek geçmek zorunda kalan yaban domuzlarından, site sakinlerine sığınan aç tilkilerden bahseden haberler okuyor ama sanırım bunlardan hiç etkilenmiyoruz. Etkilensek yaşam alışkanlıklarımızı değiştirmeye çalışırdık diye düşünüyorum.

Toplumsal dönüşümü mekân üzerinden okuma çabasına girdiğimizde ne görürüz? Daha güncel ve popüler bir kavram/terkip olarak "kentsel dönüşüm" sizce hangi öncelikler gözetilerek yapılmalı/yapılandırılmalıdır? Yine bu kavramın insan ve sosyoloji ile ilgisi ne derece önemsenmektedir. Bu konuda kuramsal çerçeve ve pratik uygulamalar hakkındaki görüşleriniz...?

Zaten sosyal bilimciler olarak bizler de kentsel dönüşüm kavramını spesifik ve teknik anlamından çok kentlere yönelik toplumsal müdahalelerin ve bütünsel bir toplumsal dönüşümün veçhesi olarak

ele alıyoruz. Kentsel dönüşümden kastedilen, kapitalizme eklemleme manasında ele alınması gereken modernleşme sürecinde kente yapılan müdahalelerin tümüdür. Bunun bir boyutu da tabii ki son zamanlarda örneklerini gördüğümüz deprem açısından riskli alan ilanı, kentsel peyzaj adına, yaşam alanlarını daha iyi hale getirme ve güzelleştirme adına kente yapılan müdahaleler, yıkımlar ve yeniden inşa faaliyetleridir. Bu faaliyetlerin genel ilkesi daha önce de sözünü ettiğimiz gibi değer-insan-doğamekân dengesinin muhafazası olmalıdır. İkinci olarak, kentsel dönüşümün yoksul sınıfları kent merkezinden çeperlere itmek suretiyle gerçekleşmesinin önüne geçilmesi olmalıdır. Üçüncü bir husus da kentsel rantın ya da soylulaştırmanın vasıtası olmasının önüne geçilmesidir.

Fazla uzak olmayan geçmişimizde çoğumuzun çocukluğu mahallelerde, sokaklarda oyunlar oynayarak o kültür içerisinde geçti ve gelişti. Bugüne geldiğimizde çocuklarımız mahalleden daha çok site kültürüne aşınalar. Bu mekansal değişimin tasavvurumuza etkileri neler olmuş olabilir? Tüm toplumsal kesimlerle birlikte muhafazakâr olarak belirtilen kesimlerde mekân üzerinden (tatil yapılan, buluşulan, yemek yenilen yerler vs.) artan görünür olma isteğinin nedenlerini ve sonuçlarını nasıl değerlendirirsiniz?

Bu sorunuzu "inandığın gibi yaşamazsan yaşadığın gibi inanmaya başlarsın" ilkesinden hareketle cevaplamak isterim. İslami bir kenti inşa edemediğimiz sürece kapitalist kent bizi dönüştürecek. Kapitalizme eklemlemenin birbiriyle irtibatlı sonuçları arasında yabancılaşma durumunu, evin/konutun bir yuva olmaktan çıkıp yatırım aracına dönüşmesini, rant perspektifinden görülmesini, küçük esnafın eriyerek yok oluşunu, mekansal homojenleşmeyi mesela sitelerde görüldüğü gibi mekânın tek-kültürlü ve tek-sınıflı hale gelmesini, yoksulların tehlikeli sınıflar olarak algılanmaya başlamasını ve dışlanmasını ve daha pek çok hususu sayabiliriz. Dolayısıyla sadece görünürlük çabası ile ilgili bir şeyden bahsetmiyoruz. Sınıflı bir toplumun oluşumu ve sağlamlaşmasıyla birlikte, kimlik göstergelerine bakılmaksızın her bireyin kapitalizmi yeniden üretme süreci içinde yer alması kaçınılmazdır. Ben tekrar tekrar hep aynı hususu vurguluyorum; kapitalizmle hesaplaşmadan bu döngüden çıkılamaz.

Yine mahalle kültürü insanımızın empati duygusunu çoğaltan bir tarzı vardı. Modern mimarinin mekânları

ekonomik ve toplumsal sınıflar olarak bölmesinin bir gettolaşma ürettiğini düşünüyor musunuz? Yaşam alanlarının, eğitim alanlarının mekansal ve zihinsel yönden geçirgenlikten uzaklaşmasının toplumsal maliyetleri neler olabilir?

Değerler bir yandan taşu kazınır, mimari eserler olarak karşımıza çıkarken, diğer yandanda insan ilişkilerinde kendini gösterir. Sorunuzu klasik Osmanlı mahallesindeki ilişkileri örnek vererek cevaplayabiliriz. Komşuluğun dayanışmacı ve paylaşımcı boyutuna atıf yapabiliriz. Bir evin hatta bir konağın bitişik evdeki, alt mahalledeki, üst mahalledeki insanlarla ilişkileri sosyal adalet ilkesi üzerine kurulu ise o zaman mekansal homojenleşme olmayacaktır. Sadece birbirine benzeyenler bir arada oturmayacak, komşu açken tok yatılmayacaktır. Mahalle bu sorunları basit gündelik hayat pratikleri çerçevesinde otomatik olarak çözmüştü. Komşunun öğününden, düğününden, cenazesinden sorumlu olma/sorumluluk alma esasına dayalı bir paylaşım düzeni söz konusuydu. Sizin geçirgenlik dediğiniz olgu böyle bir şeydir. Ev, mahalleye, diğer din ve etnik grup mensuplarına ve sınıflara açıktır. Kadının mahremiyeti dışında bir kapanma söz konusu değildir, geçirgendir. Sınıf, ırk, etnik grup veya din temelinde ayırıştırmaya dayanan getto, Batı dünyasının ortaya çıkardığı bir olgudur. Bugün ise siteleşme ve mekansal homojenleşme/dışlama süreçleri tüm ötekileri "tehlikeli sınıflar" söylemiyle suçlu ve tehlikeli ilan etmekte, göz önünden kaldırmaya çalışmaktadır. Bu da sorunların çözülememesi, dayanışmanın yitimi ve çatışma potansiyellerinin artışı demektir.

Kentlerimiz dönüşürken (Örn. 1955 de İstanbul Vatan Caddesi açılırken, son yıllarda Üsküdar Meydanı düzenlenirken) şehir planlamacılarımızda, mimar ve mühendislerimizde "korumanın değerinin" çok bilinmediğini gözlemliyoruz. Bu yaklaşımın medeniyet iddiası ve hedefi bağlamında neler söylersiniz?

Verdiğiniz örnekler Batılı kent planlamasının model alınması ve uygulanması nedeniyle kentlerin özgün yapısının kaybedilmesine işaret ediyor. Tarihi Yarımada örneğinde ışınal sokak yapılarının ızgara sisteme dönüştürülmesi, Vatan ve Millet Caddeleri açılırken aralarında Mimar Sinan'ın eserlerinin de bulunduğu pek çok tarihi eserin yıkılması, model istikametinde gerçekleştirilen değıştirme süreçleriydi. Kalanların korunması önemli bir görev olarak önümüzde duruyor. Üstelik bugün koruma dediğimiz

şey binaların korunmasıyla da sınırlı değil. Somut olan kültür mirasını koruma ve somut olmayan kültür mirasını koruma bugün birbirlerinden ayıramayacak iki gereklilik. Bir cümleyle özetlemek istersek somut olmayan kültürel miras, kültürel mirasın bir parçası olarak tanımlanan uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araç, gereç ve kültürel mekânlardır. Dolayısıyla korumanın alanı, somut olmayan kültür mirasının yaşayabilirliğini garanti altına almayı da içerecek şekilde genişlemiştir. Bu demektir ki, **bir tarihi eseri yeniden inşa edebilmenin teknik bilgisinin de kuşaklar arasında aktarılması gerekir.** Bunları başardığınızda ve İslam kentini günün koşulları bağlamında yeniden üretmeyi mümkün kıldığınızda, medeniyet iddianız vücut bulmuş demektir.

Sayın Hocam; şehirlerimizin yoğun iç göçlerle plansız bir şekilde genişlediği bir tarihımız var. Güncel bir konu olarak mülteci göçünün şehirlerimizin sosyolojisine etkisi hakkında gözlemlerinizi nelerdir? Şehir ve göç bağlamlarında yönetimsel bir duyarlılık gözlemliyor musunuz? Bu alanlarda ne gibi öngörülerde bulunursunuz?

Tespitiniz çok doğru. Gerek Türkiye'nin gerekse insanlığın tarihi göçlerle yoğrulmuştur. Aslında hepimiz göçmeniz! Sosyolojik açıdan bakıldığında bu bir zenginleşmedir. Farklı kültürlerin kent mekânında karşılaşması, etkileşimi, melezlenmesi hemen her zaman kültürel çiçeklenmelere yol açmıştır. Ancak bu sürecin bir ötekileştirme, dışlama ve ayrımcılık doğurmaması için dikkatle yönetilmesi gerektiği de açık. Çünkü bu tür karşılaşmalar maalesef kalıp-yargılar, önyargılar üzerinden bir ayrımcılık pratiğine de yol açabiliyor. İslamofobinin Batı'da yaşayan Müslümanlar açısından ne kadar can yakıcı olabileceğini gördük. Bu nedenle de medyanın ve siyasetin kullandığı dilin çok özenli olması gerekiyor. Yabancı düşmanlığına yol açacak veya bunu tetikleyebilecek söylemlerden uzak durmak ve doğru bildiğimiz yanlışları sürekli araştırarak düzeltmek lazım. **Ensar olmak denilen şey sadece aynı veya nakdi yardım yapmak değildir; aynı zamanda farklılıkları içselleştirip toplumsal çoğulluğu inşa etmektir. (Göç ile ilgili bir görsel ...)**

Türkiye'de STK faaliyetleri içerisinde şehir, sanat, estetik konularının pek bulunmadığını gözlemliyoruz. Sayın hocam sizin gözlemlerinizi ne yönde... Bunu hangi eksikliklerimizle ilişkilendiriyorsunuz?

Aslına bakarsanız kent, medeniyet ve ekoloji meselelerini İslami perspektiften ele alma hassasiyeti 80'lerin sonları ile 90'lar boyunca mevcuttu. Telif ve tercüme pek çok eser yayınlandı, entelektüel tartışmalar yapıldı. **Ersin Gürdoğan, Gulzar Haydar, Ziyauddin Serdar** gibi isimlerin çalışmalarını örnek verebilirim. 28 Şubat'ın bu entelektüel arayışları baltadığını düşünüyorum. Dilediğin gibi giyinmek, okumak, çalışmak vb. gündelik hayatın en temel işlevleri yerine getirilemeyince ve İslami olan her şey baskılanınca sivil toplum, akademi ve siyaset de bunlara odaklanıyor ister istemez. Kimlik ve siyaset kitleler nezdinde merkeze oturuyor. Ama son 10-15 yılda bunun aynen devam etmesini doğal bulmuyorum. Yakın zamana kadar İslam, kapitalizm-sosyalizm çatışmasını aşacak üçüncü bir yol, alternatif bir sistem olarak zikredilmişken, bugün vahşi kapitalizme ve gelir uçurumlarının her gün artmasına karşı tek tük itirazlar dışında genel bir sessizlik var. Kentlere yönelik müdahalelerin kapitalist örüntüleri güçlendirdiği aşikâr olmakla beraber, bunların eleştirel bir perspektiften sorgulanması muhalefet alameti olarak algılanıyor. Sivil toplum alanındaki eksikliğin en önemli sebebinin de bu olduğu kanısındayım.

Kenti Dinlemek kitabınızda İslam Şehri tasavvurunuz var. Okuyucularımız için sormuş olalım; sizce İslam şehrinin olmazsa olmazları nelerdir?

İslam kentinin alameti farikası sadece cami merkezli olması değildir; toplumsal ilişkilerin İslami olarak organize edilmesi, toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasıdır. İbn Haldun'un aktardığına göre, büyük bir yangından sonra şehir ahali Hz. Ömer'e gelip yanan evlerinin yerine daha geniş ve yüksek evler yapmak istediklerini söylemişler. Ama Hz. Ömer, bunun, evleri bir güç, servet ve statü sembolü haline getireceğini, gösterişçiliğe yol açacağını, eşitsizlikleri vurgulayacağını bildiği için izin vermemiş. Bu ilke-karar üzerinde hassasiyetle durulması ve hali hazırda yaşadığımız kentlerin bu bağlamda sorgulanması gerekiyor. Dahası İslam kentinde herhangi bir ev, sahibi hangi sınıf ve statüden olursa olsun komşunun ışığını, havasını/rüzgarını, manzarasını kesecek şekilde inşa edilemez. Kent insanın doğanın efendisi değil sadece onunla uyumlu bir şekilde yaşamak durumunda olan bir parçası olduğu yönünde tevazu dolu bir

yaklaşımı cisimleştirmelidir. Faniliği vurgulamalı ve hem hayatla hem de ölümlü iç içe olmalıdır. Toplumsal ilişkiler de daha önce konuştuğumuz gibi yatay, dayanışmacı, paylaşımcı ve karşılıklı sorumluluk almaya dayalı olmalıdır. Ev düzeninde tek-işlevlilikten çok işlevliliğe geçişin, her işlev için ayrı oda ve eşya alışkanlığından uzaklaşmanın da bu konuda önemli bir gösterge olduğunu söyleyebilirim.

Hocam son olarak STK'lara ve şehirde yaşayan bireylere, kentin sorunlarına nasıl bir bakış ile yaklaşımlarını, yaşanan sorunlarda çözümün parçası olmaları konusunda ne tür hususiyetlerle donanmalarını tavsiye edersiniz?

Kente değerleri merkeze koyan bütüncül bir perspektiften yaklaşmak, katılımcı bir kent pratiği inşa etmenin çabası içinde olmak, çevre sorunlarını burjuva lüksü gibi algılamaktan kaçınmak, betonla hesaplaşmak, kerpiç, ahşap ve taş gibi doğal, doğaya karışabilir malzemelere odaklanan yeni mimari yaklaşımlara yönelmek, tasarımına ve üretimine bizzat iştirak edilen bir ev algısını canlandırmak, kapitalizmin kopardığı ihtiyaç-üretim/ ihtiyaç-tüketim dengesini yeniden kurmak için ve evlerimizi gösteriş tüketiminin nesnesi olmaktan çıkartmak için gayret etmek benim öncelikli tavsiyelerimdir.

Sayın hocam kıymetli zamanınızdan ayırıp okuyucularımız için faydalı olmasını umduğumuz sorularımıza bu kadar net ve sadelikle cevaplar verdiğiniz için okuyucularımız adına teşekkür ederiz. Güzel günleri, güzel evleri ve şehirleri hak edebilen bir kuşak arzumuzla bitirmiş olalım.

Rabbimizden ömrünüzü ve çalışmalarınızı bereketlendirmesini diler, tekrar teşekkür ederiz.

EVİMİZE BUYURUN

▲ İLKAY CAN

Hepimizin gayesi içleri huzurla dolu bir yuvada yaşamak. **Dünya üzerinde en büyük nimet huzuru hayatında hissedebilmek ve kıymetini bilmektir.** Hayat tek kişilik yaşanmaz. Yaşamımız, fitratımız gereği ilişkiler barındırmalıdır. Bu en baştan Hz Adem' le beraber gelen bir sünnetullahtır. Bu ilişkilerin niteliğini ve niceliğini belirleyen ve ilişkilerin mantığını ortaya koyan emirler ve nehiyeler vardır. Bir müminin yapması gereken en önemli görevi, bu emir ve nehiyeleri hayatın içinde yaşama çabası olmalıdır.

Allah rasulü bir hadisinde şöyle buyurur : "Allah'ın evlerinden bir evde bir topluluk Allah'ın kitabını okur onu aralarında öğrenir ve öğretirse üzerlerine sekinet iner. Onları rahmet kaplar. Melekler kuşatır. Allah da yanındakilerle onları anar."

Bu gökten inen sekineti hissedebilmenin yolu; evlerimizi Kur'an merkezli çalışmalara ev sahipliği yapmak, ev halkını da bu durumdan nasiplendirmekten geçiyor. Günümüzde birçok STK'lar kurulmuş olmasına rağmen yaşı kırkları bulan bizim neslin ev sahipliği yaptığı Kur'an Halkaları sohbetlerin tadı maalesef yok. Evlerimizi öğrenme ve öğretme mekanı yaptığımız çalışmalarda en başta samimiyet ve ünsiyet ön plandaydı. Biz bunu yaparken evdeki çocuklar bu hissiyata şahit olurlar, bilgiyi muhabbeti dost meclisinde öğrenirlerdi. Gelen dostlarımızla olan muhabbetimize şahit olurlar, misafire karşı olması gereken nezaketi aynel yakın olarak öğrenirlerdi. Biz evlatlarımıza nasihat etmekten ziyade, sahada bizzat kalabalıklarda örnek olarak olmasını istediğimiz şahsiyeti sunma gayretinde olurduk.

Gelen konuklarımızla dertleşme, hemdil olma, yekdil olma (şimdilerde empati diyorlar) imkânımız vardı. Sohbet meclisleri derneklerde olmaya başladığından beri çalışmalar yapıyor ama vakitsizlik sebep gösterilerek birbirleriyle tanışmadan bir yakınlık kuramadan insanlar dağılıyor.

Yıllarca aynı sohbet halkalarında bulunup birbirlerinin ev adreslerini bilmeyen, ailecek tanışma

imkanlarından kaçırmış kardeşlerimiz var. Gelen ailelerin özel hayatlarında bizim halledebileceğimiz sorunlar olmasına rağmen, paylaşım olmadığından bu durumun farkına dahi varamaz hale geldik. Hani bizler sadece kardeşlik ve kardeşler birbirlerinin dertlerini paylaşmalıydı?

Bundan yıllar önce benim bulduğum bir formül hayatımızda çok güzel değişmelere yol açtı. Aynı yaşta çocukları olan ders arkadaşlarımız birbirlerinin çocuklarının dertlerini dinleyip, onlara ablalık yapardık. Ben dostumun kızının özel sorunlarıyla ilgilenirdim, dostum da benim kızımın içinden çıkamadığımız durumlarıyla ilgilenirdi. Bunu yaparken aramızda paylaşımlarda bulunurduk. Bu zahmetsiz paylaşım mucizevi çözümleri beraberinde getirirdi. Maalesef şu anda çok meşgulüz ve bırakın dostumuzun çocuğuyla ilgilenmeyi kendi yavrularımızın sorunlarını farkedecek fırsatı bulmakta zorlanırdık...

Hayatın koşturmacası bizleri yorgun ve agresif yapıyor ve en kötüsü bu durum ev halkına yansıyor. Dışarda aile içi iletişim dersleri veren uzmanlar, kendi evinde ilişkilerde sorun yaşar hale geldi. Önceliklerimizi kaçırdığımızdan mı? Yoksa hızlı yaşam temposu mu bilinmez. Duyarlı aileler bile çocuklarının farklı cinsel tercihlerinin dahi farkına varamıyorlar.

Gençlerle olan çalışmalarımızda çocuğu fark edip aileyi uyardığımızda, olağan üstü tepki aldığımız ve ailenin çocuğu daha da suçlayıcı bir tutum sergilediklerine şahit olduk. Şunu kaçııyoruz; bu dünyada olanlara imtihan gözüyle bakabilesek her zorlukla beraber yaşanan kolaylıkları takip etsek, hayat daha kolaylaşacaktır.

Allah Rasulü'nün bu konulardaki örnekliğine baktığımızda:

Allah Rasulü ilk çalışmalarını Erkam'ın evinde başlatmıştı. Öncelikle şunu söyleyelim ki, bu evin tek bir eğitim ve talim kitabı vardı; bu da o ana kadar nazil olmuş ve üç beş sureyi daha geçmemiş olan Kur'an ayetleriydi. **Bu ayetler ışığında Erkam'ın evindeki**

eğitimin şahsiyet eğitimi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Şahsiyet eğitiminin ilk üç basamağı olan; sağlam bir akide, akli ve ruhi eğitim belli bir seviyeye gelince (KUM kalk) diye başlayan ikinci bir emirle, yetişen şahsiyetler halkın arasına karışmaya çağrıldı. Erkam'ın evinin nebevi medrese olarak istihdam edilmesinin üzerinden altı ay geçmişti ki, bu evin talebelerinin sayısı 45'i buldu, 28'i erkek 17'si kadın. **Allah Resulü yeryüzünün en büyük iman hamlesini yaparken erkekler kadar hanımlardan da istifade etmiştir.**

Yine Peygamberimizin kızı Fatıma ile muhabbeti bize bir model sunuyor. Yaşadıkları sıkıntılara birlikte göğüs germeleri hayatın bizzat içinde sıkıntı anındaki dayanışmaları bizlere şu mesajı veriyor: Çocuklarınızı **hayattan soyutlamayın. Onların sıkıntı çekmeleri bir kayıp değil, aksine kişiliklerini geliştirmesi için bir fırsat oluşturur.** Aman çocuklar üzülmesin mantığından kurtulmamız lazım.

Bu durum ileriki dönemlerde Kur'an'ı Kerim 'de ayet olarak indi. Sizin içinde oturduğunuz evler içinde Allah'ın ayetlerinin düşünüleceği ve hikmeti öğrenileceği evler olmalıdır. (Ahzab Suresi 34)

Bizler evlerimizi Allah 'ın ayetlerinin düşünüleceği ve hikmetin öğrenildiği evlerden olması için ne yapıyoruz? Bunu sorgulamamız çok manidar. Hz. Musa'nın mücadelesinde azgınlıkların toplumu sarmış bir haldeyken (Tıpkı bugün gibi)Allah (CC) Evlerden başla emrini verdi. "Kavminiz için Mısır da evler hazırlayın, evlerinizi ibadet mahalli yapın."(Yunus 87).

Bir yerden başlanması gerekliyse, öncelik ev içinde yaşayan en yakınlarımız olmalı. Bizler öncelikle yakınlarımızdan sorumluyuz ve onlarla olan ilişkilerimiz üzerinden imtihan edileceğimizi unutmadan, eşimizi, yavrularımızı, anne ve babamızı her an kaybedecekmiş gibi bir hassasiyetle yaklaşmalıyız. Dünyalık başarılarına odaklanmak yerine, hayatımızdaki değerlerini onlara hissettirmeliyiz. Dışarda çalışma yapmak biz Müslümanların yapmakta zorunlu hissettiğimiz bir görev olmasına rağmen, bizler önceliğimizi, evdeki yakınlarımızı atladık ve yeni nesille aynı dili konuşamaz olduk. Zira birebir geçirdiğimiz vakitler çok kısıtlı. Çocuklar ancak bir ihtiyaçları olduğu zaman ebeveynlerinin yanlarına gelir oldular. Oysa bir arada yenilen akşam yemeği, bir akraba ziyareti, birlikte yapılan bir piknik bile ailenin dirliği için azımsanamaz bir eğitim. Kanaatimce şunu

kaçıyoruz; **eğitimin en önemli ayağı iyi örnek teşkil edip bunu normalleştirmek, hayatı yaşarken içine eğitimi almak, farkında yaşayabilmek.**

Bizim zora talip olmamız lazım. Çocuklarımız ve eşimizle aramızın öylesine iyi olması lazım ki, bizi dinlemek için can atabilsinler. Bunu yapabilmek için eleştirel dilden uzak durup daha çok pozitif bir dille konuşabilmeliyiz. Onların fitratlarını iyi okuyabilirsek, beklentilerimizi makule çekebiliriz.

Onların bize dokunan yanları, biz ebeveynlerin kör noktalarıyla her çakıştığında, yeni bir kriz yaşanır. Eğer biz anne babalar karakterimizdeki problemleri noktaları tesbit edip, değiştirebilsek, çocuklarımızdaki değişimin önünü açarız. Önce kendi eğitimimiz, sonrasında nasihatten uzak, muhabbet arası istenilen mesajların verilmesine başlarız.

Günlük hayatında çok titiz bir annenin, çok dağınık bir çocuğu olması, ya da mükemmeliyetçi bir ebeveynin çocuklarının ders başarısının çok düşük olması bize bir mesaj veriyor. Temizlik takıntılı anneye normale dön mesajı, mükemmeliyetçi ebeveyne de; (tek mükemmel Allah' tır, sen Allah' tan rol çaluyorsun kendine gel) mesajı ebeveynlerle birlikte çocuklarımızı da normale ve maruf yönlendirebilecektir. Affederek, özür dileyerek, **iyi hatıralar biriktirebilmek...** Fırsatları kaçırmadan hikmetli bir yaşam... İşte o zaman kimin, kimi eğiteceği ve öğreteceğini görebiliriz.

Onlar:Rabbimiz ,eşlerimizden ve zürriyetlerimizden bize göz aydınlığı bağışla ve bizi muttakilere(takva sahiplerine imam kıl.) Furkan Suresi 74.

Herbirimiz ve hepimiz için âmin diyorum. Selam ve dua ile...

MEKÂNIN RUHU VE EĞİTSEL ALGI ETKİSİ

▲ DOĞAN DAĞ

İnsanın yeryüzünde fizyolojik olarak yaşayabilmesi, gelişebilmesi ve medeniyet inşa edebilmesinin temel vasatları olarak insan ve mekân ayrılmaz, yaşamsal bir bütünü içermektedir. Bu ihtiyaç temel anlamda zorunluluk gereği barınma ile başlasa dahi, insan mekân ilişkisi bu durumun çok daha ötesine taşınmıştır. **Mekânlar** içindekilerle, içinde yaşananlarla insanın zihnini **ve duygularını etkiler**. Mekânlar bizlere hissettirdikleri ile bir aidiyet oluştururlar. Bu ilişki mekâna olan duygularımızın da şekillenmesine yol açmaktadır.

Eğitim- öğretim, birçok faktörün etkisi ise gelişen çok boyutlu bir olgudur. Bu faktörlerden biri olan eğitim yapılarının fiziksel koşulları, eğitim kalitesi üzerinde oldukça önemli rol oynamaktadır. Diğer taraftan çocukların eğitim hayatına başlamalarıyla birlikte, evlerinde ve aileleriyle geçirdikleri vakitten daha fazlasını okulda öğretmenleri ve arkadaşları ile geçirmeleri nedeniyle eğitim yapıları öğrencilerin yaşantılarında önemli bir yere sahiptir.

Eğitim hayatını çevreleyen mekânlar zihnimize, duygularımıza tesir eden bir güce sahip bulunmaktadır. Bilince odaklanmış eğitim yapıları, biçim, tasarım ve çevresel örgüleri ile oluşturdukları duygusal iklimleri, bilincin yön ve nitelik değişimini desteklemektedir. Mekân tasarımının insan ruhuna verebileceği heyecan, umut ve tüm olumlu duygular kişisel 'iyi olma' durumunu belirleyen bir faktör olarak önemli olmaktadır.

İlim yolculuğunda ve medeniyet inşasında eğitim mekânlarının, ruhsal, fiziksel ve sosyal bütünlüğü gözetken, eğitimci ve öğrenciler için olumsuz etkilerden uzak, pozitif yaklaşımları ve öğretimi destekleyecek bir amaç ve işlevsellik içermelidir.

Vakti zamanında, henüz ilkokuldan ortaokula geçtiğim dönemlerde 5 yıl boyunca alışageldiğimiz

okul binasının bende oluşturduğu iyi duygular kendimi iyi hissetme her sabah okuluma gitme arzusu -evimden çok okuluma zaman geçirme isteği- oluştururken, ortaokul binasına geçtikten sonra okulla ilgili düşüncelerimde önemli duygusal ve sosyal değişiklikler oldu. Ortaokul binamızın ilkokul binamızın aksine kasvetli hali, bahçesinin küçük ve tuhaf görünümü, koridorların dar, sınıfların basık oluşu okula gitme isteği mi yok etmişti.

Artık dersler bir an önce sınıftan çıkma arzusunu bastırma mücadelesi ile geçmekteydi. Basık, dar, loş ve sevimsiz okulumuza artık gitmek istemiyordum.

İlkokul döneminde; derslerimiz, öğretmenlerimiz, arkadaşlarımız, çevreyle olan ilişkimiz mutlu, keyifli ve nitelikli öğretime adapte olduğumuz zamanlar olmuştur. Ortaokul dönemini ise binamız gibi loş ve kasvetli bir dönem olarak geçirdik.

Aradan geçen uzun yıllar boyunca ilkokuldan üniversiteye kadar değişik eğitim-öğretim mekânlarında sürdürdüğüm eğitim yaşamımı, bugünün tecrübe ve aklıselimi ile geriye dönüp tahlil ettiğimde; kesin bir yargı ile şunu söyleyebilirim. **Eğitsel başarı ya da başarısızlık ile eğitim mekânları**

arasında anlamlı bir ilişki olduğunu deneysel olarak gözlemlediğim bir gerçek olarak ifade etmeliyim.

İnsan sermayemizi yatırdığımız, medeniyet inşamızın şekillendiren, eğitim ve öğretimin başarısı etkileyen bir unsur olarak, mekânların öğrenme algısına etkileri açısından bir tahlil yapmak gerekmektedir.

Ünlü Alman şairi **Goethe'nin ifadesiyle mekânlar dondurulmuş bir müziktir.** Bu bakımdan mekânlar bizi içine aldıklarında, duygularımıza bir müzik fısıldarlar. Bu müzik hicran ve hüznün müziği ise kasvetli bir ruh haline büründürür. Anlamlandıramadığımız bir hüznün hayata ve sorumluluklarımıza dair bir isteksizlik oluşturur, bedenimizi, zihnimizi ve takatimizi dumura uğratar.

Ancak öyle mekânlar vardır ki, ferahlatan senfonisi, duygu dünyamıza oluk oluk coşku ve ışık sunan melodisi ile o mekânın müptelası oluruz.

Üniversite eğitimim için gittiğim Viyana'da, üniversitenin yakınlarında zaman zaman uğradığım bir pastane bulunmaktaydı. Bu mekân bana; orada bulunmak, okumak, araştırmak arzusunu çoğaltan ve kendimi iyi hissettiren duyguları vermekteydi. Nitekim kişisel gelişimime önemli katkıları bu mekânda edindiğimi bugün geriye dönüp baktığımda anlıyorum. Bu mekân 1786 yılında kurulmuş EDEL pastanesidir. Kurulduğu günden bugüne değişmeyen yapısıyla, birçok bilim fikir sanat insanının başarılarına çatı olmuş. Bilim, sanat ve fikir hayatına önemli katkılara ev sahipliği yapmıştır. Gerçekten de bu mekândan kimler geçmemiş ki. Psikanalizin kuramcısı Sigmund Freud'dan, aforizmaların melankolik efendisi, Franz Kafka'ya kadar bilim ve fikir de batı medeniyetinin öncü şahsiyetleri zamanlarının azı veya çoğu buralarda geçmiştir. Duvarlara asılı 100 yıl önce çekilmiş fotoğraflara baktığımda, aslında o an o mekânda oturduğum masa ve sandalye Sigmund Freud'un oturduğu masa sandalye olduğunu görüyordum.

İnsan fıtratı ve duygularını merkeze alan mimari anlayışın oluşturduğu bu mekân 200 yılı aşkın bir süredir hala titizlikle korunuyor. Edel pastanesi, Viyana'daki üniversite dışında da akademik hayatın yaşatıldığı eğitim ve öğretimin devam ettiği, mühim mekânlardan biri olmuştur.

Esasen, eğitimde amaçlanan şey bilginin algıya sunulmasıdır. Eğitimin odaklandığı, mesajını vermek istediği "Bilinç Melekesi"; dış dünyadan birçok etki

ve uyarana maruz kalmaktadır. Dış uyarınların etkilerinin olumlu ya da olumsuz olması, bilinç melekesinin nitelikli ya da niteliksiz, anlaşılabilir ya da anlaşılabilir mesaj alması yol açmaktadır.

Eğitime hazırlanmış bir bilincin, birçok değişken etki ve uyarın karşısında, kaliteli, nitelikli bilgiye açık duyarlı ve kavrama yeteneğinin en yüksek performansa ulaşabilmesi yönünde bu uyarın etki bileşenlerinin, bilinci en iyi ve uygun şekilde etkileyecek şekilde tasarlanmasını zorunlu kılmaktadır. Merak ve ilgiyi diri tutacak, yüksek heves duygusu oluşturabilecek eğitim ortam ve zemininin doğru tasarlanması, başarılı bir eğitim açısından önemli ve önceliklidir.

Nitekim mesleğini ciddi alan, insan ve eğitimi merkeze alan mimarlar, eğitim yapılarını tasarlarırken insan ruhu ve fıtratını gözeterek tasarımlarını gerçekleştirmektedirler. Gerçekten de yuvarlak kavisli pencereleri, yüksek tavanları, insan ruhunu okşayan ahşabın ince bir zevkle yerleştirildiği geniş mekânlar, pencerelerinden ruha ferahlık veren yeşil tabiatın tüm görkemiyle mekânı sarmaladığı bir çevre içinde tasarlanmış eğitim alanı tasavvur edelim. Elbette böyle bir mekân içinde bulunmak; öğrenme isteğini coşturan, hayata ve sorumluluklara heveskâr bir gayret zindeliği ile iyi hissettiren, bilimsel huşuyu tetikleyen bir atmosfer meydana getirmektedir.

Tasvir ettiğimiz böyle bir mekânda, bir öğretmen olduğunuzu hayal ediniz. Dingin, enerjik, istekli, açık zihinli, öğretmeye hevesli, keyifli ruh hali ile mesaj verebilme kapasitesi, niteliği ve enerjisi, eğitim ve öğretim kalitesinin önemli bir etkeni olacaktır.

Ancak insan ruhuna ve duygularına baskı yapan, kasvetli, bezdirici ve loş bir öğretmenler odasında ders saatini bekleyen bir öğretmenin, biriken anksiyete ile basık ve loş koridorlardan isteksiz

adımlarla iyi hissetmeyen duygularla bu kasvetli sınıfa yine girecek olma duygusu, öğretmenin istek heyecanını yok ederek niteliksiz ve kalitesiz sonuçlar meydana getirecektir.

Tanımlamaya çalıştığımız bu ruh haline sahip öğretmen, öğrencileri karşısında gösterebileceği performans, kapasitesinin çok altında olacak, isteksizlik psikolojisi, sınıfta bulunan bütün öğrencilere sirayet etmesine yol açacaktır. Eğitim öğretim için böyle bir mekânda bir araya gelmiş öğretmen ve öğrencilerin; verimli nitelikli eğitim amacına uygun bir faaliyet göstermeleri beklenmemelidir.

İnsanları tasarım yolu ile etkilemek uzun yıllardan beri yapılan bir iştir. Çünkü tasarımın psikolojik etkileri vardır. Bir mekân tasarımı yapılırken önce bu yapının nasıl ve ne amaçla kullanılabileceği konusunda çalışmalar yapılır. Bu çalışmalar, yapıyı ya da mekânı kullanacak kişilerin davranışlarını önemseyen ve etkileyen tespitlerdir. Yapıyı kullanmaya yönelik davranışların, neler olması gerektiği belirlenebilir. İnsanların sevebileceği ve yabancılaşmaktan kaçınabileceği yeni mekânlar tasarlayarak onları daha farklı davranış biçimlerine yönlendirmek her zaman olasıdır. İnsanlar için konforlu ve kolay yaşam koşulları sunan yaşam alanlarına uyum sağlamak çok da zor değildir. **(B urotime, 2018)**

Mekan tasarımlarının, içerisinde yaşayan insanların davranış ve gelişim açısından etkilediği bilimsel olarak ispatlanmış bir gerçektir. Yapılan araştırmalar, bir tasarımın insan hayatını olumlu veya olumsuz yönde etkileyebileceğini ortaya koymuştur. Bunun nedeni ise tasarımın insan psikolojisi üzerine direkt etki yapabilen bir faktör olmasıdır.

Yeni tasarlanan bir mekânın başarısı, mekânı kullanacak insanların mutluluğu ve sürekliliği ile yakından ilintilidir. Bu durum hem binalar hem de sosyal yaşam alanları için geçerlidir. Fitri temeli olmayan mekan ve çevre düzeni ise insan psikolojisi üzerinde olumsuz etkiler yaratır. Çünkü mekân ve çevre tasarımı ile psikolojik denge arasında önemli bir bağ vardır.

Nitekim tasarım, bir nesnenin ya da yapının oluşturulması süresinde gerekli mimari ve sanatsal çizimlerin, düşünsel olarak planlanıp sonra da çizime dökülmesi faaliyetidir. Ruha hitap etme özelliği sayesinde insan psikolojisini ve davranışlarını etkilemektedir. Yeni mekân inşasında, İnsana, ruhuna ulaşmayan bir tasarım amacına ulaşamaz. Bu nedenle mekân tasarımı, o mekânda bulunacak ya da yaşayacak insanların davranışlarını doğrudan etkileme özelliğine sahiptir. Bir yapının dış ve iç mimari nitelikleri, ruhu, mekânın içinde oluşturulan atmosfer, kullanılan renkler ve dekorasyon incelikleri tasarımın tamamını oluşturan ayrıntılardır.

Renklerin insan psikolojisindeki önemli etkilerinden dolayı her türlü bina tasarımında da renklerin etkisi göz ardı edilemez. Uzmanlar, renklerin insan duyuları ve davranışları üzerindeki etkilerinin, kültürel ve kişisel özelliklere bağlı olarak değiştiğini söylerler. Renklerin üzerinizde bıraktığı etki, bilinçaltınızı ikna edebilecek bir güce sahiptir.

İç dekorasyon tasarımında kullanılan renklerin, insanlar üzerinde yarattığı duygular oldukça etkilidir. Psikologların tespit ettiği mekân etkisinin ötesinde renklerin insanda duyguları şekillendiren bir güce sahip oldukları iddia edilir. Bu iddia sahiplerine göre;

SARI: sıcak bir renktir. İç mekân dekorasyonunda kullanıldığında canlandırıcı, mutluluk ve enerji verici bir etki yapar. Gün ışığının rengi olduğu için sinir sistemini uyararak neşeli olmayı sağlar. Zihinsel aktiviteleri ve hafızayı canlandırma etkisi de vardır.

TURUNCU: Sıcak renk grubunda yer alır. İç dekorasyonda kullanılırsa neşeli ve enerjik bir his yaratır. Aktif olmaya katkı yapar.

KIRMIZI: Güçlü, dinamik ve hareketli bir renk olmakla birlikte kan ve alevi de hatırlatır. İç mekânların dekorasyonunda küçük ve büyük yüzeylerde kullanılırsa etkili olabilir.

YEŞİL: Doğanın rengi olan yeşil, soğuk renk grubuna aittir. Doğadan geldiği için tazeliği, yeniden doğuşu, büyümeyi ve umudu temsil eder. İç mekânların tasarımında kullanıldığında yatıştırıcı, iyileştirici ve sakinleştirici bir his yaratır.

MAVİ: Soğuk renk grubuna ait olmakla birlikte doğayı çağırır. Denizin, göllerin ve gökyüzünün rengidir. İnsanda serinlik hissi yaratır ve huzur verir. Mavi iç mekân tasarımında tercih edilirse rahatlatıcı bir etki yapar. Yatak odaları için iyi bir seçenek olabilir.

MOR: Soğuk bir renktir. Bu renge iç mekân dekorasyonunda yer verilirse insanlar üzerinde dengeleyici, sakinleştirici bir his oluşturabilir. Uzlaşmacı etkisi vardır. Mor iletişimin rengidir. Kırmızının enerjisi ile mavinin huzurunu birleştirir.

KREM-BEJ: Nötr renklerdir. İç mekânlarda sıkça kullanılan bu renkler, rahatlatıcı ve aydınlık bir etki bırakır. Farklı tonlarla kolay uyum sağlayabilen renklerdir.

KAHVERENGİ: Nötr renk grubunda yer alır. İç mekânlarda kullanılırsa doğal ve konforlu bir duygu yaratır. Kırmızı, mavi ve sarı renklerinin birleşiminden oluşur. Biraz da ahşabı yani doğayı çağırır.

GRİ: Nötr bir renk olan gri, iç mekân dekorasyonunda kullanıldığında ciddi bir görünüm sergiler. Dinginlik hissi de yaratabilir.

Renk tanımlarında da görüldüğü gibi mekân ve sosyal alan tasarımında mekânla birlikte renk faktörü başlı başına bir etkidir. Her tasarım, insanları yönlendirmek ya da onların duygularına etki etmek amacıyla yapılır. **(4 Temmuz 2018 Yayınlayan: Burotime)**

Öğretim kaynakları, öğretmenin kalitesi ve eğitim

programı çocuğun eğitiminde önemli bir yere sahiptir ve bu unsurlara ek olarak okul yapısının fiziksel koşulları da öğrenme ve öğrenci başarısı üzerinde etkilidir (Lyons, 2001). Bu nedenle eğitim ortamlarının tasarımları da her öğrencinin öğrenme motivasyonunu en üst düzeyde tutacak bir anlayışla tasarlanmalıdır. Ancak, eğitim ile ilgilenen yöneticiler, öğrenci ve öğretmenlerin günlük yaşamlarında yoğun olarak kullandıkları bu yapı türlerine gereken önemi vermemektedirler (Gertel vd., 2004). Bu durum okulların negatif fiziki özelliklerinin gittikçe artmasına neden olmaktadır.

Birçok çalışma, okul yapısının fiziki koşulları ile öğrenci performansı arasında önemli bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmalarda, eğitim yapılarının fiziksel koşullarının öğrencinin başarısını doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği saptanmıştır (Lackney, 1999; Lyons 2001; Edward, 2006; Vandier 2011). Ayrıca, öğrencinin sosyo-ekonomik statüsü, ailenin eğitim-öğretime karşı olan tutumu ve okul yönetimi de öğrenci başarısının diğer önemli belirleyicilerindedir.

Duke (1998), okulların fiziksel özelliklerinin öğrencilerin sınav sonuçlarını, mezuniyet derecelerini doğrudan etkilemediğini, fakat öğrenme üzerinde dolaylı olarak bir etki gösterdiğini savunmaktadır. Örneğin; davet edici bir okul ortamı öğrencilerin okula devamlılığını artırabilmekte, bu durum öğrencilerin derslere düzenli katılımı sağlarken, başarının da yükselmesine neden olabilmektedir. Öte yandan, Hathaway de (1991) çocukların, okulların toplumla ilgili önemli değerleri yansıttığını ve iyi okulların çocukların toplum hayatına daha kolay uyum sağlamalarına yardımcı olduğu görüşünü vurgulamaktadır. Ayrıca, eğitim yapıları çocuğun içinde yer aldığı ilk toplumsal kurumdur. Bu nedenle eğitim ve öğretimin gerçekleştiği mekânlar olan okul yapıları ise tuğla ve harçtan çok daha fazlasını ifade etmekte olup bu yapı türleri toplumun eğitime olan sorumluluğunun simgesi olmakta, toplumun kültürünü, değer ve dünya görüşlerini yansıtmaktadırlar.

Okulda sınıflar, eğitim ve öğrenme sürecinde en önemli destekleyici elemanlardır. Geleneksel olarak sınıf; masa, sandalye, sıra, dolap, yazı tahtası, sesli ve görsel öğeler gibi çeşitli elemanları barındıran ve mimarlar tarafından tasarlanan bir mekândır (Rajuddin, 2010). Ergonomi bilimleri göz önüne alındığında, fiziksel çevre; sıcaklık, nem, gürültü, ısı,

hava basıncı, havalandırma, hava kalitesi, akustik, toz, titreşim, ışık, hava akışı, radyasyon, vb. birçok eleman içermektedir. Öğrenciler zamanlarının çoğunu sınıfta dersleri dinleme ve anlama, sırada oturma, konuyu tartışma, yazı yazma gibi birçok aktivite içeren performanslar göstererek geçirmektedirler (Cognati vd., 2007). Öğrenciler bütün bu aktiviteleri gerçekleştirirken fiziksel çevre elemanlarının performans, sağlık ve güvenliklerine katkıda bulunabileceklerini bilmeden onlarla etkileşim halinde bulunmaktadır. Ayrıca, temel fiziksel değerlerin (hava kalitesi, sıcaklık ve gürültü, vb.) öğrenme üzerinde etkiye sahip olduğuna dair birçok çalışma bulunmaktadır (Lackney, 1999; McGregor, 2004; Edwards 2006, Hunter, 2006; Earthman, 2011; Lyons, 2010). **(Ahi Evran Üniv. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), Cilt 16, Sayı 3, Aralık 2015 89)**

Birçok insan, eğitim kurumlarını, öğrenmenin meydana geldiği, öğrencileri mezun olana kadar içinde barındıran büyük kutular olarak görmekte ve ne yazık ki de birçok eğitim yöneticisi, öğretmen, okul yönetim üyesi, aile ve mimar bu kutuların tasarımının sadece merkezde yer alan uzun, karanlık bir koridora eklenen sınıflardan oluştuğunu düşünmektedir (Tanner, 2008). Eğitim yapıları ile ilgili bu düşünce geleneksel eğitim anlayışının bir ürünüdür, fakat günümüz öğrencileri 30 yıl öncesindeki öğrencilerden çok farklıdır. Bu nedenle eğitim ortamlarında da farklılaşmalar gözlenmektedir. Günümüzde birçok sınıfta, çağın gereği olarak, internet erişimli bilgisayar, projeksiyon cihazı, vb. teknolojik donanımlar bulunmaktadır. Bu teknolojik imkanlar öğrenme ortamının sınırlarını okulun dışına taşımakta ve uzaktaki bilgiye erişimi kolaylaştırmakta, eğitim ve yapılı çevre anlayışını değiştirmektedir.

Eğitim alanındaki yöneticiler genellikle müfredat programını yenileyerek ve yüksek kalitedeki öğretmenleri istihdam ederek eğitimi geliştirmeye çalışırken, fiziksel çevrenin öğrencinin motivasyonu, başarısı ve performansı, vb. üzerindeki etkilerini çok az dikkate almaktadırlar. Öğrenme ve eğitime uygun, güvenli eğitim mekanlarının eksikliği öğrencileri başarı, motivasyon, öğrenme performansı ve okula devam konusunda olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Oysa öğrenciler eğitim sürecinin çok büyük bir kısmını okul yapılarında geçirmektedirler. Bu nedenle, okulun fiziksel koşullarının öğrencinin başarısı ve okula devamı

üzerindeki etkilerini belirlemek üzere okul yapılarının mekânsal kalitesinin üzerinde durulması gereken önemli bir konu olduğu düşünülmektedir.

Ülkemizde birçok yapı grubunun mekânsal özelliklerinin insanlar üzerindeki etkileri konusunda pek çok araştırma olmasına rağmen, eğitim yapılarının fiziksel mekân kalitesinin çocuğun eğitim-öğrenim performansına etkilerinin neler olduğu, sosyal, psikolojik ve biyolojik ihtiyaçlarına bağlı olarak yeterli olup olmadığı, beklentilerini ne ölçüde karşıladıklarına dair kapsamlı çalışmalara rastlanmamıştır. Yapılan çalışmalar genellikle öğrenme ve öğretmeyi fiziksel çevreden ayrı olarak gören veya yapılı çevreyi öğrenme kavramından ayrı olarak ele alan çalışmalar bulunmaktadır. **(*Öğrenci Başarısının Sınıfların Fiziksel Koşulları ile İlişkisi S. Al Şensoy, A. Sağsöz)**

Her tasarımın bir ruhu ve stili vardır. Her yapı belli bir ruh durumunu ya da ahlak anlayışını vurgulayan özellikler taşır. İnsanlar bir binayı veya mimari eseri beğendiğini belirtirken onu sadece estetik özellikleriyle beğenmezler. Binada gördükleri her ayrıntıya vurgu yaparlar. Binanın çatısı, kapısı, kapı kolları, pencereleri, merdivenleri ve yer döşemeleri için duydukları beğenileri dile getirirler. O binayı yaşam alanı konumuna getiren küçük dekorasyon detaylarına değinirler. Hatta binadaki yaşam tarzı ile ilgilenirler. Bazı tasarımlar geçmişe duyulan özlemi hatırlatırken bazıları ise geleceğin çizgilerini yansıtır. Tasarım binalar, kendilerine ait özel bir kimlik taşır. **(4 Temmuz 2018 Yayınlayan : Burotime)**

Doğanın bozulması ve yapaylığın artması, kişiliklerin zayıflamasına yol açar. İnsanların geleceğe olan umutlarının yok olmasına, yaşam enerjilerinin azalmasına neden olur. Çevreden alınan olumsuz etkiler kişilerde stres ve anksiyete bozuklukları oluşmasına zemin hazırlar. İnsanların yaşam tarzları doğallıktan uzaklaştıkça psikolojik sorunların artacağı kesindir.

Sonuç olarak, ruhuyla ruhumuza, duygularımızı etkileyen mekân tasarımları, eğitim öğretimin önemli bileşenlerinden biri olarak gözden uzak tutulmayacak bir hakikati teşkil etmektedir. Bu nedenle eğitim mekânlarının yapımına karar veren mercilerin, eğitim mimarisi alanında yüksek hassasiyet göstermeleri, bu mekânları tasarlarken, insani fitrat ve meleke beklentilerini merkeze alarak planlamaları gerekmektedir.

SINIF TASARIMINA GENEL BİR BAKIŞ

▲ HAKAN BAYIRLI - EMRE BAYSAN

Günümüzde, özellikle kadının iş yaşamına daha yoğun katılımıyla beraber okula (kreşe) gitme yaşı 2 yaşına kadar düşmüştür. 2015 yılında, çocukların %49'u okul öncesi eğitim kurumlarında, %89'undan fazlası ilkokullarda eğitim görmekte ve %65'inin ise genel eğitime erişimi bulunmaktaydı. OECD verilerine göre, öğrenciler 15 yaşına gelene kadar ortalama 7.538 saatlerini okul binalarında geçiriyor. Ders dışı kurslar, etkinlikler de eklendiği zaman bir öğrencinin okulda geçirdiği vakit uyku dışındaki vaktinin çoğunu ele geçirmiş gözükmektedir. Tüm bu veriler ışığında okulların öğrenciler için ikinci bir ev olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum beraberinde okulların fiziksel ve psikolojik tasarımlarının önemini ortaya koymaktadır.

Sanayi devrimiyle başlayan kitle eğitim hareketi beraberinde fabrika mantığıyla çalışan okulları getirdi, yaşlarına göre sınıflara ayrılmış öğrenciler, mangalara bölünmüş 30'arlı 40'arlı sınıflar, 40'ar dakikalık sabit talim gibi dersler...

Herkesin aynı anda aynı şeyi öğrenip aynı anda bir sonraki konuya geçildiği bir sistemin açmazı o anda öğrenemeyenlerin öğrenemediğiyle kalmasıdır. Öğretmen merkezli eğitimi sisteminin doğası gereği kaynak öğretmen, alıcı öğrenci, mesaj dersin içeriği, kanal ise öğretmenin kabiliyetleri ile sınırlı olan materyallerdir.

Bilginin çeşitlendiği, bireysel farklılıkların önemsendiği günümüzde bir kitleye aynı içeriği aynı hızda vermenin anlamsızlığı ortadadır. Aynı yaşta kişilerin aynı kapasitede=aynı öğrenme hızında olduğu ön yargısal bir varsayım olduğu da hesaba katılırsa geleneksel eğitimin dezavantajları gözden kaçmayacaktır.

Eğitimin, öğreten, öğrenen, içerik,

mekân, öğretim yöntem ve teknikleri, öğretim materyalleri gibi birçok argümanı bulunmaktadır. Öğretimin gerçekleştirildiği mekânın öğrenenin motivasyonuna ve akademik başarısına olan etkisi çeşitli çalışmalarla araştırılmaktadır.

21. yüzyıl dünyasında, geleneksel öğretmen merkezli bir eğitimden öğrenenlerin bireysel farklılıklarının önemsendiği, yapılandırmacı paradigmanın hâkim olduğu, öğrencinin kendi yetenek ve ilgi alanlarına göre kendini inşa ettiği bir süreçte öğretim mekânlarının geleneksel kalması düşünülemez.

Öğrenci merkezli eğitimi önemseyen, işbirlikli çalışmaları önceleyen günümüz dünyasında sanayii devrimi mahsulü verilen alan bir öğrenci modelinin anlamı kalmamıştır. Öğrencilerin akranlarıyla derslerini hazırlayabileceği, birbirinin yardımında bulunacağı, homojen grupların ayrık bölümlerde çalışabilmeleri beklenmektedir. Günümüz sınıflarında edilgen modu yaşayan öğrencilerin aktif hale getirilebilmesi için mekânda değişiklik yapılması gerekmektedir.

İlkokul düzeyinde öğrenmede motivasyonu arttırmak için yapılacak tasarımlarda öğrencinin beğeni ve

aidiyet isteğini, öğretmenin ise sınıf yönetimine imkân tanıyan fiziksel koşulları önlediğini göz önüne almak gerekmektedir. İki grubun da isteklerine uygun yapılacak tasarım motivasyonu artıracak ve öğrenmeyi kalıcı kılacaktır. Gün ışığı, doğal havalandırma, aydınlatma, dış mekan-pencere düzeni, çevre düzeni-yeşil alan öğretmenlerin psikolojisine pozitif etki yapmalıdır. Doğal ışığın geliş açısı, zemin rengi, duvar rengi, binanın cephesi gibi etkenler görsel açıdan öğrencilerin lehine konfor oluşturmalıdır. Başarılı bir eğitim için farklı metotların uygulanmasına imkân veren, alternatif sınıf düzenlerinin yapılabildiği, yeteri büyüklükte bir mekâna ihtiyaç vardır. Alternatif sınıf içi düzenlerde sınıf geometrisi yanı sıra bireysel oturmaya imkân tanıyan donatıların bulunması gerekir. Kolay yer değişiklikleri, etkileşimli oturma düzenlerinin oluşturulabilmesi, dolaşım alanı, özelleşmiş dolaplar önemsenmelidir. (Arslan, 2010)

Bir yapı, farklı gereksinimleri karşılayabilecek esnek mekânsal kurguları içeriyor olmalıdır. Farklı kullanım alternatifleri sunabilme, kullanım aşamasında gelişebilme gibi esneklik kavramları bir kalite kriteri ve yapının ana unsuru olarak görülmektedir. Mimari tasarımda tek bir çözüm tüm kullanıcılara uygun olacağı söylenemez. Bu duruma çözüm olarak Polyvalence yaklaşımı geliştirilmiştir. Bu yaklaşım, yerine getirilecek işlevlere göre mekânın özelleştirilmesi, ayrıştırılması ve çok amaçlı kullanılması anlamına gelmektedir. Dayatan, nihai tarzı sunan değil, tamamlanması kullanıcı tarafından gerçekleştirilen bir mimari yaklaşımını benimsemektedir. (İslamoğlu, Usta, 2016)

Corb (2017) belirttiği üzere, okullarda depresyon ve kaygıyı azaltmanın bir yolu, okul dışı unsurlarının içeriye taşınması olabilir. Gerçek ağaçlar, taşlar, bol gün ışığı, huzur veren renkler, estetik dekorlar. Gün ışığının her daim sınıfın içerisinde olması öğrencinin ritmini güne ve mevsime uygun halde tutar. Bu durum öğrencinin sağlıklı düşünmesi-yaşaması, anlamına gelir. Öğrencinin kontrol edemediği bir sınıf ortamı bireyi sıkıkmaktadır. Sınıf merkezli çalışmadan, grup işbirlikli çalışmaya, oradan bireysel çalışma alanlarına dönüştürülebilir serbest çevre dizaynı öğrenciye kendi çevresini kontrol etme imkânı verecektir. (Bu bir çeşit güven ve bireysel yeteneğin önünün açılması anlamına da gelmektedir.) Okul dizaynının, eğitim çıktıları üzerinde etkin bir rolü olduğu bilinmelidir. Bir öğrenme alanı her işe yarar

Kirkmichael ilkokulu / Holmes Miller

anlayışından ziyade, çeşitli alanlar oluşturmak daha anlamlıdır. Örneğin, stresli bir öğrenci için küçük, mütevazı bir alan onun sakinleşmesine imkan verebilir.

Bayraktar (1997), aktardığı bir anekdotta ABD New York'ta vasat bir ilkokul dersliklerinde birkaç yüz, okulun genel kütüphanesinde 4-5 bin kitap olduğunu, bölgedeki çocuk kütüphanesinde ise 70-80 bin kitabın öğrencilerle buluşturulduğunu aktarmaktadır. Okumayı öğrenen bir çocuk 2. sınıfta çeşitli teşviklerle 100 kitap bitirebilmektedir. Çocukların sınıfında kendi kütüphaneleri haricinde her ay birkaç kere halk kütüphanelerine götürülmektedir.

Kınalı (1955), Milli Eğitim Bakanlığı için hazırladığı raporda şu bilgilere yer vermiştir. 1. sınıf çocukları sık sık okulun kütüphanesine hikâye dinlemek, film seyretmek, çocuk plaklarını dinlemek için götürülür. 2. ve 3. sınıflarda sınıf kütüphanesi hikâye ve müracaat kitaplarıyla doludur. Kitapsız bir sınıf tasavvur edilemez. Raflar ilgili faydalı müracaat kitapları, haftalık aylık çocuk gazeteleri, resimli kitapları içerir. 4. ve 5. sınıflarda daha üst düzey eserler ve albümler bulundurulur. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere tasarlanacak bir sınıf mimarisinde kütüphanenin yeri önemsenmelidir.

Eğitim Teknolojisi, insanlar için öğrenmeyi iyileştirmek, sistemleri, yöntemleri ve araçları geliştirmek, uygulamak ve değerlendirmektir. İnsan öğrenmesinin kalitesini arttırmak için iletişimle ve insan öğrenmesine dair bilgiler ışığında insan gücünü ve insan gücü dışı kaynakları kullanarak, tüm öğrenme süreçlerini tasarlamak, uygulamak ve değerlendirmektir. Kısaca, eğitim sorunlarının

Erzincan'da bir FCL sınıfı

Waldorf okullarından bir sınıf

çözülmesi, kalitenin yükseltilmesi ve verimliliğin artırılmasını amaçlamaktır. Eğitim teknolojisi, bilimin verileri, özel hedefler, içerik, öğretim yöntemleri, araç ve gereçler, insan gücü, öğrenci, ortam ve ölçme-değerlendirme öğelerinden oluşur. Ortam, eğitimin sağlandığı maddi mekânı anlatır. Sınıfın ısı, havalandırması, ışıklandırması, duvar rengi, öğrenci sirkülasyonu, gürültü gibi yönlerden optimum olmalıdır. Öğrencilerin görüşlerinin rahat bir şekilde ifade edilebilen, psikolojik olarak rahatlık veren mekânlar yaratıcılığı kuvvetlendirir (Rıza, 2003, s.39-57). Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere yapılacak sınıf tasarımlarında eğitim teknolojilerinin belirleyici olması gerekmektedir. Geleneksel müteahhit işlerine ek olarak, mimar, iç mimar ve eğitim teknolojilerinin anlamlı dokunuşlarına ihtiyaç vardır.

Günümüzde eğitim ortamları konusu tartışılmaya devam etmektedir. Eğitim ortamlarının öğrenci başarısına ve motivasyonuna etkisine dayalı akademik araştırmalar hem ülkemizde hem de dünyada sınırlı sayıdadır. Eğitim ortamlarında güncel eğilimlere bakıldığında iki trend karşımıza çıkmaktadır: teknolojinin tüm imkanlarının kullanılmaya çalışıldığı modern okullar ve teknolojik aletlerin yanı sıra plastiğin bile kullanılmadığı doğal okul ortamları. Somut örnek verecek olursak bir tarafta FCL (Future Classroom Lab) sınıfları gibi modern okullar yaygınlaştırılmaya çalışılırken diğer tarafta Waldorf okulları gibi doğa temelli okullar teşvik edilmektedir. Bahsi geçen okullardan hangisinin öğrenci başarısına ve motivasyonuna daha büyük etki ettiği henüz belli değildir. Son olarak bizim bu konudaki önerimiz insan ve kültür temelli bir sınıf ortamı tasarımıdır.

KAYNAKÇA

- Arslan, Hatice Derya. (2010). İlköğretim sınıf tasarımında algıya bağlı parametrelerin değerlendirilmesi ve tasarıma yönelik öneriler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Türkoğlu, Adil. (1998). Karşılaştırmalı Eğitim. Baki Kitabevi. Adana.
- İslamoğlu, Özge; Usta, Gülay. (2016). MİMARİ TASARIM, Herman Hertzberger Okullarında Esneklik Anlayışı. http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&Dergi_Sayi=404&RecID=3958
- Rıza, Enver Tahir. (2003). Eğitim Teknolojisi Uygulamaları ve Materyal Geliştirme. Buca Eğitim Fakültesi İzmir.
- Corb, Michael. (2017). Mind and Body: Designing schools to enhance wellness. American School & University. Vol. 90 Issue 3, p156-162.
- Bayraktar, Nail. (1997). Okul ve Kütüphane. İstanbul, Emriler Matbaası. s.18-19.
- Kınalı, Fahriye. (1955). Çocuk Kütüphaneleri ile Okul ve Sınıf Kütüphaneleri. İstanbul, Maarif Basımevi.

KAMPÜS MAHALLESİ⁽¹⁾

Bir Anadolu Kentinde, Üniversite Merkezli Değişimi Mekân-İnsan İlişkilerinde Okumak

▲ **KÖKSAL ALVER⁽²⁾ - AHMET KOYUNCU⁽³⁾**
MEHMET ALİ AYDEMİR⁽⁴⁾ - UĞUR ÇAĞLAK⁽⁵⁾

Giriş

"Kampüs Mahallesi" isimli bu makale 2015 yılında gerçekleştirilen saha çalışmasının ilk verilerinden derlenerek hazırlanmıştır. Araştırmaya konu olan Selçuk Üniversitesi kampüs yerleşkesinin karşısında konuşlandırılan Bosna Mahallesi'nin öğrenci merkezli yaşadığı değişimi, mekâna yansıyan boyutları, algıları, tecrübeleri Öğrenci-Mahalle-Konya bağı üzerinden incelemektedir.

Son yıllarda sayısı hızla artan üniversitelerin kampüs mantığı içinde inşa edilmesi, diğer Anadolu kentlerinde uzun vadede benzeri bir değişimi yaratacağı, şehir ve öğrenci arasında yeni bir kültürel alışveriş alanı üreteceği var sayılmaktadır. Özellikle Konya gibi tarihsel ve kültürel açıdan zengin diğer Anadolu kentlerinde öğrenci ve kent insanı arasında sorunlu karşılaşmaların yaşanması, yeni mekânsal kurguların üretilmesi, ticari, sosyal, kültürel açıdan yeni veya benzer tecrübelerin yaşanması beklenebilir. Bu durum uzun vadede kent için yeni bir çehre ve gelişim potansiyeli içerirken, diğer taraftan geleneksel

kültürel dokunun hassasiyetlerini veya özelliklerini de düşünmeyi gerektirebilir. Konya'da yaklaşık otuz yıl önce kurulan kampüs yerleşkesinin çevresinde ortaya çıkan bu değişim ve dönüşümün yeni bir mekân inşa etmek seviyesinde kalmadığı, yeni bir kültürel alt alan açtığı rahatlıkla ifade edilebilir. Benzeri bir değişimin henüz kuruluş aşamasını tamamlayan veya gelişim gösteren Anadolu kentlerindeki üniversitelerde ve kampüs çevresinde de yaşanacağını iddia etmek mümkündür. Yine bu durumun yaratacağı değişim ve dönüşümlerin kestirilmesi adına yeni açılan Anadolu'daki üniversiteler için öneri ve çıkarımlar gerçekleştirilebilir.

I. Konya'nın Bosna Hersek Mahallesi: Bir Mahalle Hikâyesi

Konya diğer pek çok büyük kente nazaran nüfusun iç döngü ile korunduğu, Bir başka kentten veya bölgeden gelerek Konya'ya yerleşen nüfusun diğer kentlere göre en az olduğu kenttir. Tüm bunlara istisnai anlamda bir boyut getiren başlık üniversitedir. Üniversite, kentin kültürel dokusuna dışarıdan en

ciddi müdahalelerden biri sayılabilir. Zira günümüzde üniversite ve barındırdığı öğrenci sayısı itibarıyla Konya ülkemizin önde gelen şehirlerinden biri sayılmaktadır.

Selçuk Üniversitesi karşısında konumlanan ve neredeyse son on yılında yalnızca öğrenci odaklı olarak gelişen ve değişen bir mahalle olarak Bosna Hersek Mahallesi bahse konu olan değişimi çok boyutlu olarak yaşarken, potansiyel sorun ve imkânları da barındırmaktadır. Bu çerçevede mahalle, öğrenci mahallesi olarak da anılabilir ancak kampüs ile olan yakınlığı dolayısıyla "Kampüs Mahallesi" olarak adlandırılmıştır.

II. Bosna Hersek Mahallesi Araştırması Teorik Çerçeve

Kampüs Mahallesi adını taşıyan bu araştırma makalesi 2015 Mart-Haziran ayları içinde gerçekleştirilen çok boyutlu saha çalışmasıyla elde edilen verilerin kısmi analizini içermektedir. Benzeri tecrübelerin diğer Anadolu kentlerinde yaygınlaşan kampüs merkezli üniversite anlayışına bağlı olarak yaşanacak dönüşüme bir projeksiyon olacağı düşünülmüştür. Böylece Anadolu kentlerinin yaşadığı değişim ve dönüşümün üniversite ve öğrenci merkezli olarak okunmasına ve değerlendirilmesine imkân sağlanacağı iddia edilmiştir. Ayrıca bir alt kültür mekânı olarak mahallenin nasıl inşa edildiği, hangi açılardan başat kültürle gerilim, çatışma ve farklılaşmalar yaşadığı tespit edilmiş. Aktörlerin algıları, gözlemleri, düşünce ve tutumları bu minvalde irdelenmiştir. Gerek mahallenin kentten uzakta konumlanması gerekse başat kültürün dışarıdan gelen kültür öğeleri karşısındaki muhafazakâr duruşu Kampüs Mahallesi kavramsallaştırmasının bir alt kültür mekânına işaret eden boyutta da değerlendirilmesini sağlamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde çalışma bir kent araştırması olmaktan fazlasına işaret etmektedir.

III. Kampüs Mahallesi: Öğrenci Algısında Bir Mekânın Sosyo-Kültürel İnşası

Kampüs mahallesinde belirli bir nüfus karakterinin nicelik olarak artışı da kendine ait bir niteliği mahalle üzerinde belirginleştirmiştir. Geçici nüfus olması ve belirli bir dönemle sınırlı kalması dolayısıyla etkisi önemsenmeyen ve belki kent genelinde görünmez olacağı düşünülen öğrencilerin zamanla yapıya ait bir unsur olarak temayüz etmesi, kendine ait bir yaşam alanını ve alışkanlıklarını süreklileştirmesi kalıcı etkileriyle öğrencilerin değerlendirilmesini zorunlu

kılmıştır.

Kampüs Mahallesi ile vurgusu yapılan ve çerçevesi çizilen **bu kültürel alanın salt fiziki gerçeklik düzeyinde değil, algılarla da inşa edildiği kabul edilmektedir.** Üniversite ile bütünleşik bir yapının kentin bir kısmını kendine ait bir alan olarak tanzim etmesi, kurtarılmış bir alan olarak görmesi, kentin diğer kısımlarıyla irtibat kurma ihtiyacı görmeksizin rahat bir hayat yaşaması, özgürce ve dilediğince geliştirdiği alışkanlıkları talep etmesi Kampüs Mahallesi'nin aslına bakılırsa bir kent alt kültürüne işaret ettiğini göstermektedir.

Öğrenci Profili

Öğrencilerin barınma konusunda öncelikli tercih öğrenci evleridir. Ek olarak, özel yurt ve devlet yurdu tercihleri de toplam içinde önemli bir orana sahiptir. Aile gelir düzeyi ile paralel olarak öğrencilerin aylık harçlık ortalamalarının 700 TL civarında olduğu görülmektedir. Bu harçlığın en önemli finans kaynağı ise öğrencilerin aileleridir. Kredi ve burs en önemli ikinci harçlık kaynakları olurken, çalışarak kendi harçlığını kazanan öğrenci sayısı neredeyse yok denecek kadar azdır. **Kendi harçlığı üzerinde söz sahibi olmayan gençliğin gelecek beklentileri arasında yer alan çalışma koşulları için iyi gelir, yüksek statü ve itibar sağlayan bir iş ile tanımlanıyor oluşu ilginç bir tablo oluşturmaktadır.**

Öğrenci Gündelik Yaşamı ve İlgileri

Üniversite öğrencilerinin gündelik hayat rutinleri arasında belirgin birtakım etkinlikler ilk olarak akla gelebilir. Söz gelimi kitap okuma, bilimsel etkinliklere katılma, entelektüel ve sanatsal faaliyetlerde bulunma vb. ancak öğrencilerin bir gençlik alt kültür topluluğu olduğu, dolayısıyla ilgilerini besleyen bir takım arzu ve isteklerinin de olduğu göz önüne alınırsa bu beklentiler oldukça farklı düzlemlerde çeşitlendirilebilir. Öğrencilerin gündelik hayat rutinlerinde gerçekleştirdiği etkinliklere bakıldığında, bilgisayar/internet ve TV izleme gibi pasif ilgilerin öncelikli tercihler arasında yer alması öğrenci kültürüne dair önemli bir vurgu içermektedir. Öncelikler arasında yer alan bir diğer başlık ise kız/erkek arkadaşlarla vakit geçirme, arkadaşlarla şehirde gezme veya kafede vakit geçirmedir ki, bu durum öğrenci kültürüne ilişkin bir diğer vurguya da işaret etmektedir. Bu çerçevede kitap okuma, spor, sanat, yardımlaşma, mesleki faaliyet, STK ve hatta siyasetle ilgili aktif faaliyetler gibi başlıklarda

öğrencilerin ilgileri dikkat çekici oranda düşmekte, gündelik hayat rutinleri içinde esamesi okunmayan etkinliklerden sayılmaktadır.

Üniversite topluluklarına katılım oranları gibi ulusal veya uluslararası faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerine katılımın da öğrenciler arasında oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Oysa sivil toplum örgütleri etrafında bir araya gelen insanların sayısının yüksek olması günümüz dünyası için ideal vatandaşlık kurgusunda önemli bir göstergedir. Böylece toplumsal duyarlılıkların artacağı, ortak sorunlara karşı birleşebilecek insanların olacağı, daha güçlü ve etkin bir sivil toplum alanının üretilmesi beklenmektedir. Ancak ülkemiz resmi rakamları ile benzer olan ve düşük bir ilgi düzeyinde kalan STK üyeliği öğrenciler için bir kültürel alan olmaktan uzaktır. Öğrencilerin ancak yaklaşık beşte biri STK üyesi olduğunu, sınırlı sayıda öğrenci de gönüllü veya destekçi olarak STK çatısı altında olduğunu dile getirmiştir.

Üniversite öğrencilerinin örgütlü olması, kurumsal bir çatı altında bir araya gelerek ortak sorunlara duyarlılık geliştirmesi beklentisi karşılanamamış olsa da öğrencilerin sosyal faaliyetlerinin tümüyle olmadığı iddia edilemez. Son bir yıl içinde öğrencilerin gerçekleştirdiği faaliyetlere bakıldığında ise çeşitlilik daha fazla görülmektedir. Kısa vadeli, anlık, eğlenme ve boş zamana yönelik faaliyetlerin öğrenciler tarafından tercih edildiği görülmektedir. Öğrencilerin son bir yılda katıldığı faaliyetlere bakıldığında gezi, piknik gibi topluca gerçekleştirilen sosyal etkinlikler; bilimsel amaçlı konferans veya sempozyumlar; kar savaşı, kutlama gibi coşkulu eğlenceler ön plana çıkmaktadır. Yanı sıra seçimlerde oy kullanmak ve üniversite dışı akademik dersler/seminerler de öğrencilerin ilgileri arasına girebilmektedir.

Öğrencilerin Konya Algısı

Öğrenciler ve Konya bazı görüşlere göre iki farklı dünya, birbiriyle çatışan iki farklı kutup, bir başka açıdan ise öğrencilere evlatları gibi sahip çıkan bir kent olarak görülebilir. Ancak genel kanı birinci görüşün ağırlık kazandığı yönündedir. Doğrusu bu durum Konya örneğinde ele alınsa da Anadolu'nun diğer küçük ya da büyük kentlerinde de benzer şekillerde tecrübe edilen bir konudur. Öğrencilerin kentin kültürüne, dinine, ahlâkına, geleneğine, örfüne uymayan gençlerden oluştuğu fikri kamuoyunda zaman zaman dillendirilmektedir. Bu fikir Konya gibi

daha pek çok şehir için geçerliliğini koruyan bir görüş olarak sıklıkla dile getirilmekte, taraflar arasında açıktan ya da gizliden bir gerilimi beslemektedir. Bununla birlikte burada üzerinde durulması gereken en önemli hususlardan biri yapılan görüşmelerin neredeyse %40'ının İç Anadolu bölgesinden gelen öğrencilerle gerçekleştirilmesidir. Dolayısıyla çağdaş ve özgürlükçü bir toplumsal yapıdan Konya gibi muhafazakâr ve sıkı bir yapıya gelen öğrenciler sendromu yoktur. Buna karşın öğrenciler ile yerel halk arasında göz ardı edilemeyecek bir gerginlik mevcuttur. Öğrenciliğin algılanışından kaynaklanan bakış açısı; özgürlük ve sorumluluk algısı; alışlagelen yaşam döngüsünün yeniden kurulması ile ilgili zorluklar; önyargılar ve beklentilerin yüksekliği ile hayal kırıklıklarına dönüşen algılardan mütevellit bir çatışma zemini her daim öğrenci ve Konya arasında bir gerilimin sebebi olmaktadır.

Bu memnuniyetsizliğin öğrencilik süresince öğrencilerde giderek pekiştiği veya azaldığı da görülmektedir. Verilerde de Konya'da öğrenci olmaktan duyulan memnuniyetin yıllara göre dalgalanması söz konusudur. Nitekim birinci sınıf öğrencilerinin %45'i Konya'da olmaktan kesinlikle memnun değilken, dördüncü sınıfa gelindiğinde bu oran %32'lere kadar düşmektedir. Öğrencilerin Konya insanını nasıl gördükleri sorusuna da olumsuz görüş bildirdiği görülmektedir. Buna karşın öğrencilerin kendileri hakkındaki değerlendirmeleri de bir başka ilginç veriyi ortaya koymuştur. Öğrenciler, kendileri hakkında her ne kadar iyi niyetli ve yumuşak değerlendirmelerde bulunsalar da olumsuz kanaatlere sahip oldukları görülmüştür. Öğrencilerin "baba parası yiyen, sorumsuz, güvenilmez, hilekâr ve hatta ahlâksız" olduğuna yönelik yüzde oranları dikkat çekici boyutlardadır.

Öğrenciler ve Mahalle sakinleri arasında yaşanan gerilim ve çatışma konuları: esnafla yaşanan alışveriş, evin kullanımı ve kira, yüksek sesli müzik dinleme, kız erkek arkadaşlıkları gibi başlıklar ön plana çıkmıştır. Böylece dikkat çekilmesi gereken konular arasında kent ilişkilerinin yer aldığı bir kez daha vurgulanmıştır.

Öğrencilerin Kampüs (Bosna) Mahallesi'nde mekân kullanım alışkanlıklarına bakıldığında atıştırma alanları, öğrenci evlerini, alışveriş alanlarını, çayevi ve kafeleri görmek şaşırtıcı değildir. Oysa Bosna(kampus) mahallesi, kültür ve eğitim alanları itibarıyla de çeşitliliğe sahip bir mekândır. Ancak

mahallenin vitrininde öğrencilerin pratik ihtiyaçlarına cevap veren mekânlar vardır. Yine 'mahallenin en belirgin unsurları nelerdir' şeklindeki soruya ise öğrenciler köfteciler, kafeler, yurtlar, yemek alanları, Suriyeliler, seyyar satıcılar, serseri tipler, stüdyo daireler, bankalar vb. gibi başlıkları dile getirmişlerdir. **Öğrenciler için Bosna Hersek Mahallesi'nin dikkat çeken unsurları arasında mahallenin insanları, çocukları, kültür merkezleri, camileri vb. yer almamaktadır.**

IV. Öğrenci Mahallesi Kurmak

Öğrenci Cenneti Bosna

Öğrenciler kendilerini sosyal hayatın tüm alanlarında göstermektedir. Hatta eğitim öğretim dönemleri içinde öğrencilerin varlığı mahallenin hareketlilik kazanmasını sağlarken, sömestr tatili zamanlarında bölge oldukça tenha ve sakin bir görünüm kazanmaktadır. Hal böyleyken öğrencilerin bölgeye ilişkin kanaatlerinin, mekân ve insan denkleminde oluşturdukları algıların, değerlendirmelerin, çeşitli konularda bölge ile ilgili yargıların bilinmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmanın da ana konusu olan mekân insan ilişkisini öğrenci gözünden kavramak için bazı tutum ifadeleri ve yargılar oluşturulmuştur.

Her şeyden önce öğrenciler kendilerini bu kurtarılmış bölge içinde daha rahat ve iyi hissettiklerini açıkça dile getirmektedirler. Öğrencilerin %46,2'si Bosna Hersek Mahallesi'nde kendilerini iyi hissettiklerini, %64,4'ü burada kendilerini özgür hissettiklerini dile getirmişlerdir. Bosna Hersek Mahallesi öğrenciler için kendilerini özgür hissedebilecekleri bir müstakim mekân haline gelmiştir.

Genel itibarıyla Bosna Hersek Mahallesi'nde yaşamaktan memnun olduğunu ifade eden öğrenciler çoğunluktadır. Bu durum belirli konularda şikâyetleri olmasına karşın öğrencilerin Bosna Hersek Mahallesi hakkındaki kanaatlerinin olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin bu mahallede yaşamaktan memnun olmalarının bir sebebi tüm ihtiyaçlarını buradaki imkânlarla karşılayabiliyor (%49) oluşlarıdır. Üniversiteye yakın olmasının yanı sıra öğrencilerin yaşamlarını sürdürebilecek tüm ihtiyaçların bölgede karşılanıyor olması tercih sebebi sayılabilir.

Öğrencilere göre Bosna, Konya'da yaşanılacak en iyi mahalledir. Öğrencilerin %41,1'i Bosna hakkında oldukça net bir olumlu ifadeyi onaylamışlardır.

Buna karşın öğrencilerin %31,2'si ise bu yöndeki yargıya karşı bir görüş bildirmiştir. Bunu besleyen görüş, öğrencilerin yaşama tarzına kimsenin karışmayacağına yönelik yargıdır. Öğrencilerin %40,1'i bu mahallede öğrencilerin yaşam tarzına karışılmayacağını düşünmektedir. Dahası bu mahallede yaşayan öğrenciler siyasi fikirlerini bile özgürce dile getirebileceklerini ifade etmektedirler. Öğrencilerin Bosna Hersek Mahallesi hakkındaki kanaatleri arasında 'Türkiye'nin en büyük öğrenci mahallesi' olduğu veya 'Konya'nın en gelişmiş mahallesi' olduğu yönündeki yargılara ilişkin olumlu kanaatler öğrenciler tarafından onaylanmaktadır.

Bosna Hersek Mahallesi'nde öğrenciler arasında farklı bir duygu bağı geliştiği söylenebilir. Mahallenin bireyi olmak konusunda olumlu görüş beyan eden öğrenciler, özel zamanlarda bu duyguyu açığa çıkaracak etkinlikler gerçekleştirirken, kendi aralarında kısmi ilişkiler geliştirebilmektedirler. Mahallenin sakini olarak öğrenciler kendi aralarında kutlama, protesto, eğlence, komşuluk vb. birtakım sosyal etkileşimler gerçekleştirildiği yönündeki yargılara katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Bağlılık ve aidiyet duyma değil ancak yaşamdan duyulan memnuniyet söz konusu olduğunda öğrencilerin daha olumlu baktıkları görülmektedir. Yani bağlanma ve aidiyet duymanın ötesinde memnuniyet daha gerçekçi bir duygu olarak öğrenciler tarafından benimsenmektedir. Bu verilere göre öğrencilerde mahalle için beklentilerin karşılanması ve temel ihtiyaçların giderilmesi ile eşdeğerde bir tutum sergilendiğini göstermektedir.

Bosna Hersek Mahallesi kendinden menkul bir değer olarak değil, öğrencilere sunduğu imkânlar ve kolaylıklar dolayısıyla tercih edilen bir mekândır. Dolayısıyla bu mekâna yüklenen anlamın bu çerçevenin içinde değerlendirilmesi gerekir. Bu düşünceye ilişkin "Bosna Hersek Mahallesi olmasa Konya'dan başka bir şehre yatay geçiş yapardım" şeklinde oluşturulan yargıya öğrencilerin %52,9'unun olumsuz yaklaşması bir göstergedir. Ancak yine de öğrencilerin %25,1'inin bu fikre olumlu baktığı da dikkatlerden kaçmamalıdır.

Yine söz konusu aidiyet duymak olduğunda öğrencilerin Bosna Hersek Mahallesi'ne memleketleriyle kıyaslanacak ölçüde bağlılık duymadıkları açıktır. Ancak her üç öğrenciden biri için "Bosna ikinci evimiz gibidir" şeklindeki tanımlama

kabul görmüştür. Öğrencilerin çoğunluğunun (%43,7) "Bosna Hersek Mahallesi benim memleketimden sonra ikinci evim gibidir" şeklindeki yargıya katılmadığı, ancak önemli bir kısmının (%37,1) bu konuda olumlu bir kanaat belirttiği görülmektedir. Aidiyet bağının gelişmemesi, kurulan ilişkilerin uzun soluklu ve güçlü olmadığı gibi varsayımları destekleyen bir diğer veri ise öğrencilerin mahallede yaşayan diğer insanlara ilişkin güçlü bir güven duygusu beslemedikleri hatta diğer yargılarda görüleceği üzere güvensizliğin daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

Bosna Hersek Mahallesi'nin yalnızca öğrencilerin yaşadığı bir bölge haline gelmesi öğrenciler nezdinde kabul görmemiştir. Yalnızca öğrencilerin yaşadığı bir mahalle olması öğrencilerin %37,5'i için mümkün görünse de, öğrencilerin %42,9'u bu fikre sıcak bakmamışlardır. Bu durum öğrencilerin kapalı devre bir toplumsal grup olma endişesini de barındırmaktadır. Zira önceki sorulardan birinde güvenilmez ve sorumsuz gibi olumsuz yaftalarla değerlendirilen üniversite öğrencilerinin içe kapandığında çok daha farklı sorunlarla da karşılaşması olası görülmektedir. Bu anlamda bir muamma söz konusudur.

Öğrencilerin %44,9'u "mahalle insanları öğrencileri sevmiyorlar" yargısını onaylamışlardır. Bu durum genel Konya algısı ve imajı ile öğrencilerin mahalle hakkında kanaatlerinin örtüştüğünü göstermektedir. Bosna halkının öğrencileri sevmemesine gerekçe olarak bazı çatışma konularından bahsedilebilir. Ancak öğrenciler çatışma konuları dışında bazı hassas meselelerde Konya insanının tavrını ve tarzını da kanıksamış görünmektedir. Söz gelimi kız ve erkek öğrencilerin birlikte kalması gibi genel ahlak kuralları içinde değerlendirilen konularda gösterilen hassasiyetin öğrenciler farkındadır. Bu mahallede öğrencilerin aynı evde kız-erkek birlikte kalması onaylanmaz yargısına katılım oranı %52,1 düzeyindedir.

Bosna Hersek Mahallesi'nde öğrencilerin kendi aralarında geliştirdikleri komşuluk ilişkilerinin yerli halk ile geliştirilemediği görülmektedir. Bosna Hersek Mahallesi'nde yaşayan yerli halk ile öğrenciler arasında iyi bir komşuluk ilişkisinden söz etmek mümkün görünmemektedir. Zira öğrencilerin %46,5'i komşuluk ilişkilerinin olmadığı yönünde görüşe destek vermişlerdir. Öğrencilerden yalnızca %21,5'i komşuluk ilişkileri hakkında olumlu görüş bildirmişlerdir.

Öğrencileri doğrudan ilgilendiren ve sıklıkla dile getirilen şikâyet konularının başında mahallede öğrencilere ilişkin çıkarıcı yaklaşım gelmektedir. Bosna Hersek Mahallesi'nde yaşayan insanların öğrencilerden menfaat elde eden, onlardan geçinen tipler olduğu yargısına öğrencilerin toplamda %57'si katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu veri, öğrencilerin önyargı ve olumsuz kanaatlerini açığa çıkartmış ve somutlaştırmıştır

Öğrencilerin en fazla çatışma yaşadıklarını ifade ettikleri diğer bir sorun esnaflardan duyulan rahatsızlıktır. Bu ifade de bir üstteki yargı ile doğrudan ilişkili olan hatta yukarıdaki yargının sağlaması niteliğindedir. Buna göre, öğrencilerin toplamda %56,1'i mahalle esnafının öğrencilerden haksız kazanç sağladığını düşünmektedir. Bu yüksek oran öğrenci ve Konya karşılaşmasında esnafın rolüne ilişkin son derece önemli bir veri sunmaktadır.

"Bosna Hersek Mahallesi'nde insani ilişkiler yoktur, çıkar ilişkileri vardır" yargısı öğrencilerin %48,4'ü tarafından paylaşılan bir kanaati yansıtmaktadır. Diğer bazı sorularda da dile getirilen şikâyet konularından biri olarak çıkar ilişkilerinin insani ilişkileri geride bıraktığı düşüncesi bu verilerde de açığa çıkmıştır. Öğrencilerin en belirgin şikâyet konularından biri olan ve kendilerinin ekonomik açıdan sömürüldüğü düşüncesinin en yalın ifadesidir. Bu yöndeki düşüncenin zemini güvensizlik ve aidiyet yoksunluğu olarak diğer sosyal hayat öğelerine yansımaktadır. **Gerçekliği sorgulanabilir olsa da öğrencilerin zihninde bir önyargı olarak yer alması bile** Bosna Hersek Mahallesi'nin insan imajını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu önyargıların ileri boyutlardaki tezahürü ise 'öğrenci eşittir para' şeklindeki bir algıya zemin hazırlamaktadır. Mahallede parası olmayanın değersiz olacağı kanaati bir anlamda sosyal dışlanmanın yahut kabulün şartlarını ortaya koymaktadır. Kısaca ifade edildiğinde öğrencilere göre, Bosna Hersek Mahallesi'nde yaşamının yolu para ile mümkündür.

Bosna Hersek Mahallesi'nde güven sorunu çeşitli şekillerde dile getirilmiştir. İstismar edilmemek için uyanık olmayı salık veren bir başka ifadeye öğrencilerin %49,1'i destek vermişlerdir. Bu durum öğrencilerin Bosna Hersek Mahallesi hakkındaki kanaatlerini yansıtmamanın ötesinde hayata bakış açılarını göstermektedir. Her an dikkatli olmak ve olumsuz bir şey olabilir düşüncesinde olmak öğrencilerin yaşamları üzerindeki denetim sorununu göstermektedir. Mahallede düzen ve otorite

sorununun dile getirilmesinin belki de bu özenetim ve güvenlikçi bakıştan kaynaklandığı söylenebilir.

Güvensizliğin bir diğer boyutunda tedirginlik yahut her hareketi dikkatle yerine getirme yer almaktadır. Öğrenciler "bu mahallede her konuda çok dikkatli olmak gerekir" yargısına %51,9 oranında destek vermişlerdir. Güvensizliğin yalnızca mahalle ile ilgili olmadığı genel bir güvensizlik ve tedbirli olma halinin yaşandığı da dikkati çekmektedir. Ancak Bosna Hersek Mahallesi'ne ilişkin dile getirilen kanaatlerin olumsuzluk içeren kısımlarında güven sorunu kendini açıkça ortaya koymaktadır.

Bosna Hersek Mahallesi hakkında oluşan şehir söylentilerinden birinin gerçek olduğu yüzdelerle görülmektedir. Öğrenciler "Bosna Hersek Mahallesi'nde geceleri başka bir hayat yaşanır" (%52) söylemini onaylamıştır. Mahalle ve şehir arasındaki farklılığı vurgulayan bir yargı olarak bu söylem farklı konularda da olumsuz düşüncelerle pekişmektedir.

Bosna Hersek Mahallesi öğrenciler için hem bir imkân hem bir tehdit olarak görülmektedir. Zira mahallenin öğrenciler tarafından yoğun olarak tercih edilmesine rağmen bazı endişe ve güvensizlikleri de barındırdığı açıktır. Bu anlamda "Bosna Hersek Mahallesi'nde her türlü entrika döner" yargısını öğrencilerin %56,3'ü onaylamıştır. Bu durumda Bosna Hersek Mahallesi'nde yaşamının bir anlamda mecburiyet iktiza ettiği sonucu çıkmaktadır. Bölgenin çeşitli imkânları ve öğrencilere yönelik cazip gelen fırsatlarına karşın yine de öğrencilerin kendilerini yeterince güvende hissetmedikleri söylenebilir. Öğrenciler mahallede güvenlik ihtiyacının arttığını düşünmektedirler. "Bosna Hersek Mahallesi'nde güvenlik ihtiyacı/sorunu günden güne artmaktadır" yargısını öğrencilerin %55,6'sı onaylamaktadır. Bu konu mahalle için önem arz eden konulardan biridir. **Aslında bu durum talep edilen içi boşaltılmış özgürlük alanının çok kısa sürede bir tehlide dönüşme potansiyelinin yansımasıdır.** Nitekim Nicel Halk Araştırmaları da bu savımızı destekler veriler sunmaktadır. Başka bir ifadeyle, öğrenciler hem toplumun kültürü ile çelişen tavır ve tutumları toplumsal kontrolden bağımsız biçimde yaşamak isterken, diğer yandan bu sözde özgürlük alanının beraberinde getirdiği sorunları bir tehdit olarak nitelendirmektedir.

SONUÇ

Konya, hem şehir merkeziyle geniş, hem de kültürüyle eski bir yerleşim yeridir. Orta Anadolu'nun merkezinde

yer alan Konya, diğer büyükşehirlere nazaran göç dalgalarıyla hızlı nüfus değişimleri yaşamamış bir büyükşehirdir. Bu durum kendine mahsus özellikleri koruması ve sürdürmesine sebep olmuştur. Bu durumu yakın dönemde değiştiren ise öğrenci yoğunluklu kısa dönemli nüfus hareketlilikleridir. Özellikle Bosna Hersek Mahallesi'ne öğrenci nüfusun sirayet etmesiyle mahallenin son onlu yıllarına damga vuran bir değişim yaşanmaktadır. Öğrenciler bölgeye farklı bir kültürü taşımış, yeni form ve anlamlarla şehre dâhil olmuşlardır. Bu süreçte çeşitli direnç ve karşı çıkışlar yaşanmıştır. Bu durumun da olası etkisiyle üniversite öğrencilerinin sahiplendiği Bosna Hersek Mahallesi'nde şehre uzak ve öğrenci yoğunluklu yeni bir yaşam formu inşa edilmiştir. Böylece öğrenciler için bir imkân yaratılırken, şehir ve mahalle arasında da doğal bir mesafenin oluşması kaçınılmaz olmuştur.

Bosna Hersek Mahallesi öğrenciler için pek çok açıdan imkânlarla ve kolaylıklarla dolu bir mahalle olarak zaman içinde gelişim göstermiş, buna bağlı olarak da öğrenciler bu mahallede yaşamı tercih eder olmuşlardır. Öğrenci kültürü ve ekonomisi olarak da değerlendirilebilir olan bir etkinlik alanı mahallede hızla gelişim göstermiş, gerek esnafın farklı iş kollarında doğrudan öğrenci merkezli girişimleri, gerekse öğrencilerin beklentilerini manipüle ederek onların mahalleye yerleşmelerini sağlayan araçlar mahalleyi aktif bir piyasa haline getirmişlerdir. Özellikle dönem başlarında ve dönem boyunca hızlı bir ekonomi piyasası üretilirken, bunun diğer sosyo-kültürel çıktıları da söz konusu olmaktadır. Şehirden uzak ve farklı bir yaşam döngüsü, kurallar, ilişkiler, beklentiler, talepler hepsi kendine mahsus bir yaşama tarzını mahalle için mümkün kılmıştır.

DİPNOT

- 1) Bu çalışma "Bosna Hersek Mahallesi Araştırması" başlığında gerçekleştirilen saha çalışmasından ENDERUN DERGİSİ TARAFINDAN ÖZETLENEREK hazırlanmıştır. Verilerin detaylı analizine ve farklı boyutlarda daha kapsamlı çözümlerine "Kampüs Mahallesi" başlığında yayına hazırlanan kitap çalışmasında yer verilecektir. Bu metinde yalnızca öğrencilerle gerçekleştirilen nicel araştırmanın verileri yer almıştır.
- 2) Prof. Dr., Selçuk Üniv. Sosyoloji Bölümü, Öğretim Üyesi, kalver@hotmail.com
- 3) Doç. Dr., NEU Sosyoloji Bölümü, Öğretim Üyesi, koyuncuahmet42@gmail.com
- 4) Yrd. Doç. Dr. Selçuk Üniv. Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, maliyademir@gmail.com
- 5) Yrd. Doç. Dr. NEU, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Öğretim Üyesi, ugurcaglak@gmail.com

SÖYLEŞİ; ŞERAFETTİN KALAY EĞİTİM İMKÂNI VE MEKÂNI OLARAK CAMİLERİMİZ

ENDERUN: Sayın Hocam; Nasipse bu dergimizin 12. Sayısını mart ayı içerisinde "MEKÂN VE EĞİTİM" dosya konusu ile çıkarmak istiyoruz. Bu dosya konusunun altında "EĞİTİM İMKÂNI VE MEKANI OLARAK CAMİLERİMİZ" özelinde sizinle bir söyleşi gerçekleştirmek istedik. Ricamızı kırmayıp vakit ayrdığınız için okuyucularımız adına sizlere teşekkür ederiz.

M.Ş. Kalay: İnşallah hayırlara vesile olur.

ENDERUN: SAYIN Hocam müsaade ederseniz önce cem olmaktan/olabilmekten başlamak isteriz. Hz. Adem'in Cennette tüm fizyolojik ihtiyaçlarını giderebileceği ortamda kendine bir arkadaş istediğini nasıl anlamamız gerekir?

M.Ş. Kalay: İnsanın fitratında kendi cinsinden olanlarla kaynaşma duygusu vardır. Âdem Aleyhisselâm da bu

fitratla yaratılmıştır. Havva validemizin yaratılışı ve aralarındaki ünsiyet de bunu gösterir. Hatta insan ismi "ünsiyet" ile aynı köktendir ve bu manadan alınmış olması diğer ihtimallerden daha yüksektir. Nitekim "enîs", dost, kaynaşan, yakınlık, sıcaklık duyan demektir.

İnsanlar uzak, tabiatla iç içe olunabilecek, zihin dinlendirecek bir yazlığı olan kişiye hayretle soruyorlar: "Çok güzel bir yazlığın var, yazın neden oraya çekilip başını dinlemiyorsun? Bahçenle uğraşıp kuş seslerine kulak vermiyorsun!"

Cevabı şöyle olmuştur: "Evet, bahçe güzel, kuş sesleri güzel, hava güzel, çiçekler güzel. Ancak yolu uzak ve sarp. Orada dost yok, gelip gidenim yok, sohbet edenim yok."

Günlerdir sahralarda yalnız başına ilerleyen bir bedevî yalnızlık duygusunu bastırmak için uzaktan duyduğu çakal seslerini, kurt ulumalarını kendine dost edinmiş, onlara cevap verip, onlarla teselli olurken arkadaşı deve çobanına seslenen bir başka çobanın sesini duyunca "Bu insan sesi!" diye haykırarak nasıl sevinç duyduğunu anlatır.

Evet, insan ne kadar rahat, ne kadar varlık içinde olursa olsun kendi cinsinden bir başka varlıkla kaynaşmaya muhtaçtır. Onun için Rabbimiz; **"Kaynaşıp huzur duymanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet geliştirmesi onun varlığı ve yüceliğinin delillerindedir. Doğrusu bunda düşünen, tefekkür eden bir topluluk için gerçekten ibret vardır."**(Rum, 30/ 21) buyurur. Bu mana başka âyetlerde de vardır. İnsanın kendi cinsinden eşinin olması ayrı bir nimettir, dostlarının olması ayrı bir nimettir. Hemen hemen hiç kimse varlık içinde de olsa insanlardan uzak bir adada tek başına ömür doldurmak istemez. Bizi

bizden iyi bilen rabbimiz kendi cinsimizden eşlerimizin olmasını büyük bir lütuf ve nimet olarak zikreder.

Dikkat ediniz İbrahim Aleyhisselâm Hâcer Vâlidemiz ile küçük İsmail'i Mekke'de bırakıp giderken Hacun denilen mıntıkaya gelince ve Hâcer'in görmediği bir noktaya ulaşınca kendisini daha fazla tutamamış Rabbine şöyle yalvarmıştı: **"Rabb'im! Ben âlemden bir kısmını Senin Mukaddes Beyt'inin yanında, ekim-dikim olmayan bir vâdiye yerleştirdim. Rabb'im! Namazlarını hakkıyla edâ etsinler istiyorum. İnsanlardan burayı arzulayıp gelen gönüller olsun. Onları çeşitli meyvelerle rızıklandır; umarız ki şükrederler."**(İbrâhîm, 14 / 37)

Bu son derece insan fitratından dile gelen, zekice bir duâ idi.

"Rabb'im! Namazlarını hakkıyla edâ etsinler" demek, hem onları koru, hayatta kalsınlar ve İslâm'ı yaşayanlar olsunlar demektir.

"İnsanlardan burayı arzulayıp gelen gönüller olsun." demek yalnız kalmasınlar, kaynaşacakları, konuşacakları, yardımlaşacakları, gerektiğinde dertleşecekleri insanlar olsun, yalnızlık çekmesinler demektir.

"Onları çeşitli meyvelerle rızıklandır" demek, dünyanın değişik yerlerinde ne kadar çok çeşitli meyve var. Bu diyarda ise ne ekin ne ağaç, dolayısıyla meyve yok. Onlar da farklı meyvelerden tatsınlar demektir. Hepsini bir duaya sığdırıvermişti.

Onlar yaşadı, yalnız kalmadı, nice meyvelerden de tatma imkânı buldu. Yalnız kalmamaları için dua ayrıca dikkat çekiciydi... Bunun gibi daha nice misal sıralamak mümkündür...

ENDERUN: Rabbimiz Kâbe'nin yeryüzüne konulan ilk ev" olduğunu söylüyor. Yeryüzündeki ilk evin bir mescit ve kiblegâh olarak tayin edilmesini nasıl okumalıyız.

M.Ş. Kalay: Âyette dile getirilen "ilk ev" den murat "ilk ibadethane" yani "ilk mescid" olsa gerektir. Ancak ilk ev denilmesi, Kâbe'ye de "Beytullah" (Allah evi), "Beytü'l-Atik" (Tarihin derinliklerinden gelen ev) isimlerinin kullanılması ayrıca ibretliktir. Ancak Allah adına ve Allah'a ibadet için inşa edilen bu bina, bize insan medeniyetinin Mescid çevresinde

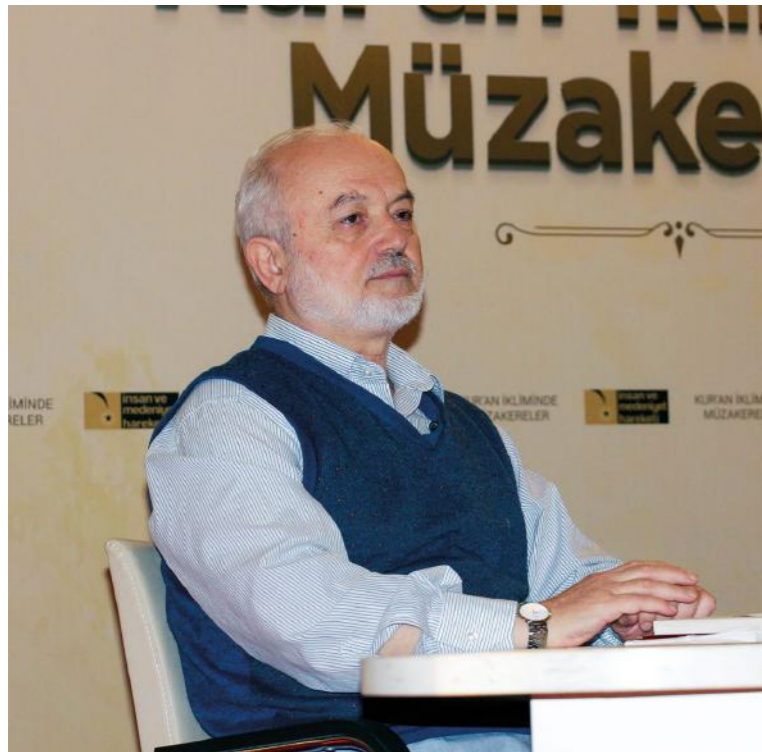

halkalanmasının istendiğini gösterir. Hz İbrahim'in Filistin'e döndükten sonra Mescid-i Aksâ'yı inşa etmesi de böyledir. İçinde mescid bulunmayan bir beldede, bir mahallede hayır yoktur. Bir belde kurulurken de, gelişip büyürken de ilk düşünülmesi gereken o beldenin mescididir. En güzel, en çok göze çarpan, en merkezi yerde o olmamalı, şehir veya kasaba planlaması ona göre yapılmalıdır.

ENDERUN: Hocam tam da bu noktada sorarım. İslam'ın hicretle başlayan Medine'de bir medeniyet inşasında Peygamberimizin mekân tasavvuru nasıldı? Bu tasavvurda Mescid-i Nebevi hangi öncelikler ile inşa olundu...

M.Ş. Kalay: Bende sözüzaten bu noktaya getirecektim. Allah Rasûlü^(sav) hicret ettiğinde ilk önce Medine yakınlarındaki Kuba köyüne indi. Bu köy şimdi Medine'nin bir mahallesi haline geldi. Rasûlullah^(sav) burada sayılı gönler kaldı. Kendisine "Hoş Geldin" demek isteyen Medineliler burada yanına geldi. İlk hicret hatıraları hurmalıklarla donanmış bu köyde yaşandı. Bu köyde dikkat çeken bir şey de Rasûlullah'ın daha yorgunluğunu atmadan kaldığı evin arkasındaki hurma kurutmak için kullanılan küçük bir meydanı mescid haline getirmesiydi. Sonraki günlerde de bu mescidi unutmadı. İnsanları bu mescid-i ziyarete teşvik etti.

Rasûlullah^(sav) Medine'ye geçince aynı dikkat ve titizliği Medine'de gösterdi. Yol yorgunluğunu atar atmaz, Kasvâ'nın ilk çöktüğü alan hakkında bilgi aldı. Arsanın sahibi olan Sehl ile Süheyl'i isimli iki delikanlıyı yanına çağırdı. Delikanlılar da Neccar Oğullarındandı. Hasad mevsiminin ardından hurma kurutulan arsalarından çok da istifade edemiyorlardı.

Allah Rasûlü Ebu Eyyûb'un evine indiği andan itibaren namazlar bu arsada, cemaat halinde açık alanda kıldırıyordu. Gençler bundan bahtiyarlık duyuyorlardı. Arsaları artık Allah için secde yeri idi. Namazı kıldırmanın Allah Rasûlü^(sav) olması ayrı bir bahtiyarlıktı.

Efendimiz onlara bu arsaya mescid yapmak istediğini, rızaları olursa arsayı satın alma arzusunda olduğunu söyledi. Arsalarına mescid yapılması gençler için ayrı bir sevinç ve iftihar vesilesi olurdu. Böyle bir şerefe ermenin sürûru içinde; "Ya Rasûlallah! Biz karşılığında bir şey istemiyoruz; hibe ediyoruz!" diye cevap verdilerse de Efendimiz karşılıksız olmasına razı göstermedi, arsanın değerini ödeyerek onu mescid yapmak üzere delikanlılardan satın aldı.

Kısa sürede coşkulu bir gayretle zemin kazıldı, tesviye edildi, temel yerleri hazırlandı. Kısa zaman içinde mescidin duvarları yükselmeye başladı. Allah Rasûlü^(sav) kerpiç taşıyor, azm, şevk ve coşkusuna şahid olduğu bu insanlar için mısralarla duâ ediyordu:

"Allah'ım! Gerçek hayat, elbet âhiret hayatı, yurt âhiret yurdu. Ensâr ve muhâcire rahmet eyle! Senin rahmetin sonsuzdur."

Ensâr ve Muhâcirler büyük bir saadet, şevk ve sürûr içinde şiirler okuyarak, Rahmân'a hamd ü senâlar ederek mescidi bina ettiler.

Artık mü'minler nerenin merkez olduğunu, nerede bir araya geleceklerini, Allah Rasûlü'nü nerede bulacaklarını biliyorlardı. İnşa edilen bu mescid, Allah Rasûlü'nün en çok imamette bulunacağı, içinde nice âyetlerin ineceği, nice sahâbînin gelerek İslâm'la şeref bulup kelime-i şehâdet getireceği, nice hatıraların yaşanacağı, nice cihad ordularının hazırlanacağı mescid oldu...

Sonraki yıllarda da nice ilim-irfan ehlinin, âlimlerin, fâzılların yetiştiği, nice mücâhidlerin Allah'a secde ettiği, nice yiğitlerin, fedakârların yan yana saf tuttuğu ve nice hayırların, hatıraların sinesinde toplandığı bir mekân oldu.

ENDERUN: Mescid-i Nebevi'nin fonksiyonlarını ve bu fonksiyonların icra edilme/uygulama süreçlerindeki insan-mekân-şehir ilişkisi nasıldı? Sorumluluk dağılımları nasıl şekillendi?..

M.Ş. Kalay: İnsan nasıl başka insanlara yakın olmayı, onlarla ünsiyet kurmayı arzularsa aynı şekilde belli bir mekâna bağlı olma, mal, mülk edinme arzusu

da taşır. Bu insanın fitratında vardır. Çocukların kendilerine ait eşyaya nasıl sahip çıktığına, hoşuna giden şeylerin kendisine ait olmasını istediğine bakınız. Oyuncaklarına, elbiselerine, ayakkabısına sahip çıktığı gibi evlerine, arabalarına, bahçelerine de sahip çıkar. Sadece insanlar fert olarak değil cemiyet ve millet olarak da mekân bağına ihtiyaç duyarlar. Kendilerini o mekânda olunca daha güvenli ve huzurlu hissederler. Yurt, şehir, alıştığı mahalle bunların başında gelir. Çalışmalar için de mekân gereklidir. Belli bir mekânın, belli bir merkezin olması, bu merkezin geniş ve kullanışlı oluşu çalışmaların verimine ve çeşidine tesir eder.

Müslümanlar hicret edince ve hicret yurdu Medine'de kendilerine kem gözlerle bakanlar olmayınca, kardeşlik duyguları bütün olumsuzlukları bastırınca hızlı bir canlılık başlamış, faaliyetler artmış, ferdilikten yepyeni bir devlet kurma merhalesine geçilmiş, sayılı yıllar içinde Yemen ile Bizans toprakları arasında hiçbir devlet yokken dünyanın iki dev İmparatorluğu olan Bizans ve Pers İmparatorluklarına meydan okuyan bir devlet oluşmuştu. Bu devletin merkezi Medine, Medine'nin merkezi Mescid-i Nebî idi.

İbadetlerin merkezi olduğu gibi, buluşmanın, dertleşmenin, ilim tahsilinin, problemleri çözmenin, istişarenin, heyet ziyaretlerinin, askerî hareketlerin, maddî ve manevî ihtiyaçlara çare bulmanın da merkeziydi.

Sabahın alaca karanlığında, zekât develerine saldırı olduğunda, bakıcılarını şehit edilip develer kaçırılmaya çalışıldığında ava giderken durumu gören ve ne olduğunu çabucak kavrayan genç Seleme İbn Ekva^(ra) tehlikeyi haber vermek için Sel' Dağının yamacından Medine'ye doğru dönerek "Vaa Sabahâh!" diye bağırmişti. Sabah namazından evine yeni dönmüş olan birçok sahabî sesi duyunca ne olduğunu bilmeden atına atlayarak "Tehlike var, Rasûlullah'ın bize ihtiyacı olur" şuuruyla gelmiş mescidin önündeki meydana yerini almıştı. Herkes böyle bir durumda nereye geleceğini biliyordu.

Mescid-i Nebevi içerisinde sayısız ilim ve zikir halkası kuruldu. Bu halkalar Rasûlullah^(sav) mescidde iken onun çevresinde kurulduğu gibi dışarıdan gelerek Rasûlullah'ın da bu halkalara katıldığı, hepsinin güzelliğine vurgu yaptıktan sonra daha çok ilim halkalarını seçtiği bir hakikattir.

Rasûlullah^(sav) harpte ele geçirilen esirleri bile mescidin yanında kurulan gölgeliklere yerleştirdi. Bu davranışından hissettiğimiz onların Mescid'e gelen sahabîleri görmesi, zengin, fakir, genç, yaşlı ve sosyal durumu ne olursa olsun bir safa dizilişlerine, birlikte Rabbimize secde edişlerine, birbirleriyle kaynaşmalarına, dağılırken yapılan ayaküstü sohbetlere, Peygamber Efendimizin onlara davranışlarına, onların Peygamber Efendimize hürmet ve sadakatlerine, birbirleriyle olan kardeşliklerine şahitlik etmesi, namazda okunan sûreleri ve yapılan konuşmaları dinlemesidir. Bunların esirler üzerinde nasıl bir tesirinin olduğunu daha sonraki günlerde Müslüman olanlarından anlıyoruz.

Sonraki günlerde de Mescid-i Nebî'nin bu özelliği farklılıklar göstererek devam etti. Rasûlullah'ın vefatından sonra İslâm âleminde ilk ilim kutbu haline gelen şehir Medine'dir. Bunda Mescid-i Nebî'deki ilim halkalarının tesiri büyüktür. Sonra Kûfe olmuştur.

Orada da Abdullah İbn Mes'ûd'un Kûfe Mescidi'ni ilim merkezi haline getirişinin tesiri çok büyüktür. Arkasından da Mekke özellikle ilim kutbu olmuştur. Oranın merkezi de şüphesiz Mescid-i Haram'dır. Medine daha çok hadis ilminin, Kûfe fıkıh ilminin, Mekke tefsir ilminin kutbu olmuştur.

ENDERUN: İslam tarihinde özellikle de daha büyük şehir merkezlerdeki camilerimizin namaz haricindeki eğitim fonksiyonları nelerdir? Bu bağlamda İmam-ı Azam'ın, İmam Mâlik'in ve daha nice âlimlerin, büyüklerimizin camileri kullanma yoğunlukları nasıldı?

M.Ş. Kalay: Belki söze aziz sahabî Abdullah İbn Mes'ûd^(ra) ile başlamak uygun olsa gerektir. İbn Mes'ûd^(ra) cami merkezli örgün eğitimi andırır bir sistemle geride en çok ilim ehli yetiştiren sahabidir.

Osmanlıdan sonraki yıllara intikal eden âlimlerin en büyüklerinden, belki de en âlimi ve gerçek bir muhakkik olan Şeyhu'l-İslâm ders vekili Muhammed Zahid el-Kevserî bu aziz sahabînin geride 4.000'lik bir ilim, bir âlim ordusu bıraktığını söyler. Bunların 17 kadarının müctehid seviyesinde olduğu ilmî bir hakikattir. Ebu Hanife'ye göre tabiînin en âlimi ve İbrahim en-Nehaî'nin hocası olan Alkame İbn Kays onun talebesidir. İslâm tarihinde en uzun kadılık yapan ve verdiği hükümler sonraki asırlar için emsal hükümler olan Kadı Şüreyh yine onun talebesidir. Bu âlimler Kûfe mescidinde yetişmiş kimselerdir.

İbn Mes'ûd gibi toplu eğitim olmasa da Abdullah İbn Ömer'in Mescid-i Nebî'de yetişen talebeleri de hadis ve fıkıh ilminin kaynağı haline gelmiştir. Uzun yıllar Mescid-i Nebî'de ders halkaları olan İmam-ı Mâlik, İmam-ı Darî'l-Hicre diye anılmıştır.

Basra'da Hasenü'l-Basrî'nin ilim dolu sohbetleri tarihin unutulmazları arasındadır. Bunlar bütün İslâm diyarına serpilli mescidlere cereyan eden ilim halkalarının güçlü zincirleri idi. Bu meclislerden sayısız hatıra tarihe miras kalmıştır.

Ebu Hanife'nin Kûfe'deki ilim halkası tam bir ilim şurası olarak anılır. İlim tarihindeki en güzel müzakereli dersler belki de onun ilim halkalarında yaşanmıştır. Yetim ve annesine bakmak zorunda olan Ebu Yusuf'un yevmiesini (bu günün ifadesiyle bursunu) vererek okutuşu ve müctehid seviyesine yükseltişi ayrıca yâd edilmelidir. Her mesleğin bir piri zikredilir. Burs verenlerin piri olarak da herhalde Ebu Hanife^(ra) anılmalıdır.

Mescidlerde asırlar boyu herkese açık dersler olmuş, umuma ders takrir eden ilim ehl-i "dersiâm" olarak anılmıştır. Nice ilim halkalarında Sahih-i Buharî, Sahih-i Müslim, Sünen-i Ebu Davud, Muvattâ' gibi hadis kitapları, nice akide ve fıkıh kitapları tedris dilmiş, icazetler verilmiştir.

Mescidleri çerçeveleyen medreseler veya medreselerin güney tarafına kubbelerin bulunduğu yere inşa edilen mescidlerin manzarası ayrı bir güzellik taşır...

ENDERUN: Sayın hocam bugüne gelmek isteriz ama öncelikle bugüne kadar insanlığın tarihinde ve sosyalleşme biçimlerinde mabet neye karşılık gelir?

M.Ş. Kalay: Mekke ve Medine'deki ibadetleri ve tarihi dokuyu yâd etmek için Mukaddes Diyar'a diye bir kitap kaleme almıştım. Orada Medine'deki tren istasyonu ile hemen onun yanında duran Merhum 2. Abdülhamid'in yaptırdığı Hamidiye Camiini yâd ederken "Bu binaları görünce hemen "Mukaddes Gurbette" iki hemşeri **görmüş gibi olacak, onların sizden birer parça olduğunu hissedeceksiniz. Trenlerin ısıklık çalarak ilerlemediği bu diyarda çok defa bir istasyonun varlığını yadırgayacak, onun garipliğiyle siz de garipleneceksiniz. Sanki o, bir türlü ahbine vefâ göstermeyen, sözünde durup gelmeyen yolcusunu bıkmadan, usanmadan, yorulmadan, darılmadan bekleyen hazin bir duruşla duruyorlar, bekleyişinin ne kadar süreceğini bilmeden ölümüne bekliyorlar" demiştim. Camiler de öyle. Yerlerini bütünüyle dolduran olmadı. Madde ile manayı onlar kadar buluşturan çıkmadı. Yıllar önce kaybettiklerinin ümitle yeniden dönüşünü bekliyorlar.**

Ezan-ı Muhammediye okunduğunda yan yana saf tutan şehrin valisi, mahallenin bekçisi, caddelerin

temizlikçisi, çarşının esnafı, zanaatkârı, askeri, polisi, hocası, talebesi, yaşlısı, genci... vardı. Bu bütünlüğün ve yakınlığı sebep olduğu güzellikler vardı... Şimdi unutulmuşluk veya ihmal edilmişlik var. Yaşlılar ve boş saflar var. Yıkılmaya yüz tutan duvarlar da var. Gayesinin dışında kullanılan külliyeler de var. Mescidler aleyhine yıllar süren saldırılardan sonra filizlenmeye başlayan umutlar da var...

Camileri çevreleyen külliyele düşünün ne demek istediğimi anlarsınız. Daru'l-Hadis, Daru'l-Kurrâ, Fıkıh, Akide, Mantık gibi ilimlerin tahsil edildiği medreseler vardı, imarethaneler vardı, kütüphaneler vardı, bimarhaneler (hastahaneler), sebillerve daha niceleri vardı... Caminin içinde de halkalar... Bütün bunların gelirini temin eden bedestenler, çarşılar... Şehir dışında zeytinlikler, narenciyeler ve farklı bahçeler de vardı. Ezan okunduğunda talebeler, hocalar, külliyelerde çalışanlar, caminin hizmetinde bulunanlar, hastahanelerinde, kütüphanelerinde bulunanlar hep mescide akarlar, saflardaki yerlerini alırlardı... Camilerimiz hasretle onların torunlarını bekliyor...

ENDERUN: Camilerimizin eğitim amaçlı kullanımı bağlamında İmam Gazaliyi ve Nizamiye medreselerini bir dönüm noktası olarak düşünebilir miyiz? Tarihi süreçte cami medrese ilişkisi nasıl olmuştur? Birbirlerini beslemişler midir yoksa belli dönemlerde belli gerilimler oluşmuş mudur?

M.Ş. Kalay: Camilerin eğitim amaçlı kullanılması Asr-ı Saadet'te Mescid-i Nebi ile başlamıştı. Ashab-ı Suffe'nin tamamı ilim talebesiydi. Burada yetişen ilim ehli yeni Müslüman olan ve İslâm'ı nasıl yaşayacağını bilmeyen kabilelere gider, hocalık eder, örnek olur, namaz kıldırır, Kur'ân öğretir, ders verir, zekât toplama ve dağıtımını gerçekleştirirdi. Orada bilen ve yaşayan kişi olarak İslâm'ı temsil ederdi. Unutmayınız bu gaye ile yeni Müslüman olan kabilelere gitmek üzere yola çıkan ve Bi'r-i Maûne denilen kuyu başında mola vermişken bin kişilik bir ordu tarafından kuşatılarak şehid edilen 70 sahabinin tamamı ashab-ı suffedendi. Abdullah İbn Mes'ûd da ashab-ı suffedendi. Sonraki yıllarda onlara hocalık edenlerdendi. Ebu Ubeyde İbn Cerrah (ra), Muaz İbn Cebel(ra) de öyle... Nizamiye medreselerinin kuruluşuyla camilerin yanında medreseler oluşmaya başlamış, biraz daha farklı nizami eğitime geçilmişti.

Hiçbir zaman cami ile medrese arasında gerilim olmamıştır. Farklı ve çeşnili tekkelerin ortaya

çıkmasıyla sebebiyle bazı tatsızlıklar yaşanmıştır. Hallac-ı Mansur 'da olduğu gibi bazı haddi aşan sözler ve iddialar olsa da bunlar ferdi sayılacak sınırdadır kalmıştır. Müesseselere mal edilmemiştir.

Bu gün "Vahhabilik" veya "Tekfircilik" olarak adlandırılan zihniyetin de "Berbehârilik" gibi tarih içinde kökleri hoş olamayan hadiselerle sebep olmuştur. Bunları da ne camiye, ne de medreseye nisbet etmek doğru değildir.

Evet, cami ile medrese birbirini beslemiştir. Camilerin yakınında ayrı bir ilim merkezi olarak Nizamiye Medreseleri ile kendini göstermiştir. Ancak Asr-ı Saadet'ten beri bu yakınlık zaten vardı. Abdullah İbn Mes'ûd Küfe mescidine girip ışıldayan gözlerle gelişini bekleyen ilim talebelerini görünce dayanamayıp "Siz benim kalbimin cilasası, gözümün nûrusunuz." derdi. Caminin içi, dışı dolu olurdu. Bu bereket elbette medreseye dönüşecekti... Dönüştü ve giderek gelişti.

Süleymaniye'de, Fatih'te, Sokullu'da, Sultan Ahmed'de, Şehzadebaşı'nda, Beyazıt'ta, Yeni Cami'de, Ulu Cami'de, Yıldırım Bayezid'de olduğu gibi Medrese ile cami iç içe yaşamaya devam etmişlerdir. Ezanın okunuşuyla camiye akan ilim yolcularının nasıl bir manzara arz edeceğini zihninizde canlandırınız. Hayali bile güzel...

ENDERUN: Osmanlı da cami ve vakıf ilişkisi bağlamında neler söylenebilir...?

M.Ş. Kalay: Dikkat edilirse camileri kuşatan külliyelerden bahsederken değişik vakıflara da vurgu yapma ihtiyacı duyduk. Osmanlı medeniyetinde cami ve külliyele vakıfsız düşünmek mümkün değildir.

Esasen vakıf ana hatlarıyla iki kısma ayrılır. Birincisi, aslî gaye için yapılan vakıflar. Bunlar camiler, medreseler, bimarhaneler, imarethaneler, hastahaneler, kütüphaneler, sebiller, dârülacezeler, kervansaraylar ve benzerleridir. İnsanlarımız faydalansın, sadaka-i cariyede bulunan kimselere dua etsin, öldükten sonra da hakka hizmet devam etsin duygusuyla yapılan vakıflardır.

İkincisi ise aslî vakıfların gelir kaynağı olsun, onların varlığını ve devamlılığını sağlasın diye yapılan vakıflardır. Bunlar daha çok gelir getiren gayr-ı menkullerdir. Daha tafsilatlı ifade ile dükkânlar, çarşılar, bedestenler, bağlar ve bahçelerdir... Halen çoğu gayelerinin dışında kullanılsa da niceleri ayaktadır.

Şaşıracağınız misaller vereceğim. Meselâ Kapalı Çarşı, Bayezid Camii ve Külliyesinin vakfıdır. Bu gün Kapalı Çarşı'nın bir yıllık geliriyle yeni cami inşa edilir. Çarşı para kesmeye devam ederken caminin iskeleler içinde boynu bükük bekleyişi ibret vericidir. Aynı şekilde Mısır Çarşısı Yeni Camii'nin ve külliyesinin vakfıdır. Bakırcılar çarşısı Süleymaniye Camii'nin ve külliyesinin vakfıdır. Karaköy'de Perşembe Pazarı'nda tarihi taş duvarda bir mermer göreceksiniz. Size oradaki bedestenin Büyük Ayasofya Camii'nin vakfı olduğunu söyler. Aynı şekilde Bursa Ulu Cami ile yanındaki kapalı çarşının bağı böyledir. Antalya'da şehir merkezinden Kır Camii tarafına doğru giderken "Karakaş Narenciye Bahçesi" diye dev bir bahçe göreceksiniz. Bu bahçe "Üç Kapılar" diye anılan Bizans'tan kalma Hadriyanus kale kapısının karşısındaki Karakaş Camii'nin vakfiyesidir. Narenciyeden elde edilen paranın tek kuruşu camiye gelmeye de böyledir. Selçuklulardan kalma camii halkın topladığı paralarla uzun yıllar süren bir restorasyondan geçmiştir. Bunun gibi daha niceleri vardır. Vakıflar zeytini ve zeytinyağı olarak belli merkezlerde satılan zeytinler ve yağlar camiler, medreseler ve imarethaneler için vakfedilen bahçelerin zeytinleri ve zeytinyağlarıdır.

Osmanlı da kurulan vakıflar, çeşitleri ve gayeleri bir ülkenin aslî ihtiyaçlarını giderdikten sonra daha nelere el uzattığının, iyi niyet taşıyan gönüllerin neler yapabileceğinin misallerini taşır ve üzerinde ayrıca çalışılmalıdır.

ENDERUN: Osmanlıdan Cumhuriyete geçişteki yaşanan kırılmalarda camilerimizin bilinçli olarak işlevsiz bırakıldığını okuyoruz. 1950'lerde ise Demokrat Parti'nin ürettiği iklimle hızlı olarak cami inşaatları artıyor. O günde bugüne büyük ve gösterişli camilere sahip olmak cami içindeki cemaate sahip olmaktan daha çok önemsenmekte... Bu konuda sizin gözlemleriniz ne yöndedir... Nedenleri ve sonuçları bakımından neler söylemek istersiniz?

M.Ş. Kalay: "İşlev" kelimesini de, "işlevsiz" kelimesini de çirkin buluyorum. İnsanlar gibi kelimelerin de nesep bağı vardır. Ananası, babası belli olmayan kelimeleri kullanmayınız. Sadece camilerimin eli kolu bağlı hale getirilmedi. Bu nevi kelimelerle geçmiş ilmi mirasımız da yok edilmeye çalışıldı. Ecdadımızla bağımız koparıldı. Dünyanın hiçbir yerinde bir nesil önceki eserleri okuyup anlayamayan bir başka millet yoktur.

Camilerimizin hizmetleri sadece dondurulmadı, camilerimiz de, devam edenleri de yok edilmeye, yavaş yavaş bitirilmeye çalışıldı. Diyanet İşleri Başkanlığı da daha ilk maddede ifade edildiği gibi "dini bir kuruluş değil, idari bir kuruluştur." Daha doğrusu, camileri, Kur'an kurslarını ve görevlilerini kontrol altında tutmak için kurulmuş bir müessesedir. İslâmiyeti tahrif ve aslî yapısından uzaklaştırmak için de kullanılmaya çalışılmıştır. Ancak durmadan kaynayan pınarların, akmaya devam eden nehirlerin durdurulmadığı, yapılan barajların ilânihaye durdurulmaya yetmeyeceği, gün gelip önüne açılan çukurları, gölleri, yapılan barajları doldurup taşmaya başlayacağı ya da akış için menfez vermek zorunda bırakacağı gibi yol bulmuş ve akmaya devam etmiştir. Kurutulduğu zannedilen ağaç yeniden yeşermiştir.

İslâm'a da ve İslâm'ın şiarlarından biri olan camilere de düşman olan zihniyet 1950'li yıllarda halk tarafından cezalandırılınca ve hürmet duyan bir idareyi başa getirince gurbete düşüp vatan hasreti çeken insanımız gibi minarelerden dökülen ezanları duyunca gözyaşlarını tutamamış, sokaklara çıkarak sevinçten birbirine sarılmışlardır. Sanki İslâm'ın bütünü geri döndü hissine kapılmışlar, devamı da gelir ümidiyle gözlerini gelecek günlere çevirmişlerdir. Cami inşaları da bu özlem, hasret ve ümidin eseridir.

Bu arada İslâm düşmanlığıyla pirim yapamayanlar kılık değiştirerek yeniden meclise sızdılar. Farklı çalışmalar sergilense de, yetmeyince ihtilallere başvurulsa da hakka akan ırmağın akışı durdurulamadı.

Ancak yapılan camilerin içi doldurulmadı, şuurlandırma inşa kadar hızlı ilerleyemedi. Derinlerden(!) gelen hamleler de gençliğin iman ve ahlak çerçevesinde filizlenip gelişmesine mâni olmak için elinden geleni ardına koymadı.

Rahman'a kul olmak yerine İblis'e uşak olmayı seçenlerin nasıl bir hırs ve gayretle çalıştıklarını görüyoruz. Bizler onlardan daha çok, daha azimli, daha isabetli ve sabırlı çalışırsak Rabbimizin bizi muvaffak kılacağına inanıyoruz. Unutulmamalıdır ki mü'minlerin gayretleri bereketlenerek bereket bulur. Bu gayretler ne kadar isabetli, yerli yerinde, iyi niyetli, ne kadar birlik ve beraberlik içinde olursa o kadar katlanarak verim verir.

ENDERUN: Bugün devlete bağlı olarak Diyanet, Milli Eğitimden sonra en fazla personele sahip kurum olmaktadır. Yine diyanetin bütçesinin çok büyük bir

çoğunluğu personel gideri olarak kullanılmaktadır. Tüm bu imkânların verimli olarak kullanıldığını düşünüyor musunuz? Daha verimli kullanılması için personel seçiminden, süreç yönetimine varıncaya kadar ne gibi ıslahlar gerekmektedir? Genel olarak tavsiyeleriniz nelerdir?

Birçok camimizin sadece namaz saatlerinde insanların bulunduğu mekânlar olduğunu görmekteyiz. Daha sık ve yoğun karşılaşma ve buluşma mekânı olarak camilerimizde tüm müstemilatı ve avlusu ile ne gibi imkânlar üretilebilir, neler yapılabilir?

M.Ş. Kalay: İslâmî gayret içinde olanlar baskı ve dayatmaların üzerlerindeki tesirini bütünüyle atamamışlardır. Onun için bürokrasinin soğuk ve donuk yüzünün en çok görüldüğü yerlerden biri şüphesiz Diyanet'tir. Bir diğeri de İmam-Hatip Liseleridir. Diyanet idari bir kurum olmanın bütün özelliklerini gösterir. Hac sırasında yapılan toplantıya gelirken şirketlerin verdiği elbiseyi giymedi diye sürgün edilen müftüleri biliyoruz. Talimatların farz ve vaciplerin önüne geçirildiğini de biliyoruz. Eğitim merkezlerinde verilen bilgilerin daha çok hangi alanda yoğunlaştığını da...

Asıl vazifeleri önderlik ve irşad, İslâm'ın güzel yüzünü temsil olan imamların, müezzinlerin, hatiplerin zaman anlayışına bağlı memur zihniyeti ile nasıl hareket ettiklerini, vaizlerin fincancı katırlarını ürkütmemek için nasıl titiz davrandıklarını, talimatların dışına çıkmadıklarını ve bunu şiddetle savunduklarını, nice hakikati gizlemeyi de bu ihtiyatlı davranışla bağladıklarını da sık sık kendilerinden duyuyoruz. Öyle olunca da halkla kaynaşmaları çok zor, aradaki mesafe uzak, duyulan güven az oluyor.

İşin garip tarafı bu hakikat diyanet tarafından ısrarla kabul edilmiyor.

Ne zaman önder olması gerekenler önderliğe uygun yetiştirilirse, söylenen sözler gönülden gelirse, Allah rızası bütün rızaların üstünde tutulursa, güzel sözler güzel amellerle buluşursa o zaman akan ırmak daha gür çağlar, aslı mecrasına daha çabuk döner. İmkânlar da daha verimli kullanılır...

Camiler yine ders halkalarıyla dolabilir, çevresini kütüphaneler, yoksullara el uzatan mekânlar sarabilir, vakıflar, belediyeler camilerle bağ kurarak nice hayra vesile olabilir, cami avluları, uygun hale getirilen bahçeleri nice fuarın, buluşma vesilesinin alanı haline gelebilir...

ENDERUN: Camilerimizin mahalle kültürüne ve mahalle sosyolojisine daha çok katkı vermesi nasıl sağlanabilir?

M.Ş. Kalay: Önce halkı yeniden camiye ısındırarak. Camiye birkaç vakit gelmeyen "Acaba kardeşimizin başına bir şey mi geldi?" şuru canlandırılarak. Dostunu görmek, onunla görüşmek isteyenini onu vakit namazında bulacağı kanaati kalplere yerleştirilerek.

ENDERUN: Bu konuda cami mimarisini ve çevresini ne kadar önemsememiz gerekir?

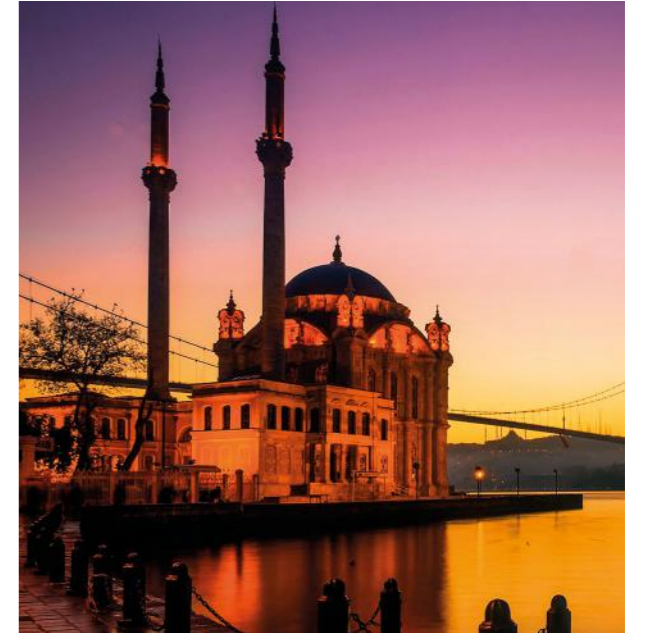
M.Ş. Kalay: Elbette önemsememiz gerekir, çünkü yer imkânı çalışma imkânı ve çeşitliliği getirir. Ferahlık şevk artırıcıdır. Sorunuzun özeti budur. Gerisini siz tamamlayınız.

ENDERUN: Cami ve çocuk dediğimizde özellikle yaz kuran kursları aklımıza gelmektedir. Çocuklarımızın diğer zamanlarda da cami iklimiyle buluşması nasıl sağlanabilir?

M.Ş. Kalay: Yaz tatillerinde çocuklara yönelik faaliyet elbette güzel ve özlenen bir gayret. Çünkü bu ülkede yakın tarihlerde çocuklara Kur'an öğretmenin yasaklandığı da oldu. Ancak bütün gayretlerin başarıya ulaşabilmesi için önce sevdirmesi gerekir. Yeknesak bir elif cüzü okutmak veya evde durduğunda yaramazlıklarına katlanılamayan çocukları evden uzaklaştırmak hedefli bir çalışmanın verim vermeyeceği açıktır.

Nizamî ders saatlerine, yazıları ve okumayı toplu gerçekleştirecek metotlar uygulamaya, şuur kazandırıcı ve sevdirci hamleler yapmaya, çocuklar fıtrat gereği hareketliliği severler, gayretleri hareketlendirmeye ihtiyaç vardır... Önlerinde gıpta edecekleri, maharetlerini ve bilgilerini takdir edecekleri ağabeyler bulunmalıdır.

Camilerimizin nasıl olması ve ne yapması gerektiğini tarihe bakarak, Mescid-i Nebî'ye, Mescid-i Haram'a, Kûfe Mescidi'ne, Fatih Camiine, Süleymaniye'ye, Eyüp Sultan Camiine ve çevrelerini saran binalara bakarak anlamak mümkündür. Onları koruyup kollayan hayırseverlere, onlar için yapılan vakıflara bakarak anlamak mümkündür. Anlayana onlar çok şey anlatacaktır.

ENDERUN: Hocam çok teşekkür ederiz.

M.Ş. Kalay: Ben de teşekkür eder, muvaffakiyetler dilerim. Sözümüzün sonu Rabbimize hamdimizdir.

ULU CAMİ'NİN GÖLGESİNDE...

▲ MUAZ ERGÜ

Yaşadığımız bu çağı adlandırmak için en uygun kelimelerden biri sanırım hız. Zaman hızla akıyor, insanlar hızla bir yerlere gidip geliyor. Yaşamımız âdeta bilmediğimiz bir yerler yetişmenin telaşı içinde geçip gidiyor. Yaşamımızı sürdürdüğümüz her yerde bu hızın ritmine uygun olarak tasarlanmış ve dizayn edilmiş. Evlerimiz bir evden, meskenden ziyâde otel gibi. Herkesin işi gücü var, vakti yok. Hızlı, hemencecik ne yaparsak yapalım. Yemek yiyeceksek çok hızlı, hal hatır soracak hemen... Yemek yediğimiz, oturup çay, kahve içtiğimiz mekânlar, kafeler, muhabbetimiz çok hızlı... Her yerde makineler var. Yemeklerimiz hep ekmek arası, fast food, aparatif... Çayı, kahveyi iki dakikada yapıveren makineler... Hayatımız kolaylaştı, elimizi ılık sudan soğuk suya sokmuyoruz. Yağmurda ıslanmıyoruz, rüzgârda sallanmıyoruz... Geceleyin gökyüzündeki ayın şarkısına eşlik edemiyoruz. Gecemiz gündüzümüz birbirine karışmış vaziyette. Bu hızın ve telaşın içinde yanımızdan, önümüzden akıp giden dünyanın farkında değiliz...

Günümüzdeki hızın yanında, bu kadar telaşın arasında bir de görüntü, görünme, görünür olma durumu söz konusu. Neonlar, ışıklar, camlar, renkler, reklamlar... Büyük alışveriş merkezlerinin vitrinine konulmuş insanlar, dünyaca ünlü markaların esir aldığı zihinler...

büyük mağaza zincirleri, restaurant zincirleri, kafe zincirleri... Steril, devasa, ruhsuz mekânlar ...

Genel çerçevesini çizdiğimiz bu dünyanın içinde ruhu olan, insana değer veren, kelamın gücüne inanan insanları doğal olarak bu mantalite sıkıyor, boğuyor. Bu yapaylık bir süre sonra işkenceye dönüşüyor. Ruhu olan, tarihiyle ünsiyeti olanlar daha sahici yerler arıyor. Daha iddiasız ama ruhu olan, derinliği olan, değer katan yerler...

Ben Tarsus'taki böyle bir yerden bahsedeceğim. Tarsus Ulu Camii'den... Avlusunda oturup soluklandığımız, yüzyıllara meydan okuyan kesmetaştan duvarlarına yaslandığımız, duvardaki her oyuğa, her çizgiye bir menkıbenin yüklendiği Ulu Camii'den... Ve avlusundaki çay ocağından..

Tarsus içinde yaşayanların da pek farkında olmadığı bir medeniyetler merkezi. Taa Antik Çağa kadar uzanan bir tarihi var. Farklı medeniyet ve inanç gruplarının gelip geçtiği, geriye silinmez izler bıraktıkları bir yer. Bugün ne kadar silik ve tanımıyorsa geçmişi o derece parlak ve bilinen merkezlerden. İşte Ulu Camii 9. yüzyılda Abbasiler dönemimde inşaa edilmiş. Bizans buraları ele geçirince kiliseye çevrilmiş. Ulu Cami'de 1579'da Ramazanoğlu Beyi Piri Paşa'nın oğlu

İbrahim Bey tarafından yaptırılmış. Ulu Camii aynı zamanda Cami-i Nur adıyla da anılır. Camide Şit ve Lokman Peygamberler ve Abbasi halifesi Me'mun'un makamları da yer alıyor. Arkasında Bilal-i Habeşi mescidi var. Geçmiş dönmelerde ticaretin kalbi olan Kırkkışık Bedesten'i camiyle bitişik.

Tamamı kesme taştan yapılmış Ulu Camii avlusuyla birlikte nefes alınacak, muhabbet edilecek, tarihin derinliklerine dalmak için modern zamanlar dehlizi. Etrafında birçok eski yapı ve konak yer alıyor. Buralar ticari anlayışla değerlendirildiğinden Ulu Camii daha insanı çeken ve içine alan bir yapıda. Burası yüzlerce yıldır tüm vakarıyla dimdik ayakta. Çevrenin ya da modern kafelerin bütün sun'iliğine rağmen burası taşıyla, havasıyla gerçek. Gerçi geçen yıllarda şadırvanının yanında rengarenk güller vardı. Tamirat ve tadilatın sonra her yer taşla, betonla doldurulmuş.

Burada oturup çayınız içerken ve en önemlisi dostlarınızla muhabbet ederken güneşin batışının, karanlığın inişinin, rüzgarın, yağmurun farkına varırsınız. Zaman canlıdır âdeta. Belki de buraya toplanmanın, burada görüşmenin altında yapaylığa, samimiyetsizliğe isyan yatıyordur.

Ulu Cami avlusunda toplanıp sohbet ederken, çay içerken arkadaşlar, dostlar en azından biz kendimizi ispatlama, zengin gösterme, hava atma derdinde olmayız. İstanbul Fatih'teki Duvardibi gibi burası da bir açık akademi hüviyetinde. Sirtınızı asırlık duvarlara dayamanın güveniyle ve bir dini mekânda

yer almanın terbiyesiyle oturursunuz.

Bu mekânların müdavimleri arasında mutlaka bilge kişiler olur. Üstüne başına bakıp bu adam bir şey bilmez önyargısıyla hareket etmezseniz eşsiz bir sohbetin ve irfanın iklimine girersiniz.

Nedense bu tip tarihi mekânlardan Allah dostları, yolcular, meczuplar ve kediler eksik olmaz. Bunlarla bereketlenir vakit.

Hasıl-ı Kelam: Tarsus Ulu Camii avlusu bütün koşuşturmaların, kaygıların, endişelerin, hızın yörüngesinden çıkıp; durup düşünme, kendini dinleme şansı verir insana. Askıda çayı ile, gül şerbetli karsabbacı ile samimi dostluklar sunar.... Benim gibi insanlar da varmış çok şükür deme imkânını verir...

MEKÂNSIZ EĞİTİM

▲ BAYRAM YILMAZ

*"Uzaktan seveceğim haberin olmayacak..."**

Mekan ve Eğitim dosyamızı hazırlarken uzaktan eğitim üst başlığında niyetimiz bir trend olarak internet tabanlı olarak uzaktan uzağa verilen eğitimlerin yaygınlık oranlarını, verimliliklerini, ekonomik piyasasını öğrenmeye çalışmaktı. Yine Anadolu Üniversitesinin yıllar önce başlattığı, son birkaç yıldır da Erzurum Atatürk Üniversitesi tarafından da uygulanan "Uzaktan Eğitim"inin işlevselliğini sorgulamak, uzaktan eğitim uygulamalarının avantaj ve dez-avantajlarını görebilmek, göstermekti.

Aralık ayında Çin'de başlayan, kamuoyunda "Corana Virüsü" olarak bilinen pandemik (küresel) salgın yüzünden tüm dünyada insan insan ilişkilerini ve temasını en aza indirmeye yönelik tedbirler alınmaya ve uygulanmaya başlandı. Bu tedbirler den biri olarak ülkemizde ilk ve orta dereceli okullarda iki, Üniversiteler üç hafta (şimdilik) eğitime ara verildi.

Dünyada ve ülkemizde veri aktarım alt yapısının (internet, telekomikasyon teknolojileri) kullanıcı kitlesinin artması ile birlikte her insan bilgi konusunda üretici ve tüketici olabilme imkânlarına sahip oldu. Bu teknolojik altyapı sayesinde her yerin pazar haline gelebildiği, maddi değer biçilebilen her şeyin kolaylıkla alınabildiği-satılabilirdiği bir zemin oluştu. Otobüs, uçak biletlerinin internetten alındığı, dondurma tezgâhının, tespihin, evin, arabanın, maddi değeri konulabilen her bir ürünün internetten alınıp, satılabildiği, getirilebildiği bir dönemi yaşamaktayız. Ülkemizde dünya ortalamasının üzerinde kullanılan E-Ticaret uygulamalarının ürün olarak da, ciro olarak da yaygınlaştığına şahitlik etmekteyiz. Dünyanın en zenginlerinin üretim yapan insanlardan daha çok aracılık yapan insanlardan oluştuğu bir evreye doğru da hızla gitmedeyiz. Dünyada en fazla video içerik barındıran youtube kanalı içerik üretmiyor, dünyanın en büyük alışveriş sitesinin kendine ait bir ürünü yok, kitap sipariş ettiğimiz portalların kitapla bir ilgisi yok, internetten en fazla yemek siparişi alan firmanın mutfağı yok... Yaptıkları; üreten ve tüketen

arasındaki bağlantı halkası olmak. Bunun üzerinden bir ücretlendirme politikası ile gelir havuzunu doldurmak. Konu ticaret olduğunda mesele karşılıklı menfaat yani "vin- vin" zemininde kalabilir. Yinede sağlam bir altyapıya sahip olmanın şart ve bu alt yapıda bu **altyapıyı oluşturanlar tarafından her türlü faaliyetin** görülebilir olmasının riskleri üzerinden düşünmek gerekmektedir. Özellikle ulus devletleri bile aşan bir organizasyona tabi olduğunda buradan gelebilecek etki ve manipülasyonları, kişisel ve ulusal tehditlerin nasıl aşılabileceğine yönelik bir imkân var mıdır bilemiyorum ama öğrenmekte isterim.

Yeşilay başta olmak üzere devlet kurumlarının bağımlılık konusunda "teknoloji ve sosyal medya bağımlılığı" konularında çalışmalar yapmaya başlamaları, teknoloji ile ilişkimizin "patojenik" hale dönüşebildiğinin göstergesidir. Zaman ve mekân içinde çok fazla iletişim ve etkileşim halinde olmamız zamanla bağımlılık durumuna dönüşebilmektedir. Özellikle bağımsızlaşma isteğinin çok fazla olduğu yaş dilimlerinde gencin ebeveynlerden, büyüklerinden bağımsızlık isteği ve arayışı onu farklı ve tehlikeli bağımlılıkların/ alışkanlıkların sarmalına sokabilir. En basitinden bir sigara örneğinde bile alışkanlık/bağlılık önce istek ile başlayıp sonra tutkuya dönüşmekte, günün sonunda bir zaaf ve yumuşak karnınız olmaktadır. Okul yolumun üstündeki bir duvara yazılmış yazıyla ifade edecek olursak "istersem bırakabilirim dediğim her şey kanıma işlemiş..." durumuna düşmek çok olası bir ihtimaldir.

Günümüzün dünyasında teknoloji kullanımı bakımından askeri teknolojiler her zaman diğer sektörlerin önünde, ön açıcı olmuştur. Bunun temel motivasyonu rekabet ve güçlü olma hırısıdır. Bugün yaygın kullanılan İnternet (world wide web- dünya çapında ağ) ağı 1960'larda Amerika'nın askeri bilgi transferi arayışları üzerinden geliştirilmiştir. Alışverişlerimizde büyük kolaylık sağlayan Barkod uygulaması soğuk savaş yıllarının uzay yarışlarının

ürettiği parça kodlama sisteminden yadigardır. Askeri kullanımdan sonra yeni teknolojiler ticaretin konusu ve ticaretin kolaylaştırıcı unsurları olarak hayatımızda yer bulmaya başlamıştır. Her zaman eğitimin ticaretin arkasından geldiği dijital süreçlerde de kısa bir süre öncesine kadar sınırlı ve anormal olan "uzaktan eğitim" uygulamasının öngörülenden de çok kısa sürede normal olan haline gelmesi uzak bir ihtimal olmaktan çıkmıştır.

Konumuz eğitimin bugünkü halleri olduğu için bugüne hangi arayışların neticesinde geldik önemlidir;

Eğitimin tarihi olmasa da okullaşmanın tarihi Sanayi Devrimi ile başlar. Sanayi devrimi sonrası fabrikalardaki işçileri organize etmek için insanların dillerini ve kültürlerini ortaklaştırma ihtiyacı oluşmuştu. Çünkü fabrika tarzı üretim bireylerin ustalıklarına değil birlikte yapabildikleri işbölümü becerisine dayanmaktaydı. Sanayi devrimi ile başlayan uluslaşma sürecine paralel; dil başta olmak üzere kültür öğelerinin benzeşmesi ve ortaklaşması devlet olabilmeyen zorunlu uygulamasıydı. Zorunlu eğitimi doğuran süreç ulus devletler için bireyin anayasal hakkı olan öğrenim görme hakkında daha çok, devlet ideolojisini benimsemiş, olabildiğince bu ideolojik çerçeve içinde, tek anlayış ve kültürle

bezenmiş bireylerden oluşan bir toplum ortaya çıkarmak düşüncesi idi.

Okullaşma sürecinin birey açısından motivasyonu; unvan sahibi olmak, eğitilmiş olmak tarihin her döneminde statü sahibi olmanın yolu olarak görülmesidir. Sahip olduğunuz bireysel öğrenme becerilerinizle muktedirlere daha fazla hizmet edebileceğiniz bir sürece girmek ve bu sürecin sonunda da daha fazla kar elde edip görece başladığınız noktadan daha iyi konuma gelebilmekteydiniz.

Eğitimin devlet ve toplum için gerekliliği; insanlara meşruiyet paradigmanızı, geleneğinizi, toplumsal hiyerarşiyi ve üretimin parçası olabilmeleri için gerekli bilgi ve becerileri öğretebilmeyen zorunluluk olmasıdır. Birey açısından eğitimin zorunluluğu ise; Toplumda değer görebilmek için toplumda değerli olanı öğrenmeniz, ona sahip olma zorunluluğunuzdur.

İnsanın bir kişiden alabileceğiniz bilginin sınırlı olması bilgili insanların ve bilginin kaynağı olan kitapların bulunduğu merkezlere ihtiyacı ortaya çıkardı. Aynı zamanda tek bir seferde çok daha fazla insana eğitim ve öğretim verebilmek için okullar son derece gerekli ve işlevsel organizasyonlardı. Kütüphaneler devlet ve toplumlar için kıymetli birer kaynak, kitap koleksiyonları gücün ve güçlü olabilmeyen göstergeleriydi.

Tüm bunlarda asıl olan kolay ve pratik olarak insanı bilgiye ulaşmasıydı. Davranış bilimlerinde ve beceri gerektiren nitelikler içinde uygulamayı görmek önemli olduğu için öğretmenler, hocalar, üstatların değeri günümüze kadar muhafaza edildi.

Okullar ve eğitimin tarihi; toplumların, insanın ürettiği en örgütlü organizasyon olarak “devlet”in serencamından bağımsız oluşmamıştır. Bugüne kadar ulus devletin tarihine paralel olarak içeriği ve biçimi belirlenen eğitim, world wide web-dünya çapında ağların bilgi konusunda sınırları önemsizleştirdiğinden dolayı başka bir “hal”e bürünmesi de kaçınılmaz olacaktır.

Ne demeye çalışıyoruz kısmında -yanlış anlaşılacak temennisiyle- kendimizi ifade edecek olursak;Ulus devletler en son 20. Yüzyılın hikâyesiydi, 21. Yüzyılda ise geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin avuntusu. 2000 sonrası doğan ve çocuk olan (en yaşlısı 25) kuşağın geneline baktığımızda hangi yerel, milli kültür ve alışkanlıklara sahip? Dinlediği müzikten, takip ettiği moda akımına, içtiği içeceklerden duygularını ifade ederken kullandığı “emoji”lere kadar artık dünya vatandaşı olmayı en üst saygın kimlik olarak kabullenmiş, her türlü yerel değeri umursamamaya başlamış bir kuşakla muhatapız. Bu kuşak dünyanın herhangi bir yerindeki müzik gurubunun “army”si olan, elinden bırakmadığı telefonların dünyanın öbür ucunda üretildiği, biz önemsesek de ulusal sınırlar ile kendini bağlamayan, dünya vatandaşı olmakla övünürken bunun hiçbir yere ve hiçbir şeye bağlı olmamak anlamına geldiğini bilmeyen, bu bağımsızlık yanılımasının çok daha tehlikeli bağımlılıkları kolaylaştırdığını da pek fark edemeyen, bu kültür karmaşasını da umursamayan sayıları milyarları bulan bir genç kuşak üretilmiş durumda.

Artık okullarımızda 10 dk.lık bir teneffüste tüm öğrencilerimiz ellerindeki 5.5 inçlik ekranda kaybolduğundan disiplin sorunlarının yaşanmadığı bir evreye ulaştık! Ders başladığında 17 yaşında parmak kaldıran evladımızın bizden istediği “hocam tuvalete gidebilir miyim?” sorusuna olumlu cevap vermemiz. “evladım demin teneffüsteydik.” açıklamasına (tartışmanın saçmalığını boş verdik.) “hocam demin yoktu.” cevabı sonraki hali pür melalimizin önsözü...

Bu gidişi fark etmek kolay da önüne geçebilmek hiç kolay değil. Çünkü öncelikle farkında olmalıyız ki

o 5.5 inçlik ekranda oynayan “şey” in arkasındaki sermaye ve akıl her türlü ulus devlet aklından çok ötesinde. Dolayısı ile o akilla yarışmak baştan kaybetmeyi kabullenmektir. “Kazanmamın bir yolu var mı?” bilmiyorum ama kaybetmemenin yolu o kulvara girmemektir.

Çok etkili bir yol olarak; gencimizi erken yaşlardan itibaren hayatın gerçekleri ile buluşturmak, kendisi ve ülkesi için katma değer üretecek üretim süreçlerinde bulundurmaktır. Ulus devlet gibi dünya ölçeğinde etkisi ve modası azalan organizasyonlarda ısrarcı olmaktan önce ve öte; aile olmak, toplum olmak, millet olmak, ümmet olmak, insanlık ortak paydasında tüm dünya halkları ile halkları sömürcülere karşı birlik olmanın yollarını aramaktır.

Çağımızın zaman ve zemininde bir türlü isteneni veremeyen, format gereği de verme imkânı olmayan okullaşma ısrarından vazgeçmeliyiz. Öğrenci olmaktan uzaklaşıp talebe olabilenlere her türlü nitelik artırıcı imkan ve organizasyonu sunmalıyız. **Talebin olmadığı, oluşturulmadığı bir vasatta** zoraki 17-18 ve dahi 19 yaşındaki bir kimseyi lise öğrencisi olarak okulda tutmanın, boşta gezmesin diye kamu kaynakları ile onu üniversitede kayıtlı göstermenin insanımıza ve ülkemize hiçbir faydası bulunmamaktadır.

Mutlaka üniversite okuması gereken orandaki nüfus ise doğru ölçme değerlendirme sistemlerinden geçirilip kendisinin verdiği zamanın ve emeğin karşılığını alabileceği süreçlerde tutulmalıdır. Üniversite gibi seçkin bir sürecin muhataplarının ise kendisine verilen emeğin hakkının verebilmesi, verebilecek insanlardan oluşması gerekmektedir. Bunun yolu ise hak ve sorumluluk bilincine, ülkesi ve insanlık için kaygı ve hedeflere sahip nitelikli talebe ve hocaların birbiriyle buluşabilecekleri karşılaşma mekan ve ortamlarının oluşturulmasıdır.

Teknolojinin tüm veri ulaşma ve ulaştırma imkanlarına rağmen; en basitinden “bir insana nasıl davranılırsa saygı gösterilmiş olur”u bir kitaptan çok bir örnekten daha doğru öğrenebilirsiniz. Bu örneği abdest ve namaz için verebildiğimiz gibi bir salon dansının nasıl yapılacağını öğrenmek üzerinden de verebiliriz. Bizim geleneğimizde önemsenen usul ve adap bilgisi de ancak örnek rol modeller örnek üzerinden aktarılabilir bir niteliklidir.

Upuzun bir girişten sonra başlığımızdaki konumuza dönecek olursak?

Zaman olarak geldiğimiz asr’da ve sahip olduğumuz teknolojik imkanlar sayesinde **bilgiyi insanlara daha kolay ve ekonomik nasıl aktarabiliriz, bu aktarım sürecinde öğrenci açısından bilgi nasıl işlevsel hale getirilebilir, değer üretebilmek için bilgiden öte beceri gerektiren davranış değişiklikleri nasıl daha kolay ve yaygın olarak öğretilir?** Güncel bir tartışma olarak da Büyük büyük okullara/mekanlara bağlılığı azaltan “uzaktan eğitim” ile daha fazla insanı daha kolay/ekonomik olarak eğitebilir mi/eğitebilir miyiz?

Ülkemizin uzaktan eğitim konusunda yaşadığı ilk tecrübe ancak kırklı yaşlarını sürenlerin hatırlayabileceği TRT’nin tek kanallı olduğu dönemlerde yayınlanan Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi konularının tekdüze olarak aktarıldığı (1984 den sonra...) programlardı. Özellikle de İngilizce dersi sunucularından dolayı çok meşhur olmuştu. Programı sunan Zülal BALPINAR’ın yıllardır hiç değiştirmedığı kıyafeti ve saç stili, sarı saçları ve orijinal bıyıkları ile Michei Smith ona eşlik etmesi sayesinde, bu günün tabiri ile çok “fenomen” olmuşlardı. Programlarda kısa canlandırmalar yapılmaktaydı. Yinede insanlar sıkılır. Çünkü TRT yayını bu derslerle açılır, bu dersler bittikten sonra ise önce çizgi filmler (özellikle Voltran’ın oynadığı saatte sokakta çocuk bulamazdınız. Çizgi film bitince de hurra hadi herkes sokağa...) sonra da diğer programlar.

“Eğitimde Teknoloji Kullanımı”nda “Yabancı Dil” dersleri başı çekti. İngilizce öğrenim kasetleri İngilizce öğrenmek isteyenler için çok işlevsel ve popülerdi. Özellikle telaffuz çalışabilmeniz için orijinal bir İngilizce sesinden kasete alınmış konuşmaları dinlemenin ayrı bir havası ve faydası vardı. Kasetlerden öğrenmenin en önemli avantajı dönemin modasına uygun olarak kasetleri değiştirebilmeniz ve çoğaltabilmenizdi. Bir kursa gitseniz bile kasetler sayesinde daha serbest bir zaman kullanımı mümkün olabilmekteydi. Hatta bu dönemlerde (80’lerin sonu-90’ların başı) İngilizce kasetler mağazadan alınma kot giyebilen ergen çocukların “technotronik” müzikleri, en çok da “Pump Up The Jam” ı yüksek volümle dinlerken bile anne terliğine eşlik eden “kafamı şişirdin” itirazlarına “anne öğretmen İngilizce şarkı dinleyin dedi” savunmasına zemin olurdu.

Geçmişe dönük olarak bu örneklerden sonra bugünü için “Uzaktan Eğitim” meselesini

irdelediğimizde literatürün çok zengin olduğunu ifade edebiliriz. **Teknolojinin ve uzaktan eğitimin imkanlarından faydalanarak** öğrendiklerimize baktığımızda;

“Uzaktan Eğitim, çeşitli eğitimsel yöntemler ve teknikler aracılığı ile zaman ve mekân ile bağlantılı sınırlamaları kaldırarak, eğitim faaliyetlerinin yürütülmesini sağlayan, günümüzün popüler eğitim yaklaşımlarından birisidir.” (uemyo.aku.edu.tr)

Birçok eğitim portalında Uzaktan eğitim başlığında kullanılan cümleler olumlu olmakta olup bu eğitim portallarının tamamının uzaktan eğitim uygulamaları bulunmaktadır. Uzaktan eğitim uygulamalarının ekonomik boyutunu çok tesbit etme imkânımız bulunmamakla birlikte **bu alanın -özellikle dil eğitimi başlığında- hem pazar olarak hem de ciro olarak her gün çoğaldığını kesin olarak söyleyebiliriz.** Açıklama mahiyetiyle söylenen tanıtım cümlelerinin ortalarının özeti olarak;

“Anlaşılacağı üzere Uzaktan Eğitim yaklaşımı, zamandan ve mekândan bağımsız bir eğitim ortamı sunarken, fırsat eşitsizliğini de ortadan kaldırabilmekte ve daha esnek yapıda bir eğitim olanağı sağlayabilmektedir. Uzaktan Eğitim, yetişkin eğitimi, çocuk eğitimi, ana-baba eğitimi, kurumlar için hizmet içi eğitim gibi çok çeşitli ve farklı alanlarda gerçekleştirilebildiğinden dolayı, oldukça geniş bir uygulama alanına sahip olduğu rahatlıkla söylenebilmektedir. Bu bağlamda, geleneksel yaklaşımlara göre son derece dinamik bir yapıya sahip olan Uzaktan Eğitim, öğretim programlarında hem konu hem de yöntem bağlamında önemli bir yer tutmaktadır.

Uzaktan Eğitim yaklaşımı detaylı incelendiğinde, işe koşulan eğitimsel yöntemler ve tekniklere bağlı olarak çeşitli alt alanlara ayrıldığı da görülmektedir. Buna göre, İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim yöntemi de günümüzün oldukça popüler Uzaktan Eğitim yöntemlerinden birisi olarak dikkat çekmektedir. Özellikle bilgisayar teknolojisinin önderliğinde sunulan bu yöntem ile öğrenciler, kendilerine uygun zamanlarda; istenilen sıklıkta ve mekândan bağımsız bir şekilde, sunulan dersleri takip edebilmektedirler. Ses, video, grafik, iki boyutlu veya üç boyutlu hazırlanmış animasyonlar ile birlikte, anında geribildirim alınacak şekilde tasarlanmış yapılarla zenginleştirilmiş materyaller içeren bir çalışma ortamı, öğrenciye daha kalıcı ve zevkli öğrenme yaşantıları sağlamaktadır.

İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim>de, etkileşimli web sayfaları, e-posta, dosya transfer platformları, tartışma ve haber grupları, sohbet odaları gibi hizmetler aracılığıyla, öğrenciler ve eğitimciler arasında senkron (eş zamanlı) ve asenkron (farklı zamanlı) iletişim kurulabilmektedir. İnternet ve Web teknolojileri, geniş ölçekte bir alanda, insanlar arasındaki iletişimin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesini sağlamaktadır. Bu yöntem öte yandan çok sayıda farklı öğrenme stilini de karşılamakta, aktif öğrenci merkezli öğrenme çevresini desteklemekte ve gerçek yaşam deneyimlerinin sunulmasına fırsat vermektedir." (uemyo.aku.edu.tr)

Ülkemizde uzaktan eğitim uygulaması yaygın olarak Milli Eğitim bakanlığı bünyesinde açık lise uygulamasında ve Eskişehir Anadolu Üniversitesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi başta olmak üzere üniversitelerimizin çoğunluğunda uygulanmaktadır. Açıköğretim sistemine kayıtlı her öğrenci İstatistiklerde üniversite öğrencisi olarak görülmekte olup ülkemizdeki 8.000.000 (sekiz milyon) aşan üniversitelerden sayılmaktadır.

AÖF mezunları Mezuniyetleri sonrasında resmi olarak "Lisans Mezunlu" olmakta ve sayede Kamu kurumlarında çalışıyorlarsa kademe derece ilerlemeleri alabilmektedirler. AÖF'nin örgün eğitimle karıştırılmalarına yönelik eleştirilerin artmasından dolayı 2017 yılı bahar dönemine kadar uzaktan eğitim yoluyla mezun olabilen yükseköğrenim öğrencilerinin diplomasında ayırt edici bir ifade bulunmamasına karşılık YÖK tarafından 5 Nisan 2017 yılından itibaren "Uzaktan Eğitim" ifadesinin diplomalarda bulunması kararlaştırılmıştır.

Ülkemizde eğitim başta olmak üzere birçok konuda değerlendirme sürecin kazandırdıkları üzerinden yapılır ve sonuç pozitif yorumlanır. Uzaktan eğitim başta olmak üzere sağlıklı değerlendirmede bir meselenin sonuç üretirken feda edilen zaman başta olmak üzere maliyetinin ortaya konulması, sürecin sadece bir sonuç (o da genelde diploma olur) ile sınırlanmadan mutlaka "çevre etki değerlendirmesi" ile yapılması gerekmektedir.

Uzaktan Eğitim İle Yüzyüze Öğrenme Arasındaki Farklar, Avantaj, Dezavantajlar (Bu alt başlıkta yenisehir.fandom.com.tr sitesinden faydalanılmıştır.)

Uzaktan eğitim, terimin de vurguladığı gibi öğrenci ve öğretmenin birbirinden ayrı olduğu bir sistemdir. Bu ayrılığın hatları birçok kaynakta genellikle zaman

ve mekân olarak tanımlanmıştır. Yüzyüze öğrenme ise öğrenci ve öğretmenin birbirini görebildiği bir sistemdir. Dünya Bankası'nın eğitime katkı programlarında bu sistem, senkronize ve genelde teknoloji kullanımını gerektirmeyen bir sistem olarak tanımlanmıştır. Uzaktan eğitim; sistemin yapısı gereği (zaman ve mekân bazında farklılık) kullanılan araçlar, değerlendirme yöntemleri ve eğitim planlaması gibi bir çok hususta çeşitlilik göstermektedir.

Uzaktan eğitimin farklılıkları bazen karşımıza avantaj olarak çıkarken, bazen de dezavantaj olarak çıkmaktadır. **Avantajlara örnek olarak, öğrenci kitlesinin niceliğine katkısı** düşünülebilir. **Dezavantajlara örnek olarak ise uzaktan eğitimin bazı durumlarda yetersiz kalması** düşünülebilir. Örneğin; Anadolu Üniversitesi normalde uzaktan eğitim sistemini kullanan öğrencilerine bazı derslerde yüzyüze danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Dahası, İstanbul Aydın Üniversitesi uzaktan eğitim programlarına kayıtlı öğrencilerine tüm dersler için yüz yüze danışmanlık hizmeti vermektedir.

Teknolojik gelişmeler sayesinde günümüze geldiğinde ise disketler, video kasetler, CD-ROM'lar, uydu yayınları, video konferanslar ve İnternet, uzaktan eğitim çalışmalarında önemli bir yer edinmişlerdir. Ancak, uzaktan eğitimin gelecekte eğitim alanında yaratacağı sonuçların olumlu ya da olumsuz olması birçok ülkede tam olarak kararlaştırılmamıştır. Ayrıca geleneksel eğitime yıkıcı bir etki doğurabileceğinden şüphe duyulmaktadır.

Bütün bu sebeplerden dolayı bu iki sistem arasındaki farklar, avantaj ve dezavantajların incelenmesi özellikle uzaktan eğitimin geliştirilebilmesi açısından önemlidir.

Uzaktan Eğitim İle Yüzyüze Eğiti Arasındaki Farklar (yenisehir.fandom.com.tr)

Uzaktan eğitimin tarihi incelendiğinde teknoloji ile birlikte gelişim gösterdiği görülmektedir. Uzaktan eğitimin yüzyüze öğrenmeden temel farklılığı, teknoloji kullanımını olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda günümüzde bu farklılıkların bazıları:

- ✓ Öğrenci ile öğretmenin birbirinden ayrı olması,
- ✓ Kullanılan araçların farklı olması,
- ✓ Uzaktan eğitimin daha geniş kitlelere hitap etmesi,

- ✓ Uzaktan eğitimin teknoloji ile daha fazla ilişkili olması,
- ✓ Değerlendirme sistemlerinin farklı olması,
- ✓ Yer ve / veya zamandan bağımsızlığın sağlanması, olarak düşünülebilir.

Uzaktan Eğitimin Avantajları İncelendiğinde; (yenisehir.fandom.com.tr) bu avantajların eğitimde başarı ile sınırlı kalmadığı görülmektedir. Bilim adamları bu avantajların; eğitimin demokratikleşmesi ve yeni kavramlar oluşması gibi konulara da uzandığını belirtmektedirler. Bu avantajlardan bazıları:

- ✓ Yüzyüze öğrenme imkânı bulunmayan öğrencilere erişilmesi,
 - ✓ Eğitim giderlerinin azalması,
 - ✓ Daha merkezîyetçi bir sistem olması sebebiyle eğitimde kalitenin artması,
 - ✓ Sağlanan imkânlar nedeniyle uzaktan eğitimin daha kolay sürdürülebilir olması,
 - ✓ Teknolojik gelişmelerin daha hızlı transferine imkân sağlanması,
 - ✓ Tüm bireylerin eğitimden eşit yararlanmasının sağlanması,
 - ✓ Bireylerin farklı eğitim gereksinimi duymaları ve mevcut eğitim sisteminin bunu karşılayamadığı durumlarda yeni olanaklar geliştirerek, bireysel , bağımsız öğrenme ile kitle eğitiminin sağlanması,
 - ✓ Geleneksel eğitim uygulamalarındaki aksaklıkları giderici yeni seçenekler yaratılması,
 - ✓ Mevcut eğitimin dışında kalan bireylere eğitim olanağı yaratan yeni modeller yaratılması,
 - ✓ Dünyanın değişik ülkelerinde yaşayan öğrenci ve eğitimciler aralarında etkili iletişim kurma fırsatı sağlanması,
 - ✓ Öğrencilerin uzaktan eğitim ile dünyanın değişik ülkelerinde bulunan üniversitelerin eğitim imkânlarından yararlanabilmesi,
 - ✓ Psikolojik sorunlar yaşayan öğrencilere rahatlık sağlanması (örneğin sosyal fobi) olarak düşünülebilir.
- Uzaktan Eğitimin Yüzyüze Öğrenmeye Göre Dezavantajları** (yenisehir.fandom.com.tr) Uzaktan eğitimin başarısı, kullanılan araçlarda çıkabilecek

muhtemel problemler ile yakından ilgilidir. Milyarlarca dolar harcanarak kurulan sistemlerin dahi kesintisiz hizmet vermekten uzak olması, uzaktan eğitimin dezavantajları konusunda temel bir fikir sağlayabilir. Bu dezavantajlardan bazıları:

- ✓ Kullanılan araçlarda çıkabilecek problemlerin geniş etkiye sahip olması,
- ✓ Öğrencilerin bir kısmının gerekli olanaklara erişememesi (örneğin bilgisayar),
- ✓ İletişim yöntemlerindeki değişikliğin olumsuz etkileri,
- ✓ Altyapı değişikliklerinin eğitim planlarını doğrudan etkilemesi,
- ✓ Öğretmenin sorumluluk alanını etkilemesi sebebiyle ek yük getirmesi,
- ✓ Öğrenme ortamlarında önemli görülen yüz yüze etkileşim ortam ve olanakları ,
- ✓ Öğrenme sürecinde karşılaşılan öğrenme güçlüklerinin anında çözülememesi ve bu durumun ardından gelişebilecek sıkıntılar,
- ✓ Anında yardım görememe ve sorunun giderilmemesinden kaynaklanan davranışların gelişimi,
- ✓ Kendi kendine çalışma alışkanlığı olmayan ve bu yeteneğini geliştirmemiş bireyler için planlama zorluğu,
- ✓ Çalışan bireylerin kendine ayıracakları vakitte ders çalışma zorunluluğu,
- ✓ Laboratuvar, atölye gibi uygulama ağırlıklı konuların işlenmesindeki sınırlılıklar,
- ✓ Öğrenci sayısındaki fazlalık nedeni ile iletişimdeki sınırlılıklar, olarak düşünülebilir. (yenisehir.fandom.com.tr)

Uzaktan eğitiminin imkânları öğrencilerimizin zaman verimliliğini artırmak için mutlaka değerlendirilmelidir. Bu yaklaşım okula destek bir yaklaşım yerine bizzat bilginin içeriğine daha hızlı her zaman ulaşabilme imkânı olarak da kullanılabilir.

Devletimizin nüfusun tamamını 18-19 yaşına kadar okulda tutma ısrarının modası geçmiş bir uygulama olarak kabullenilmesi gerekir. "Çocuk boşta kalmasın, atama bekleyen öğretmenlerimiz mağdur olmasın..." hassasiyetleri siyaseten anlaşılabilir olmakla beraber kesinlikle bilimsel ve eğitim odaklı düşünce değildir.

Zaman insanın en önemli sermayesidir ve güneşte eriyen buz gibidir. Gençlerimizin okullardaki zamanı eğer yerince kıymetlendirilemiyorsa durup iyice düşünmek gerekir. 12 yılın sonunda eğitim sistemimizde tanımlanan yeterlilik seviyesi nedir? Gerçekte bu seviyeye ulaşabilme düzeyi ne orandadır? Yoksa Alev Alatlının ifadesi ile "miş gibi yapmak" hastalığımızın en yaygın görüldüğü mekânlar okullarımız mıdır?

Öğrencinin mezun olma süreçlerinde kendi yeterliliklerinin ve yetersizliklerinin doğru tesbit edilebilmesi kişinin kendisi hakkında doğru öngörülerle gelecek planlaması yapmasına vesile olacaktır. Şu anki eğitim sistemimizin en temel problemi sınıflar ve kademeler arası geçişte kazanılmış olması gerekli nitelikleri doğru belirleyememek ve ölçme değerlendirme kısmında meseleye çok naif yaklaşmaktır.

Tüm toplum kesimleri için eğitim süreçlerinden başarı ile geçmek bir statü ve saygınlık vesilesidir. Saygınlık kriterlerinin kolay ulaşılabilir hale getirmek saygınlığı çoğaltmayacak aksine saygın olabilmeyi hak eden ile hak etmeyen arasındaki farkı azaltarak ilave ölçütlerin oluşması gibi zahmetli ve maliyetli süreçlerin yeniden oluşmasına yol açacaktır.

Şuan uygulanmakta olan sistemimizde başarısızlık gibi bir ihtimali çok düşük istisna olan bir ihtimal haline getirdiğimiz için başarı da takdiri hak etmemektedir. YÖK başkanımız Yekta saraç beyin 12 Mart Kültür Komisyonunda değerlendirmelerinden uzun bir bölümü en güncel fotoğraf olarak -Ayrıca metnin tamamına ulaşmanızın da zorlaştırıldığı bilgisiyle- buraya almak istiyorum. (13 Mart 2020 Cuma 14:01 balıkligol.com) YÖK Bşk. Prof. Dr. Yekta Saraç, TBMM Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu'nda yaptığı konuşmasında dikkat çeken ifadeleri ile "Yüksek puanlarla girilen iyi bir fakülteden oradan mezun olan insanlar kendi alanının dışında üç kelime, üç cümle kullanamıyor, konuşamıyor..."

Giriş sınavından başlayarak, üniversite sayısı, eğitimin, dersin, hocanın kalitesi, mezunların yeterliliği hep tartışma konusu. 8 milyona yakın öğrenci, 170 bini aşkın öğretim elemanı, 129'u devlet, 73'ü vakıf üniversitesi ve 5'i vakıf meslek yüksekokulu olmak üzere 207 yükseköğretim kurumuyla geniş bir üniversite camiasını yöneten YÖK'ün başkanı da sistemden şikâyetçi.

Saraç, yaptığı konuşmada "...Şimdi, değerli vekiller,

şöyle bir durum var: Kuraklaşıyoruz>> ifadelerini kullandı. "Eskiden lise mezunları biliyorsunuz kültürlü insandı. Şimdi üniversite mezunu; çok iyi bir üniversiteden de mezun olabiliyor, alanında çok yetkin olabiliyor, patentleri, projeleri var ama kültür noktasında yani entelektüel düzeyi açısından zayıf oluyor. Sosyal bilimlerle desteklenmesi lazım,..."

"Diyoruz ki bizim bir sosyal bilimler havuzu oluşturalım yani Türk yükseköğretim sisteminde birazcık daha genel kültür düzeyini yukarıya doğru çekelim diyoruz."

"Üniversitelere giriş sınavında "40 temel Türkçe sorusunun, 40 matematiğin en azından yüzde 10'unu arayalım" denildiğini kaydeden Saraç, sıfır çekenlere de değinerek şunları söyledi: Biz dedik ki: 'Eğer yüzde 10'unu ararsak çok ciddi yıkıcı bir sonuçla karşılaşabiliriz, 40'ta 1 arayalım.' Sonra dedik ki son kararı almadan önce: 'Üniversite sınavlarında 40'ta 1'i de aramayalım herhangi birinden 0,5 net yapanın üniversite puanları hesaplanır kabul edelim.' Şimdi, 2018 ve 2019'a bakıyoruz yani gerçekten de çok ciddi bir problem var. **Temel matematik testi veya Türkçe testinden 0,5 net yapamayan-ikisinden birinden 1 tane net yapamayan, herhangi birinden - öğrenci sayısı 42 bin kişi, ciddi bir sayı. Ama biz desek ki: 'İkisinden de yarım puan al, 1'i de istemiyoruz.' Birden rakam kaç çıkıyor sayın vekiller? 600 bine çıkıyor.**

Peki, dedik ki: 'Bir dakika, zekâtın nisabı hani kırkta 1'dir ya biz de 40 soru soruyoruz ya, **40 sorudan 1 tane matematikten 1 tane de Türkçeden yapsın, biz bunu üniversiteye alalım.' desek, o zaman da 735 bin kişiyi dışarıda bırakıyoruz, yapamayan. Şimdi, bizim bunu halletmemiz lazım. Dersek ki: 'Her birinden 1 tane...' Bu, 700 bin kişinin evine '0' pardon 735 bin kişiye '0' olarak gidecek, '0' gidecek.**

Bu, sosyal bir konu bunu da düşünmemiz lazım."

"Türkiye'de en kötü olan şey şu; bilim hayatına da yansıyor, birisine bir etiketi verdiğinizde o etiket ilânihaye, ebediyen onda kalıyor. Profesör oldunuz, hiçbir şey üretmeseniz de profesörsünüz... Profesör olduktan sonra da 'Emekli oluncaya kadar ben kalırım, üniversiteye de uğramam' şeyinin kalkması lazım. Orada hemen iş güvencesi meselesi akla geliyor, ..."

Eğitim camiası olarak bizler ellerimizle sebep olduğumuz bu fecaati görmek istemiyor. Görülmemesi için de basında haber olmasına bile engel çıkarıyoruz. Başta "Maarif Davamız" ile ilgili sorunlarımıza yönelik olmak üzere; **Gerçek çözümler bedeli ne olursa olsun**

gerçeklerle barışık ahlak ve zihin düzeyine sahip olmakla mümkün olacaktır.

Bilginin ulaşılabilirliği için bir okul ortamına ihtiyacınız yoksa okul konusunda ısrarcı olmanın bir anlamı olmayacaktır. Okullarda bilginin kaynağı öğretmen olurken, bilgi öğretmenin dimağından ve tasavvurundan süzülerek aktarılan bir nitelik olması insanlar üzerinde öğretmenin bilgi ve davranış kaynağı olarak etkili olmasını sağlamaktadır. Öğretmenin konuşması, yönlendirmesi, bilgiler arasında ayıklamalarda bulunması bir nevi duygusu olan, değerleri olan, idealleri olan bir insandan tarafından süzülen bir aktarımı cari kılmaktadır.

Kişisel değerlendirmemize göre; uzaktan eğitim meselesinde filmin koptuğu yer tam olarak insan insan ilişkisine duyulan ihtiyacın ortadan kaldırılması oluyor. Saygı duyacağınız bir kimse yoksa saygılı olmak ile ilgili bir davranış formuna ihtiyacınız olmaz.

Uzaktan eğitimde bu eğitim (eğitim kavramı burada düşer) öğrenimde bilginin kaynağı teke indirilmiş, tek bir kaynağın belirginleştiği, farklı olmanın imkanlarının azaltıldığı bir süreci yaşamak zorunda kalacağız.

Uzaktan eğitim denildiği zaman pazar tüm dünya olduğu gibi tedarikçilerde tüm dünya gibi görünse bile pratik bu alanda bir tröstleşme şeklini alacak sonuçta sermayeye ve teknolojiye hâkim olanlar sürece de sürecin çıktılarına da hakim olacaktır.

Bir avantaj olarak ifade edilen "herkesin eşit şartlarda eğitime ulaşma olanağı" gibi afili bir cümle herkesin eşit şartlarda eğitim sunma olanağı olmayacağından dünyada sınırlı merkezlerin biçimlendirdiği bir insanlık durumu ile karşılaşacağız.

Basit bir örnek olarak 1940'larda dünyanın hiçbir yerinde olmayan tek taş pırlanta ile evlilik teklifinde bulunma pratiği 2010 yılına geldiğimizde Marilyn Monroe üzerinden "sonsuz kadar daima" mottosuyla pazarlayanlar sayesinde dünyanın her yerinde "tek taş yüzük evlenmenin şartı" olarak karşılık bulmuştur. 100 yıl öncesinde her ülkenin ve dahi şehrin kendine ait bir kıyafeti var ve yerel imkanlarla üretilip kullanılırken geldiğimiz noktada dünya nüfusunun tamamına yakını tek bir tarza mahkummuş gibi giyinmektedir.

Eğitim sürecinde tüm etkenler içinde en önemli unsur öğrencinin öğrenme motivasyonudur.

Bu motivasyon ihtiyaç ile istek arasında durur. Motivasyonun en büyük kümesi hem ihtiyacı hem de isteği kapsar. Kümenin kapsamını büyütebilmek öğrenme sürecinin kapsamını ve verimliliğini çoğaltmak demektir.

Uzaktan eğitim öğrenme motivasyonu yüksek olan birisi için çok fazla imkân ve kolaylık barındırmaktadır. Özellikle öğrenim teknolojilerinin aynı mekânda olmasına da bilgi kaynaklarına ve öğreticilerine ulaşabilme imkanı vermesi büyük kolaylıklar sağlamıştır. İnternetin alt yapısının yaygınlaşması, yaygınlığına paralel olarak da daha ekonomik hale gelmesi, özellikle ülkemizde kamu imkanları ile çoğu yerde network ağlarına ulaşımın ücretsiz olabilmesi bilgiye ulaşmada insanlarımızı eşitlemiştir.

Uzaktan eğitim konusunu irdelerken özellikle üstünde durmamız gereken konu eğitimin salt bilgiye ulaşmakla mümkün olmayacak bir süreç olduğunu unutmamaktır. Günümüzde gereğinden çok bilgi/ veriye ulaşabilen bir öğrencinin sahip olması gereken en önemli niteliğinin faydalı olanı fark edebilme, veriler içerisinde bilgiyi ayırt edebilme, veri/bilgiler arasında ilişkiler kurup analiz edebilme ve sonuç üretebilmektir. İşte tam da burada uzaktan eğitimin açmazlarını da görebiliyoruz. Uzaktan eğitim yoluyla analiz yapabilmeye becerisini kazanma imkânının olamaması öğretmeni eğitimde öğrenciden sonra 2. önemli unsur halinde tutmaktadır. Günümüzün çok popüler ifadesiyle "öğrenmeyi öğretmek" için "öğrenmeyi öğretecek biri"ne ihtiyaç duyulmaya devam edilmesi uzaktan eğitimin sınırlılıklarındandır.

Başta ifade ettiğimiz uzaktan eğitim konusunun birazda sunulan eğitimin içeriği ile ilişkilendirerek incelenmesi gerektiğidir. Belki bir dil eğitiminde uzaktan eğitimi çok daha işlevsel olarak kullanabilirsiniz belki ama basit anlatımla denize girmeden de yüzme öğrenemezsiniz. Terlemeden, binlerce kez kaleye şut atmadan, rakip ile omuz omuza mücadele etmeden de sporcu olma imkânınız yoktur velev ki binlerce saat spor müsabakası izleyin. Benzer bir örnek olarak; bir metal parçasını mengineye sıkıştırıp onu egeleyerek istenilen ölçülere gelip gelmediğini kumpasla kontrol etmeden, doğru ölçüp ölçmediğinin teyidini hocanızdan almadan bir tesviyeci bir makine mühendisi de olamazsınız diye düşünenlerdeniz. Vesselam...

*Müslüm GÜRSES'in seslendirdiği, sözleri Tahir PAKER'e ait bir Burhan BAYAR bestesi

KUTSAL MEKÂNLARIMIZDAN MEKKE, MEDİNE VE KUDÜS

ALPASLAN ARSLAN

Gerek Türk tarihi, gerekse İslam tarihi açısından kut ve kutsal kavramı oldukça önemli bir yer teşkil etmiş, insanların düşünce dünyasında kişilerin, mekânların ya da zamanların kutsal olup olmadığı konusu hep sorgulana gelmiştir. Bu konuda sorulan başlıca sorular; Nasıl kutlu olunur? Kut alınır mı? Kut verilir mi? Kutun kaynağı nedir? Kutsal ne demek? Mukaddes ne demek? Mübarek ne demek? harem/muhterem ne demek? gibi sorulardır. Özellikle el vermek, silsile-i sâdât (seyyitler zinciri), tasavvufun ilk halkası olan Hz. Ebubekir'e ya da Hz. Ali'ye peygamberimizden geçerken kut nasıl transfer olmuştur gibi sorular toplum tarafından sıkça sorulmaktadır. "Doğum günün kutlu olsun" dediğimiz zaman kutlu olunur mu diye merak ederiz. Türklerde de kut alma meselesi eskilere dayanır. Mesela Anadolu Selçuklu devletininin kurucusu Kutalmışoğlu Süleyman Bey'dir.

Bu tür sorular için bir dosya konusu hazırlamak istiyoruz. Bu sayımızda kutsal mekân, kutsal zaman ve kutsal insan/toplum kavramlarından ilki olan kutsal mekân konusunu inceleyeceğiz. İleriki sayılarımızda kismet olursa diğer iki kavramı da çalışmak istiyoruz.

KUTSAL MEKÂN

Kur'an'da kutsal ile ilgili en çok kullanılan kavramlar mukaddes ve mübarek kavramlarıdır. B-r-k kökenli kelimelerin k-d-s kökenlilere göre daha fazla zikredildiği görülmektedir. Mübarek ifadesi Kâbe, Kur'an, Hz. İsa, gökten inen su, zeytin ağacı, gece ve toprak parçası gibi farklı varlıklar için kullanılmakta, buna karşın mukaddes kelimesi Allah'ı tenzih dışında başka varlıklardan sadece Cebrail ve toprak parçası için (vadi) zikredilmektedir. Bu durumda mukaddes olan mübarek olandan daha üstün bir konuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle her mukaddesin mübarek olduğunu, ama her mübareğin mukaddes olmadığı söylenebilir.

Sami Dillerde Kutsal İfade Eden Kavramlar

"Qdş" terimi Sâmi dillerde kutsal ifade eden terimlerin başında gelmektedir. Bu kelimenin anlamları hakkında birçok görüş ortaya konmuştur. "Ayırma, tahsis etme" anlamında kelimenin "qod" kökünden geldiği ifade edilmekte; "Muhteşem, parlamak" anlamlarında ise kelimenin Akatça "qadaşu" köküyle alakalı olduğu, diğer taraftan kelimenin "izzet" anlamına gelen "kavod" kelimesiyle irtibatının olduğu da söylenmektedir. Ahd-i Atik'in Çıkış kitabında geçen "Buraya yaklaşma, ayakkabılarını çıkar! Çünkü sen mukaddes bir yerdesin" ayetinde geçen mukaddes yer (qodeş)'in tam karşılığı mukaddeslik mekânıdır.

İslam'da Kutsalın kaynağı mutlak olarak Allah'tır ve bütün kutsallıklar ondan kaynaklanmaktadır. Kur'an ve hadislerde kutsiyeti belirtilen varlıklar kaynağını Allah'tan alır ve Allah'ın bir özelliğinin tecellisi etmesi üzerine kutsal olurlar. Bunlar kutsal varlığı güçlü bir şekilde çağrıştırdıkları için kendilerinden öte bir gerçekliği yansıtır durumda bulunmaktadırlar.

Kutsalın Tezahürü/Alanı

Kutsal alan, başlangıcından beri insanlığı cezbeden bir kavramdır. Ona ulaşmak veya onu kendi beşer dünyasına indirme tutkusu insanlık âleminin,

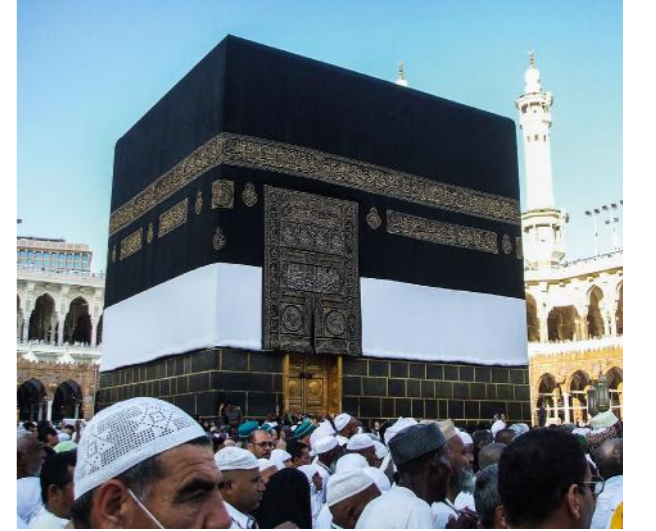
neredeyse hiç bitmeyen bir serüvenidir. İnsanlığın ilişkisini hep canlı tutmaya çalıştığı, farklı görünümeler altında yaşayan ilişkilerin tesis ettiği temel alanlardan birisi, hatta en önde geleni, en saf ve yalın halinden, karmaşık ve filozofik karakterli olanlarına değin "kutsallık" duygusudur. Bu bağ, gelip geçici bir görüntü olmayıp, insanî var oluşla birlikte olarak kendini sunar. Bu ilişkiye bakış biçimi kültürden kültüre, çağdan çağa, hatta aynı çağ ve kültür içinde, insandan insana değişkenlik arz etmektedir. Bir güç kaynağı olarak kabul edilen kutsallık algısı, insan açısından bakıldığında, onun yaşamına olumlu katkılar sağladığı söylenebilir. Böyle bir duyguya dayalı olarak insan, onunla kendisi arasında daima yakın bir bağ oluşturmaktadır. Onu hep yakınında hissedebileceği gibi, ona göndermede bulunan simgeler ya da objeler aracılığıyla da, onu kendi varlık alanına çekerek, yüksek karakterine karşın onu güncelleştirerek varoluş sürecine iştirir. Bu duygu ve onun simgesi böylece insana, kendinden başka bir dayanak işlevi görürken, dünyasına da üstün bir değer ve anlam katarak insanla beraber, bu âleme de bir var olma gerekçesi teşkil etmektedir. İnsanla birlikte dünya da bir derinlik, bir burada var olmanın ötesine aitlik duygusuyla çevrili varoluş sükûnetine ve dinginliğine ulaşır.

Yaratıklardaki kutsalın görünen bir işareti ve özelliği onun güç sahibi oluşudur. Kutsal, mutlak güç sahibidir. Güç olmazsa, o özelliğini kaybeder. Güç, Allah'ın bir özelliğidir. O, tabiat kuvvetlerinde tecrübe edilebilir. Bu güç, fırtına, volkan, su ve ateşte görünen, normal güçlerden çok farklıdır. Yahudiler'de Yahova, Müslümanlar'da Allah mutlak güç ve kudret sahibidir. Onun kudretinin sınırı yoktur, ulaşmadığı hiç bir yer yoktur ve kâinatın yegâne güç kaynağı odur. Kutsal tecrübenin iç sebepleri arasında, kendini pek çok noktalarda aciz hisseden insanın üstün kuvvet sahibi ulûhiyet tarafında hâkim olunmak, korunmak ihtiyacı hissettiği görülür, insan ulûhiyetin güçlü hâkimiyetine kendini teslim etmeye çalışır. Dindar insan onun tarafından hâkim olunmak ister. Ulûhiyetin karşı konulmaz gücü karşısında pasifliği tercih eder.

Kutsalın Kaynağı

Bir şeyin kutsallık kazanması kendiliğinden veya tesadüfen olmaz. Dinler kutsallığı bir olgu olarak düşünürler. Buna göre bir yerin, nesnenin, kişinin veya bir canlı türünün kutsal oluşu tabiatüstü ilâhî bir gücün onunla temasının sonucudur. Herhangi bir

yerin (bir hac mekânı) kutsal olmasının sebebi orada Allah'ın, bir meleğin zuhûr etmesidir.

İnsanın fitratındaki kutsala karşı yönelimi, onun içinde bulunduğu tanımlanmamış kozmozda (kaos) varlıkları ayırmasını sağlamakta ve varlık bilinci kazandırmaktadır. Kutsallık atfedilen varlıklar, insanı kutsal ve kutsal olmayan ayırmasına götürerek, etrafını saran kozmozun türdeş olmadığını fark etmesine, dolayısıyla bir varlık bilinci geliştirmesine sebep olmaktadır. Böylece, kendini her zaman doğal gerçeklerden tamamen farklı gösteren kutsal ile alışılmış, alelade, doğal, kutsanmamış, geçici, kısacası "dini olanın dışındaki" olarak isimlendirilen bir ayrımı gerektirmiştir. Böyle bir ayrım sayesinde Kutsal, bir mekânın, zamanın vs. açığa çıkmasına, sabit bir noktanın elde edilmesine, kaosa bağlı türdeşlik içinde yön bulmasına, dünyanın kurulmasına ve gerçek olarak yaşama imkân sağlamaktadır.

İslam'da Kutsalın kaynağı mutlak olarak Allah'tır ve bütün kutsallıklar ondan kaynaklanmaktadır. Kur'an ve hadislerde kutsiyeti belirtilen varlıklar kaynağını Allah'tan alır ve Allah'ın bir özelliğinin tecellisi etmesi üzerine kutsal olurlar. Bunlar kutsal varlığı güçlü bir şekilde çağrıştırdıkları için kendilerinden öte bir gerçekliği yansıtır durumda bulunmaktadırlar.

Kutsalın Sonucu

Kutsal hissini somut göstergesi olarak mabetler, insan, evren ve kutsallık kaynağı ilişkisinde merkezi bir öneme sahiptir. Hattâ bir simge, işaret, öteye ait olana bir gönderimde bulunmadır. Tapınma

faaliyeti sadece bir dünya imajı, tasarımı olmayıp, o aynı şekilde, aşkın bir modelin yersel bağlamda yeniden üretiliştir. Genel anlamıyla, tapmak, adeta yeryüzüne, insan topluluğuna bir güç transferinin odak noktasını oluşturmaktadır. Sanki onunla, ötelere taşın, akıp gelen bir dinginlik, denge, varlığa temas mutluluğu yeryüzünde vücut bulmaktadır. Kendi varlık gerçeğinin ötesine götürücü bu duygunun, (haşyet, havf, rehbet, hudû, kunût vb. kavramları) yönlendirişi ile korkularını tedavi edip, ümitlerini yeniler, varlığı ve geleceği hakkında bilgi sahibi olup, kendini kavrama ve aşma noktasına gelir.

Bu bağlamda kültür ve inanışların genel karakteristiklerinin oluşmasında, mabetlerin arka planda yer alması, açık ve etkin unsur olmaları boşuna değildir. Mitolojik bir unsurun tanımlanmasına ait olsa da, şu tespitler, yukarıda bahsi geçen görüşü vurgulamaktadır: *"En üst düzeyde kutsal yer, tanrıların evi, yani mabetler, sürekli olarak evreni yeniden kutsal kılar, çünkü o, hem âlemi temsil etmekte, hem de aynı zamanda içermektedir. Netice olarak tapınak sayesinde âlem, kendi bütünlüğü içinde tekrar tekrar kutsallaşır. Kirlenmişlik derecesi ne olursa olsun, dünya, kutsal yerlerin kutsallığı sayesinde mütemadiyen arınmaktadır."*

Bu değerleri bilmek, tanımak, onlara gereken saygıyı göstermek ve aralarındaki farkları ayırt edebilmek, bir bilgi, eğitim, görgü ve basiret meselesidir. Çünkü bu değerlerden bazısını gereğinden fazla yüceltmek, (Kâbe'ye, Cami'ye, Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Peygamber'e tapınma derecesinde saygı gösterisinde

bulunmak) ya da kutsal değerleri gerektiği kadar saymamak, onları hafife almak, çiğnemek ya da inkâr etmek, Müslüman kişiyi dininden edebilir. Bu ulu değerleri bir sıralamaya koymak gerekirse onları iki gruba ayırmak doğru olur. Birincisi, mukaddes (yani kutsal değerler), ikincisi ise dokunulmaz, saygın değerlerdir. Birinci kısımdaki değerleri, Allah'ın yüce zatı, sıfatları ve O'nun mukaddes, ya da farklı bir deyimle haram dediği değerler oluşturmaktadır. Başta Mekke'deki Kâbe kompleksi (Mescidü'l-Haram) olmak üzere birçok şey nitelenmiştir. Bununla birlikte Allah'ın açıkça kutsadığı, övdüğü ve önem verdiği her şey kutsaldır. Bunları Kur'an-ı Kerim'in içeriğinden anlıyoruz. Elbette ki Kur'an-ı Kerim'in gerek tamamı, gerekse bir bölümü, camiler, (manastır, kilise ve havra gibi) Ehl-i Kitap'a ait ibadethaneler, tevhit esasına dayalı ibadetler ve Kur'an-ı Kerim'le deklare edilmiş bulunan tüm saygın değerler kutsaldır.

MEKÂN KAVRAMI:

Mekân kavramı, "olmak" anlamındaki "kevn" masdarından türeyen ismi mekân bir kelime olup "oluşun meydana geldiği yer" anlamına gelmektedir. Bazı ayetlerde yer alan mekân kelimesi gündelik yaşamda nesnelere kapsadığı alan anlamında kullanılmaktadır. Genel anlamda tüm yeryüzüne mekân diyebileceğimiz gibi, burada çalışma sahamaza dâhil olan tüm yeryüzünden ayrılan değişik inanç ve kültürlerde kendisine kutsiyet, bereket, fazilet vb. atfedilen belli başlı mekânlar ele alınacaktır.

Kutsalın Mekânla ilişkilendirilmesi Dinlerde kutsal kabul edilen yerlerin aslında mekân olma açısından diğer yerlerden pek bir farkı yoktur. Ancak burada ulûhiyyetin tecellisi, inançla ilgili bir olayın vukuu veya buranın dinî bir şahsiyetle bağlantısı, mekânı diğer yerlerden farklı kılmakta ve kutsallaştırmaktadır. Kutsal yerler, toplumdaki dinî hayatının merkezi ve topluma yön veren ve anlam kazandıran yerlerdir. Kutsal yerler ilâhî ile dünyevi âlemin kesiştiği, Tanrı ile insanın bir bakıma buluştuğu ve kişinin kendisini ilâhî huzurda hissettiği yerlerdir. Mekâna atfedilen kutsallık, insanlık tarihinde ilk

inanç düşüncesiyle birlikte gelişmeye başlamıştır. Kutsal mekân algısı ve bu tür yerlerin ziyareti tarih boyunca bütün inançlarda mevcut olmuştur. Kutsal mekânları ziyaretin sebebi, o mekânın kutsiyetinin bahsedebileceği maddî, manevî ve ahlaki faydaları elde etmektir. Kabileci, millî ve evrensel dinlerin hepsinde kutsal kabul edilen mekânlar ve bu mekânların ziyareti söz konusudur. Kurumlaşmış dinlerde mabetler, inanışa ve bağlılık gücüne uygun şekilde, kutsallıklarını dışarıdan, yani dinin metninden ve ritüelinden alır, dinî metinler ya da gelenek tarafından ifade edilerek vücut bulurlar. Bir bakıma onların kutsallığı, saygın gücü, salt beşerî olandan ve insanî psikoloji ve şuur altından uzakta, açık ve belli bir biçimde oluşmaktadır. İfade edildiği gibi, ana metinlerin ya da kurucu geleneğin göstermesiyle, simgesel boyutla donanımlı olarak, "ev" (Allah'ın evi) formu altında biçimlenmektedir. Cami, Kilise, Havra, vb. bir kutsalın tezahürü olarak, salt kutsalın tezahür ettiği yer değil, tersine insanı, ona ileten, ayrıcalıklı kulluk şuuru ile ulûhiyyet üst şuur alanının buluşma zemini. Salt nesnelere yüklenen ilahilik ve kutsallık duygusundan, bunlara tapınılmadan farklı olarak, maddenin dışında ve ondan ayrı, nesnelere indirgenemeyen, aşkın, âlemlerle olan münasebeti özgün biçimde olan bir güce olan bağlılık ve kulluğun, saygı ve ümidin sunulduğu mekânlardır.

Genelde kutsal mekân, kutsalla karşılaşma yeridir. Burası üzerinde kutsal gücün, bereketin daha çok hissedildiği, fark edildiği yerdir. Böyle mekânlar bir mezar, bir savaş veya katliam alanı, felaket yeri, istisnai bir tabiat olayının yaşandığı yer olabilir. İbadet yeri, ayin yeri de olabilir. İnsanlar mekânla Tanrı arasında bir ilişki kurmuşsa da, İslam bu beşerî sınırlandırmaları kaldırmaya çalışmıştır. Nitekim Kur'an "doğu da batı da Allah'ındır, nereye dönerseniz dönün Allah'ın yüzü oradadır...", "O sizinle, nerede olursanız olun..." ve "Biz insana şah damarından daha yakınız..." buyurarak mekân bağlarını aşmak istemiştir. Bununla birlikte, tüm İslam ülkelerindeki kutsal alanlara, kült mekânlarına bakılırsa gelenek dalgalarının ağır bastığı görülür. Hatta insanın mekân sınırları içinde yaşadığına dikkat edilirse, mekândan arınmak da güçtür. Her ne kadar Allah'ın mekândan münezzehe olduğuna inanılsa da, en azından severek ibadet edilen yerler vardır, özellikle Hac için belirlenen Kâbe, Arafat, Mina, Müzdelife bunlardır. Bilhassa Kâbe'nin ibadet merkezi ve kible olarak belirlenmesi, oraya olan saygıyı da beraberinde getirir. Dünyanın

çeşitli yerlerinden gelen Müslümanlar orada toplanır, mekândan münezzehe olan Allah'a orada daha yüksek bir coşku ile heyecanla ibadet ederler. Kutsallık duygusunu daha güçlü olarak yaşarlar.

Görüldüğü gibi bütün inanç sistemlerinde kutsala vurgu yapan mekânlar bulunmaktadır. Bu mekânlar aslında inanan insanın Kutsal varlık ile iletişimini kolaylaştıran ve kendisini psikolojik anlamda rahatlatan unsurlardır. Dindar insan adeta kendi varlığını çevresinin kutsal olmasına bağlamakta ve bu şekilde kendisini varlık açısından mümkün olmasa da en azından duygusal olarak aşkın bir boyuta taşımaktadır. Kendisini ancak bu şekilde mutlu ve huzurlu hissetmektedir. Zira kutsalın bulunmadığı bir hayat dindar insan için bir hiçliği ifade etmekte ve onu varlığıyla ilgili bir kaosa taşımaktadır. Dindar insanın hiçlikten kurtulması ve varlığını devam ettirmesi kutsalla iç içe olmasına bağlıdır ki bu da dinlerin kutsal olarak nitelediği kutsal mekânlarla mümkündür. Dolayısıyla insanın Yüce Yaratıcı ile daha yakın ilişkiye girdiğini düşündüğü veya Allah'ın, çeşitli vesilelerle kendisini insana daha fazla hissettirdiği mekânlara, kutsal mekân adı verilmektedir.

Bir Yerin Allah'a Tahsis Edilmiş Olması

Kur'an-ı Kerim'de bütün mescitlerin Allah'a ait olduğu bildirilmiştir. Aynı şekilde Kur'an'ın çeşitli yerlerinde mescitlerin Allah'ın evi (Beyt) olduğu ifade edilmiştir. Bir yerin veya herhangi bir mekânın Allah'a tahsis edilmiş olması, yegâne kutsal varlık olan Allah'a nispetinden dolayı, o yere kutsallık atfedilmesine sebep olmuştur.

Hristiyanlıkta kutsal kabul edilen şahıs veya Tanrı tasvirinin bulunduğu ya da ona ait eşyanın korunduğu mekânlar ile Yahudilikte Ahid Sandığı (Tâbût) veya Kutsal Kitap ve bulunduğu mekân bu bağlamda değerlendirilmektedir.

Aslında Mekke, Medine ve Kudüs gibi şehirlerin inananlar tarafından birer kutsal mekân olarak kabul edilmiş olmalarının temelinde yine, yegâne kutsal varlık olan Allah'ın, diğer yerlere nazaran, oralara ayrıca bir değer vermiş olması ve aynı zamanda bu yerleri, ilâhî dinler diye ifade edilen Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi üç büyük dinin doğup yayıldığı yerler olarak seçmiş olması, bu din mensuplarının oralara kutsallık atfetmesine esas teşkil etmektedir. İnananları o yerlere kutsallık atfetmeye sevk eden diğer bir âmil de, onların bu yerler hakkında sahip oldukları inanç ve değerlerdir.

Aynı şekilde Mekke, Medine, Kudüs gibi yerler ve buralarda bulunan mescitler ve bazı ilâhî işaretler hakkında yer alan Kur'ânî ve Peygamberî ifadeler de, bu yerlerin o din mensuplarınca mukaddes birer belde kabul edilmelerinde önemli rol oynamıştır. Nitekim Hz. İbrahim'in "Bu beldeyi emin bir yer kıl" diye duâ etmesi, yine bu yerlerden yeminle bahsedilmiş olması, bu mekânlardan bahsederken "Şu Beldenin Rabbi", "Belde-i Tayyibe" gibi ifadelerin kullanılmış olması, bu yerleri kutsalın (Allah) bizzat sahiplendiğini göstermektedir. Dolayısıyla bir yeri kutsalın sahiplenmiş olması, o yerin kutsaldan bir işaret taşıdığı izlenimini de vermektedir.

Diğer taraftan Hz. Peygamber, "Ancak şu üç yere ibadet ve ziyaret amacıyla yolculuk yapılabilir. Bunlar: Mescid-i Haram, Benim Mescidim (Mescid-i Nebi) ve Mescid-i Aksa'dır" buyurmaktadır. Yine Hz. Peygamber, Medine'ye hicret edeceği bir esnada Kâbe'ye bakarak şöyle demektedir: "Vallahi sen, benim dünyada en çok sevdiğim yersin; aynı şekilde Allah'ın da dünyada en çok sevdiği yersin. Eğer senin halkın beni zorla çıkarmasaydı vallahi buradan çıkmazdım". Bu hadislerde, bu üç mekânın bulunduğu yerlerin diğer yerlere olan üstünlüğü veya farklılığı ortaya konmuş olmaktadır.

Mekke'de Kılınan Namazın Fazileti

Konuyla ilgili olarak Hz. Peygamber, Mescidi Nebevî'de kılınan namazın faziletini ortaya koyma adına Hz. Ebu Hureyre'den gelen bir rivayette şöyle buyurmaktadır:

"Benim (Medine'deki) bu mescidimde kılınan bir namaz, (Mekke'deki) Mescidi Haram müstesna başka mescidlerde kılınan bin namazdan (sevab bakımından) daha hayırlıdır"

Hadisin muhtelif tariklerinden üç ana sonuç çıkmaktadır:

Birincisi, Mescid-i Haram'da kılınan namaz Medine'nin mescidinde kılınan namazdan sevap bakımından yüz kat daha fazladır.

İkincisi, Mescid-i Haram'da kılınan namaz Medine'nin mescidinde kılınan namazdan sevap bakımından bin kat daha fazladır.

Üçüncüsü ise Mescid-i Haram'da kılınan namaz Medine'nin mescidinde kılınan namazdan sevap bakımından yüzbin kat daha fazladır.

Medine'nin Haremligi İle İlgili Rivayetler

Medine, müslümanların hicret yurdu olması, İslâm'ın oradan yayılması, Mescid-i Nebevî'nin tesis edilerek İslâm devletinin merkezi haline gelmesi, Kur'an nüzulünün on üç yılına sahne olması ve Hz. Peygamber'in de dâr-ı bekâya irtihal edip orada medfûn olması gibi sebeplerden dolayı kutsiyet kazanmış, Müslümanların gönlünde ayrı bir yere sahip olmuştur.

Hicretten sonra Hz. Peygamber, "Hz. İbrahim Mekke'yi harem kıldı gibi ben de Medine'yi harem kıldım" sözleriyle şehri harem ilân etmiştir. Medine

vesikasında kayıt altına alınan bu hüküm, Hendek Gazvesi ile Hayber seferinde elde edilen başarı üzerine bütün Arap kabileleri tarafından kabul edilmiştir.

Hz. Peygamber, "Medine Ayr dağı ile Sevr dağı arasına kadar haremdir. Kim burada bir bidat ortaya çıkarır veya bir bidata kucak açarsa Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti onun üzerindedir. Kıyamet gününde Allah o kimsenin ne tevbesini, ne de fidyesini veya o

kimsenin farz ve nafîle ibadetlerini kabul etmeyecektir. Kim babasından başkasına babası olduğunu iddia eder veya bir köle efendisinden başka birini kendi efendisi kabul ederse Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti bu kimseler üzerine olup Allah bu kimselerin de ne farz ne de nafîlelerini kabul etmeyecek veya bunlardan tevbe ve fidiye de kabul edilmeyecektir. Müslümanların zimmeti yani taahhüt edip koruması altına aldığı konudaki garantisi birdir. En aşağı durumda olanları dahi aynı durumdadır" sözüyle Medine'nin harem sınırlarını da tayin etmiştir.

Hanefilerden İbn Abidin, Medine'nin haremünün olmadığını söylerken, diğer üç mezhebin imamları Medine'nin haremünü kabul etmektedir. Hanefilerde Medine'nin haremî denilen bölgede avlanmanın helâl oluşu hakkında nassların olduğu, dolayısıyla hakkında haramlığına dair kesin bir delil bulunmadıkça haremlığın olmayacağı görüşü hakimdir. İmam Şâfi ve meşhur kavline göre İmam Mâlik ile bazı âlimlere göre ise Medine'nin avını vurana ve ağacını kesene Mekke'nin haremî gibi herhangi bir ceza sözkonusu değildir.

Medine'nin Bereketi

Hz. Peygamber, çok sevmiş olduğu Medine şehri için bereket duasında bulunmuştur. Hz. Enes'ten gelen rivayette "Allahım! Mekke'ye verdiğin bereketi iki katıyla Medine'ye de ver!" buyrulmaktadır. Bazı âlimlere göre zahiren bakıldığında bu hadis Medine'nin Mekke'den daha fazla faziletli olacağını ifade etmektedir. Ancak diğer hadisler de göz önüne alınırsa, bu bereket ve üstünlüğün dünyevî berekete yönelik olduğu, uhrevî amellerde ise Mekke'nin üstünlüğünün esas olduğu görülmektedir. Nitekim Medine'nin bir yönden faziletli olmasının her yönden Mekke'den faziletli olmasını gerektirmemektedir.

Konuyla ilgili olarak Hz. Ali'den gelen bir rivayette Hz. Peygamber: "Allah'ım! İbrahim senin kulun ve dostun idi, Mekke halkı için sana bereket duasında bulundu. Ben de senin kulun ve Peygamberinim. Medine halkı için, sana duâ ediyorum. Medine halkının ölçeklerini Mekke halkına bereketli kıldığının iki misli bereketli kıl. Her bereketle birlikte iki bereket kıl" buyurmaktadır.

Yolculuğa Çıkmak (Şeddü'r-Rihal) Hadisinin Anlaşılması

Hz. Peygamber, ibadet kastıyla üç mescide ziyaret yapılabileceğini "(İbadet için) sadece (şu) üç mescide yolculuk yapılır: Mescid-i Haram, Mescid-i Rasûl ve Mescid-i Aksa" hadisiyle ifade ettiğini daha önce belirtmiştik. Bu üç mescidin diğerlerine olan üstünlüğüne değinen Aynî, her birisinin bir peygamber eliyle yapıldığını, bununla birlikte Mescid-i Haram'ın bütün Müslümanların kıblesi, Hz. Peygamber'in mescidi olan Mescid-i Nebevî'nin ayetten iktibasla takva üzerine kurulu olan mescid, Mescid-i Aksâ'nın ise geçmiş ümmetlerin kıblesi olduğunu ve Kâbe'ye uzaklığından dolayı "Mescidü'l-Aksâ/En Uzak Mescid" olarak isimlendirildiğini dile getirmektedir.

Hadiste geçen "Lâ tüşeddü" kelimesinin başında bulunan "lâ" harfî "nehy" anla-mında kullanılmış bir olumsuzluk edatıdır. Bu şıganın kullanılmasındaki nükteli Aynî şöyle açıklamaktadır: "Bu anlatım tarzında muhatabı üç mescidin ziyaretine en belîğ bir şekilde teşvik, bunların dışındaki mescidlere ziyaret amacıyla gitmekten lâtif bir şekilde men ve uyarı vardır."

Bu rivayet hadis ve fıkıh âlimlerinin üzerinde en çok durdukları hadislerden birisidir. Kuşattığı ahkâm itibarıyla ilk bakışta sade ve basit görülmesiyle beraber, hakikatte değişik cihetlerden incelenmiş ve kapsadığı birçok fıkhi hüküm ve icthadlardan dolayı şerh ve ahkâm kitaplarında müstakil olarak incelenme gereği duyulmuştur.

İnsan fitratı itibariyle gizeme, aşkın bir varlığa ve bu varlıkla iletişime geçebildiği bir mekâna, zamana ve nesnelere karşı her zaman ilgi duymuştur. İnsan, aşkın bir varlıkla/kutsalla sürekli iç içe olma duygusuna ve bu duygunun bir yansıması olarak kendini kutsalla ilişkilendirme tavrını sürekli canlı tutmaktadır. İlahi kökenli veya beşerî dinlerin tamamında kutsallık algısının olduğu görülmektedir. İlahi dinlerdeki kutsiyetin kaynağı aynı şekilde ilâhî kökenli olup, diğer ilâhî kökenli olmayan beşerî dinlerdeki kutsallardan bu yönleriyle ayrılmaktadır. Kökeni insanlık tarihi kadar eski olan kutsallık algısı ve bu algının mekân boyutu bağlamında kutsal mekân algısı/anlayışının dinî bir tutum olduğu görülmektedir.

Kutsal ve mekân kavramlarının dilbilimsel analizi, kutsal kavramının ihtiva ettiği anlamlar göz önüne alındığında kutsalın çağrıştırdığı mananın hemen hemen tüm dillerde mevcudiyeti sözkonusudur. Kutsal mekân, fert ve toplum hayatında çok önemli bir unsurdur. Zîrâ dinin vazgeçilmez unsurlarından biri olduğu görülen kutsal mekân algısı, bir dinin, inancın, fikrin, ibadetlerin vb. yaşanması, yaşatılması ve ilerlemesi için zorunluluk arzeder.

İslam öncesi ilahi ve beşerî dinlerde de görülen kutsal mekân algısının evrensel bir boyutunun olduğu da bir gerçektir. En ilkel kabilelerde dahi dağa, taşta, çeşitli nesnelere kutsiyet atfetme anlayışı söz konusudur. Toplumların inanç sistemlerinde büyük ölçüde etkili olduğu anlaşılan kutsal mekân faktörünün insanoğlunun bulunduğu yerde ondan ayrılmaz bir algı olarak günümüze kadar varola geldiği anlaşılmaktadır.

Mekke'nin fazileti, bereketi ve haremligi gibi hususların ayetlerle sabit olup, bununla birlikte birçok sahih hadis de bu gerçeği ortaya koymuştur. Mekke'nin bizzat Allah tarafından harem kılınması, bu konudaki birçok sahih hadis ve Hz. Peygamber'in vefat etmeden önce Yahudi ve Hıristiyanların Arap yarımadasından çıkarılmasını istemesi, Harem bölgeye Müşrik ve Gayr-î Müslim'lerin girmelerinin yasaklanmasının sebepleri arasındadır.

Kaynaklarda harem bölgesinin sınırları ile ilgili bilgiler, yönleri ve mesafeleri ile birlikte zikredilmektedir. Kaynaklarda sınırlar arasında bazı küçük farkların bulunması belli dönemlerde yeni yolların açılmasıyla bazı noktalardaki yolların mesafesinde kısalmanın olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Mekke'nin harem bölgesinde belli başlı saygı ve tazimi gerektiren hususi özellikleri vardır ve bu bölgede harem bölgesinin yasaklarına riayet etmemek cezai müeyyideleri gerektirmektedir. Cezalar üzerinde farklı görüşler olsa da harem bölgenin korunmuşluğu ve belli hükümleri barındırdığında ihtilaf yoktur. Rivayetlerde Medine şehrinin haremliginden de bahsedilmektedir. Bu konudaki rivayetlerde Medine harem, harem sınırları, bu sınırların keyfiyetiyle alakalı rivayetlerde farklılık olsa da buradaki farklı bilgilerin birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu görülmektedir. Rivayetlerde Medine haremde de bazı fiillerin yasaklandığı ifade edilmektedir. Harem mıntikasındaki cezai müeyyideler hususunda ve Mekke'ninki gibi bir harem bölge olmasında imamlar arasında görüş ayrılıkları görülmektedir. Belli bir cezayı müeyyideyi gerektirmediğini kabul etmekle birlikte rivayetlerde Medine'nin haremde olduğu açıkça belirtilmektedir. Bu harem mıntikası en azından tazim ve saygıyı gerektirmektedir. Mekke ve Medine'nin fazileti bağlamında bu iki şehirden hangisinin fazilette öncü olduğu konusu da tartışılmıştır. Netice itibariyle Hz. Peygamber'in Kabr-î Şerif'inin olduğu kısmın yeryüzünün en faziletli mekânı olduğunda ittifak vardır. İki şehir bazında faziletlerine yönelik tartışmada iki şehrin belli başlı hususiyetlerinin belirtildiği rivayetlerin geneline baktığımızda, Mekke'nin, hac ibadetinin yapılabilmesi için zorunlu bir mekân olması ve Kâbe'yi barındırması sebebiyle fazilette öncü olduğunu söyleyebiliriz. Harameyn bölgesinin mescidleriyle alakalı faziletler ve değerlendirmeleri de rivayetlere konu olmuştur. Mekke'de bulunan Kâbe'nin kutsiyet ve fazileti tartışma götürmez bir gerçektir. Kâbe, Hz. İbrahim'in duasının kabul edildiği, hac ve umre sebebiyle, davetine dünya Müslümanlarının icabet ettiği, Tevhid Dini'nin sembolü haline gelmiş ve bütün müslümanların kiblesi olan ve Müminlerin gönlünde müstesna yeri olan bir mekândır. Kutsiyetinden dolayı bu bağlamda dışarıdan hac veya umre ibadeti gayesiyle gelen Müslümanlar için Mekke'nin sınırları belirtilmiş, mikat bölgesine girişleri belli kurallara bağlanmıştır. Medine'de bulunan Mescid-î Nebevî, mescidlerin faziletleri bağlamında Kâbe'den sonra en faziletli mekân konumundadır. Burada kılınan namazların Mescid-î Haram hariç tüm diğer mescidlerde kılınanlardan daha faziletli olduğu sahih hadislerle haber verilmektedir. Ayette ifade edilen takva üzere kurulu mescidin Kuba Mescidi ile Mescid-î Nebevî'den hangisi olduğu hususundaki

tartışmalardan bu iki mescidi de Hz. Peygamber'in inşa etmesi, yapımında bulunması, ikisinin de ayetin kapsamına girdiğine dair rivayetlerden hareketle bu iki mescidin de ayetin muhtevasına dâhil olduğu görüşünün daha uygun olduğunu düşünülmektedir. Mescid-î Nebevî'de kılınan namazların faziletinin farz veya vacip, nafile türü tüm namazları kapsamı hakkındaki görüşler çerçevesinde konu hakkındaki rivayetleri dikkate alarak faziletin herhangi bir namaza hasredilmemesinden hareketle tüm namazları kapsadığı düşünülmektedir. Ayrıca Mescid-î Nebevî'de kılınan namazların Hz. Peygamber zamanındaki mescid kısmına hasredilmesinin isabetli olmadığını, Hz. Peygamber'in kendi sağlığında ve raşid halifeler döneminde mescidin genişletilmesini delil olarak fazileti ifade edilen namazların Mescid-î Nebevî'nin tamamını kapsadığı görüşü daha isabetlidir. Mescid-î Nebevî'nin içerisinde bulunan Kabr-î Şerif'i ziyaret çerçevesinde "Sevab kazanmak amacıyla ancak üç mescid ziyaret edilebilir" hadisinden hareketle, İbn Teymiyye'nin, sadece ziyaret amaçlı Kabr-î Şerif'i ziyaret etmenin caiz olmadığı görüşünün isabetsiz olduğu kanaatine varılmıştır. Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmenin faziletine dair rivayetler, Hz. Peygamber'in kendi sağlığında kabir ziyaretlerinde bulunması, bu kanaati güçlendirmektedir. Bu konuda gerek hac veya umre ziyareti sebebiyle ve gerekse sadece Kabr-î Şerif'i ziyaret kasdıyla bu amel yerine getirilebilir. Bu konuda Hanefîlerin Hz. Peygamber'in insanları kabrini ziyarete teşvik etmesi ve ısrarla davette bulunması sebebiyle, mali gücü yerinde olanların Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmelerinin mendub ve müstehabların en faziletli, hatta vacibe yakın derecede bir amel olduğu ve bu konuda ziyareti teşvik eden hadislerde kadın erkek ayrımına gidilmemesinden dolayı ziyaretin kadın erkek herkesi kapsadığı görüşü uygun ve isabetli, görülmüştür.

Haccın en önemli rükünlerinden olan vakfenin yapıldığı mekân olan Arafat meydanının da belli bir fazileti söz konusudur. Sahih rivayetlerde duaların kabul edildiği mekânlardan olan Arafat'ın, Hz. Peygamber'in Veda Haccı'nda vakfe yapması

ve dua etmesi gibi sebepler, Hz. Peygamber'in hatirasını yaşatma amaçlı ziyaret edilebileceğini göstermektedir. Medine'de bulunan Uhud Dağı'nı da aynı muhtevada değerlendirmek mümkündür.

Hz. Peygamber'in Miraç yolculuğunun uğrak yeri ve sahih hadislerde sevap kazanmak amacıyla ziyaret edilebileceği belirtilen üç mescidden biri olan Mescid-î Aksa'nın fazilet ve kudsiyetinden bahsedilebilir. Ayette çevresinin mübarek kılındığı belirtilmiştir. Hz. Peygamber'in buraya yolculuğa teşviki, gidilememesi durumunda aydınlatılmasında kullanılmak üzere zeytinyağı gönderilmesini tavsiye etmesi, İslam'ın ilk kiblesi olması, bu mescidin fazilet ve kutsiyetinin delillerindedir.

Kısaca şunu söyleyebiliriz: Esas olan kutsallık ve fazilet, taş ve toprakta olmayıp, içerisinde barındırdığı İslâmî değerlerden/unsurlardan kaynaklanmaktadır. Mutlak anlamda kutsal olan Allah'tır. Bunun dışındaki mahlûkat, mutlak kutsal ile ifade edilmez. Yoksa bu durum insanı şirke kadar götürebilir. Belli bölge ve mekânlar, Allah ve Hz. Peygamber'in belirttiği, İslâmî değerleri barındırması, bu değerlere hizmet etmesi sebebiyle kutsal ve faziletlidir. Hz. Ömer'in Hacerü'l-Esved'i öperken söylemiş olduğu şu söz meramımızı en güzel şekilde açıklamakta ve çalışmamızın özü mesabesinde: "Senin zarar ve menfaat vermeyen bir taş olduğunu gerçekte biliyorum. Rasûlullah'ın seni öptüğünü görmeseydim, ben de seni öpmezdim".

DAR-ÜL İSLAMDAN VATAN'A: MEKÂNIN İDEOLOJİK İÇERİĞİNE DAİR...

▲ KAMİL ERGENÇ

Bilinen insanlık tarihi, insan-mekân ilişkisinin mahiyeti ve keyfiyeti hakkında oldukça zengin bir tecrübeye sahiptir. Bir "yer"de mukim olmak her zaman için insanın en temel ihtiyaçlarından biri olmuştur. İkamet ettiği yer üzerinde tasarrufta bulunmak ve buraları kollayıp gözetmek/bayındır kılmak insana has özellikler arasındadır. Çeşitli sebeplerle yaşanan göçebelik, hem bugün hem de geçmişte, bir gerçeklik olarak kabul görmüş. Ancak bir medeniyet inşa etmek ve bu medeniyetin sürekliliğini sağlamak için yerleşik hayata geçmek gerekmiştir. Göçebeler, ya da İbn-i Haldun'un deyimiyle bedeviler, tarihin seyrinin değişmesinde anahtar rol oynamış fakat en nihayetinde yerleşik hayata geçerek yaktıkları uygarlıkların üzerinde, o uygarlığın mirasından da istifade ederek, yeni bir uygarlık inşa etmişlerdir. Moğollar ya da Germenler özelinde görüleceği üzere yıkmak için geldiği medeniyetin referans sistemine bağlanarak yeni bir sürecin başlamasına öncülük eden bedeviler de olmuştur.

Mekânı/toprağı kendi inanç/itikad/ideolojik perspektifine göre dizayn etmek tarih boyunca görülebilecek uygulamalardandır. Denebilir ki, bir mekanın dizaynına bakılarak orada mukim insanların ideolojik/itikadi yönelimleriyle alakalı tahminde bulunulabilir. Farabi'nin "fazilet/li şehri(üstün ülke)" çözümlemesinde dikkat çektiği üzere şehirlerin konumlanış biçimleri, mimarisi ve yönetimi o şehrin karakteristik özelliği hakkında bilgi verir. Demek ki bir mekâna rengini veren üzerinde yaşayanlardır. Meşrutiyet yılları içinde güçlenen Türkçülük hareketine fikri katkı sunan Ziya Gökalp'in "şeref'ül mekan bi'l mekin(mekanın şerefi oturandandır)" klişesi bu bağlamda değerlendirilebilir.

Dar-ül İslam'dan Vatan'a geçiş sürecini ele almaya çalışacağımız bu yazıda, mekanın yüklendiği içeriğe vurgu yaparak bu içeriğin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimi anlamaya çalışmak niyetindeyiz. Nitekim her iki kavram da ideolojik

bir muhtevaya sahip ve muhatabını bu muhtevaya uygun bir düşünme biçimine ikna etme çabası içerisinde. Her kavramın belli bir tarih/zaman kesitinde ortaya çıktığı ve ilgili tarih/zaman kesitinde içkin olan iktisadi, içtimai, siyasi, hukuki, bilimsel, felsefi v.b bağlamı bünyesinde barındırdığı gerçeği hatırd tutmakta fayda var. Böylece daha sahil bir perspektifin mümessili olabiliriz. Bununla birlikte kavramların anlam genişlemesi ve daralmasına maruz kalabileceğini de unutmamak gerekir. Ancak her halükarda, kavram/lar/ın ilk ortaya çıktığı dönemin izlerini takip etmenin anlam genişlemesi ya da daralması sürecinin mahiyetini anlamak açısından daha isabetli olacaktır kanaatindeyim. Çünkü **her iki kavram da mekanla kurulan ilişkinin niteliğiyle ilgili bir ideolojik içeriğe sahiptir.**

Vatan sözcüğü Şemsettin Sami'nin Kamus-i Türkî'sinde "bir kimsenin doğup büyüdüğü veya yaşadığı memleket/yurt" olarak tanımlanmış. Benzer tanım Mehmet Doğan'ın Türkçe sözlüğünde de mevcut. Türk Dil Kurumu ise sözcüğün karşılığı olarak "yurt" kelimesini tercih etmiş. İSAM tarafından yayınlanan İslam Ansiklopedisi'nin "vatan" maddesinde "kişinin doğduğu, yerleştiği, barındığı veya yaşadığı yer" anlamı verilmiş. Arap dilinde benzer içeriğe sahip sözcükler arasında "belde" ve "diyar" zikredilebilir. Ünlü dilbilimci Rağıp El-İsfehani Müfredatında "b-l-d" kökünden türeyen belde sözcüğü için "yerleşenleri tarafından bayındır hale getirilip sınırları belirlenmiş olan yerleşim birimi" ifadesini kullanır. Aziz Kur'an'ın Mekke'yi kastederek "Yemin olsun bu şehre(90/Beled 1)" beyanı dikkat çeker. Yine Arapçada yaygın olarak kullanılan dar(çoğulu diyar) sözcüğü de bu bağlamda değerlendirilebilir. İsfehani'nin bu sözcük için seçtiği anlam "şehir,bölge ve dünyaya dar denir" ifadesinde saklıdır.Dar-us selam(esenlik yurdu),dar-ul ahiret(ahiret yurdu), dar-ül fisk(cehennem) gibi örneklerle sözcüğün anlam dairesine işaret eder. Demek ki yurt/vatan/dar/belde gibi sözcükler anlam içeriği bakımından birbirlerine yakındırlar.

Bu tanımlarda dikkat çeken husus insan-mekan ilişkisinin ontolojik karakteridir. **Bu bağlamda insanın doğup-büyüdüğü yer/ler/e karşı beslediği sevgi ve özlemin fitri olduğu söylenebilir.** Bu yerlere tecavüz edildiğinde doğal bir refleksi olarak savunmaya geçer. Hatta yurdundan/beldesinden/diyarından çıkarılmak üzere yapılan tüm saldırılara karşı koymayı yüce insani değerler arasında sayar. Evinin işgal edilmesinde göstereceği tepkinin aynısını gösterir. Belde/yurt/diyar bir bakıma toplumların evi gibidir. **Belli bir mekân üzerinde biriken hatıralar oraya olan aidiyeti güçlü kılar.**

Modernliğin tarihi, 1648'i ulus-devletin temellerinin atıldığı yıl olarak kodlar. Avrupa'nın kendi içinde yaşadığı mezhep ekseni yüzyıl ve otuz yıl savaşlarının sona erdirilmesi amacıyla imzalanan **Westfalya anlaşması, aynı zamanda bir ulusa ait mekanın başka uluslarca kabulünün tescillendiği bir süreci imler.** Mekan-ulus ilişkisinin mahiyeti açısından son derece kritik bir eşiktir Westfalya... Nitekim bu tarihten sonradır ki Avrupa'nın prenslikleri, egemenlik alanlarındaki toprağın mülkiyetinde hak sahibi olduklarını, başka ulusların iç işlerine karış/a/mayacaklarını, özellikle inanç farklılıklarının bir kavga sebebi sayılmayacağını kabul etmişlerdir. "Tolerans" kavramı da bu sürecin ürünü olarak sözlüklerdeki yerini almıştır. Bizde anlaşıldığının aksine tolerans, dini içerikli kavgaların sona erdirilmesini sağlamak amacıyla merkezileştirilen ve "katlanmayı" da içkin bir kavramdır. Toleranslı olmak, kendisinden nefret edilen bir inanca, düşünceye, tavra ve tarza katlanma anlamını Westfalya sonrasına borçludur. Birbirleriyle çatışan dini mezheplerin öğretileri arasında en küçük ortak paydayı bulma çabası olarak meşruiyetini tahkim eden "sekülerlik"te bu bağlamın etkisindedir. Aynı kavram ailesinin

üyeleri olarak tebarüz eden sekülerlik ve tolerans, ulus devlet/ler/in mekana yükledikleri ideolojik içerikle ilişkili olarak okunabilir. 1646'nın sonuna doğru, dönemin en büyük feodal gücü olan kilisenin elindeki toprakların Lutherci ve Kalvinist prenslerin eline geçmesiyle tartışılmaya başlanan "mülkün sekülerleşmesi", mekana dair yeni bir perspektifin doğuşunu işaret ediyor olmasından dolayı dikkat çekicidir. Mülkün/mekanın kutsal adamların elinden çıkması, doğal olarak, o mülk üzerinde kutsalın(yani Tanrı buyruğunun)belirleyici ve tayin edici olmadığı anlamına gelecektir.

Bilimin kilise karşısındaki zaferinin sonucu olarak toprağın sekülerleşmesi, ulus-devlete giden yolun en önemli köşe taşlarından biridir. Toprak, tanrının temsilcilerinin elinden çıkar çıkmaz yeni bir muhtevaya kavuşacaktır. Bu muhteva ulusun mekanla özdeşleşmesi ya da mekana ait bir ulusun yaratılması şeklinde tezahür edecektir. Homojen kültürel kimliğin inşası böylece mümkün hale gelecektir. Seküler mekan üzerinde yaratılan ulusun ilk işi tanrının temsilcilerinin(yani tanrı buyruğunun) belirleyici ve tayin edici olamayacağı bir sosyal ve siyasal konsept üzerinde mutabakat sağlamak olacaktır. Bundan dolayıdır ki ulus-devlet tabiatı icabı sekülerdir. Din yalnızca ulusun manevi tatminini sağlayan mistik bir olgu olarak değerlidir. Hakikat, bilim aracılığıyla tabiatın sökülüp alınacaktır. Yani dinin vazettiği hakikate ihtiyaç yoktur. Dolayısıyla bir zamanlar hakikati elinde tuttuğunu iddia eden ve bu nedenle olağanüstü yetkilere sahip olan kilisenin yerini üniversiteler alacaktır. İnsanların ahiret saadetini temin ettiğine inanılan papazların yerini ise, dünya cennetinin inşa edicileri olarak bilim adamları alacaktır. Ve en nihayetinde üniversiteler aracılığıyla üretilen modern bilginin kamusal alandaki vaizleri ise gazeteciler ve akademisyenler olacaktır. Ulus-devlet türünde mekan, artık klasik dönemde sahip olduğu "doğal"lıktan ve "tanrının mülkü" olmaktan sıyrılmış, onun yerine rasyonalitenin egemenliğinde yeniden anlamlandırılan bir "yer" haline gelmiştir. **Ulus yaratma amacına matuf olarak toplum ve toprak arasında kurulan kutsaldan arındırılmış bağın ürettiği seküler ulus devlet, kendine özgü kutsallar icat etmekte gecikmeyecektir.** Sınır, bayrak, anıt, kurtuluş törenleri ve marşları, kurtarıcı önderler, milli bayramlar, ulusal kahramanlar gibi...

Toprağın, bir yandan tarihi hafızaya vurgu yaparken diğer yandan kültürel ve etnik hafızaya da işaret

etmesi onun kutsanmasına giden yolun en önemli araçlarından. "Anavatan" kavramsallaştırması böyle bir perspektifin ürünüdür. İlk yurt/ilk mekan veya ulusun beşiği anlamında anavatan, masalsı ve mitik bir söylemin konusudur aynı zamanda. Hatta anavatanın yüceliğini meşrulaştırmak amacıyla hurafelerden bile istifade edilebilir. Destanlar/masallar, ulusların tarihsel yolculuklarını efsanevi karakterler eşliğinde işleyerek gerekli manevi motivasyonu sağlayan hurafeler olarak öne çıkarlar. Bu hurafeler manevi motivasyon sağlarken aynı zamanda ilgili ulusun mekanla kurduğu ilişkinin mahiyetine dair de bir hafıza işlevi görür. Böylece mekanı/toprağı coğrafi doğallığın bağlamından soyutlayıp, mistik bir söylemin konusu haline getirerek ulusun inşasında etkili bir unsur olarak kodlamak mümkün olur. Coğrafya ilminin araçsallaştırılması böyle bir perspektifin sonucudur. İnsanın yaşadığı yeri/mekanı tanıması amacına hizmet eden/etmesi gereken coğrafya ilmi, bilimin aydınlanma mutlakıyetçiliğinin misyonerliğini yapmaya başlamasıyla birlikte, mekana ideolojik gömlek giydirmek amacıyla araçsallaştırılmış, binaenaleyh bir yandan ulusal bilincin mekanla özdeşleşmesini ve mekanı kutsamasını temin ederken diğer yandan tanrının emaneti olan mekanın ulusun "mülkü" olarak kodlamıştır. Bu kodlama "anavatan" söyleminin inşasında hayati bir rol oynayacaktır.

Sonradan "vatan" sahibi olan ulusun tarih söylencesinde anavatanın masalsı, yer yer saçma ve mitik tarafı oldukça işlevseldir. Vatan, kendisi için ölündür. Hatta toprağı vatan yapan şey uğruna ölümesidir. Bundan dolayıdır ki "vatanın" mevcudiyetini korumak için uğruna ölmek şarttır. Vatan için ölmek, en güzel ölüm olarak kabul edilir

ve şehitlikle eşdeğerdir. Fransız İhtilali sonrasında cereyan eden bağımsızlık (yani vatanlaşma) savaşlarında, ölenler için anıtların inşa edilmesi ulusal bilincin kavileştirilmesi amacına matuf olarak değerlendirilebilir. Vatan şehitleri için anıt dikme geleneği, Fransız İhtilali sonrasına rastlar ve bağımsızlık/vatanlaşma savaşı veren tüm ulusları etkiler. Bizde de Çanakkale, Sarıkamış, 15 Temmuz Şehitleri için dikilen anıtlar, vatan için ölenlerin sonraki kuşaklar tarafından da hatırlanması ve böylece vatanın mevcudiyetinin ve bekasının garanti altına alınması amacına hizmet etmek için vardır. Hatta "önce vatan" söylemi de, kendinizi başka uluslardan sınır yardımıyla ayıracağınız bir mekânınız yoksa özgürlüğünüz ve değeriniz de yoktur anlamını içkin olması hasebiyle dikkate değerdir. "Önce Vatan" klişesi bir yandan uğruna ölünen kutsanan seküler mekânı merkezileştirerek ferdiyet/şahsiyet eksenli bir duruşu olumsuzlarken, diğer yandan itikadi bir varoluşun öznesi olmayı dışlar. "Vatan sana canım feda", "söz konusu vatansa gerisi teferruattır", "vatan sevgisi imandandır" gibi **ulus-devlet klişeleri de en nihayetinde dinin kutsallarından arındırılan modern bireye ulusal kutsallar zerketme çabasıdır**. Ulus-devlet öncesi dönemde Müslüman toplumların anıt dikmek gibi bir geleneklerinin olmayışı manidardır. Anıtın yerine "türbe" inşa etmesi bu bağlamda mekana ve ölüme yüklenen anlam açısından dikkat çekicidir. Türbenin "kişiye" özel olması ve bu kişinin de etnik/ulusal kimliğinden ziyade "itikadi" kimliğinin öne çıkarılması, modern paradigmadan beslenen ulus devletin Müslüman muhayyilesinde meydana getirdiği tahribatı anlamak açısından önemlidir. İnançın merkezi rol oynadığı bir bilinçlilik halinden ulusal menfaatlerin belirleyici olduğu "vatanlaşma" sürecine geçişte türbelerin yerini anıtların alması önemli bir tarihsel eşiği işaret eder.

Türbe kültürü aynı zamanda hicret olgusunu da içkindir. Aziz Kur'an'ın birkaç yerde dikkat çektiği iman-hicret-cihat hiyerarşisinin hayatiyetini, ulus-devlet paradigmasına meftun olan bir zihnin asla anlayamayacağını söylemek sanırım abartı olmaz. Türbelerde medfun olan tüm zatlar "anavatanlarından" hicret etmişlerdir. Örneğin İstanbul'un sembol türbelerinden olan Eyüp Sultan Türbesi, Hicaz Yarımadası'nda doğmuş olan bir Müslüman'ın sırf itikadı uğruna katlandığı çileli yolculuğu sembolize eder. Mekanın Allah'ın mülkü ve emaneti olduğu bilincini içselleştiren Müslüman bilincin "İlay-ı Kelimetullah" uğruna, yeri geldiğinde,

doğup büyüdüğü toprakları terk edebileceği gerçeğini bu semboller aracılığıyla müşahade etmek mümkündür. Kaldı ki Peygamber(s.a.v) de itikadı uğruna hicret etmiş ve sonraları geri dönme imkanı olmasına rağmen, Medine'de kalmayı ve ölmeyi tercih etmiştir. Bu bağlamda, mekâna ideolojik gömlek giydirerek onu ulusal bilincin inşasında araçsallaştıran modern ulus-devlet aklının "hicret" olgusuna yabancı olduğunu hatta hicreti "vatana ihanet" olarak değerlendirebileceğini söylemek mümkündür. Oysaki **hicret, Müslümanların tarihi açısından hayati öneme sahiptir. Hatta tarihin başlangıç noktası kabul edilir**. Çünkü İslam'ın Mekke site devletinin ceberut ve mütehakkim ikliminden çıkarak, adeta dört bir yanı çevrilmiş su birikintisinin akıntı imkanı bulması gibi, Medine de hukuki ve siyasal bütünlüğünü inşa etmesi hicretle mümkün olmuştur. Sonrasında ise tarihin seyri değişmiş ve İslam, 7.yüzyılda tarihin en hızlı küreselleşmesini gerçekleştirerek yüzyıllık bir zaman diliminde Maveraünnehir'den İber Yarımada'sına, Mağripten Endonezya'ya kadar yayılmış ve dönemin bütün süper güçleriyle hiçbir komplekse kapılmadan yüzleşmiştir. Denebilir ki hicret olmasaydı İslam, Mekke'nin dışına çıkamayacaktı. Dolayısıyla Hicretin Müslümanların tarihi açısından oynadığı rolün büyüklüğü idrak edilmeden, ulus-devlet paradigmasının Müslüman muhayyilesinde açtığı derin yaraların tedavi edilmesi mümkün değildir.

"Vatan" kavramının literatüre girmesiyle birlikte mekan algısında ciddi bir değişim yaşanmıştır. Geleneksel dünyada "din tarafından yorumlanan mekanın" yerini, "mekan tarafından yorumlanan din" almıştır. Böylece "itikad" sahası kültür sahasının lehine olacak şekilde daraltılmıştır. Hiyerarşik olarak **kültürün itikadın üzerine çıkması esasında**

bütün bir hayat tasavvurunun değişmesini de beraberinde getirecektir. Önceleri kültürün değişken (bozulmaya müsait) doğasını itikat zaviyesinden değerlendirme imkanına sahip olan Müslüman bilinç, artık değişken olan kültürü merkeze alarak itikadını kültür kodlarına uygun olarak şekillendirme ihtiyacı hissetmiştir. Böylece hem evrensel/cihanşumül perspektifini kaybetmiş hem de ümmet bilinci dumura uğramıştır. Ulus devlet/ler, kültürü İslami aidiyetin üstünde gördüğü için, ulusal bilincin inşasında İslam öncesine referans vererek tarihin kadim uluslarından biri olduğuna dair veri üretme çabasındadır. Bunun için de antropoloji ve arkeoloji disiplinlerini yardıma çağırır. Amaç itikadi referanslarla düşünme ameliyesini tahrir ederek, kültürel kimliğin kodlarına/klişelerine uygun bir düşünme biçimini inşa etmektir. Cumhuriyet modernleşmesinin radikal adımlarından olan takvim değişikliğini bu çerçevede değerlendirmek mümkündür diye düşünüyorum. Hicreti merkeze alarak mekanı/toprağı Allah'ın mülkü ve emaneti olarak tanımlayan ve böylece itikadi bir varoluşun öznesi olmayı salık veren İslam'ın ruhuna uygun düşünmek yerine, ulusal bilincin inşasında rol oynayan lineer(doğrusal) tarih/zaman tasavvuru tercih edilmiştir. Antropoloji disiplini tarafından desteklenen lineer tarih tasavvuru, ulusların kökenlerine dair veri toplayarak ulusal bilincin oluşmasına katkı sağlamıştır. Nitekim gerek "Güneş Dil Teorisi" gerekse "Türk Tarih Tezi" bu bağlamdan bağımsız değildir.

Vatan kavramından türeyen "vatandaş" ise, vatanın(yani uğruna ölünen kutsanan "sınırlı"mekanın) mevcudiyetini ilelebet sürdürebilmesi için elinden gelen her şeyi yapan/yapmak zorunda olan kişiyi ifade eder. Ulus devletlerin anayasaları vatandaş devletinin sadık mümini olarak tavsif eder. Devletin çıkarları her zaman vatandaşın çıkarlarının üzerindedir. Devlet adeta tanrı gibi konumlandırıldığı için, mutlak kontrol ve denetimi sağlamakla görevli addedilir. Bunun için de, nasıl ki tanrı tüm kullarının her şeyine vakıf ise, devlette her şeyi bilmeli ve görmelidir. Çünkü kontrol için bilmek şarttır. Bu nedenle **ulus devlet boşluktan, yani denetim ve kontrol dışı alanlardan, nefret eder**. Mutlak iman ve sadakat ister. Şerik kabul etmez. Gerektiğinde, kendisi için, vatandaşlarının canını vermesini isteyebilir. Dolayısıyla her vatandaş, aynı zamanda, bir askerdir. Şayet bu vazifesini aksatıyorsa makbul vatandaş değildir. Vatandaşın

her an ölüme hazır bir nefer olması için endoktrine edilmesi gerekir. Bu görevi de okullar ve enformasyon araçları üstlenirler. Okullar ve enformasyon araçları bir yandan ulusal bilincin tahkim edilmesinde rol alırken diğer yandan da "sınır dışının" kötücül unsurlarla dolu olduğu algısını oluşturarak "yok olma korkusunu" beslerler. Böylece ulus devlet tanrısı, sınırlı seküler mekan olan vatan üzerinde yaşayan tüm vatandaşlarını her türlü kötülükten koruyan "kadir-i mutlak" bir güç olarak öne çıkar.

Vatan kavramı Osmanlı entelijansiyasının gündemini 19.yüzyılda meşgul etmeye başlar. Yani imparatorluğun yavaş yavaş çökmeye başladığı dönemde. Denebilir ki "Sınırların" daralması ve küçülmesiyle vatanlaşma arasında yakın bir ilişki vardır. İmparatorluktan ulusa geçiş süreci sadece etnik ve kültürel bir homojenleşmeyi değil aynı zamanda bir sınır daralmasını da içermektedir. Zaten vatani ortaya çıkaran da bu daralmadır. "Sınırları" belli bir mekanda bir etnik kimliğin "mutlak denetimi" ve "yaratılması" üzerine kurulan ulus-devlet, kendisini "dışarıdan" korumak için kutsal vatan mitini icat etme ihtiyacı duymuştur. Bu ihtiyacı karşılamak için coğrafya ve tarih ilminin araçsallaştırılması gerekiyordu ki çok geçmeden bu da gerçekleşmiştir. Artık her ulus-devlet mukim olduğu mekanın mukaddesliğine "vatandaşlarını" ikna etmek için araçsallaştırdığı coğrafyanın ve tarihin argümanlarını kullanmaya başlamıştır. Bu realite Osmanlı'da vatan kavramının neden 19.yüzyılda gündeme geldiğini de açıklar. Bu yüzyıl artık Osmanlı havzasında da ulus temelli ayrışmaların ortaya çıktığı zaman dilimidir ki imparatorluk entelijansiyası mekanın kutsiyetini ifade için vatan kavramının gölgesine sığınmak zorunda kalmıştır. Öyle ki Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında

bu kavramın rolü hayatidir. "Önce vatan" klişesi bugün dahi oldukça işlevseldir. "Söz konusu vatansa gerisi teferruatır" şeklinde, özellikle politik aktörler tarafından dillendirilen kanaatler, içine sıkışılmış sınırları kutsamanın yanında "sınır dışı"nın bizden ayrı oluşunu kabul etmişliğin de, zımnen, beyanıdır. Ulus-devlet, muhatabını sadece bir sınıra mahkum etmekle kalmıyor aynı zamanda sınır dışının bizim için ne ifade ettiğini anlamamıza da yardımcı oluyor. Türkiye de yıllarca "üç tarafı denizlerle dört tarafı düşmanlarla çevrili mukaddes vatan" vurgusunun yapılmasının en önemli gerekçelerinden biri de budur. Şimdilerde yakın çevremizde gerçekleşen hadiseleri yorumlarken bu meşhur klişenin ne kadar tesirli olduğunu görmek mümkün...

Geleneksel dünyada mekân genelde mülk olarak tanımlanıyordu. Coğrafya ve siyaset modern dönemde olduğu gibi birinin diğerini araçsallaştırdığı alanlar değil, daha çok başka milletlerin yaşam biçiminin ve kültürünün tanınması/bilinmesi amacına matuf olarak işbirliği halindeydi. Westfalya süreci, mekanın sınır ve aidiyet üzerinden tanımlayan yolu açarak esasında bir anlamda geleneksel dünyanın mekanla/toprakla kurduğu ilişkinin değişmesine de öncülük etmiş oldu. "Sınır" olgusuyla beraber artık içine girilmesi izne tabi olan "vatanlar" ortaya çıktı ki bu durum geleneksel dünyanın yabancı olduğu bir durumdur. Örneğin Westphalya öncesi Avrupa'da mukim biri Osmanlı egemenliğindeki bir yere seyahat ettiğinde kendisine sorulan "nereden geliyorsun?" sorusuna "christendom/Hıristiyanların yaşadığı bölgeden" cevabını verirdi. Yani geleneksel dünyada mekan, ya dini aidiyet üzerinden ya da Osmanlı da olduğu üzere bir ailenin mülkü olarak adlandırılırdı. Bilindiği üzere Osmanlı İmparatorluğu egemenlik sahasını tanımlamak için "memalik-i Ali Osmani" veya "memalik-i Şahane" ya da "mülk-ü Ali Osmani" ifadelerinden birini kullanırdı ve buraları dar-ül İslam olarak, yani İslam'ın ilke ve prensiplerinin cari olduğu yer olarak kabul ederdi. Dar-ül İslam adlandırmasının itikadi bağlama taalluk ettiğinde şüphe yoktur. İktisadi, içtimai, siyasi, hukuki v.b alanlarda İslam'ın emrettiği ilişki biçimlerinin meriyette olup olmadığına bakılarak yapılan bir tanımlamadır dar-ül İslam. Mefhumun muhalifinden giderek söyleyecek olursak "dar-ül harb" İslama muğayir bir hayat tarzının ve ilişki biçimlerinin yürürlükte olduğu yeri tanımlar ve bu durumda Müslüman toplumun duruma müdahil olmak gibi bir sorumluluğu vardır.

Binaenaleyh ulus-devletleşme süreci en çok bünyesinde farklı etnik kimlikleri barındıran imparatorlukları etkiledi. 19.yüzyıla gelindiğinde Osmanlı'nın da aralarında bulunduğu dönemin bütün büyük imparatorlukları bu süreçten nasibini aldı. Birinci cihan harbiyle birlikte artık dünya üzerinde imparatorluk, klasik anlamıyla, kalmamıştı. Bu savaş Osmanlı İmparatorluğunu, Rus Çarlığını, Alman ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğunu ortadan kaldırdı. Sadece Osmanlı hinterlandında yirmiden fazla devlet türedi. Bu devletlerin ortaya çıkmasında etnisite, mezhep, meşrep ve aşiret/kabile gibi olgular rol oynadı. Bugünlerde sıklıkla dile getirilen Sykes-picot anlaşması, esasında, oryantalistlerce Ortadoğu olarak adlandırılan bu coğrafyanın ulus-devletlere bölünmesini temin eden bir anlaşmadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti de bu parçalanma sürecinde verdiği İstiklal Harbiyle kendi kaderine sahip çıkma iradesi göstererek başlangıçta bir İslam Devleti olarak kuruldu. **Yeni kurulan devlet 1921 anayasasında kendisini tanımlarken "devletin dini din-i İslamdır" demek suretiyle bir İslam devleti olduğunu tescil etti. Ancak bu madde 1924 anayasasından çıkarıldı.** Çünkü aynı tarihte hilafet kurumu ilga edilmişti. Hilafetin ilgası bu devletin bir İslam devleti olmadığını tesciliydi. İslam'ın ilke ve şiarlarıyla verilen mücadele ve kazanılan zafer, yeni bir ulus yaratma amacıyla asli mecrasından saptırıldı. İmparatorluğun bünyesinden tevarüs edilen farklı etnik gruplar, gerek mübadele gerekse tehcir yoluyla "sınır dışı" edildi. Başka diyarlarda yaşayan soydaşlar ise sınır içine alınarak "Türk" kimliği merkezli bir ulus-devlet ihdas edilmeye çalışıldı. Hatta Lozan'da Musul, Kerkük, Süleymaniye ve Erbil gibi şehirlerden Kürt-Arap yoğunluklu yerler oldukları için vazgeçildi. Dönemin Türkiye'sine vaziyet edenler, zaten yeterince Kürt nüfusa ev sahipliği yaptıklarını, daha fazlasının "sorun" teşkil edeceğini düşünüyorlardı. Bugün dahi Kürt ve sorun kelimelerinin yan yana anılmasının sebebi bu tarihi arka plandır esasında. "Sınır içini" etnik ve kültürel olarak homojenleştirme amacı taşıyan ulusçuluğun, kendi dışındaki bir etnik grubu/ulusu "sorun" olarak görmesi yaslandığı değerler sisteminin tabi sonucuydu. Ancak şaşırtıcı olan,

Hıristiyanlık içi mücadelenin ürünü olarak ortaya çıkan "seküler mekan" algısının, kendisini İslam'a nispet edenler tarafından da içselleştirilmesiydi. Dar-ül İslam yerine vatani öne çıkarmaya devam ettiğimiz sürece ulus devlet realizmiyle gerçek anlamda hesaplaşamayacağız.

KAYNAKÇA

- 1-Kamus-ı Türki/Şemseddin Sami/İstanbul-1985
- 2-Türkçe Sözlük/Mehmet Doğan/Bahar Yay./İstanbul-1996
- 3-Türk Dil Kurumu Sözlüğü/tdk.org
- 4-Müfredat(Kur'an İstılahları Sözlüğü)/Rağib El-İsfehani/Mütercimler: Doç. Dr. Abdülbaki Güneş-Yrd.Doç.Dr.Mehmet Yolcu/Çıra Yay./2006-İstanbul
- 5-Memalik-i Şahane'den Vatan'a/Sezgi Durgun/İletişim Yay./İstanbul-2011
- 6-Her Hicret Bir İnkılaptır/Ali Şeriatı/Çev. Hasan Elmas/Ihtar Yay./3.Baskı/İstanbul-1998
- 7-Modern Ulus Devlet/Ali Bulaç/İz Yay./2.Baskı/İstanbul-1995
- 8-Cereyanlar/Tanı Bora/İletişim Yay./3.baskı/İstanbul-2017
- 9-Yeni Bir Anlam Arayışı/Abdurrahman Arslan/Bilge Adamlar Yay./İstanbul-2013
- 10-Paradigmanın İflası/Fikret Başkaya/Özgür Ün. yay./İstanbul-2009
- 11-Kavramlar Tarihi(Politik ve Sosyal Dilin Semantiği ve Pragmatiği Üzerine Araştırmalar)/Reinhard Koselleck/Çev.Atilla Dirim/İletişim Yay./İstanbul-2009
- 12-Üstün Ülke (El-Medinet-ül Fazıla)/Farabi/Çev. Dr. Seyfi Say/Kurtuba Yay./İstanbul-2015
- 13-Meşrutiyetten Cumhuriyete Din ve Siyaset/Dücane Cündioğlu/Kaknüs Yay./İstanbul-2005
- 14-Türkiye'de Din ve Siyaset/Şerif Mardin/Der. Mümtazer Türköne/Tuncay Önder/İletişim Yay./19.Baskı/İstanbul-2015
- 15-Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi(Metinler-Kişiler)/İsmail Kara/Dergah Yay./2.Baskı/İstanbul-2014
- 16-Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti/Celaleddin Vatandaş/Pınar Yay./4.Baskı/İstanbul-2007
- 17-Ulus-Devlet ve Coğrafyanın İnşası/Alaettin Özdoğan/Yüksek Lisans Tezi/Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı/2003/ Erişim:Ulusal Tez Merkezi

YOKSUNLUK ÜZERİNDEN SİSTEM ELEŞTİRİSİ

▲ BAYRAM YILMAZ

Güney Kore yapımı Parazit filmini henüz daha Oscar ödülleri almadığı İlk gösterim süresinde izledim. Filmi izmeden önce arkamda oturan bana göre genç bir delikanlının "madem bu filmi izlemek için geldik o zaman tanışalım" teklifi filmin film olarak anlamı kadar ona yüklenen anlamın da dikkate değer olduğuna işaret etti. Film yönetmenin bir sosyolog olması, ülkesinin siyasi gündemi ve meseleleri hakkında görüş ve düşüncelerini en üst perdeden söylemeye çalışan biri olduğunu öğrenmek de filmi izmeden ortada sinema diliyle söylenmiş ciddi bir "söz"ün olduğu beklentisi oluşturdu. Filmin Oscar'a uzanan hikâyesinden önce Cannes Film festivalinde Altın Palmiye ödülünü alması Korece ama uluslararası ölçekte başarısını gösteren ve izleyici bakımından da filmin dikkate alınırlığını çoğaltan bir etki olmuştu.

Parazit filmi de ilk sekanstan itibaren bir derdinin olduğunu sinema diliyle net olarak size gösteriyor. İlk hissettiğiniz; anlatının merkezinde olan ailenin fakirliği ve yoksulluğu değil yoksunluğu oluyor. Aile bir internet ağına bağlı kalabilmenin çabası ile bir pizza paketi hazırlama işini bağlıyor. İş ise düz bir kartonu pizza paketi haline getirip aracıya teslim edilmesi. Boş pizza paketi üzerinden üretim ve tüketim arasındaki duygusal mesafeyi görüyorsunuz.

Parazit bir canlı formu olmasına rağmen yaşamını başka bir canlıya bağlı (daha çok sömürerek) olarak sürdürmenin adıdır. Film burada bir tür olarak insanı parazit olarak anlatma çabası üzerinden gitmiyor. Filmin bize akseden derdi "kim daha çok parazit?" ve "bu ne kadar sürdürülebilir bir şeydir?" Film gelir durumu uçlarda olan iki ailenin yaşantısı, aynı mekânda farklı statülerle tanımlanmış ilişkileri üzerinden toplumsal fay hatlarını ve geçirgenliklerine yönelik tesbitlerde bulunuyor. Film insan ilişkileri üzerinden "bu bağımlı mutlukların" ne kadar kırılabilir olabileceğine yönelik slogan atmadan esaslı bir söylem de bulunuyor.

Parazit nedir veya kimdir? Diye çok cesur bir soru sorsak film aslında çok yönlü bir tabela gibi işaretle bulunuyor. Konağın hanımefendisi ve kızlarının düşük zekâlı olmasına karşılık, kanalizasyon seviyesinin altındaki bodrumda yaşayan fakir "Kim" ailesinin zeki ve uyanık kişilerden oluşması neyin zenginlik, neyin fakirlik olduğu konusunda da kafamızı karıştırıyor.

Kim Ailesinin "bu durumdan yırtma" fırsatına sevinemiyorsunuz çünkü aile olarak kendilerinin konforu için başka insanların hayatını karartmaktan imtina etmiyorlar.

Film sınırlı sayıda 9+1 kişi arasındaki her an farklı bir etkilenme biçimine evirilebilecek ilişkiler üzerinden kapitalizme evrilmiş bir toplumun mikro halini anlatıyor. Filmin tüm karakterlerinin hepsi hepimizden biri. Çok kötü, çok iyi ya da canı, psikopat tipler değil. Her gün haberlerde görüp normalleştirdiğimiz normalde kötülük düşünmeseler bile bir çatışma anında 40 yıllık eşini öldüren, sevgilisini duyduğu aşırı sevgi ve kaybetme korkusundan yüzüne kezzap atan âşık ve tutkulu tipler...

Film bize Kore kültürüne ait bir ilişki biçimini göstermiyor. Bizlere Kore'de

yaşayan, internete bağlı kalabilmeyi çok önemseyen, yoksun "Kim" ailesinin, çok zengin başka bir aileyi manipüle ederek bu yoksunluktan "yırtma" çabasının evrenselliği üzerinden parazitliğimizi gösterme gayreti. Film Kore'ce olsa da günün sonunda filmin yapımcısı, yönetmen ve senaristi **Bong Joon Ho**'nun daha önceki çalışmalarında olduğu gibi, neo-liberalist anlayışa içerden nitelikli bir eleştirisi.

Film aile olmanın hayatta tutunabilmek ve kalabilmek için ne kadar önemli olduğunu vurgularken, günün sonunda kimseyi umursamadan tek başına yırtma çabasının neticesinde -şehirin yetersiz olan altyapısının taşıdığı kanalizasyonla sembolleştirilerek- toplum ve aile olarak hep birlikte b.ka batma ihtimalini de gösteriyor.